

శ్రీ రస్తు

నిర్వచనోత్తరరావశాయణము

శ్రీ తిక్కనామాత్యప్రణీతము

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారిచే

ప్రకటితము

1960

All Rights Reserved.

Printed by
V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS
MADRAS.—1960.

వీరిక

“వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే,

వేదః ప్రాచేతసా దాసీ త్సాక్షా ద్రామాయణాత్మనా.”

శ్రియశ్శతయు నఖిలచరాచరంబులం బుట్టింపఁ బెంప గిట్టింపఁ గారణం బగు సర్వేశ్వరుండు నిఖిలలోకరక్షణార్థంబు రవికులభరణం బగుదశరథునకుం బుత్ర రత్నంబై రామరూపంబున నవతరించి సాధుబృందంబులం గాచె.

అట్టిపురుషోత్తమునిదివ్యచారిత్రంబు యథావస్థితంబుగ నాచికవి వాస్త్రీకి మహర్షి సకలవేదాంతరహస్యాస్థప్రతిపాదకంబును, నైహికాముష్మికసుఖప్రదంబును నపర వేదంబ నాఁ బరఁగు సప్తకాండపరిమితం బైనశ్రీరామాయణం బనుమహేతి హాసం బొనర్చి లోకంబునకు మహాహాసకారంబు నేసె.

అందుఁ దొలుతటియాలుకాండములలో శ్రీరామునిపట్టాభిషేకంబుదాఁక జరిగినకథయు, సప్తమకాండమునం బట్టాభిషేకంబునకుం దరువాతిరామనిర్యాణ పర్యంత మగుకథయు వర్ణింపఁబడి యున్నది. సప్తమకాండమునకే యుత్తరకాండ మనియుం జేసె. దీనికథావైభవముబట్టి మనభరతఖండంబునంద కాక జర్మని మున్నగువ్యేషాంతరంబుల నుండుకవీంద్రు లనేకులు నానాభాషలలో నాటకములు గను, బ్రబంధములుగను వెండియుఁ బెక్కు తెఱంగులఁ దత్తదభిరుచి కనుగుణంబుగా వ్రాసికొని యున్నారు.

ఈచరిత్రవోలె లోకవిదితం బగుచరిత్రంబు కొంతదనుక భారతం బొండు దక్క వేటొం డెద్దియుఁ గానరాదు. పాతివ్రత్యము, ఘోరిత, దయ, సౌశీల్యము, మున్నగుసుగుణంబులచే విలసిల్లి సకలపతివ్రతాజనతాలంకారం బై యొప్పులోక మాత సీతం బోలుసతీరత్నంబును, పౌరుషము, పితృభక్తి, జనానురాగము, ఘోరిత, కారుణ్యము మున్నగులోకోత్తరంబు లగుకల్యాణగుణంబుల కాకరం బైన శ్రీరాముం బోలుపురుషోత్తముండును మఱియొక్కం డెచ్చట నేని లేఁ డనుట సర్వ జనవిదితము.

ఇట్టిమహాపురుషచరిత్రం బనర్గళకవితావిభాసితం లగుభాస్కరతిక్కనాదు లకుఁ దెలుంగుబాసఁ బ్రబంధంబుగా రచించుచుభాగ్యంబు లభించుట యాంధ్ర భాషాభిమాను లగునస్తదాదులపుణ్యంబ కాని వేటు గాదు. ఈచరిత్రంబును మొట్టమొదట మంత్రీభాస్కరుం డనుమహాకవి యాంధ్రీకరించె. ఇదియ భాస్కర

రామాయణ మనుషేర నెల్లెడల మిగులం బ్రభీత్యతి వహించి యున్నది. ఈ భాస్కరుడు తిక్కనామాత్యునకుం దాత యని నిర్వచనోత్తరరామాయణమునం బ్రథమాశ్వాసములోని—

“గీ. సారకవితాభిరాముగుంటూరువిఘ్నసి, మంత్రిభాస్కరు మత్పితామహునిఁ దలఁచి

యైన మన్ననమెయి లోకమాదరించు, వేర నాకృతిగుణములు • వేయు నేల.”

అనుపద్యమునం దనకావ్యము స్వగుణంబునఁ గాకున్నను దనతాత యగు భాస్కరుని దివ్యకవితాప్రాగల్భ్యంబున నైనను లోకాదరణంబు నొందు నని చెప్పికొని యుండుటం దెల్లం బగుచున్నది. మంత్రిభాస్కరుడు పూర్వరామాయణము రచింప దానిం బూర్తి నేయం గడంగి కాబోలు తిక్కన యుత్తరకాండమును నిర్వచనముగ నాంధ్రీకరించె. దీనినే యిప్పటికి నూటయిరువది యేండ్లకు మునుపు కంకంటి పాపరాజు తద్దయు విస్తరించి రామనిర్యాణపర్యంతము గొప్పప్రబంధముగ విరచించెను. తిక్కనమాత్రము దనకావ్యము విషాదాంతముగ నుండఁ గూడ దని కాబోలు శ్రీరామనిర్యాణమును వచింపఁ డయ్యె. భారతమునఁ గృష్ణనిర్యాణముఁ జెప్పి యున్నను నప్పటికిఁ దనయభిప్రాయము మాఱియుండ వచ్చు నని యూహింప వచ్చును. ఇఁకఁ దిక్కనచరిత్ర యించుక వర్ణింప వలసియున్నది.

తిక్కన

నియోగిబ్రాహ్మణుడు, గౌతమగోత్రుడు, ఆపస్తంబసూత్రుడు, గొమ్మమాంబకు మంత్రిభాస్కరునకుఁ బొత్తుడు, కొమ్మనకు నన్నమకుఁ బుత్తుడు, మహేశ్వరభక్తుడు, కేతన, మల్లన, సిద్ధన అనువార లీ నిపెదతండ్రులు, ఈవిషయము విరాటపర్వములోని—

“సీ. మజ్జనకుండు సన్తాన్య గౌతమగోత్ర, మహితుండు భాస్కరమంత్రి తనయుఁ

డన్నమాంబాపతి • యనఘులు గేతన, మల్లనసిద్ధనామాత్యవరుల

కూరిమితమ్ముండు • గుంటూరువిఘ్నండు కొమ్మనదండనాథుండు • మధురకీర్తి

విస్తరస్థారుఁ డాపస్తంబసూత్రప్రవిత్రశీలుండు సంగ • వేదవేది

తే. యర్థిఁ గల వచ్చి వాత్సల్య • మతిశయిల్ల, నస్తదీయ ప్రణామంబు • లాదరించి

తుష్టి దీవించి కరుణార్ద్రదృష్టిఁ జూచి, యెలమి నిట్లని యానతి • యిచ్చె నాకు.”

అనుపద్యమువలనను, నిర్వచనోత్తరరామాయణములోని—

“మ. ఆమలోదాతమనీష నే నుభయకావ్యప్రాధిఁ బాటించుశి

ల్పమునం బారగుండఁ గళావిదుండ నాపస్తంబసూత్రుండ గౌ

తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమలధ్యానైకశీలుండ న

న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికొ నుతుండఁ దిక్కాంకుండ సన్తాన్యడన్.”

అనుపద్యమువలనను దెలియుచున్నది.

ఇక నీకవిజీవించియుండుకాలముం గుఱించి పలువురు పలులైఱంగులం దలాతలి వాదంబు సేయు చున్నను నిరర్థకాంశవిచారము పిష్టవేషణము కాఁ దలంచి హేతువాదంబునం దిగక సంగ్రహముగఁ దెలుపు చున్నాఁడ.

నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకుం గృతిపతి యగుమనుమసిద్ధిన్యపాలుఁడు శాలివాహనశకము 1179-1182 (క్రీస్తుశ. 1258-1261) సంవత్సరములలో భూదా నముఁ జేసినట్లు కృష్ణామండలములోనిశిలాశాసనములవలనం దెలియు చున్నం దునను, ఈమనుమరాజు రాజ్యముఁ గోలుపోఁగా [1254-వ సంవత్సరములో అక్కన బయ్యన యనుచోళులం జయించినట్లు కృష్ణామండలములో ఇనిమల్లగ్రామములోని శాసనము మున్నగు వెక్కుశాసనములచే క్రీ॥ 1200-1258 సంవత్సరముల నడుమ రాజ్యముచేయుచుండినట్లు తెలియుచున్నది.] గణపతిదేవుఁడు తిక్కనసోమయాజిప్రార్థ నమువలన దండయాత్ర వెడలి వెలనాటిరాజులం జయించి నెల్లూరి కేఁగి మనుమ సిద్ధిరాజుకు మరల రాజ్యంబు నొసంగినట్లు సోమదేవరాజీయమునం జెప్పబడి యున్నందునను, వారికి సమకాలికుఁ డగుతిక్కనసోమయాజియు శాలివాహన శకము 1127-1171 (క్రీ. 1201-1258) సంవత్సరములనడుమఁ దప్పక సశరీరుఁ డై యుండె ననుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ తిక్కనతాత యగుమంత్రిభాస్కరుంగుఁగించి వెక్కుకవులు స్తుతిపద్యం బులం జెప్పి యునికి నేతద్వంశజులు రాజకార్యనిర్వాహధూర్వహు లనియ కాక యితనివంశము పండితవంశ మనియుం గూడ తేటపడుచున్నది. ఈకవికిఁ బూర్వులు మహారాజాస్థానములం గొప్పయుద్యోగము లొనర్చి జగద్విఖ్యాతిఁ గన్న మహా భాగులు. వీరినివాసస్థలము కృష్ణానుండలములోని వెలటూ రనుగ్రామము. ఉద్యోగధర్తమున మంత్రిభాస్కరునికాలములో గుంటూరున నుండుటం జేసి గుంటూరువా రని వేరు వచ్చినదే కాని వీరియింటివేరు కొట్టరువు వారు. ఈవిష యమును గూర్చి అభినవదండి కేతన దశకుమారచరితలో—

“గీ. మనుమసిద్ధిమహేశసమస్తరాజ్య భారధారేయుఁ డభిరూపభావభవుఁడు

కొట్టరువుకొమ్మనామాత్యకూర్తి సుతుఁడు, దీనజనతానిధానంబు, తిక్కశౌరి.”

అని వచించియున్నాఁడు. తిక్కనతండ్రి కొమ్మనామాత్యుఁడు గుంటూరికి దండ నాథుఁడుగా నుండెను.

ఈ కొమ్మనామాత్యుఁడు నెల్లూరిలో ధర్మపత్నిం గైకొని బంధుత్వమున నెల్లూరికి రాకపోకలు జరుపు చుండ మనుమసిద్ధిన్యపాలపరిచితి గలిగె ననియు, దానం జేసి మనుమరా జీకవికుటుంబము నాదరించి నెల్లూరికిం బిలిచికొని వచ్చి

పూర్వము హరిహరనాథాలయ ముండినయిప్పటిరంగనాథదేవాలయముదగ్గరి నిల్లు గట్టించి తిక్కన నందుఁ గాపురం బుంపఁగా నారాజాస్థానంబున నమాత్యుండును, విద్యత్కవీంద్రుండును నై విగంతవిశ్రాంతకీర్తిం గై సేసి వైదికకర్తానుష్ఠానతత్పరుం డగుటఁ బినాకీనీతీరంబున జన్మంబు సేసి తిక్కనసోమయాజి నాఁ బరఁగి హరి హరనాథున కంకితంబుగా విరాటపర్వంబుఁ దొడంగి మహాభారతంబు నాంధ్రీక రించె ననియు; దరువాత మనుమసిద్ధిమరణముతో నాతనివంశ మంతరింపఁ దిక్కన సోమయాజికుమారుఁ డగుకొమ్మన నెల్లూరికి రెండుక్రొసులదూరమున నున్న పాటూరికరణీకమును సంపాదించికొని యచ్చటనె నివసించె ననియు, నాకారణమున నీకవివంశమువారికిఁ బాటూరువా రనువేరు వచ్చిన దనియు, నేతద్వంశ్యులు చెప్పు చున్నారు. ఈపాటూరువారు పాటూరిలోఁ గొందఱు నిందుకూరిపేటలోఁ గొందఱు నున్నారు.

తిక్కనామాత్యుండు నిర్వచనోత్తరరామాయణమును, పంచమవేదము నాఁ బరఁగుభారతంబును (విరాటపర్వముమొదలు 15 పర్వములు) రచియించెను. మఱియు నీతఁ డవసానకాలమున ముద్దలమూటఁ గట్టుగృష్టశతకమును రచియించె నట. నన్నయభట్టు భారతము నారణ్యపర్వమువఱకు నాంధ్రీకరించి మృత్యుబౌం దఁగా నారణ్యపర్వము దెలింగించుట నాతనికి మత్యభ్రమణము గలిగి కీర్తిశేషుఁ డయ్యె నని తలఁచి దానికి శంకించి యరణ్యపర్వశేషముం బూర్తిసేయఁ దొర కొనక తక్కుంగల పదియేనుపర్వముల రచించె నని చెప్పుదురు.

తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణ మొనర్చుతఱికి యజ్ఞము సేసి యుండలే దని యాశ్వాసాంతగద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథమును నెల్లూరి కథిపతి యగుమనుమసిద్ధిరాజున కంకిత మొన ర్చెను. మనుమరాజు తిక్కననై మిక్కుటంపుమక్కువచే మామవరుసం బిలుచు చుండినట్లీకావ్యము ప్రథమాశ్వాసములోని—

“క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడి, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నా

కీనర్హుడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కిం పగుడున్.”

అనుపద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఇత నీతనిభాషాంతరీకరణముంగుఱించి యించుక విచారింప వలసియున్నది. పూర్వకాలమున నాంధ్రకవులు పురాణముల నితహాసములం దెలింగించుతఱిఁ గథాసందర్భము మాత్రము మాటకుండునట్లు కొంతదనుకఁ బొటించుచు వచ్చిరే కాని మూలములో నుండు ప్రతిపదమునకు సరి గైన తెలుఁగుపలుకుల నిఱికింప వలయు ననియు, మూలములో లేనివర్ణనలను గల్పనలను జేయరా దనియు,

పూర్వము హరిహరనాథాలయ ముండినయిప్పటిరంగనాథదేవాలయమువగ్గటి నిల్లుగట్టించి తిక్కననందుఁ గాపురం బుంపఁగా నారాజాస్థానంబున నమాత్యుండును, విద్యత్కవీంద్రుండును నై ఏగంతవిశ్రాంతకీర్తిం గై సేసి వైదికకర్తానుష్ఠానతత్పరుం డగుటఁ బినాకీనీతీరంబున జన్మంబు సేసి తిక్కనసోమయాజి నాఁ బరఁగి హరి హరనాథున కంకితంబుగా విరాటపర్వంబుఁ దొడంగి మహాభారతంబు నాంధ్రీక రించె ననియుఁ దరువాత మనుమసిద్ధిమరణముతో నాతనివంశ మంతరింపఁ దిక్కన సోమయాజికుమారుఁ డగుకొమ్మన నెల్లూరికి రెండుక్రోసులదూరమున నున్న పాటూరికరణీకమును సంపాదించికొని యచ్చటనె నివసించె ననియు, నాకారణమున నీకవివంశమువారికిఁ బాటూరువా రనువేరు వచ్చిన దనియు, నేతద్వంశ్యులు చెప్పు చున్నారు. ఈపాటూరువారు పాటూరిలోఁ గొందఱు నిందుకూరిపేటలోఁ గొందఱు నున్నారు.

తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తరరామాయణమును, పంచమవేదము నాఁ బరఁగుభారతంబును (విరాటపర్వముమొదలు 15 పర్వములు) రచియించెను. మఱియు నీతఁ డవసానకాలమున ముద్దలమూటఁ గట్టుగృష్ణశతకమును రచియించె నట. నన్నయభట్టు భారతము నారణ్యపర్వమువనుక నాంధ్రీకరించి మృతిబొం దఁగా నారణ్యపర్వము దెలింగించుట నాతనికి మతీభ్రమణము గలిగి కీర్తిశేషుఁ డయ్యె నని తలఁచి దానికి శంకించి యరణ్యపర్వశేషము బూర్తిసేయఁ దొర కొనక తక్కుంగల పదియేనుపర్వముల రచించె నని చెప్పుదురు.

తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణ మొనర్చుతఱికి యజ్ఞము సేసి యుండలే దని యాశ్వాసాంతగద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథమును నెల్లూరి కథిపతి యగుమనుమసిద్ధిరాజున కంకిత మొన ర్చెను. మనుమరాజు తిక్కనవై మిక్కుటంపుమక్కువచే మామవరుసం బిలుచు చుండినట్లీకావ్యము ప్రథమాశ్వాసములోని—

“క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడి, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకన్యక నా

కీనర్హుడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కిం పగుడున్.”

అనుపద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఇత నీతనిభాషాంతరీకరణముంగుఱించి యించుక విచారింప వలసియున్నది. పూర్వకాలమున నాంధ్రకవులు పురాణముల నితీహాసములం దెలింగించుతఱిఁ గథాసందర్భము మాత్రము మాటకుండునట్లు కొంతదనుకఁ బొటించుచు వచ్చిరే కాని మూలములో నుండు ప్రతిపదమునకు సరి గైన తెలుగుపలుకుల నిఱికింప వలయు ననియు, మూలములో లేనివర్ణనలను గల్పనలను జేయరా దనియు,

ఇక్కవిసారవభౌమునిసరసకవితానిర్మాణకౌశల మిట్టి దని వక్కాణింప నేరి
తరము! ప్రబంధసరమేశ్వరుం డనాఁ గవిపుంగవులనడుమ వన్నె కెక్కినయెట్టా
ప్రెగడ తనహరివంశములో నీతని—

“తనకావించినసృష్టి తక్కురులచేతం గాదు నా నేముఖం
బునఁ దా బల్కినపల్కు లాగమములై , పొల్పొందు నా వాణి న
త్తను నీతం డొకరుండు నాఁ జనుమహాత్వాప్తి గవిబ్రహ్మ నా
వినుతిఁతుం గవితక్కుయజ్వ నిఖిలాఁర్వీదేవతాభ్యర్చితున్.”

ఆని కవిబ్రహ్మ గాఁ గొండాడియున్నాఁడు.

నిరవధికకోమలపదమధురసరససర్వతీవిలాసవై భవంబునను వేదమూర్తప్రవర్త
కత్వంబున నితని నవరకృష్ణదై వ్వాపాయనుం డనియే చెప్ప నొప్పును. మహాభారతంబున
నాశ్వసాంతపద్యంబులం జూడ నితం డవై తమతావలంబి యనియుఁ బూర్వోత్తర
మీమాంసాశాస్త్రములయందను వ్యాకరణమునందు సపమానపాండిత్యము గల
వాఁ డనియు గోచరింపకమానదు. ఇతఁడు కాళిదాసాదులువోలె సకలశాస్త్ర
మర్యాదల సమగ్రముగ నెఱింగివ పండితకవీంద్రుఁడు. ఇయ్యది భారతంబున నాయా
ఘట్టంబుల భాషాంతరికరించుతఱి నెఱుంగనగు. ఈతనికిఁ గీర్వాణాంధ్రంబులనెక్కుడు
వైశాఖద్యంబుకలిమి నుభయకవిమిత్రుం డనుబిరుదము గలిగె. సోమయాజియగుటఁ
బరమాప్తికాగ్రేసరుం డనియుఁ గర్ణాచరణదీక్షుదక్షుం డనియుఁ దెలియుచున్నది.
ఇక్కవినాథురచన లాంధ్రభాషాభిమానుల కాగమములు. ఈరసికు సరసంపుఁ
బలుకు లాంధ్రభాషాయోషాభూషణములు. ఈతనికృతు లాంధ్రకవిపుంగవులకుఁ
గవితామూర్తప్రదర్శకములు. ఆంధ్రభాషాతత్వము నెఱింగినకోవిదులలో నీతఁ
డపరశబ్దశాసనుఁడు. ఇక్కవీంద్రునకు గీర్వాణభాషావైశాఖద్య మెక్కు డయ్యును
గవనంబునం దెలుఁగుపలుకులే తఱచుగాఁ గాన్పించును. కవనంబున జల్లిపదంబుల
నిఱికింపక కాదాచిత్కముగ ననతిదీర్ఘ సమాసములం బొందుపఱచుచుఁ జిన్నచిన్న
పదములంగూర్చి యతిప్రాసములకుఁ దడవుకొనక సరళముగా హృదయరంజకముగాఁ
గవన మల్లుటయ యీకవికి నై జము. సంస్కృతంబున బాణభట్టప్రథమకృతి యగు
హర్షచరిత్రమునంబోలెఁ దిక్కనబాల్యకృతి యగుచుత్తరరామాయణంబున నవి
చ్ఛిన్నకవితాధారకుఁ గొన్నియెడల సంకోచంబు గలిగినను, కాదంబరింబోలె భార
తంబున నారితేరి సర్వాలంకారశోభిత యై నవరసోపేత యై సరసగుణసమేత యై
ప్రౌఢకవితాయువతి దద్దయు సహృదయహృదయాంబుజంబుల నలరించు చున్నది.
సమయాచితాబ్ధి యేరసంబు వర్ణించుతఱి నెట్టిపదములంగూర్చిన రసము గృహీతా
కృతివోలె సహృదయహృదయదర్పణంబులఁ బ్రతిబింబించునో, యట్టిమధురపదం
బులం బొందించువిషయము నిక్కవిచంద్రుఁ డెఱింగిన ట్లారు లెఱుంగరు. సర్వతో

ఇక్కవిసార్యభౌమునిసరసకవితానిర్మాణకౌశల మిట్టి దని వక్కాణింప నేరి
తరము! ప్రబంధసరమేశ్వరుం డనాఁ గవిపుంగవులనడుమ వన్నె కెక్కినయెఱ్ఱా
ప్రెగ్గడ తనహరివంశములో నీతని—

“తనకావించినసృష్టి తక్కురులచేతం గాదు నా నేముఖం
బునఁ దా బల్కినవల్కు లాగమములై , పొల్పొందు నా వాణి న
త్తను నీతం డొకరుండు నాఁ జనుమహత్వాప్తి గవిబ్రహ్మ నా
వినుతిఁతు గవితక్కుయజ్ఞ నిజాలోర్విదేవతాభ్యర్చితున్.”

ఆని కవిబ్రహ్మ గాఁ గొండాడియున్నాఁడు.

నిరవధికకోమలపదమధురసరససర్వతీవిలాసవై భవంబునను వేదమార్గప్రవర్త
కత్వంబున నితని నుపకృష్టదైవపాయనుం డనియే చెప్ప నొప్పును. మహాభారతంబున
నాశ్వసాంతపద్యంబులం జూడ నితం డవైత్తమతావలంబి యనియుఁ బూర్వోత్తర
మీమాంసాశాస్త్రములయందును వ్యాకరణమునందు నసమానపాండిత్యము గల
వాఁ డనియు గోచరింపకమానదు. ఇతఁడు కాళిదాసాదులువోలె సకలశాస్త్ర
మర్యాదల సమగ్రముగ నెఱింగిన పండితకవీంద్రుఁడు. ఇయ్యది భారతంబున నాయా
ఘట్టంబుల భాషాంతరికరించుతఱి నెఱుంగనగు. ఈతనికిఁ గీర్వాణాంధ్రంబులనెక్కుడు
వైశాఖపద్యంబుకలిమి నుభయకవిమిత్రుం డనుబిరుదము గలిగె. సోమయాజియగుటఁ
బరమాప్తికాగ్రేసరుం డనియుఁ గర్తాచరణదీక్షాదక్షుం డనియుఁ దెలియుచున్నది.
ఇక్కవినాథురచన లాంధ్రభాషాభిమానుల కాగమములు. ఈరసికు సరసంపుఁ
బలుకు లాంధ్రభాషాయోషాభూషణములు. ఈతనికృతు లాంధ్రకవిపుంగవులకుఁ
గవితామార్గప్రదర్శకములు. ఆంధ్రభాషాతత్వము నెఱింగినకోవిదులలో నీతఁ
డపరశబ్దశాసనుఁడు. ఇక్కవీంద్రునకు గీర్వాణభాషావైశాఖపద్య మెక్కుడయ్యును
గవనంబునం దెలుగువలుకులే తఱచుగాఁ గాన్పించును. కవనంబున జల్లిపదంబుల
నిఱికింపక కాదాచిత్కముగ ననతిదీర్ఘ సమాసములం బొందుపఱచుచుఁ జిన్నచిన్న
పదములంగూర్చి యతిప్రాసములకుఁ దడవుకొనక సరళముగా హృదయరంజకముగాఁ
గవన మల్లుటయ యీకవికి నై జము. సంస్కృతంబున బాణభట్టప్రథమకృతి యగు
హర్షచరిత్రమునాబోలెఁ దిక్కనబాల్యకృతి యగుచుత్తరరామాయణంబున నవి
చ్ఛిన్నకవితాధారకుఁ గొన్నియెడల సంకోచంబు గలిగినను, కాదంబరింబోలె భార
తంబున నారితేరి సర్వాలంకారశోభిత యై నవరసోపేత యై సరసగుణసమేత యై
ప్రేథకవితాయువతి దద్దయు సహృదయహృదయాంబుజంబుల నెఱింఁచు చున్నది.
సమయాచితిబట్టి యేరసంబు వర్ణించుతఱి నెట్టిపదములంగూర్చిన రసము గృహీతా
కృతివోలె సహృదయహృదయదర్పణంబులఁ బ్రతిబింబించునో, యట్టిమధురపదం
బులం బొందించువిషయము నిక్కవీచంద్రుఁ డెఱింగిన ట్లారు లెఱుంగదు. సర్వతో

“మ. కమలాధారుడు భీమిదూరుఁ డసమాకారుండు గంభీరుఁ డ
జ్జముఖిమారుఁ డపారసారుఁడు కళాస్సారుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుఁ డధర్మభీరుఁడు మహోదాారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశోహారుండు ధీరుఁ డిలన్.” 1 ఆ. 86 ప.

ఇట్టివి సూక్ష్మదృష్టి గనుఁగొనినచో నీతనికృతులం బెక్కులు గన్పట్టును. ఆయినను గథాసంకల్పమున దీనిని పరమార్థ మని తలంచి రసభావాదులం దిగ నాడి స్త్రీష్టార్థకల్పనైకశరణంబు లగుచిత్రబంధయమకాదులకొఱకు గష్టపడక యాశ్వాసాంతమునమాత్ర మీ వ్యావృత్తినియమమును గైకొనినాఁడు. ఇట్టి లక్షణములు విశేషముగ నాంధ్రపంచమవేదంబునఁ జూపట్టును.

ఈకావ్య మీతనిప్రథమకవిత యగుటంజేసి దీనియందు భారతమందలి కవితాప్రేక్షిమ యంతగాఁ గానరా కున్నను మొత్తముమీఁద భారతశైలిం బోలియే యున్నది. కాఁబట్టియే యిందలిపద్యంబులయందుఁ దిక్కన కత్యంతగౌరవ ముండి యుండెను. దీనికిఁ దనభారతంబున నందలికొన్నిపద్యంబులఁ గొంతవఱకు మార్చియు మార్పకయుఁ బొందుపఱచి యుండుటయే ప్రమాణము.

విస్తరభీతచే వాని నిట నుదాహరింపక విరమించితే. ఇక్కవీంద్రుఁడు నన్నయ భట్టసంప్రదాయానుసారముగఁ గావ్యాదిని సంస్కృతశ్లోకరూపంబుగనే మంగళా చరణం బొనర్చెను. పద్యంతముల మానెను. దీనింబట్టి యేతద్వై కల్పికత్వంబు గవి కిష్ట మని తోచుచున్నది. ఈకవివల్ల భుంగుఁటించి వ్రాయఁదగునంశము లనేకము లున్నను, విస్తరభయంబునను ముఖ్యముగా నవి భారతమునకు సంబంధించిన వగుటను విరమించుచు స్థలీపులాకన్యాయంబుగ రెండుపద్యముల నిట నుదాహ రించుచున్నాఁడ.

“మ. కుచముల్ వాఱెడినీటిమీఁదివిలసత్కోకంబులం గ్రేణి నే
యుచు నుండన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం , బూదంగ బాహులతల్
పచరింపం గరమూలకాంతె నిగుడన్ , భావంబు రుణిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోడులు లతాఁడోలాకళాప్రాధులన్.” 8 ఆ. 37 ప.

“కా. ఏమేమి రఘురాముతమ్ముడవె మీ , రేపారి పై నెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ , మార్భ్యంబు నైరించి యే
నేమిం జేయక యన్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ , వేతెంచిలే మేలు మే
లీమై తోడన పోదు గాక యని దై త్యేశుండు దర్పంబునన్.” 10. ఆ. 17 ప.

ఇట్లు సరసగుణమణిగణభూషణభూషితకవితావనితామణి మధురశృంగార విలసితంబుల రసికవరేణ్యు లనురక్తి ననుభవించిన యానందాంబునిధిరంగ త్తరంగం బుల డోలాకర్త నాచరింతురుగావుత మని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

ఉత్పల - వేంకటనరసింహాచార్యులు.

“మ. కమలాధారుడు భీతిమారుడు డసమాకారుండు గంభీరుడు డ
జ్జముఖమారుడు డపారసారుడు కళాస్ఫూరుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుడు డధర్తభీరుండు మహోదారుండు దుర్వారుడు డ
త్యమలాచారుండు నిర్వికారుండు యశోహారుండు ధీరు డిలన్.” 1 ఆ. 86 ప.

ఇట్టివి సూక్ష్మదృష్టి గనుగొనినచో నీతనికృతులం బెక్కులు గన్పట్టును. ఆయినను గథాసంగ్రహమున దీనిని పరమార్థ మని తలంచి రసభావాదులం దిగ నాడి స్థిష్ఠాత్మకల్పనైకశరణంబు లగుచిత్రబంధయమకాదులకొఱకు గట్టపడక యాశ్వాసాంతమునమాత్ర మీ వ్యావృత్తినియమమును గైకొనినాడు. ఇట్టి లక్షణములు విశేషముగ నాంధ్రపంచమవేదంబున జూపట్టును.

ఈకావ్య మీతనిప్రథమకవిత యగుటంజేసి దీనియందు భారతమందలి కవితాప్రేధిమ యంతగా గానరా కున్నను మొత్తముమీద భారతశైలిం బోలియే యున్నది. కాబట్టియే యిందలిపద్యంబులయందుఁ దిక్కన కత్యంతగౌరవ ముండి యుండెను. దీనికిఁ దనభారతంబున నందలికొన్నిపద్యంబులఁ గొంతవఱకు మార్చియు మార్పకయుఁ బొందుపఱచి యుండుటయే ప్రమాణము.

విస్తరభీతచే వాని నిట సుదాహరింపక విరమించితే. ఇక్కవీండ్లుండు నన్నయ భట్టసంప్రదాయానుసారముగఁ గావ్యాదిని సంస్కృతశ్లోకరూపంబుగనే మంగళా చరణం బొనర్చెను. పద్యంతముల మానెను. దీనింబట్టి యేతద్వై కల్పికత్వంబు గవి కిష్ట మని తోచుచున్నది. ఈకవినల్లభుంగుఁజించి వ్రాయఁదగునంశము లనేకము లున్నను, విస్తరభయంబునను ముఖ్యముగా నవి భారతమునకు సంబంధించిన వగుటను విరమించుచు స్థాలీపులాకన్యాయంబుగ రెండుపద్యముల నిట సుదాహ రించుచున్నాఁడ.

“మ. కుచముల్ వాఁజెడినీటిమీఁదివిలసత్కోకంబులం గ్రేణి సే
యుచు నుండన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం , బూదంగ బాహులతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడన్ , భావంబు రంజిల్ల బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁబోడులు లతాఁడోలాకళాప్రాధులన్.” 8 ఆ. 37 ప.

“కా. ఏమేమీ రఘురాముతమ్ముడవె మీ , రేపారి వై నెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ , మార్భ్యంబు నైరించి యే
నేమిం జేయక యన్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ , వేతెంచితే మేలు మే
లీమై తోడన పోదు గాక యని దై త్యేశుండు దర్పంబునన్.” 10. ఆ. 17 ప.

ఇట్లు సరసగుణమణిగణభూషణభూషితకవితావనితామణి మధురశృంగార విలసితంబుల రసికవరేణ్యు లనురక్తి ననుభవించిన యానందాంబునిధిరంగ త్తరంగం బుల డోలాకర్త నాచరింతురుగావుత మని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

ఉత్పల - వేంకటవరసింహాచార్యులు.

విషయము.

పుట.

రావణుడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట	...	37
కుబేరుడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట	...	"
రావణుడు కుబేరునిపై దండెత్తి పోవుట	...	39
యక్షరాక్షసులయుద్ధము	...	"
కుబేరుడు రావణుని దూఱనాడుట	...	41
కుబేరుడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట	...	"
రావణుడు కుబేరు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట	...	42
నందికేశ్వరుడు రావణుని శపించుట	...	43
రావణుడు కైలాసమును శిల్లగించి యెత్తుట	...	"
శివుడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడంగఁ ద్రొక్కి వాడు ప్రాధింపఁగా ననుగ్రహించుట	...	"
ఆశ్వాసాంతము	...	44

పంచమాశ్వాసము

వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట	...	45
రావణుడు దిగ్విజయము చేయుట	...	47
నారదచోదితుఁ డై రావణుడు యమునిమీదికిఁ జనుట	...	48
నారదవచనప్రబోధితుం డై రావణుడు యమునిపై దాడివెడలుట	...	49
నారదుడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట	...	"
యమరావణ సేనలు పోరాడుట	...	50
యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము	...	51
బ్రహ్మ యమరావణులయుద్ధమును మాన్పుట	...	"
రావణుడు నివాతకవచ కాలకేయులతో యుద్ధము సేయుట	...	52
రావణుడు తనమఱిది యైనవిద్యుజ్జిహ్వనుఁ జంపుట	...	"
రావణుడు వరుణవట్టణముపై దాడివెడలుట	...	53
రావణుడు లోకములోని స్త్రీలనెల్లఁ జెఱియవట్టుట	...	54
రావణునిచెఱిం బడిన స్త్రీలు విలపించుట	...	55
చెఱిబడ్డయింతులు రావణుని శపించుట	...	56
రావణుడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం బ్రవేశించుట	...	"
శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపు నని దుఃఖించి రావణుని దూఱనాడుట	...	57
రావణుడు శూర్పణఖ నూరడించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట	...	"
రావణుడు కుంభిల యనుషనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట	...	58
రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిశనుండి లంకకుఁ దోడ్కొనివచ్చుట	...	59
ఆశ్వాసాంతము	...	"

షష్ఠాశ్వాసము

నిభీషణుడు కుంభీనసను మధుఁ డడహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పుట	...	60
మధునిపై దండెత్తినరావణుడు కుంభీనసప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమి సేయుట	...	61
మధుడును రావణుడు నింద్రునిపై దండెత్తుట	...	62

విషయము.

పుట.

రావణుడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట	...	37
కుదేరుడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట	...	"
రావణుడు కుదేరునిపై దండెత్తి పోవుట	...	39
యక్షరాక్షసులయుద్ధము	...	"
కుదేరుడు రావణుని దూఱనాడుట	...	41
కుదేరుడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట	...	"
రావణుడు కుదేరు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట	...	42
నందికేశ్వరుడు రావణుని శపించుట	...	43
రావణుడు కైలాసమును బెల్లగించి యెత్తుట	...	"
శివుడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడగఁ ద్రొక్కి వాడు ప్రాధింపఁగా ననుగ్రహించుట	...	"
ఆశ్వాసాంశము	...	44

పంచమశ్వాసము

వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట	...	45
రావణుడు దిగ్విజయము చేయుట	...	47
నారదచోదితుఁడై రావణుడు యమునిమీఁదికిఁ జనుట	...	48
నారదవచనప్రబోధితుఁడై రావణుడు యమునిపై దాడివేడుట	...	49
నారదుడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట	...	"
యమరావణ సేనలు పోరాడుట	...	50
యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము	...	51
బ్రహ్మ యమరావణులయుద్ధమును మాన్పుట	...	"
రావణుడు నివాతకవచ కాలకేయులతో యుద్ధము సేయుట	...	52
రావణుడు తనమఱిది యైనవిద్యుజ్జిహ్వనుఁ జంపుట	...	"
రావణుడు వరుణవట్టణముపై దాడివేడుట	...	53
రావణుడు లోకములొని స్త్రీలనెల్లఁ జెఱువట్టుట	...	54
రావణునిచెఱువట్టిన స్త్రీలు విలపించుట	...	55
చెఱువట్టయింతులు రావణుని శపించుట	...	56
రావణుడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం బ్రవేశించుట	...	"
శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపు నని దుఃఖించి రావణుని దూఱనాడుట	...	57
రావణుడు శూర్పణఖ నూరడించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట	...	"
రావణుడు కుంభిల యనుషనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట	...	58
రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిళనుండి లంకకుఁ దోడ్కొనివచ్చుట	...	59
ఆశ్వాసాంశము	...	"

షష్ఠశ్వాసము

విభీషణుడు కుంభీనసను మధుఁ డడహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పుట	...	60
మధునిపై దండెత్తినరావణుడు కుంభీనసప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమి సేయుట	...	61
మధుడును రావణుడు నింద్రునిపై దండెత్తుట	...	62

విషయము.

పుట.

నవమాశ్వాసము

లక్ష్మణుడు గంగాతీరవనములకుఁ సీతను దోడ్కొని పోవుట	...	105
రాముడు లోకాపవాదభీతుడై విడనాడినవృత్తాంతము సీతకు లక్ష్మణుఁ డెఱింగించుట		106
సీత తన్ను భర్తవిడనాడినందులపై చింతించి లక్ష్మణునితో నయనిష్ఠరంబు లాడుట		"
లక్ష్మణుడు సీతను గంగ దాటించి విడిచి పురమునకు మరలుట	...	108
వాల్మీకి సీతవృత్తాంతము మునిపుత్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్కొనిపోవుట		"
పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంత్రుడు లక్ష్మణునకు దుఃఖోపశమంబుగాఁ దొల్లిటికళ్ల యెఱింగించుట	...	110
లక్ష్మణుడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సీత నడవని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పుట		111
లక్ష్మణుడు రామునకు దుఃఖోపశమనంబు సేయుట	...	112
రాముడు దుఃఖము నడచుకొని ప్రజలు బాలించుట	...	"
రాముఁ డేకాంతంబున సీతం దలంచి చింతిల్లుట	...	113
రాముడు ముసులమొఱి విని శత్రుస్ముని లవణు జాహు బంపుట	...	114
శత్రుస్ముడు లవణుపై నెత్తిపోవుట	...	"
ఆశ్వాసాంతము	...	115

దశమాశ్వాసము

మునులు శత్రుస్మునకు లవణుని వధించును పాయం బెఱింగించుట	...	116
లవణశత్రుస్ములసంవాదము	...	117
శత్రుస్ముడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట	...	118
లవణు వధించి మధుర నేలుచున్న శత్రుస్ముడు పండ్రెండేడ్లకు నన్నం జూడ వచ్చుట		119
ఒకానొకబ్రాహ్మణుడు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునినగరివాకిటఁ బెట్టి దుఃఖించుట		120
వసిష్ఠాదియుషులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రాముని కెఱింగించుట	...	121
రాముడు పుష్పకారూఢుఁ డై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట	...	122
శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట	...	123
దేవతలు చెప్పినచొప్పున నగస్త్యునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట	...	"
రాముఁ డగస్త్యునిచే నమ్మానితుడై యయోధ్య కేతెంచుట	...	124
రాముఁ డశ్వమేధయాగము సేయుట	...	125
కుశలవులు యాగశాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట	...	"
రాముడు కుశలవులగానము విని సమ్మానించుట	...	126
వాల్మీకి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలవుల నతని కొప్పించుట	...	127
సీత నిజపాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమి గ్రుంగుట	...	128
రామచంద్రుండు పుత్రసహితుం డై నిజనగరంబుఁ జొచ్చుట	...	"
కుశలవులకు రాముడు రాజవిద్యల నేర్పించుట	...	129
ఆశ్వాసాంతము.	...	130

విషయము.

పుట.

నవమాశ్వాసము

లక్ష్మణుడు గంగాతీరవనములకుఁ సీతను దోడ్కొని పోవుట	...	105
రాముడు లోకాపవాదభీతుడై విడనాడినవృత్తాంతము సీతకు లక్ష్మణుఁ డెఱింగించుట		106
సీత తన్ను భర్తవిడనాడినందులపై చింతించి లక్ష్మణునితో నయనిష్ఠరంబు లాడుట		"
లక్ష్మణుడు సీతను గంగ దాటించి విడిచి పురమునకు మరలుట	...	108
వాల్మీకి సీతవృత్తాంతము మునిపుత్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్కొనిపోవుట		"
పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమర్త్రుడు లక్ష్మణునకు దుఃఖోపశమంబుగాఁ దొల్లిటికక యెఱింగించుట	...	110
లక్ష్మణుడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సీత నడవని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పుట		111
లక్ష్మణుడు రామునకు దుఃఖోపశమంబు సేయుట	...	112
రాముడు దుఃఖము నడచుకొని ప్రజలు బాలించుట	...	"
రాముఁ డేకాంతంబున సీత దలంచి చింతిల్లుట	...	113
రాముడు ముసులమొఱి విని శత్రుస్ముని లవణు జాప బంపుట	...	114
శత్రుస్ముడు లవణుపై నెత్తిపోవుట	...	"
ఆశ్వాసాంతము	...	115

దశమాశ్వాసము

ముచులు శత్రుస్మునకు లవణుని వధించును పాయం బెఱింగించుట	...	116
లవణశత్రుస్ములసంవాదము	...	117
శత్రుస్ముడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట	...	118
లవణు వధించి మధుర నేలుచున్న శత్రుస్ముడు పండ్రెండేడ్లకు నన్నం జూడ వచ్చుట		119
ఒకానొకబ్రాహ్మణుడు చచ్చినకొడుకు దెచ్చి రామునిగరివాకిట బెట్టి దుఃఖించుట		120
వసిష్ఠాదిబ్రువులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రాముని కెఱింగించుట	...	121
రాముడు పుష్పకారూఢుడై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట	...	122
శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట	...	123
దేవతలు చెప్పినచొప్పున నగస్త్యునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట	...	"
రాముఁ డగస్త్యునిచే నమ్మానితుడై యయోధ్య కేతెంచుట	...	124
రాముఁ డశ్వమేధయాగము సేయుట	...	125
కుశలవులు యాగశాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట	...	"
రాముడు కుశలవులగానము విని సమ్మానించుట	...	126
వాల్మీకి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలవుల నతని కొప్పించుట	...	127
సీత నిజపాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమి గ్రుంగుట	...	128
రామచంద్రుడు పుత్రసహితుం డై నిజనగరంబు జొచ్చుట	...	"
కుశలవులకు రాముడు రాజవిద్యల నేర్పించుట	...	129
ఆశ్వాసాంతము.	...	130

- పారెకుఁజులం బడయ - నప్పలుకు ల్పరి గ్రుచ్చునట్లుగాఁ
జేసుప నేరఁగా వలయుఁ ॥ జేసెద నేఁ గృతి యన్న వారికిన్. 5
- వ. పలుకులపొందు లేక రసభంగము నేయుచుఁ బ్రాతవడ్డమా
టలఁ దమనేర్పు చూపి యొకటఁ హృదయం బలరింపలేక యే
పొలమును గానియట్టి క్రమముం దమమెచ్చుగ లోక మెల్ల న
వ్వులఁ బొరయం జరించుకుకఁపుల్ ధరదుర్విటులట్ల చూడఁగాన్. 6
- క. తెలుఁగుకవిత్వము చెప్పం, దలఁచినకవి యర్థమునకుఁ ॥ దగియుండెనుమా
టలు గొని వఖులుం బ్రాసంబులు నిలుపక యెగిని బులిమి ॥ పుచ్చుట చదురే. 7
- క. అలవడ సంస్కృతశబ్దము, తెలుఁగుబడి విశేషణంబు ॥ తేటపడఁగాఁ
బలుకునెడ లింగవచనంబులు భేదింపమికి మెచ్చు ॥ బుధజనము కృతిన్. 8
- తే. ఎట్టికవికైనఁ దనకృతి ॥ యింపుఁ బెంపఁ, జాలుఁగావునఁ గావ్యంబు ॥ సరసులైన
కవులచెవులకు నెక్కినఁ ॥ గాని నమ్మఁ, డెందుఁ బరిణతి గలుగుకవీశ్వరుండు. 9
- క. అని సత్కవీంద్రమార్గము, మనమున నెలకొల్పు సరస ॥ మధురవచోగుం
భనసుప్రసాదసంబో,ధనగోచరబహువిధార్థ ॥ తాత్పర్యముగాన్. 10
- క. ఎత్తటి నైనను ధీరో, దాత్తవృషోత్తముఁడు రామ ॥ ధరణిపతి స
ద్వృత్తము సంభాష్య మగుట, నుత్తరరామాయణోక్తి ॥ యుక్తుడ నైతిన్. 11
- తే. సారకవితాభిరాముగుంటూరివిభుని, మంత్రిభాస్కరుమత్పితామహునిఁ దలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక ॥ మాదరించు, వేట నాకృతిగుణములు ॥ వేయు నేల.
- మ. ఆమలోచాత్తమనీష నే నుభయకావ్యప్రాధిఁ బాటించుశి
ల్పమునం బొరగుండం గళావిదుడ నాశు స్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమలభ్యానై కశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రిక్షే నుతుండఁ దిక్కాంకుండ సన్తాన్యుడన్. 13
- ఉ. జాత్యము గామి నొప్పయిన ॥ సంస్కృత మెయ్యెడఁ జొన్న వాక్యసాం
గత్యము నేయుచో నయిన ॥ గద్యము తోడుగఁ జెప్పి పెట్ట దౌ
ర్గత్యము దోడుఁ బ్రాసముప్రకారము వేఱగునక్షరంబులన్
శ్రుత్యనురూప మంచు నిడ ॥ సూరుల కీర్విధ మింపుఁ బెంపదే. 14
- క. వచనము లేకయు వర్ణన, రచియింపఁగఁ గొంత వచ్చు ॥ ప్రౌఢులకుఁ గథా
ప్రచయముఁ బద్యములన జూం, దుచితంబుగఁ జెప్పు టార్థు ॥ లొప్పిద మనరే.
- క. లలితపదహృద్యపద్యం బులన కథార్థంబు ఘటిత ॥ పూర్వాపర మై
యలఁతియలఁతితునియలఁగా, హల సంధించినవిధంబు ॥ నమరఁగఁ జేతున్. 16

❖ కృతినాయకవంశావతారము ❖

- క. ఈకృతికిఁ దొడవుగా నమ,రాకృతి యగుమనుమనరవశరాగ్రే సరుస
త్యాకృతివంశము గాఢ, స్వీకృతి దగఁ గీర్తనంబు ॥ సేయుదు నెలమిన్. 17

- పారెమపల్కులం బడయ - నప్పలుకు ల్పరి గ్రుచ్చునట్లుగాఁ
జేకుప నేరగా వలయుఁ ॥ జేసెద నేఁ గృతి యన్నవారికిన్. 5
- వ. పలుకులపొందు లేక రసభంగము సేయుచుఁ బ్రాతవడ్డమా
టలఁ దమనేర్పు చూపి యొకటక హృదయం బలరింపలేక యే
పొలమును గానియట్టికమలము దమమెచ్చుగ లోక మెల్ల న
వ్వలఁ బొరయం జరించుకుకవల్ ధరదుర్విటులట్ల చూడఁగాన్. 6
- క. తెలుఁగుకవిత్వము చెప్పం, దలఁచినకవి యర్థమునకుఁ ॥ దగియుండెమమా
టలు గొని వఖులుం బ్రాసంబులు నిలుపక యెగిని బులిమి ॥ పుచ్చుట చదురే. 7
- క. అలవడ సంస్కృతశబ్దము, తెలుఁగుబడి విశేషణంబు ॥ తేటపడఁగాఁ
బలుకునెడ లింగవచనంబులు భేదింపమికి మెచ్చు ॥ బుధజనము కృతిన్. 8
- తే. ఎట్టికవికైనఁ దనకృతి ॥ యింపుఁ బెంపఁ, జాలుఁగావునఁ గావ్యంబు ॥ సరసులైన
కవులచెవులకు నెక్కినఁ ॥ గాని నమ్మఁ, డెందుఁ బరిణతి గలుగుకవీశ్వరుండు. 9
- క. అని సత్కవీంద్రమార్గము, మనమున నెలకొల్పు సరస ॥ మధురవచోగుం
భనసుప్రసాదసంబో, ధనగోచరబహువిధార్థ ॥ తాత్పర్యముగాన్. 10
- క. ఎత్తటి నైనను ధీరో, దాత్తవృషోత్తముఁడు రామ ॥ ధరణిపతి స
ద్వృత్తము సంభావ్య మగుట, నుత్తరరామాయణోక్తి ॥ యుక్తుడ నైతిన్. 11
- తే. సారకవితాభిరాముగంటూరివిభుని, మంత్రిభాస్కరుమత్పితామహునిఁ దలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక ॥ మాదరించు, వేట నాకృతిగుణములు ॥ వేయు నేల.
- మ. ఆమలోదాత్తమనీష నే నుభయకావ్యప్రాణి బాటించుశి
ల్పమునం బారగుడం గళావిదుడ నాప స్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమలధ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికీ నుతుండఁ దిక్కాంకుండ సన్తాన్యుడన్. 13
- ఉ. జాత్యము గామి నొప్పయిన ॥ సంస్కృత మెయ్యెడఁ జొన్న వాక్యసాం
గత్యము సేయుచో నయిన ॥ గద్యము తోడుగఁ జెప్పి పెట్ట దౌ
ర్గత్యము దోడుఁ బ్రాసముప్రకారము వేటగునక్షరంబులక
శ్రుత్యనురూప మంచు నిడ ॥ సూరుల కివ్విధ మింపుఁ బెంపదే. 14
- క. వచనము లేకయు వర్ణన, రచియింపఁగఁ గొంత వచ్చు ॥ ప్రౌఢులకుఁ గథా
ప్రచయముఁ బద్యములన జూం, దుచితంబుగఁ జెప్పు టార్థు ॥ లొప్పద మనరే.
- క. లలితపదహృద్యపద్యం బులన కథార్థంబు ఘటిత ॥ పూర్వాపర మై
యలఁతెయలఁతెతునియలఁగా, హల సంధించినవిధంబు ॥ నమరఁగఁ జేతున్. 16

— కృతినాయకపంశాపతారము —

- క. ఈకృతికిఁ దొడవుగా నమ, రాకృతి యగుమనుమనరవరాగ్రే సరుస
త్యాకృతిపంశము గాఢ, స్వీకృతి దగఁ గీర్తనంబు ॥ సేయుదు నెలమిన్. 17

- చ. పరుషపరాక్రమీం డగుచుఁ శ బల్లపువీట నుదగు లైనప
న్నిరువుర నాతనిం గలయ శ నెన్ని యనర్థశమత్సరంబుమై
మురరిపుసన్నిభుండు పదుఁమువ్వుర గం డడఁగంగఁ బెట్టెఁ దా
బిరుదు వెలుంగ బిజ్జఁ డరిభీకరభూరిభుజాబలంబునన్. 28
- క. తద్వంశంబునఁ బోషిత, విద్యజ్ఞుఁ డహితభుజగ శ విహగేంద్రుఁడు ధ
ర్తాద్వైతమూర్తి వరయో,షిద్వ్యస్తరుఁడు మన్తశిధి జనించెన్. 29
- సీ. భూరిప్రతాపంబు శ వైరిమదాంధకారమున కఖండదీపముగఁ జేసి
చరితంబు నిఖిలభూజననిత్యశోభనలతకును నాలవాళలముగఁ జేసి
కరుణ దీనానాథ శ కవిబంధుజనచకోరములకుఁ జుద్రాతశముగఁ జేసి
కీర్తిజాలముఁ ద్రిలోకేశారికకు నభిరామరాజితపంజరముగఁ జేసి
ఆ. సుందరీజనంబు శ డెందంబునకుఁ దన, నిరుపమాన మైన శ నేర్పుకలిమి
నతీప్రసిద్ధి చేసి శ యసదృశలీల మై, బరఁగె మనుమసిద్ధి శ ధరణివిభుఁడు. 30
- క. ఆమనస్థిసుతుఁ డా,శామండలశాసనుండు శ సదయాకృతి సం
గ్రామశ్రీరాముఁడు రా,మామదనుఁడు తిక్కనృపతి శ మహిఁ బాలించెన్. 31
- ఉ. కేశవసన్నిభుండు పరిగీతయశోనిధి చోళతిక్కధా
త్రీశుండు కేవలుండె నృపు శ లెవ్వరి కాచరితంబు గల్గునే
శైశవలీలనాడు పటశౌర్యధురంధరబాహుఁ డైనపు
ధ్వీశనరేంద్రమస్తకము శ నేడైఱఁ గందుకకేలి సల్పడే. 32
- సీ. లకుమయ గురుములూరికి నెత్తి వచ్చినఁ గొనఁడె యాహవమునఁఘోటకముల
దర్పదుర్జయు లగుదాయాదనృపతుల ననిలోనఁ బటపడే శ యాగ్రహమున
శంభురాజాదిప్రశస్తాఃరిమండలికముఁ జేర్చి యేలఁడె శ కంచిపురముఁ
జేసిమండలము గాసెగఁ జేసి కాశవపతి నియ్యకొలుపడే శ పలచమునకు
తే. రాయగండగోపాలు నశరాతిభయద, రాయపెండాఠబిరుదాభిరాము నుభయ
రాయగండాంకు ఖండియశరాయుదిక్క, ధరణివిభుఁ బోల రాజులకరిసి కాదె.
- మ. కమలా ప్తప్రతిమానమూర్తి యగునా శ కర్ణాటసోమేశు దు
ర్దమదోర్ధర్వము రూపుమాపి నిజదశర్పంబుం బ్రతిష్ఠించి లీ
లమెయిన్ జోళుని భూమిపై నిలిపి చోళస్తాపనాచార్యనా
మము దక్కం గొని తిక్కభూవిభుఁడు సామర్థ్యంబు చెల్లింపడే. 34
- సీ. భృత్యానురాగంబు శ పెంపుఁ జెప్పఁగ నేల పరివారసన్నాహ శ బిరుదు గలుగ
వందిప్రియత్వంబు శ వర్ణింపఁ గా నేల సాతకపుత్రాఖ్య శ పరఁగుచుండ
సకలవిద్యాపరోశ్రమముఁ దెల్పఁగ నేల కవిసార్వభౌమాంక శ మవనిఁ జెల్లి
సుభగతామహిమఁ బ్రశస్తతి సేయఁగా నేల మన్తధనామంబు శ మహిమ నెగడ
తే. నుభయబలవీరు డనువేరు శ త్రిభువనములఁ
బ్రచురముగ ఘోరబహుసంగరముల విజయ

- చ. పరుషపరాక్రమీం డగుచుఁ శ బల్లపువీట నుదగు లై నప
న్నిరువుర నాతని గలయ శ నెన్ని యనర్థశమత్సరంబుమై
మురరిపుసన్ని భుండు పదుఁమువ్వుర గం డడఁగంగఁ బెట్టెఁ దా
బిరుదు వెలుంగ బిజ్జఁ డరిభీకరభూరిభుజాబలంబునన్. 28
- క. తద్వంశంబునఁ బోషిత, విద్యజ్ఞుఁ డహితభుజగ శ విహగేంద్రుఁడు ధ
ర్మదైవ్యతమూర్తి వరయోషిద్యగ్స్థుఁడు మంత్రసిద్ధి జనించెన్. 29
- సీ. భూరిప్రతాపంబు శ వైరిమదాంధకారమున కఖండవీరముగఁ జేసి
చరితంబు నిఖిలభూజననిత్యశోభనలతకును నాలవాలముగఁ జేసి
కరుణ దీనానాథ శ కవిబంధుజనచకోరములకుఁ జుద్రాతఃపముగఁ జేసి
కీర్తిజాలముఁ ద్రిలోకేశారికకు నభిరామరాజితపంజరముగఁ జేసి
- ఆ. సుందరిజనంబు శ డెందంబునకుఁ దన, నిరుపమాన మైన శ నేర్పుకలిమి
నతిప్రసిద్ధి చేసి శ యసదృశలీల మై, బరఁగె మనుమసిద్ధి శ ధరణివిభుఁడు. 30
- క. ఆమనసిద్ధిసుతుఁ డా, శామండలశాసనుండు శ సదయాకృతి సం
గ్రామశ్రీరాముఁడు రా, మామదనుఁడు తిక్కనృపతి శ మహిఁ బాలించెన్. 31
- ఉ. కేశవసన్ని భుండు పరిగీతయశోనిధి చోళతిక్కఁడా
త్రీశుఁడు కేవలుండె నృపు శ లెవ్వరి కాచరితంబు గల్గునే
శైశవలీలనాఁడు పటుశౌర్యధురంధరబాహుఁ డైనప్ప
ధ్వీశనరేంద్రుమస్తకము శ నేడైఱఁ గందుకకేలి సల్పఁడే. 32
- సీ. లకుమయ గురుములూరికి నెత్తి వచ్చినఁ గొనఁడె యాహవమునభూటకముల
దర్పదుర్జయు లగుదాయాదనృపతుల ననిలోనఁ బటపఁడే శ యాగ్రహమున
శంభురాజాదిప్రశస్తారిమండలికముఁ జేర్చి యేలఁడె శ కంచిపురముఁ
జేసిమండలము గాసెగఁ జేసి కాళవపతి నియ్యకొలుపఁడే శ పలచమునకు
- తే. రాయగండగోపాలు నశరాతిభయద, రాయపెండారబిరుదాభిరాము నుభయ
రాయగండాంకు ఖండియశరాయుదిక్కు, ధరణివిభుఁ బోల రాజులకరిసి కాదె.
- మ. కమలాప్తప్రతిమానమూర్తి యగునా శ కర్ణాటసోమేశు దు
ర్దమదోర్ధర్వము రూపుమాపి నిజదశర్పంబుం బ్రతిష్ఠించి లీ
లమెయిన్ బోలుని భూమిపై నిలిపి చోళస్తాపనాచార్యనా
మము దక్కం గొని తిక్కభూవిభుఁడు సోమర్థ్యంబు చెల్లింపఁడే. 34
- సీ. భృత్యానురాగంబు శ పెంపుఁ జెప్పఁగ నేల పరివారసన్నాహ శ బిరుదు గలుగ
వందిప్రియత్వంబు శ వర్ణింపఁ గా నేల సాతకపుత్రాఖ్య శ పరఁగుచుండ
సకలవిద్యాపరోశ్రమముఁ దెల్పుఁగ నేల కవిసార్వభౌమాంక శ మవనిఁ జెల్ల
సుభగతామహిమఁ బ్రశస్తతి సేయఁగా నేల మంత్రధనామంబు శ మహిమ నెగడ
- తే. నుభయబలవీరు డనుపేరు శ త్రిభువనములఁ
బ్రచురముగ ఘోరబహుసంగరముల విజయ

తే. కసిమసంగినమృత్యువు శ కరణి యంత, కాలరుద్రునికై వడి శ కాలదండ
ధరునిబలువిడి యలవడు శ దురములోన, నసమశౌర్యుడుమనుమధశరాధిపునకు.

శా. శృంగారంబు నలంగ దేమిఁచును బ్రశస్వేదాంకురశ్రేణి లే
దంగంబుల్ మెఱుఁ గేద వించుకయు మాహారాష్ట్ర సామంతు సా
రంగుం దోలి తురంగముం గొనినసంగ్రామంబునం దృష్టస
ప్రాంగస్ఫారయశుండు మన్తవిభుపం శ పై చన్ననై న్యంబునన్. 43

సీ. అనుసమబహురత్న హయవారణముల విద్విషులు గప్పములు పురశ్రైంచుచోట
నెల్లికయ్యం బని శ యెద్ది యేనియు నొక్క కెలన శాత్రవదూతశఙ్ఖుకుచోట
దలతల మని రెండు శ దడములవా రేటున కమానముగఁ జేర శ నడుచుచోట
బరసేన సచ్చియుం శ బాఱియు బయ లైన యనిలోన జయము నేకొనెడుచోట
ఆ. నొక్కరూప కాని శ యెక్కుడు డిగ్గును, గానరాదు ముఖవికాసమునకు
నన్యరాజు లీడె శ యరిరాయవేశ్యాభు, జంగుఁ డైనమనుమ శ జనవిభునకు. 44

అయోధ్యావర్ణనము

క. అమ్మచుమనృపతి కభ్యుదయమ్ముగ నే జెప్పఁ బూని శ నట్టి కథకు నా
ద్య మ్మయి యయోధ్య యనునా, మమ్మున నెగడినపురోత్తమము వర్ణింతున్. 45

సీ. అఖిలభోగములకు శ నాస్పదం బగుట భోగింద్రుపట్టణమున శ కీడ యనియు
ధనసమృద్ధిల కెల్ల శ దల్లియి ల్లగుటఁ గుబేరునివీటికి శ బెద్ద యనియు
వైభవంబులకు నా శ వాస మగుట నమరాధీశుపురమున శ కధిక మనియు
నిర్మలవృత్తికి శ నెర వగుటను భారతీశ్వరు ప్రాళికి శ నెక్కు డనియు

ఆ. వినుతి సేయఁ జాలి శ వివిధోత్సవంబుల, నతిశయిల్లి సజ్జనాభిరామ
మై కరంబు వొలుచు శ నన్నగరంబు విస్ఫురితసకలవస్తు శ పూర్ణ మగుచు. 46

క. చనిచని యచ్చోటను జి, క్కెనొకొ తారకము లనఁ బ్రకీర్ణరుచులఁ ద
ష్ణనవప్రప్రాగ్భాగంబున ఖచితము లైనవజ్రములు చెలు వొందున్. 47

తే. ఇంతపొడ వని వాక్రుప్వ శ నేరి కైన, రా దనుట కొటవర్ణన శ గాదు నిజమ
యెగసి పఱసిన దృష్టులు శ నిగుడునంత, లెక్కలో నగ్రభాగంబు శ లేమిఁజేసి. 48

క. మహనీయవప్రగోపుర, బహురత్నోత్కీర్ణసాల శ భంజిక లొప్పుక
విహరణతత్పరనిర్జర, మహిళాతతి వచ్చి యున్నమాడ్కి బెడం గై. 49

సీ. అవగాహనమునకు శ నరిగినగజములమదములు కూడిన శ నదులు గాఁగ
ఝషకకుళీరకశచ్చపమకరాదిన త్వముల మొత్తము పర్వతములు గాఁగ
బ్రాకారమణిగణాప్రతిబింబనికరంబు విలసిల్లుబహురత్న వితతి గాఁగ
రంగ త్తరంగపరంపరపైఁ దేలు, కలహంసములు శంఖకులము గాఁగ

ఆ. గరము పొలుపు మిగులు శ బరిఖ విశాలగం, భీర మగుచుఁ బఱపుఁ బేర్చి జేసి
యఖిలభూమిచక్ర శ మనుతలాపునఁ బుర, నరముఁ జొట్టి యున్న శ శరధివోలె.

- తే. కసిమసంగినమృత్యువు శ కరణి యంత, కాలరుద్రునికై వడి శ కాలదండ
ధరునిబలువిడి యలవడు శ దురములోన, నసమశౌర్యుడుమనుమధశరాధిపునకు.
- శా. శృంగారంబు నలంగ దేమిఁచును బ్రశస్వేదాంకురశ్రేణి లే
దంగంబుల్ మెఱుఁ గేద వించుకయు మాహాహరాప్త సామంతు సా
రంగుం దోలి తురంగముం గొనినసం గ్రామంబునం దృష్ట
ప్రాంగస్ఫారయశుండు మన్తవిభుపం శ పై చన్ననైన్యంబునన్. 43
- సీ. అనుసమబహురత్న హయవారణముల విద్విషులు గప్పములు పురైఁచుచోట
నెల్లికయ్యం బని శ యెద్ది యేనియు నొక్క కెలన శాత్రవదూతశఃకుచోట
దలతల మని రెండు శ దడములవా రేటున కమానముగఁ జేర శ నడుచుచోట
బరసేన సచ్చియుం శ బాఱియు బయ లైన యనిలోన జయము నేకొనెడుచోట
- ఆ. నొక్కరూప కాని శ యెక్కుడు డిగ్గును, గానరాదు ముఖవికాసమునకు
నన్యరాజు లీడె శ యరిరాయవేశ్యాభు, జంగుఁ డైనమనుమ శ జనవిభునకు. 44

— అయోధ్యావర్ణనము —

- క. అమ్మసుమనృపతి కభ్యుదయమ్ముగ నేఁ జెప్పఁ బూని శ నట్టి కథకు నా
ద్య మ్మయి యయోధ్య యనునా, మమ్మున నెగడినపురోత్తమము వర్ణింతున్. 45
- సీ. అఖిలభోగములకు శ నాస్పదం బగుట భోగింద్రపట్టణమున శ కీడ యనియు
ధనసమృద్ధిల కెల్లఁ శ దల్లియి ల్లగుటఁ గుజేరునివీటికి శ బెద్ద యనియు
వైభవంబులకు నా శ వాస మగుట నమరాధీశుపురమున శ కధిక మనియు
నిర్మలవృత్తికి శ నెర వగుటను భారతీశ్వరు ప్రోలికి శ నెక్కు డనియు
- ఆ. వినుతి సేయఁ జాలి శ వివిధోత్సవంబుల, నతిశయిల్లి సజ్జనాభిరామ
మై కరంబు వొలుచు శ నన్నగరంబు విస్ఫురితసకలవస్తు శ పూర్ణ మగుచు. 46
- క. చనిచని యచ్చోటను జి, క్కెనొకొ తారకము లనఁ బ్రకీర్ణరుచులఁ ద
ద్ధనవప్రప్రాగ్భాగంబున ఖచితము లైనవజ్రములు చెలు వొందున్. 47
- తే. ఇంతపొడ వని వాక్రుప్వ శ నేరి కైన, రా దనుట కొటవర్ణన శ గాదు నిజమ
యెగసి పఱసిన దృష్టులు శ నిగుడునంత, లెక్కలో నగ్రభాగంబు శ లేమిఁజేసి. 48
- క. మహనీయవప్రగోపుర, బహురత్నోత్కీర్ణసాల శ భంజిక లొప్పుక
విహరణతత్పరనిర్జర, మహిళాతతి వచ్చి యున్నమాడ్కి బెడం గై. 49
- సీ. అవగాహనమునకు శ నరిగినగజములమదములు కూడిన శ నదులు గాఁగ
ఝషకకుళీరకశ్చపమకరాదిన త్వముల మొత్తము పర్వతములు గాఁగ
బ్రాకారమణిగణప్రతిబింబనికరంబు విలసిల్లుబహురత్న వితతి గాఁగ
రంగ త్తరంగపరంపరపైఁ దేలు, కలహంసములు శంఖకులము గాఁగ
- ఆ. గరము పాలుపు మిగులుఁ శ బరిఖ విశాలగంభీర మగుచుఁ బఱపుఁబేర్చిఁ జేసి
యఖిలభూమిచక్ర శ మనుతలాపునఁ బుర, నరముఁ జుట్టి యున్న శ శరధివోలె.

చారుసత్యవ్రత శ సారభ్యలక్ష్మికి నుచితనాక్యములు పుష్పాన్త్యమములు
సాదరకారుణ్య శ మేదురజ్యోత్స్నకు మధురాకృతులు శశిమండలములు
తే. గా సమస్తమహాధ్వరక ర్తృతావిభూతిః దనరి యఖిలలోకశ్రూజ్య లగుచు
నిరుపమానసద్గుణగణ శ నీతీనిరతు, లై ధరామరు లొప్పుదు శ రప్పురమున. 57

చ. ఆమరనగంబు నెచ్చెలులొ శ హైమవతీశుననుంగుగొండవి
య్యము లొకొ రోహణాచలము శ నన్నలుఁ దమ్ములు నొక్కొ నా సువ
ర్ణమునను జారుతారమున శ రత్నచయంబునఁ దేజరిల్లు నం
దు మహిమ కున్మిప ట్టగుచుఁ శ దుంగసముజ్జ్వలదేవసత్త్వముల్. 58

సీ. పడఁతులనెఱవీగుఁబాలిండ్లు వెడదోడు లీలఁ బయ్యెదలు దూలించుటకును
దెఱవలపూతలు శ మెఱయఁగ నాటమై నడరిననునుజెమ శ టార్పుటకును
మెఱతలచెక్కుల శ మెఱుఁగు వింతఁగ నవతంసమంజరులు గళవల్పుటకును
తే. విటకుమారులు తనరాకశవేచివేడ్క, నెదురుకొనియింపుసొంపు వశహించుచుండ
నడపుమెలపున జనుల కానందమొదవ, గంధవహఁడప్పురంబునఁగలయఁబొలయు.

చ. శుకపికసంకులత్వమున శ సుందరసాంధ్రలతాంతపల్లవ
ప్రకరబహుచ్ఛవిం బురవశరంబువిహారవనంబు లొప్పు న
మృకరపణాకునై న్యములు శ మానవతీవిటకోటి కై నకే
లికలహవృత్తి నైఁడక సఖీలగతిక బయినెత్తి వచ్చె నాన్. 60

సీ. మన్మథునాస్థానమండపంబులు మీనకేతునేషధ్యనికేతనములు
రతేవల్లభునివిహార ప్రదేశములు సంకల్పసంభవునిభోగస్థలములు
కందర్పునాయుధాగారముల్ కసుమశరాసూసంగీతకాలయములు
శంబరసూదనుజయభూము లిందిరానందనుసంకేతకమందిరములు

ఆ. రామణీయకంబు శ రమియించునిక్కలు, సొంపుగనులు చైత్రసంపదలకు
ననుగలంపుతిరపు శ లనఁగ రమ్యంబు లై, యొప్పు నుపవనంబులప్పురమున. 61

చ. వివిధగతిప్రకారముల శ వీధులఁ బాటుసమీరణంబుచే
నవమకరందబిందుతతి శ నల్లడలం దగ నింపుగూడి య
త్యవిరళలీలఁ బర్వ మధుశావళి పుష్పలు రోయ కెందు నా
డి వనములోన విచ్చలవిడిక మదలీల వహించు నెప్పుడున్. 62

సీ. పద్మనీకల్లోల శ పంక్తులవైఁ గ్రాలు రాజితరాజమరాళలీల
సహకారపల్లవ శ సమితిఁ గదల్చు నున్మదకలకంఠకు శ మారుమాడ్కిఁ
బుష్పితనవఁ తాపుంజంబులోపల విహరించుమత్తాళివిభునిభంగి
నుద్యానమునకు వేటొక యొప్పుగావించుచారునవీనవసంతుభాతి

తే. నేను గలుగంగ మదనునికేల యొందు, పరికరము లని యన్నింటిపనులుఁ దాన
పూని చేయువిధమున మందానిలుండు, పురమునందుండునుపవనభూములందు.

చారుసత్యవ్రత శ సౌరభ్యలక్ష్మికి నుచితహాక్యములు పుష్పాన్తమములు
సాదరకారుణ్య శ మేదురజ్యోత్స్నకు మధురాకృతులు శశిమండలములు
తే. గా సమస్తమహాధ్వరశక్తృతావిభూతిః దనరి యఖిలలోకశ్రూజ్య లగుచు
నిరుపమానసద్గుణగణ శ నీతినిరతు, లై ధరామరు లొప్పుదు శ రప్పురమున. 57

చ. ఆమరనగంబు నెచ్చెలులొ శ హైమవతీశుననుంగుఁగొండవి
య్యము లొకొ రోహణాచలము శ నన్నలుఁ దమ్ములు నొక్కొ నా సువ
ర్ణమునను జారుతారమున శ రత్నచయంబునఁ దేజరిల్లు నం
దు మహిమ కున్మిపట్టగుచుఁ శ దుంగసముజ్జ్వలదేవసత్త్వముల్. 58

సీ. పడఁతులనెఱివీఁగుఁబాలిండ్లు వెడదోడు లీలఁ బయ్యెదలు దూలించుటకును
దెఱవలపూతలు శ మెఱయఁగ నాటమై నడరిననునుఁజెమ శ టార్పుటకును
మెఱతలచెక్కుల శ మెఱుఁగు వింతఁగ నవతంసమంజరులు గళదల్పుటకును
తే. విటకుమారులు తనరాకశవేచివేడ్క, నెదురుకొనియింపుసొంపు వశహించుచుండ
నడపుమెలపున జనుల కానందమొదవ, గంధవహఁడప్పురంబునఁగలయఁబొలయు.

చ. శుకపికసంకులత్వమున శ సుందరసాంధ్రలతాంతపల్లవ
ప్రకరబహుచ్ఛవిం బురవశరంబువిహారవనంబు లొప్పు న
మృకరపణాకునై న్యములు శ మానవతీవిటకోటి కై నకే
లికలహవృత్తి నై డక పశీలగతిఁ బయినెత్తి వచ్చె నాన్. 60

సీ. మన్తధునాస్థానమండపంబులు మీనకేతునేషధ్యనికేతనములు
రతేవల్లభనివిహారప్రదేశములు సంకల్పసంభవునిభోగస్థలములు
కందర్పనాయుధాగారముల్ కసుమశరాసనసంగీతకాలయములు
శంబరసూదనుజయభూము లిందిరానందనుసంకేతశమందిరములు
ఆ. రామణీయకంబు శ రమియించునిక్కలు, సొంపుగనులు చైత్రసంపదలకు
ననుగలంపుటిరపు శ లనఁగ రమ్యంబు లై, యొప్పు నుపవనంబులప్పురమున. 61

చ. వివిధగతిప్రకారముల శ వీధులఁ బొలుసమీరణంబుచే
నవమకరందబిందుతతి శ నల్గడలం దగ నింపుగూడి య
త్యవిరళలీలఁ బర్వ మధుశావళి పుష్పలు రోయ కెందు నా
డి వనములోన విచ్చలవిడిక మదలీల వహించు నెప్పుడున్. 62

సీ. పద్మనీకల్లోల శ పంక్తులపైఁ గ్రాలు రాజితరాజమరాళలీల
సహకారపల్లవ శ సమితిఁ గదల్చు నున్మదకలకంఠకు శ మారుమాడ్కిఁ
బుష్పితనవఁ తాపుంజంబులోపల విహరించుమత్తాళివిభునిభంగి
నుద్యానమునకు వేటొకయొప్పుగావించుచారునవీనవసంతుభాతి
తే. నేను గలుగంగ మదనునికేల యొండు, పరికరము లని యన్నింటిపనులుఁ దాన
పూని చేయువిధమున ముందానిలుండు, పురమునందుండునుపవనభూములందు.

ఋణ రఘురాముఁ డున్నయెడఁ శ బొల్తుక యొక్కతె యేగుదెంచి యా
తనిఁ గని కాముచే నలఁగి శ ధైర్యవిహీనతఁ గోర్కి జెప్పినన్. 72

తే. అతఁడు నగి త్రీప్పిపుచ్చిన శ ననుజుకడకు, నరిగి యాతండు ద్రోచినబెరిగివికృత
వేషయైయె త్తికొనిపోవరోషమె త్తి,యక్కుమారుడువెసఁగోసోముక్కునెపులు.

క. భంగపడి రాముకడ క, య్యంగన చనుదెంచి యిట్టు శ లనియొఁ ద్రిలోకో
త్తుంగచరిత్రుఁడు శశ్వద,భంగుం డగుఁం త్తీవదనుభగినిం జున్చి. 74

తే. శూర్పణఖ యనుదాన మీ శ దర్పమడఁచ,నసుర లిష్పడ వచ్చెద శ రనుచుఁ గోప
మునఁ గడంగి జనస్థానమునకు నేఁగి,యనుజుఁ డగుఖరుతోడఁ జెప్పిన నతండు.

క. దూషణునిఁ ద్రిశిరుఁ గూడి స,రోషంబుగ నెత్తి వచ్చి శ రోగంబులు ది
వ్యాపదముఁ దాఁకుపగిది మ, నీషమెయిం జాలు రాము శ నెదిరి మహాజిన్. 76

చ. పాలిసినఁ జూచి శూర్పణఖ శ పోయి దశాననుఁ గాంచి బన్నముం
దెలుపు నెడం బ్రసంగమునఁ శ దేటపడన్ వినిపించె సీతకో
మలతనులీల యద్దివిజమర్దనుఁడున్ హృదయంబునం గుతూ
హల మెలరార శీఘ్రగతి శ నయ్యెడ కేఁగె వియత్పథంబునన్. 77

క. చని కౌటిల్యమున మహీ,తనయం గొని లంక కరిగె శ దానవుఁ డపుడా
మనుజేంద్రనందనుఁడు దన, మనమునయడ లనుఁగుదమ్ముమాటల మలఁగన్. 78

సీ. ఎడసొచ్చి దైత్యుచేఁ శ బడినజటాయువువలన నంగనచన్న శవల నెటింగి
శరణార్థి యగుదివాళకరసూతిఁ జేకొని కోలతోడనె వారిఁ గూల నేసి
వనచరబలముల శ వసుధ నెల్లను నొక్క వాయిగా నడపించి శ వార్ధిఁ గడచి
లంకపై విడిసి చలంబు బలంబును జూపి రాక్షసకోటిరూ పడంచి

తే. కుంభకన్ధునిఁ గుంభనిశకుంభనాము, లై నతనయులతో నంతఃకాలయమున
కనిచి దేవాంతక ప్రహాస్తాదిబంధు,వర్గసహితంబుగా దశవదనుఁ దునిమి. 79

తే. అఖిలదేవతాసన్నిధి నగ్నిదత్త, యైనజానకి నానందమతిశయిల్లఁ
గైకొనియె రాముఁ డీమూఁడులోకములకు,నద్భుత ప్రీతులడరిపొంగారుచుండ.

క. ఇంద్రజి ననిలోఁ జంపి మ, హేంద్రాది త్రిదశనుతుల శ కెక్కినయనుజున్
సాంద్రానుమోదమున రఘు,చంద్రుఁడు మో మెలమిఁ బొంద శ సంభావించెన్.

ఆ. అతని నపుడ దివ్యయానరత్నం బగు,పుష్పకంబు దేరఁ శ బుచ్చి దాని
కెదురువోయి యర్చ శ లిచ్చి సుప్రీతి నా,తండు జానకియును శ దాను నెక్కి.

చ. శరణి వచ్చి చొచ్చి యనిశంబును గొల్చుచు నున్న రావణా
వరజు విభీషణున్ సమరశవ ర్తనుఁ డైనదివేంద్రనందనున్
శరనిధి దాటి దేవిఁ గని శ చయ్యన నుంగర మిచ్చి పేర్చి య
ప్పురవర మేర్చి లోకనుతిఁ శ బొందినపావని నాదరించుచున్. 83

ఋణ రఘురాముఁ డున్నయెడఁ శ బొల్తుక యొక్కతె యేగుదెంచి యా
తనిఁ గని కాముచే నలఁగి శ ధైర్యవిహీనతఁ గోర్కి జెప్పినన్. 72

తే. అతఁడు నగి త్రిప్పిపుచ్చిన శ ననుజుకడకు, నరిగి యాతండు ద్రోచినశబెరిగివికృత
వేషయైయై త్రికొనిపోవశోషమె త్రి,యక్కుమారుడువెనుఁగోనోముక్కుసెపులు.

క. భంగపడి రాముకడ క, య్యంగన చనుదెంచి యిట్టు శ లనియొఁ ద్రిలోకో
త్తుంగచరిత్రుడు శశ్వద,భంగుం డగుఁం క్తీవదనుభగినిం జున్వీ. 74

తే. శూర్పణఖ యనుదాన మీ శ దర్పమడఁచ,నసుర లిప్పుడ వచ్చెద శ రనుచుఁ గోప
మునఁ గడంగి జనస్థానమునకు నేఁగి,యనుజుఁ డగుఖరుతోడఁ జెప్పిన నతండు.

క. దూషణునిఁ ద్రిశిరుఁ గూడి స,రోషంబుగ నె త్తి వచ్చి శ రోగంబులు ది
వ్యాపదముఁ దాఁకుపగిది మ, నీషమెయిం జాలు రాము శ నెదిరి మహాజిన్. 76

చ. పాలిసినఁ జూచి శూర్పణఖ శ పోయి దశాననుఁ గాంచి బన్నముం
దెలుపు నెడం బ్రసంగమునఁ శ దేటపడన్ వినిపించె సీతకో
మలతనులీల యద్దివిజృంభమృదుడున్ హృదయంబునం గుతూ
హల మెలరార శీఘ్రగతి శ నయ్యెడ కేఁగె వియత్పథంబునన్. 77

క. చని కౌటిల్యమున మహీ,తనయం గొని లంక కరిగె శ దానవుఁ డపుడా
మనుజేంద్రనందనుడు దన, మనమునయడ లనుఁగుఁదమ్ముమాటల మలఁగన్. 78

సీ. ఎడసొచ్చి దైత్యుచేఁ శ బడినజటాయువువలన నంగనచన్నశవల నెఱింగి
శరణార్థి యగుదివాళకరసూతిఁ జేకొని కోలతోడనె వారిఁ గూల నేసి
వనచరబలముల శ వసుధ నెల్లను నొక్క వాయిగా నడపించి శ వార్ధిఁ గడచి
లంకపై విడిసి చలంబు బలంబును జూపి రాక్షసకోటిరూపడంచి

తే. కుంభకన్ధునిఁ గుంభనిశకుంభనాము, లై నతనయలతో నంతఃకాలయమున
కనిచి దేహాంతక ప్రహాస్తాదిబంధు,వర్గసహితంబుగా దశవదనుఁ దునిమి. 79

తే. అఖిలదేవతాసన్నిధిఁగొని దత్త, యైనజానకి నానందశమతిశయిల్లఁ
గైకొనియె రాముఁ డీమూఁడులోకములకు,నద్భుత ప్రీతులడరిపొంగారుచుండ.

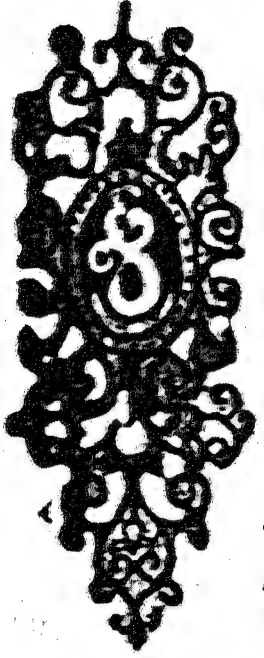
క. ఇంద్రజి ననిలోఁ జంపి మ, హేంద్రాదిత్రీదశనుతులఁ కెక్కినయనుజున్
సాంద్రానుమోదమున రఘు,చంద్రుడు మో మెలమిఁ బొంద శ సంభావించెన్.

ఆ. అతని నపుడ దివ్యయానరత్నం బగు,పుష్పకంబు దేరఁ శ బుచ్చి దాని
కెదురువోయి యర్చ శ లిచ్చి సంప్రీతి నా,తండు జానకియును శ దాను నెక్కి.

చ. శరణని వచ్చి చొచ్చి యనిశంబును గొల్చుచు నున్న రావణా
వరజు విభీషణున్ సమరశవర్తనుఁ డైనదివేంద్రనందనున్
శరనిధి దాటి దేవిఁ గని శ చయ్యన నుంగర మిచ్చి పేర్చి య
ప్పురవర మేర్చి లోకనుతిఁ శ బొందినపావని నాదరించుచున్. 83

శ్రీ రస్తు

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

ద్వితీయాశ్వాసము

మద్భగీరథాన్వయ

తామరసాకరసహస్రధాముడు సూరి

స్తోమారామవసుంతుడు

భూమండనయశుడు మన్తభూమిశుఁ డొగిన్.*

1

— రామునికొల్వకూటమునకు జనకాదులు వచ్చుట —

౧. శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లు మహారాజవదన్లుఁ డైననభినందింపన్
గారవమున జనకాది, క్షౌరమణులు వచ్చి కాంచి శ సంతప్రీతిమెయిన్.

2

౨. అన్నరపతివినయాదిగు,ణోన్నతి కెద లలర మంజులోక్తుల సమయో
త్పన్నవిషయోపలాలన, నున్నయెడన్ హర్షరససముత్కర్షముతోన్.

3

౩. కౌశిక బక దాల్భ్యకణ్వప్రభృతు లైనదురితవిదూరు లా శ తూర్పువారు
నాత్రేయ కుత్స ద్యూధాయు రగస్త్యు లాదిగఁ గలదక్షిణాదిక్కువారు
ఋషభరై భ్యకయక్షవృషముఖ్యు లాతపోమహనీయు లగుశ్చిమంబువారు
గశ్యప జమదగ్ని శ గౌతమాత్రులు లోనుగా నుత్తరమునఁ శ గల్లువారు

తే. శిష్యసంఘంబుతో రాముఁపోష్యవర్గ, మగుట మునికులమెల్లను శ నరుగుదెంచె
నతనివిజయోత్సవముఁగొనియాడువేడ్కఁ బ్రీతిమొగములనెలకొనఁబిండుగట్టి.

ఉ. అందఱుఁ గూడి మోసలకు శ నర్థిమెయిం జనుదెంచి యెంతయుం
గ్రందుకొనంగ నున్నెడ నశగస్త్యుఁడు వాకిటివానిఁ జూచి పూ
యిందటరాక దాశరథి శ కీ వెఱిఁగింపుము వేగ మన్న వాఁ
డుం దగఁ బోయి యల్లన నడుంకుచు భూవిభుఁ జేరి నన్ముఁ డై.

5

ఉ. దేవ మునీశ్వరుల్ సకలదిబ్బుఖివాసు లగస్త్యముఖ్యు లా
శ్రావితనానుధేయులు విశాలతపోవిభవు ల్సముజ్జ్వల
త్పావకమూర్తు లయ్యును గృహరసపూరితశీతలాకృతుల్
దేవరఁ గాన వేడ్కఁ జనుదెంచినవా రని విన్నవించినన్.

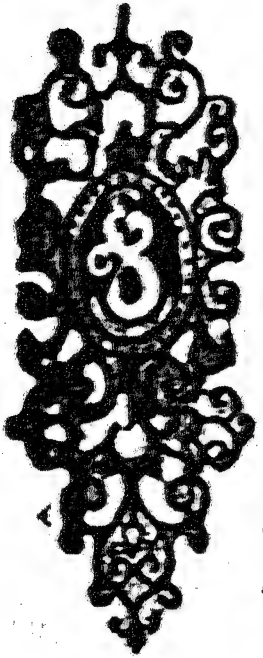
6

౧. విని యెంతయు సవ్వదమున, జనపతి తో డైన్ము వారిఁ శ జయ్యన ననుడుం
జనె బణిహారియుఁ దోడన, మును లత్యంతప్రమోదమున వచ్చుటయున్.

7

* ప్రథమావిభక్తి.

శ్రీ రస్తు
నిర్వచనోత్తరరామాయణము

ద్వితీయాశ్వాసము

మద్భగీరథాన్వయ
తామరసాకరసహస్రధాముడు సూరి
స్తోమారామవసంతుడు
భూమండనయశుడు మన్తభూమిశుఁ డొగిన్.*

1

❧ రామునికొల్వకూటమునకు జనకాదులు వచ్చుట ❧

- క. శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లు మహారాజుపదస్థుఁ డైననభినందింపక
గారవమున జనకాది, త్తారవణులు వచ్చి కాంచి శ సంత్రీతిమెయిన్. 2
- క. అన్నరపతివినయాదిగుఁజొన్నతీ కెదలలర మంజులోక్తుల సమయో
త్పన్నవిషయోపలాలన, నున్నయెడన్ హర్షరససముత్కర్షముతోన్. 3
- సీ. కాశిక బక దాల్భ్యకణ్వాప్రభృతు లైనదురితవిదూరు లా శ తూర్పువారు.
నాత్రేయ కుత్స ద్యుధాయు రగస్త్యు లాదిగఁ గలదక్షిణాదిక్కువారు
ఋషభరై భ్యకయక్షవృషముఖ్యు లాతపోమహనీయు లగుఁజ్ఞామంబువారు
గశ్యప జమదగ్ని శ గౌతమాత్రులు లోనుగా నుత్తరమునఁ శ గల్లువారు
- తే. శిష్యసంఘంబుతో రాముఁపోష్యవర్గ, మగుట మునికులమెల్లను శ నరుగుదెంచె
నతనివిజయోత్సవముఁగొనియాడువేడ్తఁ బ్రీతిమొగములనెలకొనఁబిండుగట్టి.
- ఉ. అందఱుఁ గూడి మోసలకు శ నర్థమెయిం జనుదెంచి యెంతయుం
గ్రందుకొనంగ నున్నెడ నశగస్త్యుఁడు వాకిటివానిఁ జూచి పూ
యిందటరాక దాశరథి శ కీ వెఱిఁగింపుము వేగ మన్న వాఁ
డుం దగఁ బోయి యల్లన నడుంకుచు భూవిభుఁ జేరి నమ్ముఁ డై. 5
- ఉ. దేవ మునీశ్వరుల్ సకలదిజ్ఞుఖవాసు లగస్త్యముఖ్యు లా
శ్రావితనానుధేయులు విశాలతపోవిభవు ల్సముజ్జ్వల
త్పావకమూర్తు లయ్యును గృహారసపూరితశీతలాకృతుల్
దేవరఁ గాన వేడ్కఁ జనుదెంచినవా రని విన్నవించినన్. 6
- క. విని యెంతయు సప్తదమున, జనపతి తో డైన్ము వారిఁ శ జయ్యన ననుడుం
జనై బణిహారియుఁ దోడన, మును లత్యంతప్రమోదమున వచ్చుటయున్. 7

* ప్రథమావిభక్తి.

- చె మనుజదేవకింపురుషశస్థివియచ్చరకన్యకానికా
యముఁ దనయాశ్రమస్థలియుఁపాంతమున నివహరింప వచ్చినన్. 18
- క. పలుమటుఁ గని కని యొకమఱి, మెలఁతలతో నిట్లు లనియె శ మీ రిచటికి రా
వల దింటి ననుఁ జూచినఁ, గలుగుంజూడి తత్తణంబ శ గర్భము మీకున్. 19
- క. అని నియతి సేయుటయు న, స్తునిపలుకులు కన్యకాసహమాహం బెల్లెన్
విని యాయురువునఁ జేరక, చన నం దొక్కర్తు విధివశంబున వినమిన్. 20
- ఉ. ముందటియట్ల నెచ్చెలుల శ మొత్తములోఁపలఁ గూడి యాడువే
డ్కం దరలాక్షి వోయి యచట స్తునియాకృతితోడ దృగ్మచుల్
వొందినమాత్ర మై నెలఁత శ పొక్కిటితో విరియ న్వులు ల్లరం
బందము గాఁగ నారును గూఁచాగ్రములు స్తునుఁగప్పుసొంపు నై. 21
- ఉ. గర్భముఁ దాల్చి మై గలయఁ శ గన్గొని వెక్కసపాటు మున్నుగా
దుర్భర మైనసంభ్రమముతోడ విషాదభయానుతాపముల్
నిర్భరభంగిఁ బుట్టి తననెమ్మది దీటుకొనంగ జోటి యా
విర్భవదార్తి యై చనియె శ వేగమ యాత్మనివాసభూమికిన్. 22
- క. అరుగుటయుఁ జూచి మది న, చెప్పరువడి త్రూబిందుఁ డల్లఁ శ జేరఁ బిలిచి ని
ర్భరగర్భచిహ్నములుగా, నిరూపణముచేసి యవ్వనిత కి ట్లనియెన్. 23
- ఉ. అక్కట కన్యకాత్వ మిటు శ లాటడివోవ నకారణంబు నీ
కెక్కడిచూలు వచ్చె నిది శ యెయ్యెడ నెమ్మెయిఁ బుట్టె నన్ననుక
వెక్కుచు మాట దొట్టువడ శ వెల్వెలఁ బాటుచుఁ గ్రమ్మకన్నునీ
రక్కువయిన్ వెసం దొరఁగ శ నామృగలోచన తండ్రి కి ట్లనున్. 24
- క. చెలులకడ నాడువేడుకఁ, బులస్త్యమునియాశ్రమంబు శ పాంతకుఁ జని య
ప్పాలఁతులఁ గానక యయ్యెడఁ, గలయం బరికించు చుండఁగర్భము దోచెన్. 25
- ఉ. నాయెడ లేన కన్గొని మనసంబున బెగ్గల మంది యత్తఱి
జేయునుపాయ మెయ్యదియుఁ శ జిత్తమునం దలపోయలేక నా
కీయకృతంబు వాటిలుట శ యేర్పడ నీ కెఱిగింపఁ గోరి వే
వే యిటు పాటులెంచితి వివేకనిధీ ననుఁ గావు నావుడున్. 26
- క. ఆరాజర్షియు దీనికిఁ, గారణ మమ్మునియకాఁ బ్రకాశజ్ఞానో
దారమతి నెఱిగి కన్నియ, గారవమునఁ గొని పులస్త్యుకడకుఁ జనియెన్. 27
- చ. చని మునినాథ యిత్తరుణిసాధ్వి గుణాన్విత నాదుకూర్షి నం
దని నిగృహీతచిత్తుడఁ గదా యని త్రోవక దీని నాదరం
బునఁ బరిచర్యఁ గొమ్మనినఁ శ బొల్తుక నర్థిఁ బరిగ్రహించి యా
తనిఁ జరితార్థుఁజేసె నుచితమ్మున నమ్ముని ధర్మవేది యై. 28

- చె మనుజదేవకింపురుషసిద్ధవియచ్చరకన్యకానికా
యముఁ దనయాశ్రమస్థలియుఁపాంతమున నివహరింప వచ్చినన్. 18
- క. పలుమటుఁ గని కని యొకమఱి, మెలఁతలతో నిట్లు లనియె శ మీ రిచటికి రా
వల దికిట ననుఁ జూచినఁ, గలుగుంజూడి తక్షణంబ శ గర్భము మీకున్. 19
- క. అని నియతి సేయుటయు న, మునిపలుకులు కన్యకాసహమాహం బెల్లెన్
విని యాయురువునఁ జేరక, చన నం దొక్కర్తు విధివశంబున వినమిన్. 20
- ఉ. ముందటియట్ల నెచ్చెలుల శ మొత్తములోపలఁ గూడి యాడువే
డ్డం దరలాక్షి వోయి యచట స్తునియాకృతితోడ దృగుచుల్
వొందినమాత్ర మై నెలఁత శ పొక్కిటితో విరియ న్వళు ల్లరం
బందము గాఁగ నారును గుఱచాగ్రములు న్నునుగప్పుసొంపు నై. 21
- ఉ. గర్భముఁ దాల్చి మై గలయఁ శ గన్గొని వెక్కసపాటు మున్నుగా
దుర్భర మైనసంభ్రమముతోడ విషాదభయానుతాపముల్
నిర్భరభంగిఁ బుట్టి తననెమ్మది దీటుకొనంగ జోటి యా
విర్భవదార్తి యై చనియె శ వేగమ యాత్మ నివాసభూమికిన్. 22
- క. ఆరుగుటయుఁ జూచి మది న, చెప్పరువడి త్రూబిందుఁ డల్లఁ శ జేరఁ బిలిచి ని
ర్భరగర్భచిహ్నములుగా, నిరూపణముచేసి యవ్వనిత కి ట్లనియెన్. 23
- ఉ. అక్కట కన్యకాత్వ మిటు శ లాటడివోవ నకారణంబు నీ
కెక్కడిచూలు వచ్చె నిది శ యెయ్యెడ నెమ్మెయిఁ బుట్టె నన్ననుక
వెక్కుచు మాట దొట్టువడ శ వెల్వెలఁ బాటుచుఁ గ్రమ్మకన్నునీ
రక్కువయిన్ వెసం దొరఁగ శ నామృగలోచన తండ్రి కి ట్లనున్. 24
- క. చెలులకడ నాడువేడుకఁ, బులస్త్యమునియాశ్రమంబు శ పాంతకుఁ జని య
ప్పాలఁతులఁ గానక యయ్యెడఁ, గలయం బరికించు చుండఁగర్భము దోచెన్. 25
- ఉ. నాయెడ లేన కన్గొని మనసంబున బెగ్గల మంది యత్తఱి
జేయునుపాయ మెయ్యదియుఁ శ జిత్తమునం దలపోయలేక నా
కీయకృతంబు వాటిలుట శ యేర్పడ నీ కెఱిగింపఁ గోరి వే
వే యిటు పాటులెంచితి వివేకనిధి ననుఁ గావు నావుడున్. 26
- క. ఆరాజర్షి యు దీనికిఁ, గారణ మమ్మునియకాఁ బ్రకాశజ్ఞానో
దారమతి నెఱిగి కన్నియ, గారవమునఁ గొని పులస్త్యుకడకుం జనియెన్. 27
- చ. చని మునినాథ యిత్తరుణిసాధ్వి గుణాన్విత నాదుకూర్తినం
దని నిగృహీతచిత్తుడఁ గదా యని త్రోవక దీని నాదరం
బునఁ బరిచర్యఁ గొమ్మనినఁ శ బొల్తుక నర్థిఁ బరిగ్రహించి యా
తనిఁ జరితార్థుజేసె నుచితమ్మున నమ్ముని ధర్మ వేది యై. 28

- చ. ముదమున నేగుదెంచి తనముదట నిల్చినశంభుఁ గాంచి త
త్పరసీమహంబులముఠాంతమునన్ ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి నె
న్నుదుటను పొండ్పుఁగేలును దశసుద్యుతీయుం బులకాంకురంబులున్
హృదయముభక్తిపెంపుఁ బెరఁయించుచు వైశ్రవణుండు నిల్చినన్. 41
- ఉ. వత్స భవత్తపోనవదివాకరుఁ గాంచి వికాస మొందె నా
హృత్స్వరసీమహంబు వర ॥ మిచ్చెన నిష్టము గోరు నాపుడున్
వత్సలుఁ డైనపద్మభవు ॥ వైశ్రవణుండు సముజ్జ్వలాత్థసం
పత్సముదాయనిత్యసుఖభవ్యదిగీశత వేడె వేడినన్. 42
- ఉ. అక్కమలాసనుండు వరుణాంతకజిష్ణులఁ జూచి మీకుఁ దో
డొక్కని దిక్పతిత్వపదాయోగ్యుని నే సృజియింప నున్నచో
గ్రక్కున నీతఁడుం దదభీకాంక్షయ చేసె దగంగ నిక మీ
రొక్కటి యై జగం బరయుచుండుండు నాలవవానిఁ జేసితిన్. 43
- చ. అని వర మిచ్చి వైశ్రవణునాదరవిస్తృతనేత్రపద్మఁ డై
కనుఁగొని నిర్జరత్వపదగౌరవనిత్యుండ వైతి గాన నీ
కనుగుణ మైనయీరుచిరహాసముఁ గొమ్మనియిచ్చెఁ బుష్పకం
బనఁగఁ బ్రసిద్ధ మై మణిమహాకృతి నొప్పు విమానరత్నమున్. 44
- ఆ. ఇవిధమున నిచ్చి ॥ యింద్రాదిసురులతో, నజుండు వోపుటయు ధనాధిపతియుఁ
దండ్రకడకు వచ్చి ॥ తత్పదాబ్జములకు, నెరఁగి భక్తియుక్తి ॥ నెదుర నిలిచి. 45
- క. కోరినవరము విమానము, గౌరవమున నాకుఁ గమలాగర్భుఁ డొసంగెన్
మీరలు నివాసదేశముఁ, గారుణ్యము సేయుఁ డనినఁ గడువేడుకతోన్. 46
- క. ఆవిశ్రవసుండు తనదుప్రభావంబున నెల్లయెడలు ॥ బరికించి తదీ
యావాసయోగ్యముగ మది, భావించి ముదమున నర్థపతి కిట్లనియెన్. 47
- సీ. కమనీయముగ విశ్వోక్త నిర్మించిన మున్ను దైత్యశ్రేష్ఠు ॥ లున్నపురము
జలనిధి పరిఖగాఁ ॥ గలిగినయది లంక యనఁగ లోకములఁ బోర్కొనిననెలపు
దనుజు లెల్లను జనార్దనుచేత మర్దితు లయి పోకఁజేసి పా ॥ డయ్యె నయ్యు
రమ్యనికేతనారామాభిరామ మై యుల్లసిల్లెడు సుఖ ॥ ముండు మచట
- ఆ. ననిన నట్ల కాక ॥ యని తండ్రి వీడ్కొని, బహువిధానురూపపరిజనములు
పొదివి కొలువ నతఁడొప్పుష్పకంబునఁ జని, యందు దివ్యసుఖములనుభవించె. 48
- క. జనకునకు మ్రొక్కఁ బోవుచు, ననిమిషవల్లభునికడకు ॥ నరుగుచుఁ గమలా
సనుఁ గొలువఁ జనుచు విహరించె నిజేచ్ఛ బుష్పకమున ॥ సిద్ధపదమునన్. 49
- చ. అన విని కుంభసంభవమహామునితో రఘువంశనాథుఁ డి
ట్లనియె మునీంద్ర మున్ను నసురాధిపు లేలెడివీడె లంక త

- చ. ముదమున నేగుదెంచి తనముదట నిల్చినశంభుఁ గాంచి త
త్పదసరసీరుహంబులయుఁపాంతమునన్ ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి నె
న్నుదుటను పొడుపుఁగేలును దశసుద్యుతీయుం బులకాంకురంబులున్
హృదయముభక్తిపెంపుఁ బెరఁయించుచు వైశ్రవణుండు నిల్చినన్. 41
- ఉ. వత్స భవ త్తపోనవదీవాకరుఁ గాంచి వికాస మొందె నా
హృత్సరసీరుహంబు వర శ మిచ్చెన నిష్టము గోరు నావుడున్
వత్సలుఁ డైనపద్మభవు శ వైశ్రవణుండు సముజ్జ్వలాగ్రసం
పత్సముదాయనిత్యసుఖభవ్యదిగీశత వేఁడె వేడినన్. 42
- ఉ. అక్కమలాసనుండు వరుణాంతకజిష్ఠులఁ జూచి మీకుఁ దో
డొక్కని దిక్పతిత్వపదాయోగ్యుని నే సృజియింప నున్నచో
గ్రక్కున నీతఁడుఁ దదభికాంక్షయ చేసెఁ దగంగ నింక మీ
రొక్కటి యై జగం బరయఁచుండుండు నాలవవానిఁ జేసితిన్. 43
- చ. అని వర మిచ్చి వైశ్రవణునాదరవిస్తృతనేత్రపద్మఁ డై
కనుఁగొని నిర్జరత్వపదగౌరవనిత్యుండ వైతి గాన నీ
కనుగుణ మైనయీరుచిరయానముఁ గొ మ్మనియిచ్చెఁ బుష్పకం
బనఁగఁ బ్రసిద్ధ మై మణిమాయాకృతి నొప్పు విమానరత్నమున్. 44
- ఆ. ఇవ్విధమున నిచ్చి శ యింద్రాదిసురులతో, నజుండు వోవుటయు ధనాధిపతియుఁ
దండ్రీకడకు వచ్చి శ తత్పదాబ్జములకు, నెరఁగి భక్తియుక్తి శ నెదుర నిలిచి. 45
- క. కోరినవరము విమానము, గారవమున నాకుఁ గమలాగర్భుఁ డొసంగెన్
మీరలు నివాసదేశముఁ, గారుణ్యము సేయుఁ డనినఁ గడువేడుకతోన్. 46
- క. ఆవిశ్రవసుండు తనదుప్రభావంబున నెల్లయెడలుఁ శ బరికించి తదీ
యావాసయోగ్యముగ మది, భావించి ముదమున నర్థపతి కి ట్లనియెన్. 47
- సీ. కమనీయముగ విశ్వోక్త నిర్మించిన మున్నుదైత్యశ్రేష్ఠు శ లున్నపురము
జలనిధి పరిఖగాఁ శ గలిగినయది లంక యనఁగ లోకములఁ బోర్కొనిననెలవు
దనుజు లెల్లను జనార్దనుచేత మర్దితు లయి పోకఁజేసి పా శ డయ్యె నయ్యు
రమ్యనికేతనారామాభిరామ మై యుల్లసిల్లెడు సుఖ శ ముండు మచట
- ఆ. ననిన నట్ల కాక శ యని తండ్రి వీడ్కొని, బహువిధాసురూపపరిజనములు
పొదివి కొలువ నతఁడుఁపుష్పకంబునఁ జని, యందు దివ్యసుఖములనుభవించె. 48
- క. జనకునకు మ్రొక్కఁ బోవుచు, ననిమిషవల్లభునికడకు శ నరుగుచుఁ గమలా
సనుఁ గొలువఁ జనుచు విహరించె నిజేచ్ఛా బుష్పకమున శ సిద్ధపదమునన్. 49
- చ. అన విని కుంభసంభవమహామునితో రఘువంశనాథుఁ డి
ట్లనియె మునీంద్ర మున్ను నసురాధిపు లేలెడివీడె లంక త

ప్రతిహతవృత్తి నెల్లెడ నభిశ్చర మైనపురంబుతోడ నం
చితగతులం జరించె విలసిల్లుచు నీశ్వరలాలసీయుఁ డై.

63

క. ఉన్నయెడ నాసుకేశుమహాన్నతి కెడ నోటువడి వాయోరూపగుణో
త్పన్నానురూపమతిఁ దన, కన్నియ దేవమణి నిచ్చె శ్రీ గ్రామణి ప్రీతిన్.

64

— మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు పడయుట —

తే. ఇట్లు గంధర్వవల్లభుఁ శ్రీ దెలమి గూతుఁ
దనకు నిచ్చిన వరియించి శ్రీ దానివలన
మాల్యవంతుఁ డనంగ సుమాలి యనంగ
మాలి యనఁ గాంచెఁ గొడుకులమహితయశుల.

65

ఉ. ఇవ్విధిఁ బుట్టి తండ్రి పరమేశువరంబున నద్భుతస్థితిఁ
జవ్వన మాదిగా నఖిలసంపదలుం గను పెల్ల విన్ని నా
మువ్వురు నుత్సహించి తపఃముం బరమేష్ఠి గుఱించి చేయఁగా
నవ్విబుధాచలంబునకు శ్రీ నర్థి మెయి జని సువ్రతస్థు లై.

66

ఉ. ఆర్జవశాంతిదాంతినియమాదిగరిష్ఠగుణై కనిష్ఠమై
నిర్జితచిత్తవృత్తు లయి శ్రీ నిర్మలధర్మ పరంపరాప్రభా
వార్జన మెల్లలోకములు శ్రీ నద్భుత మందుచు సంస్తుతింప నా
వర్జితబుద్ధిఁ జేసి రనవద్యతపంబునఁ బర్వసంభవున్.

67

శా. ప్రత్యక్షం బయి దేవబృందములతోఁ శ్రీ బద్ధాసనుం డర్థి నా
దిత్యాదిస్థలి నిల్చి పొల్చుటయు దైతేయాత్తజు ల్సంభ్రమ
ప్రీత్యుత్కర్షము లంతరంగముల ఘూర్ణిల్లంగ సర్వాంగసాం
గత్యస్వీకృతభూతలం బగునమఃస్కారంబునం బుణ్యు లై.

68

క. కరకమలయుగళపుటశేఖరులును భక్తిభరనమ్రగాత్రులు నై ని
ల్చిరి వరదానౌత్సుక్య, స్ఫురితాధరు డైనపర్వజునికట్టెదురన్.

69

ఉ. అత్తటి వారిఁ జూచి కరుణార్ద్రత నిట్లనియె నివరించి దై
త్యోత్తములార మీతపము శ్రీ సుగ్రత కచ్చెరు వంది వచ్చితిం
జిత్తములందు మీ రభిలషించినయట్టివరంబు లెల్ల నే
నిత్తు గడంగి కోరికొనుఁ శ్రీ డిప్పుడ దేవమునీంద్రసన్నిధిన్.

70

ఉ. నావుడుఁ బొంగి యద్దనుజనందను లిట్లని రేకవాక్యు లై
దైవతయక్షకింపురుషదానవమానవకిన్న రాదినా
నావిధభూతకోటుల రక్షణంబున గెల్పుఁ బరస్పరప్రమో
దావహ మైననెయ్యముఁ జీరాయురవాప్తియు మాకభీష్టముల్.

71

తే. ఇవ్విధంబునఁ గోరిననెలమిఁ బొంది
యట్ల కావుత మని కమలాసనుండు

ప్రతిహతవృత్తి నెల్లెడ నభశ్చర మైనపురంబుతోడ నం
చితగతులం జరించె విలసిల్లుచు నీశ్వరలాలనీయుఁ డై.

63

క. ఉన్నయెడ నాసుకేశుమహాన్నతి కెడ నోటువడి వాయోరూపగుణో
త్పన్నానురూపమతిఁ దన, కన్నియ దేవమణి నిచ్చె శ్రీ గ్రామణి ప్రీతిన్.

64

— మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు వడయుట —

తే. ఇట్లు గంధర్వవల్లభుఁ శ్రీ డెలమి గూతుఁ

దనకు నిచ్చిన వరియించి శ్రీ దానివలన

మాల్యవంతుఁ డనంగ సుగమాలి యనంగ

మాలి యన గాంచె గొడుకులమహితయశుల.

65

ఉ. ఇవిధిఁ బుట్టి తండ్రి పరమేశువరంబున నద్భుతస్థితిన్

జవ్వన మాదిగా నఖిలసంపదలుం గను తెల్ల విన్ని నా

మువ్వురు సుతస్సహించి తపఃముం బరమేష్ఠి గుఱించి చేయఁగా

నవ్విబుధాచలంబునకు శ్రీ నర్థి మెయి జని సువ్రతస్థు లై.

66

ఉ. అర్జవశాంతిదాంతినియమాదిగరిష్ఠగుణై కనిష్ఠమై

నిర్జితచిత్తవృత్తు లయి శ్రీ నిర్మలధర్మపరంపరాప్రభా

వార్జన మెల్లలోకములు శ్రీ నద్భుత మందుచు సంస్తుతింప నా

వర్జితబుద్ధిఁ జేసి రనవద్యతపంబునఁ బర్వసంభవున్.

67

కా. ప్రత్యక్షం బయి దేవబృందములతోఁ శ్రీ బద్ధాసనుం డర్థి నా

దిత్యాదిప్రళి నిల్చి పొల్చుటయు దైతేయాత్మజు ల్సంభ్రమ

ప్రీత్యుత్కర్షము లంతరంగముల ఘోషార్ణవంగ సర్వాంగసాం

గత్యస్వీకృతభూతలం బగునమహాస్కారంబునం బుణ్యు లై.

68

క. కరకమలయుగళపుటశేఖరులును భక్తిభరనమ్రగత్రులు నై ని

ల్చిరి వరదానాత్మక్య, స్ఫురితాధరు డై నపర్వజానికట్టెదురన్.

69

ఉ. అత్తటి వారిఁ జూచి కరుణార్ద్రాత నిట్లనియె నివరించి డై

త్యోత్తములార మీతపము శ్రీ సుగ్రత కచ్చెరు వంది వచ్చితిం

జిత్తములందు మీ రభిలషించినయట్టివరంబు లెల్ల నే

నిత్తుఁ గడంగి కోరికొనుఁ శ్రీ డిప్పుడ దేవమునీంద్రసన్నిధిన్.

70

ఉ. నావుడుఁ బొంగి యద్దనుజనందను లిట్లని రేకవాక్యు లై

దైవతయక్షకింపురుషాదానవమానవకిన్న రాదినా

నావిధభూతకోటుల రక్షణంబున గెల్పుఁ బరస్పరప్రమో

దావహ మైననెయ్యముఁ జిరాయురవాప్తియు మాకభీష్టముల్.

71

తే. ఇవిధంబునఁ గోరిననెలమిఁ బొంది

యట్ల కావుత మని కమలాసనుండు

క. క్రమమున సుందరియును గేతుమతియు వరదయు నన న్వధూటీత్రయముం
దమమువ్వరుఁ బూర్వజపూర్వముగఁ బ్రమోదములతో విశవాహం బైనన్. 83

సీ. అందు సుందరి యను నరవిందనయన యున్నట్లు సుప్తస్మునిమత్తు యజ్ఞ
కోపు దుష్టుని విరూపాక్షు వజ్రముష్టిని గని పుత్రికననలఁ గనియె
నాకేతుమతియు ధూమ్రాక్షుఁ బ్రహస్తుఁ గంపనుఁ గాలకాత్తుకు నభద్రదత్తు
భాసకర్ణాంకు సుపార్శ్వస్వసంప్రదిని గాంచెను వరదయుఁ నైకసియును

తే. నోలిఁ గుంభీనసయును బుష్పోత్కటయును
ననఁగ నలువురు వామలోచనలఁ గనియె
ననలు నీలుని సంపాతీహరుని బడసె
వరద పదపడి దానవాన్వయము వెలిగె.

84

—ॐ మాల్యవంతుఁడు లోకంబుల బాధించుట ॐ—

శా. సంతానం బభివృద్ధి నొందిన బలోత్సాహం బెల్లర్పం బలా
క్రాంతాశేషదిగంతం దై బలువిషిక్ రక్షోగణేశుండు దు
ర్దాంతం దై శ్రుతిబాధ సేయుచుఁ గ్రతుధ్వంసంబుఁ గావించుచుం
గాంతారాంతరవాసు లైనమునులం నగరించుచుం గ్రూరుఁ దై. 85

మ. పరనారీహరణం బొనర్చు వివిధోపాయంబుల నేదినీ
సురవర్గంబుల నొంచు దేవగృహసంశోభాభిఘాతంబు నే
యు రవీందుద్యుతిజాలము ల్తులుపు మామోపాయకేలీకృతా
దరుఁ దై నిర్జరకోటిఁ గష్టపఱుచున్ నధర్తంబు నప్టంబుగాన్. 86

—ॐ ఇంద్రాదులు హరుననుజ్ఞ చే విష్ణువును వేడుట ॐ—

చ. ఋషులును దేవతాగణము నలెంతయు బెగ్గల మంది యార్తు లై
వృషగమనుండు దీర్ఘ మనోవేదన యంచు మహేశుఁ గాంచి దు
ర్విషహాము లైనయాపరిభోవించుట లెల్ల నెటుంగఁ జెప్పి ని
స్తుషముగ దైత్యవర్గములఁ నద్రుంపఁగఁ గోరిరి దైన్య మేర్పడన్. 87

చ. హరుఁడు సుకేశుమీదికృప నాతనిసంతతి కల్గ కుండియున్
సురమునివృత్తభంగములు నచూడఁగఁ జాలక యేను నేర నా
హరికడ కేగుఁ డాతఁ డభయం బొసఁగున్ దయ మీకు నన్నఁ జె
చ్చెరఁ జని శౌరి కంతయును నజెప్పి రరాతులజన్మ మాదిగాన్. 88

శా. గోవిందుండు దయామతిం బలికె నాకుం జెప్పఁగా నేల రు
ద్రావిర్భావితశక్తి నే నెటుగనే నయదైత్యుఁ దత్పుత్రకుల్
భావారూఢులు గారె పన్నజవరప్రాప్తానుభావు ల్తదీ
యావాసం బగులంక వింతయె త్రిలోకాక్రోశ మాలింపనే. 89

క. క్రమమున సుందరియును గే,తుమతియు వరదయు నన న్వధూటీత్రయముం
దమముప్పురుఁ బూర్వజపూర్వముగఁ బ్రమోదములతో విశవాహం బైనన్. 83

సీ. ఆందు సుందరి యను ధ నరవిందనయన యున్నట్లు సుప్తస్మునిమత్తు యజ్ఞ
కోపు దుర్ముఖుని విశరూపాక్షు వజ్రముష్టిని గని పుత్రికననలఁ గనియె
నాకేతుమతియు ధూమ్రాక్షుఁ బ్రహస్తఁ గంపనుఁ గాలకార్దుకు ధ ద్రదత్తు
భాసకర్ణాంకు సుపార్శ్వస్వప్రాదిని గాంచెచు వరదయుఁ ధ కసియును

తే. నోలిఁ గుంభీనసయును బుష్పోత్కటయును
ననఁగ నలువురు వామలోచనలఁ గనియె
ననలు నీలుని సంపాతేశహరుని బడసె
వరద పదపడి దానవాన్వయము వెలిగె.

84

—ॐ మాల్యవంతుఁడు లోకంబుల బాధించుట ॐ—

శా. సంతానం బభివృద్ధి నొందిన బలోత్సాహం బెలర్పం బలా
క్రాంతాశేషదిగంతుఁ డై బలువిడికఁ ధ రక్షోగణేశుండు దు
ర్దాంతుఁ డై శ్రుతిబాధ నేయుచుఁ గ్రతుధ్వంసంబుఁ గావించుచుం
గాంతారాంతరవాసు లైనమునులం ధ గారించుచుం గ్రూరుఁ డై.

85

మ. పరనారీహరణం బొనర్చు వివిధోపాయంబుల నేదినీ
సురవర్గంబుల నొంచు దేవగృహసూశోభాభిఘాతంబు నే
యు రవీందుద్యుతిజాలము ల్తలుపు మామోపాయకేలీకృతా
దరుఁ డై నిర్జరకోటిఁ గప్టపలుచున్ ధర్తంబు నప్టంబుగాన్.

86

—ॐ ఇంద్రాదులు హరుననుజ్ఞ చే విష్ణువును వేడుట ॐ—

చ. ఋషులును దేవతాగణము ధ లెంతయు బెగ్గల మంది యార్తు లై
వృషగమనుండు దీర్ఘ మనోవేదన యంచు మహేశుఁ గాంచి దు
ర్విషహాము లైనయాపరిభోవించుట లెల్ల నెటుంగఁ జెప్పి ని
స్తాపముగ దైత్యవర్గములఁ ధ ద్రుంపఁగఁ గోరిరి దైన్య మేర్పడన్.

87

చ. హరుఁడు సుకేశుమీదికృప ధ నాతనిసంతతి కల్గ కుండియున్
సురమునివృత్తభంగములు ధ చూడఁగఁ జాలక యేచు నేర నా
హరికడ కేగుఁ డాతఁ డభయం బొసఁగున్ దయ మీకు నన్నఁ జె
చ్చెరఁ జని శౌరి కంతయును ధ జెప్పి రరాతులజన్మ మాదిగాన్.

88

శా. గోవిందుండు దయామతిం బలికె నాకుం జెప్పఁగా నేల రు
ద్రావిర్భావితశక్తి నే నెటుగనే ధ యాదైత్యుఁ దత్పుత్రకుల్
భావారూఢులు గారె పద్మజవరప్రాప్తానుభావు ల్దీ
యావాసం బగులంక వింతయె త్రిలోకాక్రోశ మాలింపనే.

89

❦ ఆశ్వాసాశము (ద్వితీయావిభక్తి) ❦

ఉ. కాయికవాచికాత్మికవికారవిస్మయవిస్ఫురత్తనూ
దాయకు నానతారివసుధావరహర్షరసప్రకర్షసం
ధాయకు సూరిశోభనవిధాయకు నుద్భటరాజదుర్దశా
దాయకుః గీర్తివస్త్రపరిధాయకు దీనజనార్థదాయకున్.

101

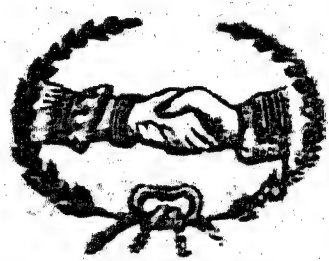
క. పాండిత్యసుభగుః ద్రిభువన, పెండేరు నరాతిభూపభీషణబాహు
దండాభిరాము రామా, మండలచిత్రాపహారమకరపతాకున్.

102

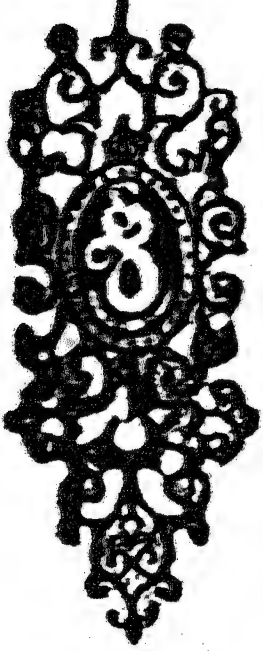
మాలినీన్మత్తము. సకలజన మనోజ్ఞం శ జండభాషానభిజ్ఞం
బ్రకృతిఘటితరాగుం శ బ్రస్ఫురత్యాగభోగుం
జకీతన్మృషశరణ్యం శ జారులావణ్యాగణ్యం
బ్రకటసుగుణసంగుం శ రాయవేశ్యాభుజంగున్.

103

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తీక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు ద్వితీయాశ్వాసము.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

తృతీయాశ్వాసము

రమ్యతానిరూఢమ
హోరస్కుం బుణ్యాసంపదాదితయశస్కుం
గారుణ్యాద్ద్రమనస్కుం బ్ర
జారంజనశీలు మనుమజగతీపాలున్*.

1

— విష్ణువు దేవతలకుఁ దోడై రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట —

చ. హరిఁ గని దేవదూత చరణానతుఁడై యసురేంద్ర సేన ని
ర్జనగరంబుపైఁ బెలుచురాకయు నాకము బెగ్గలంబునం
దిరుగుడుపాటుఁ జెప్పిన నశతీత్వరితంబునఁ గౌతుకంబుమై
గరుడుని నెక్కి శార్ఙ్గగుణాగ్రాధరవంబు నభంబు నిండఁగాన్.

2

క. రక్షో వధయును సుమనో, రక్షయు మదిఁ గోరి యాదశరంబున రాజీ
వాక్షుఁడు సిద్ధులజయశ, బ్రాక్షరములుఁ గిన్న రీచయముగానంబున్.

3

క. కొంచెపునగవుల సంభా, వించుచు వివిధాఁయుధాంశువితతుల్ దిశలన్
నించుచు దనుజతమముఁ దూ, లించుచు రణకేళిలోలశీలం జనుచోన్.

4

క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధను, ధరుఁ డగువిష్ణుఁడు మేలుతటిఁ బొల్పుతటి

త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంసశవితతి యితనికిన్.

5

మ. అని బృందారకవందిబృందము లమందానందముం బొంది కీ
ర్తన సేయం ద్రిదివంబు ముట్టికొన నుద్దామప్రతాపంబున
న్దనుజానీకము చేర కుండ నడుమ శ న్వారింపఁగాఁ బూని చ
య్యన నేగెం బతగేంద్రపక్షపవనవాహితదిగ్భిత్తి యై.

6

మ. చని నాకంబున కడ్డపడ్డ హరియుతాహంబు వీక్షించి య
న్దనుజాధీశుఁడు చేయి వీచుటయు మాద్యద్దంతివర్గంబు న
శ్వనికాయంబుఁ బదాతిలోకము రథవ్రాతంబు నొక్కుమ్మడిన్
ఘనమార్గం బఖిలంబు గప్పి పడగలో గ్రాలన్ వడిం దాకినన్.

7

తే. మందహాసంబు చేసి యమందరవము, మిగిలి రిపుతూర్యరవముల మ్రేగికొనఁగఁ

బాంచజన్యంబుఁబెలుచుఁ బూరించిశాన్తిఁ గుణముసారిచిదానవశగణముఁజూచి. 8

క. కడఁగఁ దలమీఱి యల వేర్పడ మును దలపడఁ దలంచి శ పటతేరంగా
విడుచుచు నొక్కొకయస్తునఁ, బడ నేయుచు వచ్చె పీఠభటులు గడిమిన్. 9

చ. తొలితొలి పడ్డపినుఁగులఁ శ ద్రొక్కుచు నొండొరు మీఱఁ జూచున
గ్గలికఁ గడంగి బాహుబలగర్వము చూచు మెచ్చ నుగ్రదై
త్యులు దలపడ్డ వారిసమరోధతి కుత్సవ ముని శాన్తిమం
దలవున నిల్వరించె నిశితాస్త్రము లూఁ తయి వ్రాలునట్లుగన్. 10

ఉ. కూలినవారిఁ జూచి వెడఁగొంకిన మెచ్చక మున్ను వెన్నుగా
నేలకుఁ జొచ్చువారుఁ దనునెయ్యర కడ్డము వచ్చువారు ను
క్కిలయి నేర్పులేక తమఁకించి పయింబడి నొచ్చువారు మున్
వాలినమచ్చరం బగుటవారణసేయక వచ్చువారు నై. 11

క. దానవు లేయుచు వైచుచు, నేనలఁ బురికొల్పుకొనుచుఁ శ జేరిన శాన్తి
జ్యానాదభరితరోదసి, యై నారాయణుఁడు మాగ్ధశాంబుధి ముంచెన్. 12

చ. మునుమును వీరఁ దాకి యొకఁమోహర మచ్యుతుచేత మ్రగ్గుటన్
మొనలు గలంగినం గని సముద్ధతవృత్తి నదల్చి వెచ్చుద
న్ని నిలిచె దానవేశ్వరుఁడు శ నెక్కొనఁగాఁ దనముద్దుఁదమ్ములున్
దనయులు దండనాథులు నుదగ్రత నేనకు దర్ప మెక్కఁగన్. 13

క. బరవసమునఁ గోల్తలచే, సిరి పురికొని కడఁగి వైత్యసేనలు మగుడన్
హరిఁ బొదివెఁ జవలజలదో,త్కర మతిసాంధ్రముగ నభముఁగప్పినభంగిన్. 14

ఆ. ఓరలేక దొరలు శ పోరికిఁ జొచ్చిరి, కడిదిమగలుఁ బేరు శ కలుగువారు
నడరి ముట్టఁ గవిసీరరవాయిగొనక కో,లాహఁముగఁ గాల్చులమ్ము గదిసి. 15

క. శరములఁ జక్రంబులఁ దో,మరములఁ గుంతముల గుప్పిమానుగ ఖడ్గ
ఝరికా హల పరిఘాము,ధర ముసల పరశ్వధములఁగప్పిరి కడిమిన్. 16

శా. సర్పరాతిపయి న్నిజాంగములపైఁ శ జుగద్భుజాభీలతన్
దర్పం బేర్పడ నొక్క వెట్ట యటు లోదై తేయవీరు బ్దిశా
సర్పస్త్రీ పిసటాజటాలపటుశస్త్రవ్రాతముల్ సాంధ్రమె
యూర్పోకుండఁగ నించినన్ మురహారుం డుద్ధామకోపాగ్ని యై. 17

చ. గుణమున ల స్తకంబుననుగోటియుగంబునఁ గేలఁ దారభి
షణముగ నుప్పతిల్లి రభసంబుగ రేగినమాడ్కిఁ దీవ్రమా
ర్గణనికరంబు లొక్కట నశరాటబలంబులఁ గప్ప శాన్తి
క్వణనము రోదసీకుహరశర్పరముం బగిలింప నుగ్రతన్. 18

- క. అరదములు రథికవరులును, హరిసారథి కేతుసహిత శ మై పొడిపొడి గాఁ
గరులును జోదులు డొల్లఁగఁ, దురగంబులు రావుతులును దుత్తునియలు గాన్.
- క. ఏయుచుఁ గౌమోదకిఁ గొని, వ్రేయుచు నందకమునను వివిధగతిఁ దునియల్
సేయుచు మధుమధనుఁడు వై, తేయతతిం గూల్చె నుద్ధతిం బడలుపడన్. 20
- చ. ఆడరిన మేఘపంక్తి విరియం బటువేగమహానిలంబు బ
ల్విడి భయదప్రకారముగ శ వీచుతెఱంగున దైత్యనైన్యముల్
నెడి నలుదిక్కులం బఱవఁ శ జేసి యమందవిజృంభణంబునం
బిడుగులపిండు బిట్టులియు శ పెల్లున విష్ణుఁడు శంఖ మొత్తినన్. 21
- ఆ. పాటలేక చాలుఁడ డొల్లె భటకోటి, కరులు గిరులు గూలుకరణి మ్రొగ్గె
ఘోటకంబు లెల్లఁగూడియ లవిసి శో,ణితముఁ గ్రక్కె శంఖనిస్సవ్వనమున. 22
- చ. తదవసరంబునం బెలుచఁ శ దాకి సుమాలి యుపేంద్రుపైఁ బటు
ప్రదరము లభ్ర మద్రిశిఖరంబును వారిని ముంచినట్లు పె
ల్లిదముగ నేసె వైత్యులు చళింపక సుగరకాంక్షఁ గ్రవ్వుటం
బొదువ సహోదరు ల్ప్రేమనాపూరితచిత్తులు గా నుదగ్రుఁ దై. 23
- క. వనజాతుఁడు దరహాసం,బునఁ బొదివినకినుక వక్త్రమున ముసుగువడం
దునిమెను లీలమెయిన్ గ్రక్కున నాతనిసూతుశిరముఁ శ గ్రూరాస్త్రమునన్. 24
- ఉ. సారథి వడ్డ నశ్వములు శ సంచలతం బెనఁగాడి యిచ్చినం
దేరను వేది యగ్రజుఁడు శ ద్రిప్పికొనం గని మాలి యడ్డ మై
బోరన వచ్చి యవ్విహగశృంగవకేతను నేసె నెంతయుం
గ్రూరము లైనయమ్ములను శ గుర్వుగ దానవు లుత్సహింపఁగన్. 25
- ఉ. మాలిశరంబు లొక్క మొగిమంచుక గప్పినమాడ్కిఁ గప్పుడుం
గూలఁగ నేసె వానిరథఘోటములన్ హరి వాఁడు గ్రక్కున
నైలతటంబు డిగ్గుమ్మగనాథుక్రియన్ గద వుచ్చికొంచు నా
భీలగతిన్ రథంబు డిగి శ భీమజవంబున నంట నార్చుచున్. 26
- క. పటతెంచి కదియఁబడి యే, డైట వ్రేసిన మోము దాకి శ తిరిగె గరుడి య
త్తఱిఁ జక్రంబున హరి పెడ, మఱి వైచెను దనుజుననుజుమ స్తకము దెగన్. 27

— మాల్యవంతుఁడు విష్ణువున కోడి పాతాళముఁ జొచ్చుట —

- శా.మాలిం జంపిన మాల్యవంతు డుదితామర ప్రకర్షంబునం
గాలాగ్నిప్రతిమానుఁ డై నిజభుజాగర్వంబు మై లీల నున్
మీలజ్వాలక కాశశక్తిఁ గొని మే శ మే తాకి వక్షస్థలిం
గీలించెం జలదంబుపై మెలుగుమాడ్కిన్ శౌరికిం జెన్నుగాన్. 28
- క. ఆశక్తియె కొని క్రవ్వుటఁ గేశవుఁ డనురేంద్రు వైవ శ గిరిపైఁ బడుతీ
వ్రాశనిచాడ్పున వజ్రో, దేశంబునఁ బడిన నొచ్చి శ ధృతి వాటించెన్. 29

ఆ. మూర్ఖువోక నిలిచి శ మూడు మొగంబుల, శూల మెత్తికొని కశరాశవృత్తి
నడచి నెమ్మొగమునఁ శ బొడిచె నింద్రానుజు, దేవతలమనంబు శ దిగ్గనంగ. 30

క. పొడిచి పిఱిచి దెసకయి పో, యెడిదానవు వేసె గద మహాధరుడు గడు
వడిఁ బక్షంబులఁ బొరిఁబొరి, నడిచెను విహంగాధిపతియు శ నత్యుగ్రముగాన్. 31

సీ. గద చాకి మూర్ఖుల్లి శ గరుడునియెఱకలగాలిచే దవ్వుగఁ శ దూలిపోయి
తెప్పిటి లేచి నల్దిక్కులు గనుఁగొని పాటియుఁ జచ్చియు శ బయలుపడ్డ
బలములోపలఁ జేయఁ శ గలవారి బంధుల దొరలను గానక శ బరవసంబు
దక్కి తమ్ముండును శ దాను నొండొరువులఁ జూచుచున్నంతనె శ వీచె గరుడి

ఆ. పక్షమారుతమునఁ శ బరిపరి యైనయా, సేనతోడఁ గూడి శ దానవేంద్రుఁ
డాకులముగఁ జొరువుటాకులచాడ్పునఁ, ద్రిప్పికొనుచు నెగసి శ తెరలిపటవ. 32

క. ఆమ్మెయిని నోడి తానుం, దమ్ముడు హతశేష మైనదానవబలము
గ్రమ్మటి తమవచ్చినమాధ్గమ్మునఁ బాటెను విహంగగమనుం డెగవన్. 33

మ. కడువేగంబున లంక కేగి తమదోర్గర్వంబు దెత్తారితే
బడి భంగంబునఁ బొందినన్ భయభరభ్రాంశాత్తు లై యందును
దడయన్ బెగిలి బృంద మెల్లఁ గొని పాశాశంబుక్రిందం బొరం
బడి రా దేవమునీంప్రకోటికి ననల్కప్రీతి సుధిల్లఁగాన్. 34

— అగస్త్యుడు రామునకు రావణాదులకళ చెప్పుట —

క. వనజాక్షుఁ డొకఁడు వెలిగా, దనుజుల నెవ్వరికి గెలువఁ శ దలఁపగ నగు నిం
ద్రుని కప్పుడు తమ్ముడ వై, తనయుడ వై తిపుడు నీవు శ దశరథపతికిన్. 35

ఉ. సత్త్వరజస్తమోగుణవశస్థితిఁ గైకొని నీవ లీల బ్ర
హ్మత్వము వాల్చి లోకముల శ కన్నిటికీ జననం బొనర్తు వి
ష్ణుత్వము దాల్చి వానికి మహోజ్జతమస్థితి వృత్తిఁ జేర్తు రు
ద్రత్వము దాల్చి వాని కుచితంబుగ సంహృతిఁ గూర్తు రాఘవా. 36

ఉ. సాధులఁ గావ దుష్టజనసంహరణం బొనరింప ధర్మముల్
బాధలఁ బొందకుండఁ బరిపాలనసేయఁ దలంచి యాతమా
యాధృతిఁ బుట్టువుం బనుల శ నాదర మొప్పుగఁ దాల్చి పొల్చుటన్
మాధవ మర్త్యుఁ డంద్రు నిను శ మదమతి భవభావరూఢు లై. 37

తే. అధిపతి సాలకటాకటూలనగఁ జనిన, నాటివారు బొలస్త్వలునాఁగఁ బరంగు
నేటివారు సమానులు శ నిక్కమరయ, బాహు బలమున నాహవదోహలమున. 38

మ. ఆనినన్ రాఘవకుఁ జరుండు మునినాథాగ్రేసరుం జూచి యి
ట్లనియెన్ మాంఝవదాదివృత్తము ప్రసంగాధీన మై పుట్టె నే
మును మీచే విను రావణాదులకథల్ముట్టం బ్రశంసింపుఁ డా
తనిఁ దతోద్దరులం దనూజు వినఁ జిత్రం బుత్సుకం బయ్యెడిన్. 39

ఆ. రాముఁ డిట్టు లడుగ శ నాముని సెప్పె బా,తాశభవనమున మోదం బడంగి
యున్న యాసుమాలియొకనాఁడుసౌందర్య, వినయమహిత దనదుతనయఁజూచి.

ఉ. దూపగుణంబులందు ననురూపత గల్గువరుండు దీనికిం
జేపడు నొక్కొ పుత్రులఁ బ్రసీద్ధులఁ బల్కురఁ గాంచు నొక్కొ ల
క్షీపరిణామహృద్య మగుజీవన మక్కట గల్గు నొక్కొ యి
ప్పాప మదన్వయక్రమముఁ బాత్రముఁ జేయు నొకో పొగడ్తున్. 41

క. ఈలోకంబున నరసితి, ¹మే లిల్లెడువరునిఁ గాన శ మేదిని కరుగం
జాలక యున్న ను బోవదు, ²బాలకఁ గొని పోవ వలయుఁ శ బరిణయమునకున్.

మ. అని యుల్లంబున నిశ్చయించి సుకుమారాకార న్నాకైకసిం
గొని వేడ్క మహి నెల్లెడం దిరిగి రక్షోనాథుఁ డె దైన న
ల్లునిఁ గల్యాణగుణోత్తరం బడయ కెట్లు బోవఁ బొ మ్మంచు న
ల్లనఁ జేరె దరుపోతకాంత మగుపోలస్త్యాశ్రమోపాంతమున్. 43

ఆ. అచటఁ గనియె దండ్రీ శ నతిభక్తి వీడ్కొని, ఘనవిమాన మెక్కియనుసమాన
మహిమ వెలయఁ బురికిమగుడఁ బోవఁగ ధనా,ధ్యక్షు రుచిరహారధవళవత్సు. 44

క. కనుఁగొని సుమాలి యితని,గనుమునిచంద్రునకు నిత్తుఁ శ గన్నియ నని సు
జనితకుతూహలుఁ డై య,వ్వనితకు ని ట్లనియె గారవంపుఁబలుకులన్. 45

చ. తగినవరుండు నీకు వనితా విను విశ్రవసుండ యాతఁ డా
ర్యగుణవిభాసి యమ్మునిజనాధిపుపాలికి నీవు వోయి యిం
పుగ వరియింపు నీకనిన శ పుత్రులచేత మదన్వయంబు రూ
పగు నిదె చూచితే ఘనుఁ దదాత్తజు నుజ్జ్వలవై భవోన్నతున్ ! 46

ఉ. నా విని తాను మున్ మనమునం దలపోయువిధంబ తండ్రీ సు
భావనఁ జెప్పినన్ వికచకపద్మవిలోచన సుతసిల్లి యే
బోవుట యుక్త మేని ముని శ పుంగవు నాశ్రమ మెద్ది పోదునే
నావుడుఁ జూపి సద్దమూనన్ సుత వీడ్కొలిపెన్ సుమాలియున్. 47

క. చని కైకసి పౌలస్త్యం, గని వినయవిలాసభయవికాసప్రీ డా
జనితవికారసుభగనిజ, తనులత వెడవ్రాలఁ జతురతం బ్రణమిలెన్. 48

ఆ. మ్రొక్కి నిలిచి యతని శ ముందట మేదిని,నుంగుటమున నొరయుశచున్నఁ జూచి
యెచటనుండి రాక శ యెవ్వనిసుత వేమి, పనికి నిందు వచ్చి శ తనిన నదియు. 49

ఉ. ఏను సుమాలికూతుర మునీశ్వర ! మి ట్టిటఁ దండ్రీపంపునం
గానఁగ రాక యంచు నునుఁగొంతి దలిరెప్పడిమోము వాంచుచుం
దా నటఁ జెప్పలేమి విదితంబుగఁ జెప్పట యైన నంకుర
శ్రీనినుపారె విశ్రవసుశచి త్తలతం గరుణాస్వరూప మై. 50

- క. ముని యష్టానినియింగిత, మును నెఱిగియు దివ్యజోధమున నేర్పడ నె
ల్ల నరసి యల్లనినగవున, మునింగి మృదుమధురవాక్యముల ని ట్లనియెన్. 51
- చ. జనకుడఁ గోరి నిర్తలవిచారమునం దగ నిశ్చయించి ని
న్ననుమతెసేయ నీవును బ్రీయంబున నియ్యెడ కేగుదెంచు పె
ల్లను నగు నాదెసం దనయలలాభముఁ గోరితి వియ్యకొంటి నే
ను నకట వేళ క్రూరము తననూజులఁ గ్రూరులఁ గాంతు కామినీ. 52
- చ. అనవుడు మీకృపం బడయు శ నాత్తజు లుగ్రులు గాఁగఁ బాడి గా
దనవుడు నీదుసంతతికి శ నంతకుఁ గొండొకవాడు శాంతుఁ డై
వినయవివేకధర్తముల శ విశ్రుతబుద్ధి వహించు మత్కులం
బును భవదీయవంశమును శ బూతము సేయు సరోజలోచనా. 53
- క. అని యూటడించి ముని య, వ్యనితం గైకొనియె నదియువల్లభుచి త్తం
బునకుఁ దగుచరిత మన్ననఁ గని సంతస మంది కొంతశకాలంబునకున్. 54
- క. పదితలలుఁ గోటలు నిరు, వదిచేతులు నిరులు గవియు శ బలుమేనును గెం
పొదవిననయనంబులు ను, న్నద మగుహృదయంబుఁ గలతనయునిం గాంచెన్. 55
- ఆ. కనినయప్పు డచటఁ గడు మగ్ర మగురక్త, వృష్టి గురిసె నుల్కలప్టదిశలఁ
బడియె వఱళు లఱచెఁ శ బిడుగులుర్వినిబడి, మ్రొసెగాడ్పుసుడి సోమాసెనినుడు. 56
- క. మునివరుడు వికటుఁ డగుతన, తనయుకడకు వచ్చి వదనదశకంబు గనుం
గొని వానికి దశవదనుం, డనియెడనామం బొనర్చె శ నాసుతుపిదపన్. 57
- సీ. అధిక ప్రమాణసర్వార్థాంగఘోరాకారుఁ గుంభకర్ణం డనుకొడుకుఁ గాంచె
దంష్ట్రాపరస్పరతాడనరచితసంకుల శూర్పణఖ యనుకూతుఁ గనియె
నిట్టిసంతతిఁ గన్న శ యిష్టహాపాతకంబునకుఁ బ్రాయశ్చిత్తం శ మనఁగఁ బ్రీతిఁ
బడసె విభీషణుఁ శ బావనోజ్జ్వలమూర్తిఁ గైకసి మునికృపాగౌరవమున
- ఆ. నిట్లు పుట్టి పెరుగునెడఁ బంక్తిముఖమంభ, కర్ణు లెందుఁ గ్రూరకర్ణు లగుచుఁ
దిరిగి జంతువుల వధింతురు ధర్మసం, ప్రీతిఁ బరఁగు నవ్విభీషణుండు. 58
- ఆ. అంత నొక్కనాఁ డనంతవై భవముతో, ధనదుఁ డేగుదెంచి శ తండ్రిపాల
గౌరవమున నున్నఁ శ గైకసి గనుగొని. చిన్నవోయి కొడుకు శ జేరఁ బిలిచి. 59
- క. ఇతనిమహాసంపద సూ, చిత్రే మీ రొక్కనిక పుట్టి శ శ్రీతేజములం
దితఁ డి ట్లుండఁగ నీ వి, ట్లతిహీనత నున్నఁ బురుషుఁ శ డండ్రే నిన్నున్. 60
- మ. తను ని ట్లాడినతల్లిమాటలకు మాతృర్యంబు చిత్తంబునం
దనరంగా దశకంధరుం డనియె నుత్సాహంబు పాటించి యీ
తనితో సాటి యనంగ మే లన నమందశ్రీవిలాసంబు సే
కొని యీలోకము లెల్ల నేలుదును నీకుం జింత యింతేటికిన్. 61

❖ రావణాదులు తపం బోనరించుట ❖

- క. అని గోకర్ణమునకుఁ జని, యనుజన్తులుఁ దాను నెదలనజు నిలిపి తపం
బోనరించి రత్తైఱు గొన,రను జెప్పెద నీవు వినుము శ రఘుకులతిలకా. 62
- సీ. వేసవి గనగనవేగుచట్రాతిపై నగ్గి నల్లడి నుండ శ నమ్మఁ జూచి
వానకందువను దివారాత్రములు జలధారల బయళులఁ శ దడియు చుండి
సీతునఁ బెనుమంచు శ శిరముపైఁ గురియంగ నిష్ఠఁ గుత్తుకబంబిసీర నిలిచి
ఫలముల వేళులఁబత్రంబులను నీళ్లులను గాలిఁ గాలంబు శ దనరఁ గడపి
- ఆ. కుంభకర్ణుఁ డిట్లు శ ఘోరంబుగాఁ బది,వేలవత్సరములు శ సాల నియతి
మునిగణంబు సిద్ధజనమును వెఱఁగంది,తన్నుఁ దగిలి పొగడఁ శ దశము నేసె. 63
- తే. ఏకపదముననై దువేలేడు లుండి,యూర్ధ్వబాహుఁడై మోమె త్రియుండఁ బిదప
నై దువేలేండ్లు లిట్లు మహాతపంబు, ప్రియము గుందక చేసె విభీషణుండు. 64
- చ. అనుజులనిష్ఠ మెచ్చక దశశాసనుఁ డుగ్రతపఁగికుతూహలం
బునఁ ద్రిజగంబులం బొగడు శ పొంపిరివోవ సహస్రవృక్షముల్
సన నొకమస్తకంబుగ నశంకతఁ దొమ్మిదివేలఁ దొమ్మిదిం
దునిమి హుతాశనుం దలలఁ శ దుష్టునిఁ జేసె నజిండు మెచ్చఁగన్. 65
- క. క్రమమున దశముఖుఁ డొగినొక్కముఖమచిక్కఁగఁబెఱముఖము లన్నియు న
గ్నిముఖంబున వేల్చియుఁ జి, త్తమునం దొకకొంకు లేక శ తద్దయు నెమ్మిన్. 66

❖ రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట ❖

- చ. పది యగువేయి నిండుటయుఁ శ బంక్షీముఖుండు మనంబునన్ ముదం
బొదనఁగ నిర్వికారమున శ నున్న శిరంబును గోయఁ జూచినన్
వదనచతుష్టయం బలర శ వారిజసంభవుఁ డేగుదెంచి క
ట్టెదుర వరంబు వేడు మిదె శ యిచ్చెద మెచ్చితి నంచు నిల్చినన్. 67
- క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి దశకం,ధరుడు వినయ మొప్పు నిలిచి శ తఱుగనితలపై
వెరవునఁ దనకరపద్మము, లిరువదియును మొగిచి యల్ల శ నిట్లని పలికెన్. 68
- శా. దేవా! విన్నప మాదరింపుము భయోద్రేకంబునన్ మృత్యువుం
గావం గోరు బహుప్రకారముల లోకోకం బంతయుం గావునన్
దేవవ్రాతవియచ్చరబ్రకరదైతేయవ్రజాదిక్రియన్
జా వేరూపున నాకు లే కునికి యిష్టం బాశ్రితశ్రీకరా! 69
- క. ఏ నాబలవిరహితు లగు, మానవులను సరకునేయ శ మది నెన్నఁడు నీ
యానయె జగతిం దక్కటి, హీనపుజాతులకు వెఱతుననే పరమేశ్వరీ. 70
- చ. అని తను వేడినన్ సరసిజాసనుఁ డవ్వర మిచ్చి యొక్కమో
మున వినయావనముఁ డయి శ ముందట నిల్చినపంక్షికంధరుం

గనుఁగొని క్రమ్మఱం దలలు శ్రీ గ్రక్కునఁ గల్గ ననుగ్రహించి ప్రీ
తి నొసఁగె నుజ్జ్వలంబు లగుఁదివ్యశరంబులుఁ గామరూపమున్.

71

క. వెల్లువ ముంచి పిదప నీ, రెల్లను వెనఁ డొంకఁ గొలన శ్రీ నెనఁగెడుచంచ
త్ఫల్లారవిందములక్రియ, నల్లన వదనములు దోఁచెనాశ్చర్యముగాన్.

72

❧ విభీషణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట ❧

మ. లజఁ డి ట్లద్భుతభంగిఁ బు క్తిముఖు ననన్వర్తాభిధానోజ్జ్వలుం
ద్రిజగద్వీరుని జేసి దుష్కరతపోదీక్షాప్రవృత్తిప్రకా
రజితాత్మం డగునవిభీషణు వరసప్రాప్తాన్నతుం జేయఁగా
నిజబుద్ధిం దలపోసి వానిఁ గరుణాస్నిగ్ధాత్మఁ డై చూచుచున్.

73

తే. ధర్మనియతికి మెచ్చితఁ శ్రీ దపముపండె, వత్స నీమది వలసినవరముఁ గోరు
మనిన భయభక్తిసంభ్రమహర్షభరిత, హృదయుఁ డై యతఁ డాతనిఁకిట్టులనియె.

74

ఉ. ప్రీతుఁడ నంది నాతపముఁ వెంపున నీవల దీని కగ్గలం
బై తగుకోర్కీయుం గలదె శ్రీ యైనను గోరెన నామనంబు ధ
ర్మతరవృత్తికిం జనమి శ్రీ యిష్టవరం బగుధర్మవర్తులై
పూతగుణాభిరాము లగుఁపుణ్యులకున్ సులభంబు లెవ్వియున్.

75

క. అనుపలుకుల కచ్చెరువడి, దనుజులలోఁ బుట్టి నీవు శ్రీ ధర్మంబు మనం
బునఁ గోరుట యరు దిచ్చితే, నని యజుఁ డమరత్వమును నీజాస్త్రము నిచ్చెన్.

❧ కుంభకర్ణుని తపశ్శలము ❧

ఆ. ఇవిధమున శంభుఁ శ్రీ డవిభీషణుఁ బ్రీతుఁ, జేసి కుంభకర్ణుఁ శ్రీ జేరఁ బిలువఁ
దలఁచు లుఱిగి దేవతలు దేవ విన్నప, మవధరింపుఁ డనుచునజాని జేరి.

77

సీ. అప్పరోగణము విహారంబు సలుపంగఁ దునిమొ బెక్కండ్ర నందనమునందుఁ
దపములు సేయ మందరకుధరంబులో నురవడి మునులఁ బల్కుర వధించె
నిల నెల్లయెడల ననేకభూసురులు యాగము లొనరింపఁ బ్రాణములు గొనియొ
దెరువుల ననుగంగ శ్రీ నరికట్టి చంపె నాబాలవృద్ధంబుగా శ్రీ బహుజనముల

ఆ. వేచి యాహారమున కనివేడ్క కనియు, నఖిజీవుల నిట్లు నిత్యంబు సమయఁ
జేయు నీవరమున నిప్పు శ్రీ సిద్ధుఁడయిన, నితఁడు సైరించునే లోకహితవిచార.

78

క. కావున నీతని మోహితుఁ, గావించుట జగము లెల్లఁగఁచుట సుమ్మి
నావుఁడుఁ దలఁపున భారతి, రావించిన వచ్చుడును సురజ్యేష్ఠుండున్.

79

ఆ. అసురమోమునందుఁవసియించి నను నిద్ర, యడుగు మనిన హాజీయట్ల చేయు
దాన ననుచు జనియోదానపుఁ బిలిచి నీ, కాంక్ష సెప్పు మనియెఁగమలభవుఁడు.

క. నిద్ర దయసేయు మనియె సు, రద్రోహియు నమరవరులు శ్రీ రదనాంకురచం
చదుఁచులు నిగుడ నవ్వచు, భద్రము మా కదియె యనఁగఁ శ్రీ బర్హజుఁ డిచ్చెన్.

గనుఁగొని క్రమ్మటం దలలు శ గ్రక్కునఁ గల్గ ననుగ్రహించి ప్రీ
తి నొసఁగె నుజ్జ్వలంబు లగుఁదివ్యశరంబులుఁ గామరూపమున్.

71

క. వెల్లువ ముంచి పిదప నీ, రెల్లను వెనుఁ డొంకఁ గొలన శ నెనుఁగెడుచంచ
త్ఫుల్లారవిందములక్రియ, నల్లన వదనములు దోఁచెనాశ్చర్యముగాన్.

72

— విభీషణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట —

మ. లజఁ డి ట్లద్భుతభంగిఁ బం క్తిముఖ నన్వర్తాభిధానోజ్జ్వలుం
ద్రిజగద్వీరునిఁ జేసి దుష్కరతపోదీక్షాప్రవృత్తిప్రకా
రజితాత్మం డగునవిభీషణు వరప్రాప్తాన్నతుం జేయఁగా
నిజబుద్ధిం దలపోసి వానిఁ గరుణాస్నిగ్ధాత్మఁ డై చూచుచున్.

73

తే. ధర్మనియతికి మెచ్చితిఁ శ దపముపండె, వత్స నీమది వలసినవరముఁ గోరు
మనిన భయభక్తిసంభ్రమహర్షభరిత, హృదయుఁ డై యతఁ డాతనిఁకిట్టులనియె.

74

ఉ. ప్రీతుఁడ నంది నాతపముఁ వెంపున నీవల దీని కగ్గలం
బై తగుకోర్కీయుం గలదె శ యైనను గోరెన నామనంబు ధ
ర్మతరవృత్తికిం జనమి శ యిష్టవరం బగుధర్మవద్దులై
పూతగుణాభిరాము లగుఁపుణ్యులకుఁ సులభంబు లెవ్వియున్.

75

క. అనుపలుకుల కచ్చెరువడి, దనుజులలోఁ బుట్టి నీవు శ ధర్మంబు మనం
బునఁ గోరుట యరు దిచ్చితి, నని యజుఁ డమరత్వమును నీజాస్త్రము నిచ్చెన్.

— కుంభకర్ణుని తపఃఫలము —

ఆ. ఇవిధమున శంభుఁ శ డవిభీషణుఁ బ్రీతుఁ, జేసి కుంభకర్ణుఁ శ జేరఁ బిలువఁ
దలఁచు లుఁజిఁగి దేవతలు దేవ విన్నప, మవధరింపుఁ డనుచునజునిఁ జేరి.

77

సీ. అప్పరోగణము విహారంబు సలుపంగఁ దునిమొ బెక్కండ్ర నందనమునందుఁ
దపములు సేయ మందరకుధరంబులో నురవడి మునులఁ బల్వర వధించె
నిల నెల్లయెడల ననేకభూసురులు యాగము లొనరింపఁ బ్రాణములు గొనియొ
దెరువుల ననుగంగ శ నరికట్టి చంపె నాబాలవృద్ధంబుగా శ బహుజనముల

ఆ. వేచి యాహారమున కనీవేడ్క కనియు, నఖిజీవుల నిట్లు నిత్యంబు సమయఁ
జేయు నీవరమున నిప్పు శ సిద్ధుఁడయిన, నితఁడు నైరించునే లోకహితవిచార.

78

క. కాపున నీతని మోహితుఁ, గావించుట జగము లెల్లఁగాచుట సుమీ
నాపుడొ దలపున భారతి, రావించిన వచ్చుడును సురజ్యేష్ఠుండున్.

79

ఆ. అసురమోమునందుఁవసియించి నను నిద్ర, యడుగు మనిన వాణియట్ల చేయు
దాన ననుచు జనియెదానపుఁ బిలిచి నీ, కాంక్ష సెప్పు మనియెఁగమలభవుడొ.

క. నిద్ర దయసేయు మనియె సురద్రోహియు నమరవరులు శ రదనాంకురచం
చదురులు నిగుడ నవ్వచు, భద్రము మా కదియె యనఁగఁ శ బర్హజుఁ డిచ్చెన్.

- ఆ. ధనదుఁ డగ్రజుండు & తదధీన మగులంక, యాసపడుట యుచితమగునె యనిన
నధికవినయమున మహామతి నైనప్రహస్తఁ డిట్లు లనియె & నసురపతికి. 94
- చ. తనయుఁడు తండ్రి యగ్రజుఁడు & తమ్ముఁ డనం జనునయ్య రాజ్యముల్
గొనునెడ శౌర్యలంపటులకున్ మఱి చుట్టటికంబు గల్గునే
యను వగునంతకున్ రిపు నుదగ్రత సైచిన నింక నూరకుం
డ నగునె వేగ పోరికే గడంగుము నీభుజదర్ప మేర్పడన్. 95
- క. విను ము న్న దితీయు దితీయును, ననఁ గశ్యపుభార్యలిరువు & రప్పాచెల్లె
డ్రనిమిషుల నసురగణముం, గని రయ్యిరుదెఱఁగుఁ బగలు & గారే తమలోన్.
ఉ. దైత్యులు దర్ప మెక్కి వసుధాతల మంతయుఁ దారవిక్రమా
ద్ధత్యమునం గొనం గని మదం బడఁగించి రసాతలైకసాం
గత్య మొనర్చె విష్ణుఁ డటు & గావున వారలతోడివైర మా
చిత్త్యవిహీనమే తడవు & నేయకు దాయకు నల్లు మిత్తటిన్. 97
- తే. ఇట్లు పలికినపలుకుల & కియ్యకొని సు,మాని సంనియ మేటికి & మాకు నెల్లఁ
బ్రభువ వీన లంకాపురపతివి నీవ,పనుపు మొకదూత నాతనిపాలి కనిన. 98
- చ. ధనదునియొద్ద కేఁగి యుచితంబుగఁ బల్కి పురంబుఁ బాసిపా
మ్మని మును చెప్పు కోటడము & లాడిన మద్భుజశక్తి యంబుజా
సనవరశక్తిమూలబలశక్తియెటుంగంగఁ జాటి చెప్పి ర
మ్మని చతురాభిభాషణుఁ బ్రహస్తునిఁ బుచ్చె సురారి లంకకున్. 99
- చ. చని యతఁ డాతనిం గని యసంభ్రముఁ దై సమయోచితంబుగా
వినయము సేసి దేన యొకపిన్నప మిప్పురి తొల్లి దైత్యవం
శనిజనివాస మానడుమ & శార్ఙ్గకతంబునఁ బాసి పోయి రా
దనుజుల దిప్పు నీయనుఁగుడమ్ముఁడు గ్రమ్మట నిన్ను వేడెడున్. 100
- క. దశవదనుం డనుజుం డను,యశ మల్పమె నీకుఁ గిన్నరాధిప రక్షో
వశముగ లంక విడిచి యస,దృశబంధుప్రీతి నేయు & దృఢముగ ననినన్. 101
- తే. పురమునక కాదు నాదగుసిరికే బరిజ,నమున కొరులెవ్వరొడయులునాకు నేడు
గడయు నాహార్తి తమ్ముడొకాక దీని, కడుగ నేటికి రమ్మను & తడయ కిప్పుడ. 102
- క. అని యతనికి సాదరభో,జనవిధి యొనరించి వస్త్రశామికరవా
హనభూషణాదివస్తువు, లనేకములు ప్రీతి నొసఁగి & యానన మలరన్. 103
- క. తగ వీడుకొలిపి ధనుదుఁడు, వగ మనమునఁ గూర విశ్రవసుపాలికి శీ
ఘ్రగతిం జని యమ్మునిపద,యుగళంబున కెరఁగి సవినయోక్తిపరుం డై. 104
- చ. ఆమరవిరోధిపంపునఁ బ్రహస్తఁడు లంకకు వచ్చి నాకుఁ గా
ర్యముఁ దగఁ జెప్పునట్లు పుర & మాతని కిమ్మని యాడె నాడినన్

- సముచిత మైనచందమునఁ శ జక్కనిమాటల బాంధవంబుతో
న మగుడ వానిఁ బుచ్చి మునినాయక మీ కెఱిగింప వచ్చితిన్. 105
- తే. ఏమిపురుషార్థములుఁ జేయునెడలనెపుడు, మీయనుజ్ఞయనాకుసహాయమగుట
నరసి మీదిన్యచిత్తాన శ నవధరించి, చేయ గలపని యెయ్యది శ చెప్పు డనిన. 106
- శా. మున్నీ కార్యము వాడు న న్నడిగినన్ శ మో మీక కోపించి మీ
యన్నం బుణ్యచరిత్రు నేన మును లంకాధీశ్వరుం జేసితిం
జన్నే వానిపరాభవంబునకు నుతాహంబు నేయంగ నీ
కన్నన్ మోములు గంటువెట్టుకొని రోసాయత్తుఁ డై య త్తఱిన్. 107
- ఉ. దిగ్గన లేచి పోయె గణుతింపక వాడు విరోధలబ్ధికై
యగ్గలింబునన్ మనలనందఱఁ జీరికిఁ జేకొనండు స
మ్యగ్గురుభ క్తిధర్మరుచిమాన్యవివేకము లెంతదవ్వు నీ
కెగ్గొనరింప కుండఁ బుర శ మిచ్చి తొలంగుము చాటి చెప్పితిన్. 108
- సీ. ఇంద్రాయుధద్యుతు శ లెసఁగఁ జూడ్కికి రమణీయంబు లై నమణిస్థలములు
సిద్ధగంధర్వాదిసేవ్యంబు లై నయచ్చోదకంబులఁ జెలువొందునదులుఁ
బల్లవపుష్పసంపద లుల్లసిల్లంగ రమ్యంబు లై నయాశరామములును
నంబుజమధుమ త్రహంసికావితతుల గుచిరంబు లయిరసరోవరములుఁ
ఆ. గలిగి యొప్పు మిగులఁ శ గైలాసశైలత,టంబునందుఁ బురవరంబుఁ జేసి
కొని వసింపు మచట శ ననుచరసహిత మై, దివ్యభోగలీల శ తేజరిల్ల. 109
- క. అని విశ్రవసుండు చెప్పిన, విని వైశ్రవణుండు లంక శ విడిచి పరిజనం
బును దాను రజతగిరికిఁ,జని యొకపుర మలక యనఁగ శ సంపాదించెన్. 110

❖ రావణుండు లంకం బ్రవేశించుట ❖

- తే. అంత నక్కడ మగుడఁ బ్రహస్తు డరుగు
దెంచి విత్తేశుఁ గాంచినతెఱఁగు నచటఁ
దాను బల్కినక్రమమును శ దాని కాయఁ
డన్నచందంబుఁ జెప్పె దశాననునకు. 111
- క. విని యయ్యవిచారంబులు, దన కేటికి వెడలుఁ గాక శ దాడిమెయిం బో
యిన గాసిఁగాఁడె యింతక, చనుఁ జూ వెఱచునట నిలువ శ సందియ మేలా. 112
- మ. అని బాహుబలగర్వనిర్వహణవిద్యాపారగుం డై నయా
దనుజాధీశుండు వైర మెత్తి బలముం శ దానున్ వెను బోయి పో
యి నిజావాసముఁ బాసి విత్తపతి పోయెం బోయె నా వించుఁ జే
ర్చినయాధత్యము నిత్య మైన విజయశ్రీవిభ్రమోద్భాసి యై. 113
- ఉ. లంకకు నేఁగి రాజ్యసుఖలంపటుఁ డై యభిషేకమంగళా
లంకృతమూర్తిఁ జేకొని చలంబు బలంబును నుల్లసిల్ల ని

శృంకత రాక్షసాన్వయభుజావిభవం బలరక్ జగద్భయం
బుకురితంబు చేసె దొలఁగకాడెడువీరరసంబు పెంపునన్.

114

తే. ఇట్లు లంకాపురము వేడ్క ॥ నేలె సకల
దనుజలోకంబు నేమింప ॥ ననుజసహిత
ముజ్జ్వలశ్రీసమేతుఁ డై ॥ యుల్లసిల్లు
చుండి యాదశకంధరుఁ ॥ డొక్కనాడు.

115

— శూర్పణఖకుఁ బెండ్లి సేయుట —

క. దర్పోచ్చుఖి యశావనకం, దర్పాస్త్రసముజ్జ్వలాంగి ॥ దనచెలియలి నా
శూర్పణఖఁ జూచి యోగ్యవ, రార్పణసమయ మని తలచియనుజచ్ఛులతోన్. 116

ఆ. కాలకేయనంశకరుఁడు విద్యుజ్జ్వహుఁడు, డతులబలుఁడు సుందర్రాంగుఁ డతని
కిత్త మెల్లభంగి ॥ నిత్తన్వి నని తగ, నాడి కార్యనిశ్చయంబు నేసి. 117

క. దనుజుతి యున్ననగరం, బునకుం తగువారి సపుడ ॥ పుచ్చి యతని రాఁ
బనిచి సబహుమానంబుగ, నొనరించె బరిణయము మహాత్మవలీలన్. 118

— ఆశ్వాసాంతము - (ప్రగమావిభక్తి) —

చ. నిరుసమమూర్తి వై రిరథిసీసమవర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయశోమణిహరుఁడు ధర్మసంగ్రహఁ
దరపరతంత్రుఁ డార్యజనతామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యుఁ డ్భలితగౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిమ్మహిన్. 119

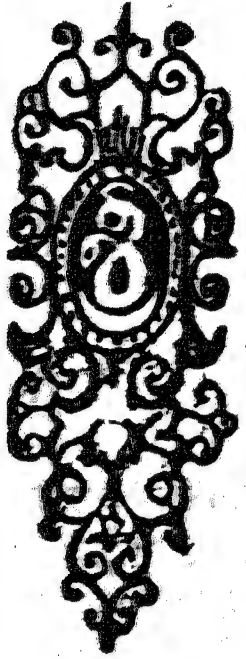
క. కవిలోకవనవసంతుఁడు, యువతీనూతనజయంత్రుఁ ॥ డుదయానంతుం
డు వినయధనవంతుఁడు దా, నవినోదై కాంతుఁ డమలిసన్వాంతుఁ డిలన్. 120

మాలిని. ఆమరశిఖరి హేలాహరిధైర్యుం డవార్యా
క్రమభుజబలదృష్టాశరాతిసంహరుఁ డంహ
శృమనవినుతిపాత్రాచారగణ్యుండు పుణ్యో
ద్యమనిరచితలోకాత్యంతహృత్పర్వుఁ డుర్విన్. 121

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్రబుధారాధనవిధేయ
అక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

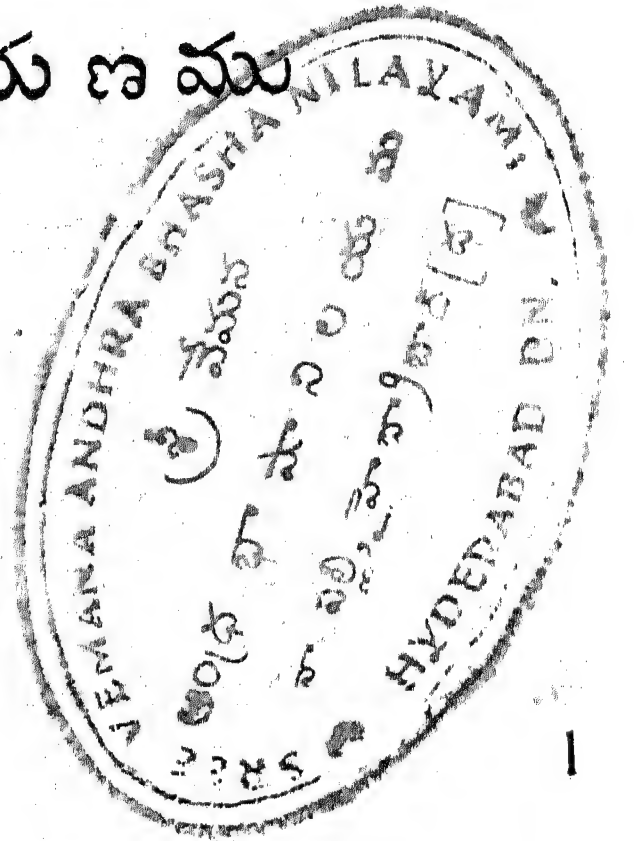
శ్రీ రస్తు

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

చతుర్థాశ్వాసము

రమణీయుఁ డుపాసక
నారాయణుఁ డాదిధరణీనాయకసామ్యో
దారచరిత్రుఁడు కులని
స్తారకసంభవుఁడు మనుమఃజనపతి యెలమిన్.¹

— రావణకుంభకర్ణవిభీషణులు పెండ్లాడుట —

- క. ఆదశకంధరుఁ డఖిలవి, నోదంబులఁ దగిలి నిత్యసమాత్మ విహారా
మోదితుఁ డగు చుండి మృగ, వ్యాదరమున నేఁగి కాననాంతరభూమిన్. 2
- క. ఒకమార్గంబున రా మయుఁ, జొకకన్నెయుఁ దాను నచట శ నొయ్యన చనుదే
నకుటిలశాంతోదాత్త, ప్రకృతి యగుట చూచి యెఱిఁగి శ రాక్షసపతియున్. 3
- ఉ. గౌరవశాంతమూర్తిః దగఁగైకొని మార్గముక్రేవ నిల్చి య
చ్చేరువఁ బోవ న్దనుజుఁ శ జేరఁగఁ బోయి మహాత్మ యిట్లు కాం
తారములోనఁ బోకకుఁ గతంబును నీ లలితాంగిపేరు నీ
పేరును దీనిజన్మమును శ బ్రీతిఁ దగంగ నెఱుంగఁ జెప్పవే. 4
- చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లును మఃహాపురుషా! మయనామధేయుఁడన్
దనుజుఁడ హేమ నాఁ బరఁగుదానిఁ బయోరుహవక్త్ర నస్సరో
వనిత నమర్త్యు లిచ్చిన వివాహవిభూతి వహించి నెమ్మి మ్రై
దనయుల నిర్దఱం గని పదంపడి కాంచితి నీతలోదరిన్. 5
- తే. అగ్రతనయుండు మాయావి శ యనఁగ వాని
యనుఁగుఁడమ్ముడు దుందుభి శ యనఁగఁ బరఁగు
దీనిపేరు మందోదరి శ దేవ యిమ్ము
గాయతాక్షికిఁ దగువరు శ నరయఁ దలఁచి. 6
- మ. జగతిం గ్రుమ్మరువాడ నై కడఁగి యోచంద్రాస్యఁ దోకొంచు నే
ను గరం బుత్సుకవృత్తిఁ బోక యిది హృన్తోదంబు సంధిలై నీ
దగుసల్లాపరసంబు పెంపునఁ బ్రియం శ బుతంతకుం బేర్చున
ట్లుగ నీయన్వయనామధేయములు విండుం జెప్పు నా కేర్పడన్. 7

1. ప్రథమాధ్యక్షి. 2. విందున్ = విందును - నేను విందును - నేను ఆకొండును (ఉత్తమ పురుష); మూర్ఖుండున్ || (ఉద్యోగ 1-237)

నిర్వచ—4

- క. నావుడు ముద మంది యితం, డీవారిజనయన నాకు శ నీ నెదఁ గోరెం
గావలయు నని తలంచి మ,హావినయపరుండు వోలె శ నతఁ డి ట్లనియెన్. 8
- క. నాకుం బ్రపితామహుఁ డా, లోకపితామహుఁడు తండ్రులుం బౌలస్త్వల్
మీకె ననఁ బూన నేర గు,ణాకల్ప వేదములు చిరాభ్యస్తంబుల్. 9
- ఉ. పేరు దశాననుండు కృపాపెరిపున నాదుతపంబుసొంపునన్
వారిజసంభవుం డొసఁగె శ వావిరి యైనవరంబు లిప్పు డిం
పారెడులంక నాకు నెలవై మహనీయవిభూతి నుండుదున్
దారపరిగ్రహంబు నకృతం బిటముందట నన్నఁ బ్రీతుఁ డై. 10
- తే. క్రూరుఁ డగుట యెటుంగక శ కోరి యిచ్చె, గన్యనప్పుడ మయుఁ డుదక ప్రదాన
సహితముగ వీటి కరిగి యుత్సవముతో వి,వాహమయ్యె నద్దానవశవల్ల భుండు.
- క. తనసుతు లని యమ్మయుచె,ప్పినమాయావియును దుందుభియు సమరముఖం
బున వాలిచేత నీల్గుట, లినతనయుఁడు సెప్పె రఘుకులేశ్వర నీకున్. 12
- క. ఒకయోధముఖ్యు నసి నం,తకు నైనను గీటడంచు శ దాని నమోఘ
ప్రకృతి యగుశక్తి నిచ్చెను, వికసిల్లుచు మయుఁడు దనుజవీరాగ్రణికిన్. 13
- క. కోరి వివాహం బయ్యెను,గారవ మెసఁగంగఁ గుంభకర్ణుఁడు దళదం
భోరుహలోచన యగున, వైర్వోచనికూతుకూతు శ వజ్రజ్వాలన్. 14
- ఆ. సరమ యనులతాంగి శ శైలూషతనయఁ గ,పోలచంద్రబింబబులినజఘన
హరిణశాబనయనఁ శ బరమోత్సవంబునఁ, బెండ్లియయ్యె నవ్వీభీషణుండు. 15
- మేఘనాదుని జననము —
- క. పదపడి మందోదరి స,మృదమున సుతుఁ గాంచె నాకుమారకు నెలుఁగున్
మదదిగ్దంతావళములు, బెదరఁ జెలఁగె మేఘనాద శ భీకరభంగిన్. 16
- క. దనుజేంద్రుండును జిత్తం,బున నెంతయు సంతసిల్లి శ పుత్రకునిఁ గనుం
గొని మేఘనాదుఁ డనఁగా, ననురూపం బయిననామ శ మప్పుడు వెట్టెన్. 17
- తే. పిదప నింద్రజి యనుపేరుఁ శ బెంపుఁ బడసె, నర్దశాననందనుఁడభిమతముగ
దానిఁ బదపడి చెప్పెద శ మానవేంద్ర,నినుము తరువాతికథలు సరవి స్తరముగ.
- ఉ. ఆసమయంబునన్ సరసీజాసను పెట్టినచొక్కు కుంభక
ర్ణాసురుమోమునం గదిరె శ నాతఁడు నగ్రజు వేడె గాఢని
ద్రాసుఖయోగ్యమందిరము శ రాక్షసవంశ వరుండు నిచ్చె గై
లాసమువోలెఁ బ్రాంశుధవశం బగునూత్న *నికేతరత్నమున్. 19
- క. అందు నివాసస్థానము,నం దల్ప మనల్పముగ నొనర్చిన నిద్రం
బొంది బహువత్సరంబులు, నిందితదురితాభిలో ముగిసిగి యుండంగన్. 20

—ॐ రావణుడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట —

శా. దేవోద్ధానము లీల మై నటకు బాధించు న్నునిశ్రేణి నా
నావిప్రావలిఁ బట్టి తెచ్చి తిను బసన్నంబుల్ సురస్త్రీలకుం
గావించుం గ్రతువైభవంబులకు విఘ్నం బాచరించుం దశ
గ్రీవుం డప్రతిమప్రతాపపరుషక్రీ డాకలాకల్పుఁ డై.

21

సీ. మదమున నలిరేగి శ నదులు సొచ్చి కలంచి యాడు నుద్ధతగంధహస్తీల
బలమునఁ జెలఁగి కానల రేగి రూపఱ విఱచు మహావాతవిభ్రమమున
బెడిదంపుఁదనమునఁ శ గడఁగి శైలమ్ములు పొడిపొడి సేయు దంభోళిభంగి
నొడలిపెంపున వీచి శ జడనిధు లిక్కడక్కడ వైచు మంథనగంబుకరణి
తే. గరుడగంధర్వయక్షకిన్నరులగన్న, జెవులు వట్టి యాడించు నశేషలోక
భీకరము లగువిధములు శ పెక్కు సేయు, గర్వ మెదుగంగ నాదశకంధరుండు.

—ॐ కుబేరుడు దూతను బాపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట —

క. అత్తటి నత్తెఱఁ గెల్లను, విత్తేశుఁడు గలయఁ గనియు శ వినియుం గరుణా
యత్తమతి యగుట దూతం, బుత్తెంచె దశాననునకు శ బుద్ధులు సెప్పన్.

23

క. చనుదెంచి దూత ముందఱ, గనియె విభీషణు నతండుఁ శ గడువేడుక న
ద్ధనపతిసేమ మడిగి పరి,జనముల వేర్వేఱి యడిగి శ సంభావించెన్.

24

ఉ. వచ్చినకార్య మారసి యవక్రచరిత్రుఁడు దానవేశ్వరుం
జెచ్చెరఁ గానిపించె నెడఁసేయక దూత వినీతవేషుఁ డై
చొచ్చి ధరాతలం బురము శ సోకఁగ నానతుఁ డై యుపాయనం
బిచ్చి కరప్రదర్శితమహిం దగ సంకుచితోపవిష్టుఁడై.

25

శా. దేవా దేవరతోడఁపుట్టువు కృతార్థిభూతచేతస్కుఁ డై
నీవిఖ్యాతికి సంతసిల్లు సహజసే హుండు నీయందు నీ
శ్రీ వెంపారుటఁ గోరు నీమహిమఁ బ్రార్థించు న్నదిం గావునక
దేవేంద్రాదులచంద మొప్పు ధని యుద్దేశించి నీయొద్దకున్.

26

తే. నన్నుఁ బుత్తెంచె దనవచనములు గాఁగఁ, జెప్పు మని కొన్ని బుద్ధులు సెప్పివాని
నవధరింపు మొకించుక శ యవసరంబు, నాకు దయసేసి కార్యవివేకచతుర.

27

చ. జగములకుం బ్రతాపము ప్రశస్తముగాఁ బ్రకటించుమాత్రకుం
దగ వగు నిపు సేసినవిధం బిటమీఁద నిజాన్వయోచితం
బుగ నొనరింపు ధర్మము దాసోవిభవంబునఁ గాదె యింతపెం
పు గనుట లంకకై మనకుఁ శ బుద్ధినముందటిహాని సాలదే.

28

చ. మునిజన మెల్ల దుర్దశల శ ముచ్చిరి యుండుటఁ జూచి యప్పురో
వనితలయార్తిఁ జూచి క్రతువర్గముదైన్యముఁ జూచి నామనం

బనయముఁ దల్లడిల్లెడు దశశాసన దుష్టచరిత్ర మింక నై
నను నిది మాని సత్పథమునం జను దూఱు లడంగు నంతతోన్.

29

తే. ఇంతకాలంబు నేఁ బోయిహిమనగమున, శాంకరం బగుధర్మంబునలుపు చునికి
నెఱుంగనై తిమగుడివచ్చియెల్ల నెఱిగి, యెఱుంగఁజెప్పితిహితమునాఁయెఱిగినంత.

క. ఇది నా కానతియిచ్చిన, పదకము గలరూపు విన్నపమునేసితి నీ
హృదయంబునఁ గైకొను మొదలంపులు దక్కు మనప్రభుం గుపితుం డై.

క. ఆతఁడు నీకుం దగు నీ, వాతనికిం దగుదు మీర శ లక్కట దొరయుం
దూతయు నట వచ్చుటయుభ, యాతురతం గఱపి పోవ శ నట యిది పోలున్.

ఉ. బుద్ధులు నెప్పు టెల్ల నటు శ వోవఁగనిమ్ము ధనాధిపుం దప
స్సిద్ధికిఁ బోయి వచ్చె నని శ చెప్పితి వత్తెఱఁ గెట్టి దంతయున్
శుద్ధిగఁ జెప్పు మన్న సురసూదనుపల్కులు చూడ నిట్లసం
బ్ధము లైనదూత యెడఁబాసియు దిట్టఁడు గాన నిట్లనున్.

33

ఉ. అర్థవిభుండు వోయి తుహినాద్రిఁ దపం బొనరింపఁగా విహా
రార్థము వచ్చినన్ గిరిసుతాన్వితు నీశ్వరుం గాంచియున్ వర
ప్రార్థన సేయఁ డయ్యె నతఁడతఁడు దానికి మెచ్చి యిచ్చె స
ర్వార్థవిధాయకం బయినయాత్మ సఖిత్వము నిశ్చలంబుగన్.

34

తే. వామపార్శ్వాభిగతు లగువారితేజ, మడరి యద్దెసలోచన శ మతని కపుడు
పింగళం బైనవా రేక శ పింగళుండ, వనఁగఁ బరఁగుము జగములననిరి ధనదు.

ఉ. అత్తెఱఁ గెల్ల నిట్టిద మహాత్మ శుభంబు నధర్మవృత్తి కా
యత్తము సూవె యిమ్మెయి నహంకృతి సత్త్వము గాఁ దలంతురే
యత్తము లక్కటా చెడుట శ కోపక చుట్టము బుద్ధి నెప్పినం
జిత్తమునందు నీసరకు శ సేయమి గర్వము గాక కర్జమే.

36

తే. అనిన నిరువదికన్నుల శ నడరు కెంపు, పద్మ వనగతబాలాతపంబుఁ బోల
భృకుటివికటలలాటవిస్ఫూర్ణదుగ్ధ, కోపభీకరుం డగుచు రక్షోవిభుండు.

37

క. ఏమేమీ నను జెడు దని, నాముందటఁ గొంకులేక శ నాలుకతుడ కి
వీమాట దెచ్చి తజువర, మేమిగఁ దలఁచితోకొ నీకు శ నిది విధి యనుచున్.

38

క. కేసరము లవరుహరిక్రియ, మీస లవర లేచి దూత శ మెడ దునియఁగ సి
హాసనము కెలన నున్నమ, హాసి వెఱికి వ్రేసె దమ్ము శ డడ్డము పొరఁగన్.

39

ఆ. ఆవులించుతలయు శ నడరెడునట్టయుఁ, జూచి ప్రీతుం డగుచు శ సురవిరోధి
యచటిడింభతతికి శ నాడలిమడుపుగా, నిచ్చి యాగ్రహమున శ నిట్టు లనియె.

40

శా. రక్షో వంశహితోపదేశ మను వేరక వీని బుత్తెంచె నా
యక్షాధీశ్వరు డీశుతోఁ దనకు సఖ్యం బైనతేజంబు రా

జ్యోతోభంబుగ లంకఁ గొన్న మనయనన్యాయంబు నెప్పు సురా
దిక్షుద్రవ్యవసాయహేతు వగుభీతిం జూపి జంకింపఁగన్.

41

ఉ. నిక్కము నట్ల కాన తగునీతీపరు ల్గుర లుక్కివంబునన్
మిక్కిలి యైనవారి నియమింపక తక్కుదురే ధనేశ్వరుం
డక్కట లెస్స సేసె నడియాస నెడన్ దిగధీశుఁ డొక్కఁడుం
ద్రిక్కక యుండఁ ద్రు శ్లఁడఁడు శ ద్రిష్టరఁ బోవలసెం గ్రమంబునన్.

42

—ॐ రావణుడు కుబేరునిపై దండెత్తి పోవుట —

ఉ. కావున మున్ను మున్నయలకాపుర మేర్చి ధనేశు నొగ్చి య
తొవలిపే రడంత మని శ యప్పుడ యుద్ధవిడిన్ సమగ్రనా
నావిధనై న్యభూరిభరణమ్రవసుంధరుఁ డై పురీసరి
ద్ద్రావమహాటపు ల్గడచి శ రాజతశైలముఁ జేరఁ బోయినన్.

43

తే. యక్షులంతంతఁ జూచి ధనాధిపునకు, రాక్షసేశ్వరునై న్యంబు శ రాక చెప్ప
నతఁడు గ్రక్కున సేన లోయితము చేసి, బరవసంబునఁదలపడఁబంచుటయును.

44

క. ధనదుబలము దనుజబలము, ననువునఁ దలపడఁ గడంగి శ యార్చుచుఁ దాఁకె
ఘనఘోషభీషణము లగు, వననిధు లొండొంటితోడ శ వడిఁ దాకుగతిన్.

45

—ॐ యక్ష రాక్షసులయుద్ధము —

శా. జ్యానాదంబు నిశాత హేతిపటలీసంఘట్టరావంబు ఘం
టానిక్వాణసమేతబృంహితము గాఢస్ఫారహేషాసము
త్థానోపేతఖురాహతధ్వనియు సాంధ్రం బైనభేరిఁటు
ధ్వానం బేర్పడ దయ్యె నయ్యెడ బలద్యంద్వంబునం దేమియున్.

46

ఉ. అందును నిందుఁ జేయఁగల శ యట్టిభటుల్ దలపడ్డ నైన్యముల్
గ్రందుగ నొక్కపెట్ట తమకంబునఁ బోరుట చూచి కైకసీ
నందనుఁ డిమ్మెయిన్ సరి వెనంగుట నైచక వచ్చి వీడఁ దా
కెం దనమోములన్ వలలఁ శ గీల లుదగ్రత వజ్రదంష్ట్ర లై.

47

క. ఏటున వాటున వ్రేటునఁ, బోటున దశముఖుఁడు రౌద్రముగ నటుముటయున్.
లేటమొగమువడి యక్షులు, కోట సొరంబాటి రసురకోటి యెగవఁగన్.

48

క. తోలుకొనిపోయి దనుజులు, కైలాసతటంబుబయలు శ గైకొనఁ జన నా
భీలశరనిహతి పారలు, గూలఁగ సంయోధకంటకుడు వడిఁ దాఁకెన్.

49

ఉ. ఏచినదై త్యనైన్యముల శ నెల్లను ద్రుశ్లఁడఁగించి యిట్లు శౌ
ర్యోచితలీలఁ గ్రాలి సమరొద్ధతి మై దమసేనఁ జూచి చే
వీచుచు వచ్చుయక్షుఁ గని శ వీతభయుండు దశాస్యుమంత్రి మా
రిచుఁ దుదగ్రుఁ డై గిరి గిరిం దగ మార్కొనుమాడ్కిఁ దాఁకినన్.

50

క. ఇరువురశరజాలము లొం, డొరువులతురగములు సూతు ॥ లురుకేతనముల్,
గరువలిక్రియఁ బడఁ గూల్చుచు, నెరగలిచిచ్చుగతిఁ గప్పె ॥ నిరువాఁగుపయిన్.

ఉ. యతుఁడు దానవుం గదిసి ॥ యార్చి దగం గద బిట్టు వ్రేసినన్
రాక్షసుఁ డీడఁబోక భిదురప్రతిమానమహసి వ్రేసె ధూ
మాతుఁడు నంతఁ గూడుకొని ॥ యాసురవృత్తిఁ దగంగఁ జేసె ను
గ్రతురికాక్షతిం బ్రతిముఖంబున రక్తనదీప్రవాహముల్. 52

ఉ. దానవవీరు లిట్లు ధనదప్రియభృత్యునిఁ గిట్టి నొంచినన్
మానము డిగ్గఁ ద్రావి గరిమంబు దలంప కతండు వాఁనన్
నేనలు పెల్లగిల్లి పఱచెన్ దశకంఠుఁడు కోట డగ్గఱం
గా నడచెన్ మణిస్ఫురితశకాంచనతోరణకాంతిఁ జూచుచున్. 53

ఉ. అట్టియెడన్ సురారిసుభటావళి వాకిట లగ్నసేసినం
గట్టుకాసి దీర్ఘదృఢశకాయుఁడు తత్ప్రతిహతపాలకుం
డొట్టిననుటవోలెఁ గడుశనుగ్రతఁ జేర్చిన సూర్యభానుఁ డ
ప్పట్టునఁ దాకి దానవులు ॥ పాటుటయుం గదిసెన్ దశాననున్. 54

ఆ. వీరఁ గొండతోడఁదాఁకెడుతగరును, బోలె గగనచరులు ॥ భుజబలంబు
వొగడఁ బరిఘ ద్రిప్పి ॥ యెగసి దశానను, వెడఁదయురము వెలుచనడిచియార్చె.

క. ఆసూర్యభానుఁ డీక్రియ, వ్రేసినయప్పరిఘ దనుజవిభుఁ డధికబలో
ల్లాసమునఁ బుచ్చుకొని పొడి, సేసె నసురు లార్వ నతనిశిర మొకవ్రేతన్. 55

క. నుగ్గయినయతనిఁ గనుఁగొని, బెగ్గలమున నచటిభటులు ॥ వికపిక లైనన్
డగ్గటి పిశితాశను లొక, మొగ్గర మై కోట సొర సశముద్ధతు లయినన్. 56

మ. సమరక్రీడకు వచ్చె వైశ్రవణుఁ డుత్సాహోగ్గ, మై మాణిభ
ద్రముఖం బైనబలంబు మున్ వెడలఁ దూర్యశ్రేణి గర్జిల్ల దు
ర్దమదోగకాండవిమర్దితోన్దతగదాదండోద్భటుం డై పరా
క్రమలీలం బటువంది వాగ్విభవసంరంభంబు రంజిల్లఁగాన్. 57

క. ప్రకటబలు లవృహోదర, శుకసారణు లాదిగా నశసురవీరులునున్
భ్రుకుటిముఖు లగుచు యక్ష, ప్రకరముఁ దలపడిరి తూర్యశివములు సెలఁగన్. 58

ఆ. దొరలు వెన్నుదన్ని శుర్రుకొల్పి యిరువురుఁ జేరిమాచుచుండఁజెలఁగియుభయ
బలముఁ బోటులాడె జలమున నొక్కింత, యోలమాసగొనకయోలి నార్చి. 59

సీ. కీలాంజలముపైఁ ॥ దేలుచు నవ్విన ట్లున్న శిరంబు లొక్కొక్కచోట
నంగుళీయకరుచు ॥ లడరంగ నెఱిఁ బాసియున్న హస్తంబు లొక్కొక్కచోట
గుత్తులకొలదికి ॥ గృతంబులై పడి యున్న పాదంబు లొక్కొక్కచోట
నవయవభేదంబు ॥ లమరక తునియ లై యున్న గాత్రంబు లొక్కొక్కచోట

తే. గమలపండంబు నాగలోకంబుఁ దలిరు, బొన్పుఁగల్పాంతమునజముఁబొనసంబు
నింటిలోపలఁబోలె నొక పెప్పసఁగెఁజూడ, నపుడుయత్తునిశాటయుఁద్ధాంగణమున. 61

ఉ. అయ్యెడ మాణిభద్రుఁడు బ్రహ్మస్తుఁడు నొండొరుఁ దాకి వ్రేసియున్
వ్రయ్యఁగ మోదియుం జదియవై చియు నొచ్చి చనంగ నిమ్మైయున్
డయ్యఁగఁ బోరి రంత వికటప్రముఖాసురు లంటఁ దాకినం
గయ్యము చక్కి యత్తుఁ డధికం బగునొప్పునఁ బెల్లగిల్లినన్. 62

ఆ. బలము పాయ యిచ్చి శ తొలఁగిన నలుకక, బరవసమున నర్థపతి గడంగి
రథముఁ బటవఁ బనిచె శ రాక్షసభటకొటి, యటుమలేక పాటి శ తెఱపి యిచ్చె.

— కు దేరుఁడు రావణుని దూరనాడుట —

క. ధనదుఁడు గట్టెదురం ద, మ్మునిఁ గనుఁగొని సూతుఁ దురగముల నిలుపంగాఁ
బనిచి పులస్త్యతనయనం, దనుఁ డగుటకు సముచితముగఁ శ దా నిట్లనియెన్. 64

ఉ. ఏను హితంబు నెప్ప నిటు శ లేచి దురాచరణంబు లిమ్మైయున్
మానవు రోగి చేఁ దయిననమం దటువుంచెవు లంటఁ దాకినం
గాని యెటుంగఁ డప్పు ప్రతికారము గల్గునె యట్లపోలె నీ
దైననికృష్టవృత్తిఫల శ మంది తలంచెదుగాక పిస్తుటన్. 65

ఉ. శౌర్యము లెందుఁ దార యవుఁ శ గా దన నోపుదురే సహాయు లై
యార్యులు ద్రోచి చెప్ప నుభయప్రతిపన్నము లైనఁ గాక యీ
శౌర్యము వట్టి దుర్ణయవిచారమునన్ వినయంబు దక్కుట
స్థైర్యముఁ దేక యున్నె తుది శ దాకునె లోకవిరుద్ధవృత్తముల్. 66

తే. మేలు రెండులోకంబుల శ మేల తెచ్చు, కీడు నేసినఁ దప్పదు శ కీడ యగుట
దీని నాబాలగోపాలమైనజనము, సకలమును మది నెటుఁగు నీవొకఁడుదక్క. 67

చ. ఒకరునిమాటఁ బోక కడుగుగ్రత నీవు సధర్మ లైననా
రి కలుగుచున్ సముద్ధతిఁ జరింపఁగఁ జూచుట దేవతాగణం
బకట మనంబులోన ముదగమందుఁ జుమి వెడమాట లింక నే
టికి రణకౌశలంబుఁ బ్రకటింపుము వచ్చితి సారెసారెకున్. 68

— కు దేరుఁడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట —

క. అనిన మటుమాట వలుకక, దనుజేంద్రుఁడు ధనదు నస్త్రతతిఁ గప్పె నతం
డును బాణవృష్టి గురిసి య, శనిక్రియ సుగ్ర మగుననలశర మేనె వడిన్. 69

ఆ. అదరు లెగయ వచ్చునాగ్నేయబాణంబు, రాక కంబుపతిశరంబుఁ దొడిగి
లాఘవమున నిజబలం బార్వ దశముఖుఁ, డనతిదూరమునన శ యాటనేనె. 70

శా. శ్రావ్యం బై చెలఁగన్ గభీరమధురశబ్దానాద ముద్దామవీ
రవ్యాపారనిరూఢతం బ్రతిశరాసంభంబు మర్దించుచున్

- సవ్యప్రాణి దృఢాపసవ్యగతి నాశ్చర్యంబుగా నేయుచున్
దివ్యాస్త్రంబులఁ బోరి రిద్దఱును 'సాశ్వత్యం బవ్యశ్వంబుగన్. 71
- ఆ. ఏటు లాడియాడి శ యేఁడైఱఁ గలిసి గ,దా ప్రవీణబాహుశండుఁ డయిన
ధనవిభుండు వ్రేసె శ దశముఖశిరము లం;నంద యక్షు లార్వనచల మద్రువ. 72
- క. సురవైరి గినిసి యొక్కట, నిరువదిగద లెత్తుకొని ధనశేఖరు నురసున్
శిరమును బరులుం గరములు,జరణంబులు జదియ మోఁదె శ సరభసవృత్తిన్. 73
- చ. కలయగ మేన శోణితము శ గ్రమ్మగ లా వటి యొల్లఁబోయి కెం
దలేరుల నొప్పుచూతము మోసల్ నటకన్ ధర వ్రాలునట్లు వి
హ్వలుఁ డయి తేర్పిపై నొటగు శ వైశ్రవణుం గని సూతుఁ డెంతయుం
దలరి రథంబు దోలుకొని శ దవ్వుల కెక్కడి కేనిఁ బోయినన్. 74
- క. వెల్లుగ నార్చుచు విజయస,ముల్లాసముతోడఁ బంక్తిముఖుబల మెగవం
జెల్లాచెద రై యక్షులు, వెల్లగిలం బఱచి రద్రి శ బిట్టులియంగన్. 75
- సీ. కాలుకొన్నంతయుఁ శ గడువేగమునఁ బాటి కనుకని దెసలందుఁగాడువడియుఁ
బాఱఁ జాలక ముట్టఁబడి జాడ దప్పంగఁ దొలగి పెన్గొందులఁదూఱఁబడియుఁ
దలలుఁ జీరలును గంఠలు వట్టికొని గాసి గా మ్రగ్గుటడవులఁగాటువడియుఁ
గాళులఁ జేతులఁ శ గా నెట్టకేలకుఁ జలు లెక్కి లోయలఁ శ జాఁగఁబడియు
- ఆ. బయలిమొనలు గోట శ వట్టినవెల్లున,వీటిప్రజయు నొక్కమాట యురలఁ
దెరలి యిద్ద టొక్కతెరువునఁ బోవక, యాకులితను గాంచిశీకు లయిరి. 76

— రావణుడు కుజేరు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట —

- తే. అసురపతి గెల్పుగై కొనియలకఁ జొచ్చి,యొందునేయంగనొల్లకరయచితపరుడ
పోలెఁ దనస్రజవారింబిలీలఁ గామ, గమనరమణీయ మగుపుష్పకంబుగొనుచు.
- క. చనియె నట ధనదుసూతుఁ డ,తని నొకపద్మాకరంబుతటముననుం బె
ట్టిన నచటఁ బొలయునల్లసి,తనుగాలిం దేటి లజ్జితస్వాంతుం డై. 78
- ఆ. అంత నంత విరళ శ మగుపరివారంబు, గూడి చిన్న పోయి శ కొలిచి రాఁగ
వాడి యున్న మోమువాంచినభంగిన, యలక కేగుదెంచె శ యక్షవిభుఁడు. 79
- ఉ. అక్కడ దానవేంద్రుడు జరయంబునఁ గ్రొవ్వెలరారఁ బుష్పకం
బెక్కి గిరింద్రవై భవనిరీక్షణకౌతుకలగ్నచిత్తుం డై
యిక్కడ నక్కడం గలయ శ నిచ్చమెయిం జరియించు చుండఁగా
నొక్కడ నెద్దెసం గదలకుండె విమానము విప్రయంబుగన్. 80
- చ. అమరవిరోధి దాని కెద శ నచ్చెరు వంది యమాత్యభృత్యవ
ర్గములును దానుఁ గూడి వడిఁ శ గామగ మై చనునట్టి దివ్యిమా
న మిచట నిట్లు దీసిగమనం బెడలం గత మేమి యక్షస
త్తముఁ డొకరుండు దక్క నొరు శ దాల్పదొకో హృదయానువర్తి నై. 81

—ॐ నందికేశ్వరుడు రావణుని శపించుట ॐ—

చ. ఆనుసమయంబునం ద్రినయనానుచరుం డగునంది వారలం
గని యనియెం వొలంగుఁ డెడఁగా నిది యీశనివాసదేశ మిం
దనిమిషయక్షకింపురుషుఁ ఁ లాదిగ నెవ్వరు కా రనంగ న
ద్దనుజవిభుండు వెండియు నుదగ్రతఁ బోవక యున్న నల్కతోన్. 82

క. ఈతటి నీశ్వరుఁ డి త్తరు, పోతంబుల కెలన శైలపుట్టయుఁ దానుం
బ్రీతిఁ గుసుమాపచయకే, లీతత్పరుఁ డైనవాఁడు ఁ లీలానుగతిన్. 83

క. అడిబీర ముడిగి రాక్షస, చెడక మరలి పొమ్ము నీకుఁ ఁ జేయలఁతయె యీ
యెడ యింక నీవు నిలిచినఁ, బడ నడుతురు గన్న నిన్నుఁ ఁ బ్రమథగణంబుల్. 84

తే. అనినఁ గోపించి యీశ్వరుడనఁగనెవ్వఁ, డతనికిచ్చోటు దక్కినకతముఁ జెప్పు
మనుచు వానరవదనంబునట్టు లున్న, నందిమొగ మపు దేరకొనంగఁ జూచి. 85

క. కడుఁ బెల్చ నవ్వి యగు నీ, వడుపునఁ జెలువంబు గలుగు ఁ వారలచేతం
జెడఁడే యీతఁడు నుడువకఁయుడుగు మనుచుఁ బంక్తివదనుడొల్ల సమాడెన్.

చ. తెగడిన గెంపుసొం పడరుదృష్టులు గాడఁగఁ జూచి నంది యి
ట్లగు నిది నిక్క మివ్విధమునాననముల్ గలవార యేపున
న్దిగిలినరాక్షసాన్వయము ఁ నిన్నుఁ బురంబును సాగరంబు గా
సిగ మసి గాఁగఁ జిక్కు వడఁ ఁ జేడ్పడఁ జేయుట యెట్లుఁ దప్పునే. 87

ఆ. నిన్నుఁ బట్టి యిపుడ ఁ నీటుగఁ దలలు దు,న్తాడ నాకు శక్యమగున యైన
జగముచేతనిందఁ ఁ జచ్చినవాడవు, మున్న కాన శవము ఁ ముట్ట ననిన. 88

మ. అతెరా ద్రాకృతి దైత్యుఁ డిట్లనియె మీ ఁ రాక్రోశముం జేయఁ బ
ర్వత మే నిష్ట చలంబునం బెఱకెదన్ ఁ వారింపుడా నీవు మీ
యతఁడున్ వచ్చి విమాన మాఁగినఫలం ఁ బదంగ నీశాను ని
ర్జితుఁ గావింపక మిమ్ముఁ ద్రుంపక దశగ్రీవుండునుం బోవునే. 89

—ॐ రావణుడు కైలాసమును బెల్లగించి యెత్తుట ॐ—

ఆ. అనుచు శైలమూలమున కేఁగి చేతుల, గ్రుచ్చి యమరఁ బట్టి ఁ కూలఁ ద్రోవ
నప్పళించి యెత్తె ఁ నల్లాడె నమ్మహానగము జీవరాశి ఁ బెగడుపడఁగ. 90

క. తదవసరంబునఁ బ్రమథులు, బెదరిరి గిరిరాజతనయ ఁ బిట్టులికి వెసం
బొదివి పయి వ్రాలి కౌఁగిటఁ, గదియించెను శంభుమేను ఁ గరుపారంగన్. 91

ఆ. దనుజుచంద మంతఁ ఁ దనదుచిత్తంబున, నెఱిఁగి శంకరుండు ఁ చిటుతనగవు
కాంతి పోముచెన్నుఁ వింత గావింపంగ, నుంగుటమున నల్లనూఁదుటయును. 92

—ॐ { శివుడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడఁగఁ ద్రొక్కి } ॐ—
వాఁడు ప్రార్థింపఁగా ననుగ్రహించుట

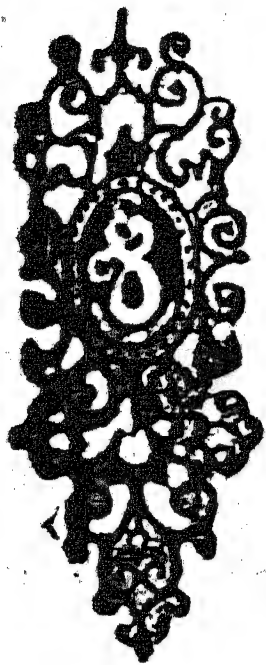
చ. కరములు చాడకట్టువడఁగా గిరి యెప్పటియట్ల క్రుంగినన్
విరవిరఁ ద్రెల్లి నొవ్వడరి ఁ విహ్వలుఁ డై దశకంధరుండు ఘో

- రరవము లోకసంభ్రమకరం బగునట్లుగఁ బెల్చు గూసె న
 చెరువును బెగ్గలంబుఁ గవిసెన్ వెన దైత్యునమాత్యకోటికిన్. 93
- క. వెల్లువ ముట్టినపగిదిం, దల్లడమునఁ గూడఁ బాఱి యెనుఁ దననైనన్
 బెల్లను ముసరఁగ దానవ,వల్లభుఁ డట్లటచుచుండె యె విడిచి వడిన్. 94
- తే. తా నెటుంగనియట్టుల యెడవు గాఁగ, నిల్చి కరుణించి పదపడి యె నీలగళుఁడు
 నగము డీలించి బాహులుఁదిగిచికొనఁగ,నిచ్చి యానతియిచ్చెదై యెత్తేశ్వరునకు. 95
- శా. కేలీకందుక మల్ల నెత్తుకొనుమాడ్కిం బట్టి నాయున్నయీ
 కైలాసాచల మిట్లు నీవు నెగయంగ నెత్తినం బోద్య మై
 నీలా వేఁ గొనియాడు పెల్లరును వర్షింపంగ నీ కొక్కపే
 రేలొకంబునఁ జెల్ల దైత్యులకుఁ బోవెక్కంగ నే నిచ్చెదన్. 96
- క. ఏ వినఁగ నిపుడు నీదగు, రావంబు త్రిలోకభీకరం బయి చెలఁగె
 గావున విన్న భయం బగు, రావణుఁ డనునామమునఁ బరఁగు త్రిజగములన్. 97
- ఉ. పుష్పక మర్థి నెక్కు మెటఁ యెదో పొమ్మని వీడుకొల్పె వా
 స్తోష్పతి సంతసం బెడల యె ధూర్జటి నిర్భరహర్షనిర్దళ
 ద్వాష్పవిలోచనుం డగుచు యె దానవనాథుఁడు రత్నమాలికా
 నిష్పతదంశుజాలరమణీయవిమానము నెక్కె మ్రొక్కుచున్. 98

❖ ఆశ్వాసాంతము - (తృతీయావిభక్తి) ❖

- మ. బుధసంక్షణశీలుచేత వినయాంభోరాశిచే శత్రుగ
 ర్వధనాదానవిదగ్ధుచేత రమణీప్రద్యుమ్నుచే నన్వయాం
 బుధిసంపూర్ణసుధాంశుచేతఁ సుహృదంభోజార్కుచే భారతీ
 మధునిష్యందముఖాబ్జుచేతఁ ద్రిజగత్తాన్యస్ఫురత్కిర్తిచేన్. 99
- క. ఖండియరాయనిచే ను,ద్దండద్విషదవనిపతీమదావళహరిచే
 ఖండితవిధుచే విభవా,ఖండలుచే నృపనయప్రకాశునిచేతన్. 100
- మాలిని. నిరుపమరణకేళీనిర్దళదైర్వరిధాత్రీ
 వరతనుగళితాస్యగ్వారిపూరావగాహః
 దరభరపరిభేలద్యాతుధానాంగనాని
 ర్భరమదమధురస్తోత్రప్రసన్నాత్మచేతన్. 101
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
 తిక్కన నామధేయ ప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
 నందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు
నిర్వచనోత్తరరామాయణము

పంచమాశ్వాసము

రమణచరణశరదం

భోరుహభృంగపతిచే ద్రిభువనప్రథితా

చారునిచే గనకాచల

ధీరునిచే మనుమనసుమతీవల్లభుచేన్.*

1

క. శంభునిచే నిర్విధమున, సంభావితుడై తపియశైలము డిగి సం
రంభమున రావణుడు దా, గుంభిని పలుగడల గలయశ్రుష్టు చుండెన్. 2

క. ఒక్కొకమరి సేనలతో, నొక్కొకమరి వీరపరిజనోపేతుడై
యొక్కొకమరి దనయంతన, యెక్కడనేనిని జరించు శ నిచ్చాగతులన్. 3

❖ వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట ❖

మ. హిమవంతంబున కేగి యొక్కయెడ సంధేకాంత మొక్కర్తు చీ
రము గృష్ణాజినము గమండలువు నైశరాగంబు వర్జించి సం
యమము గైకొని యున్న జేర జని హృద్యాకారముకావనో
ద్యమము గాంతయు జూచి రావణుడు గామాయత్తుడై యిట్లనున్. 4

క. ఎవ్వనితనయవు నీవతి, యెవ్వడు పేరేమి నీకు శ నీరూపంబుక
జవ్వనము బాయ నీతప, మెవ్విధి బాటిల్లె నకట శ యంతయు జెపుమా. 5

క. అనుపలుకులు వినియుం దా, విననియదియపోలె నుచితవిధి నాతిధ్యం
బొనరించినయక్కన్యక, ననిమిషరీపుడట్ల మఱియు శ నడిగిన నదియున్. 6

సీ. అనఘ కుశధ్వజు శ డనుమునీశ్వరుడు వేదాభ్యాస మనిశంబు శ నాచరించి
యాసుకృతంబున జేసి నక గని వేదవతి యనుపేరిడి శ వంశమహిమ
వెలయంగ నిక్కన్య శ విష్ణున కిచ్చెద నని చాల బ్రీతిసేయంగ నెల్ల
వారును మాయయ్యకొరిక యెటుగక యర్థింప నర్థింప శ నతడు ద్రోచి

తే. పుచ్చ నసురేంద్రుడైన జంభుండు నడిగితనకు నీకున్న నలిగిమాతండ్రి జంపె
దల్లి సొద జొచ్చె సత్యవ్రతంబు నడపు, జనకుపూనికేనే దీర్తు శ నని తలంచి. 7

క. అది మొదలు గాంగ విష్ణుని, మది నిల్పి యతండ నాకు శ మగ డగు ననియి
ట్లు దపంబు నేయు చుండుదు, నిది నాతెఱ గనిన దానవేశ్వరు డనియెన్. 8

ఉ. కాంతి వొలంగ మే నిటులు శ గాఁజీయఁ బెట్టుచు జవ్వనంబుచె
న్నింతయు రి త్తవో సుఖము శ లెల్లను డిగ్గఁగఁ ద్రావి నెమ్మదిం
జింత దశ్శంబుగా నడరఁ శ జేడ్పడి యొంటి చరించుచున్ జర
త్కాంతయుఁబోలె నియ్యిడుమఁ శ గైకొనఁ బాడియె చారులోచనా.

మ. లలనా విష్ణుఁ డనంగ నెవ్వఁ డతఁ డేలా శుద్ధవంశంబు ని
ర్మలసంపూర్ణతపోమహాత్మ్యము వరశప్రాప్తానుభావంబు దో
ర్బలసంపత్తియు నాకుఁ బోలెఁ ద్రిజగత్ప్రఖ్యాతిసాత్రంబులే
కలదే లంక పరాక్రమం బఖిలలోకశ్లాఘ్యమే వానికీన్.

10

ఆ. అనినఁ జెవులు మూసీకొని యిట్టు లను లోక, వంద్యు వేదవేద్యువరదుఁబరము
ననుపమాను నచలునవ్యయు హరిఁ జెడ, నాడఁ గూడ దని మృగగాక్షి మఱియు.

చ. తపముల కెల్లఁ దాన ఫలదాత కులంబున కాదిక ర్త యై
యపరిమితప్రభావుఁ డగునాడతురాస్యఁడు నాభిఁ బుట్టె వి
శ్వపతి యహీనబాహుబలసారఘును ల్తధుకైటభాదిదై
త్యపతుల నెల్లఁ ద్రుళ్లడఁచె శ నారయ విష్ణుఁ డమానసీయుఁడే.

12

క. అనిన నసుర యమ్మాటలు, రిన నొల్లక కదియ వచ్చి శ వెండియు సతి కి
ట్లనియె మరునంపపెల్లనఁ, దనువు నిలువ దింకఁ గోర్కి శ దఱిమెడుఁ బేర్చిన్.

13

చ. ఎఱుఁగవు గాక భోగముల శ కెల్లను నెచ్చెలి జవ్వనంబ యి
త్తటి నుడివోవ కుండ సుచితంబుగ జక్కవదోయివోనిక్రి
క్కిఱిసినచిన్నిచన్నుఁగవ శ యిం పెసలారఁగ నాదవక్ష మన్
వఱుసరోవరంబున నవారణఁ గేలి యొనర్పు కోమలీ.

14

ఆ. అనుచుఁ దగిలి చూచు శ నద్దానవేశ్వరు, నలిగి చూచి నిన్నునధముఁ డగుట
మును తపగప్రభావమున నెఱింగియుఁ దగ, నాపులస్త్వమనుమఁడని తలంచి.

15

క. ఆతిథిసవర్యయు సమయో,చిత మగుసంభాషణంబు శ నేసితిఁ బోపా
మతి లేదు నీకుఁ జొప్పడు, నతివలలో నన్నుఁ దలఁప శ నగునె దురాత్మా.

16

చ. అని కలుషించి వేదవతి శ యచ్చటు పాసి చనం దలంచినం
గని దశకంధరుం డడరి శ గ్రక్కున వేనలి వట్టికొన్న నం
గన యొకవ్రేల వ్రేయ నదిక త్తివిధంబునఁ దాకి కత్తిరి
చినక్రియఁ ద్రెంచె వెండ్రుకలుఁచేతఁ దెమల్చినయంత కివ్వలన్.

17

తే. వెండ్రుకలు చేతవచ్చుడువెఱఁగుపడుచు,దపముపేర్చికి నలికి యశద్దనుజవిభుడు
నిలిచెరోషమహానలజ్వలనమూర్తి,యగుచుఁ బిఱిడికి బాసి యిట్లనియె సతయు.

ఉ. బన్నము లిట్లు నీవు వఱుపం బడి మేను దొఱంగు చుండి యే
నిన్ను శపించిన ట్లయిన శ నిర్మల నిత్యమహాతపగప్రభా

వోన్నతిచేటుగాదె పునరుద్భవ మయ్యెద నీకు మృత్యువై
సన్నతపుణ్యజాత యనఁగ జాలి యయోజముర్తిదాల్చెనన్.

19

క. ఈపరిభవంబు బడియుం, దీపే ప్రాణంబు లనుచు గదిగన ననలం
బాపాదించి దశానను, నే పడఁగఁ విష్ణు నాత్మ గనిపి సొదఁ జొచ్చెన్.

20

ఆ. కృతయుగమున వేదవతి యనఁగాఁ జన్మ, నాతి త్రేత నిపుడు గ సీత యనఁగ
జనకుయజ్ఞవేది గ జన్మించి నీసతి, యయ్యె నీవు విష్ణుఁ గ డగుటఁ జేసి.

21

చ. అని ముని నెప్ప విస్తయము గ నార్తియుఁ గోఁముఁ బ్రీతియుం బెనం
గొనఁ దప మిట్టిదిం గలదె గ కోమలి దొల్లియు నన్నె కోరెనే
దనుజుఁడు నాఁడు నియ్యసుచితం బొనరించెనె తత్ఫలంబు మె
ల్లన యిటు వొందెనే యని తలంచుచు రాముఁడు గొతుకంబునన్.

22

క. ఇవిధమున సొదఁ జొచ్చిన, యర్చనితం జూచి పిదప గ నసురాధీశుం
డెవ్వలని కరిగె నెవ్వరి, కెవ్విధిఁ గావించె ననిన గ నిట్లనె మునియున్.

23

— రావణుఁడు దిగ్విజయము చేయుట —

శా. వీరుం డెవ్వఁడు నెందు లేఁ డనుచు సురర్విం ద్రుడు
ర్వారస్థారపరాక్రమక్రమకళాశైవ్యదగ్ధ్యవిస్తార మే
పారంగా ధరణీశులన్ వెదకి వీరరావేళ నై దుర్గమ
ప్రారంభం బొనరించుచున్ సమరసంఘటంబు శోభిల్లఁగాన్.

24

సీ. ఒక్కచోఁ దా మరుత్తోర్విశుజన్మంబునకుఁ జని యతని రక్షణంబు నేయ
నడిగిన గ్రతుకాలమని నేయఁ దగవు గా దనుచు శాంతత నున్న యానృపాలు
నోడితి వని యార్చి గ యుడుగక యజ్ఞోపకరణంబు లన్నియు గాసి చేసి
ప్రాగ్వాంశ మంతయు గ వ్రచ్చి వేదిక గ్రొచ్చి ఋత్విగ్గణంబులసత్వ మడచి
తే. యజ్ఞభాగంబులకు వచ్చిహరికృతాంత, వరుణధనదులు బర్హి యుహాయసంబు
హంసమునుగృకలాసంబునై భయమున, నడఁగియుండిన నెఱుంగకయసురవోయె.

ఉ. అంతకవిక్రమున్ సురధునార్యుఁ బురూరపు బాహుశాలి దు
ష్యంతు నజేయు గాధిన్యపాస త్తమునిం గని కూడ ముట్టి మీ
రింతకు మున్ను న న్నెఱుంగ గ రెన్నఁడుఁ గావునఁ గయ్య మిండు మీ
కెంతబలంబు గూడు నదియెల్లను గూర్పుడు దర్ప మేర్పడన్.

26

ఉ. చాలక తక్కినన్ వినుఁడు గ శౌర్యము లజ్జయు నుజ్జగించి మీ
రోలిన నిల్చి నాయెదుర గ నోడితి మే మనుఁ డన్న మేది నీ
పాలురు పోరిలో మనకుఁ గ బంత్రిముఖుం జెనయంగ వచ్చునే
మే లిది యంచు నోటమిక గ మేకొని యట్టుల చేసి రుక్మఁ.

27

మ. దనుజుం డీపురి కేగుదెంచి మహిమోద్దామప్రతాపాగ్నిసం
జనితాశావలయప్రకాశబహుశస్త్రప్రౌఢిసంరూఢిచే

ననరణ్యక్షితిపాలు ముట్టిన నతం శ డత్యుద్భటాకారుః డై
యని కేఁగెం'బృథివీపరాగపటలం శ బాకాశముం గప్పఁగన్.

28

ఉ. సైన్యయుగంబునుం బెనఁగి శ సుగరరంగమునందు మ్రగ్గ రా
జన్యవరుండు రావణుఁడు శ సమ్ముఖ మై మహి సుచలింప న
నోన్యన్యవధాభిలాషమున శ నార్చి వడిం దలపడ్డఁ జూడ సా
మాన్యము లయ్యె నప్పు డొకశమాత్ర జయాపజయప్రకారముల్.

29

చ. వికటము లైనహస్తములు శ వ్రేయుచు నోలిన తాకి యున్న మ
స్తకములు నుగ్గు సేయుచు నిశితకృపాణకళావిదగ్ధుఁ డై
యొకవడిఁ బోరి డస్సి బలియిం దగుదానవుచేత నొచ్చి నే
ల కొరగునపు భూపతి చలంబున నాతనితోడ నిట్లనున్.

30

మ. అని నీ కోపక పడ్డ నేమి యిక దైత్యాధీశ యే ధర్మవ
ర్తిని యేని శుచి నేని నాకులమునన్ శ దివ్యావతారుం డొకం
డనపాయుం డుదయంబు సేసి భువనం శ బానందముం బొంద నెం
దు నవధ్యం బగునీశిరోదశకముం శ దున్తాడువాఁ డుద్ధతిన్.

31

ఆ. అనిన నసుర నగుచునగు నగు నీయందుఁ బొంకు గలుగు నెట్లుపోలుఁ బోలుఁ
బిదఁ జూచికొంద శ మిది నీవు గొమ్మని, పరిఘ నతనిశిరము శ పగుల వ్రేసె.

32

క. ఆర్చి విజయోత్సవమునం, బేర్చినచలమున వరంబు పెంపున సొంపుం
దీర్చి దిగులు రాజులయెడఁ, గూర్చి విడిసె మగుడ దైత్యకోటి మదింపన్.

33

క. ఇమ్మెయి నచట నచట య, జ్ఞమ్ములుఁ దపములునుధర్మచర్యలు బహువి
ఘ్నమ్ములుఁ బెట్టుచుఁ గలయం, గ్రమ్మరి నరవరుల నొక్కకోటికిఁ దెచ్చెన్.

34

మ. ఒకనాఁ డొక్కెడఁ బోయి పోయి దివి నత్యుచ్చైః పయోవంబు నె
క్కి కడం జెన్నగువీణ చే నమర నక్షీణప్రభావుండు సు
ఖ్యకళాసంజనకుండు నారదుఁడు రాఁగాఁ జూచి యాసన్న పు
ష్పకుఁ డై భక్తి గృతప్రణాముఁ డగుచున్ శ సల్లాపసౌఖ్యంబునన్.

35

ఆ. అసురవరుఁడు గుశల శ మడిగిన, నుచితసంభాషణంబు సేసి శ బంధుభావ
మాదరమున నెఱపి శ యమ్ముని మానవ, హితముఁ గోరి యతని శ కిట్లు లనియె.

— నారదచోదితుఁ డై రావణుఁడు యమునిమీదికిఁ జనుట —

మ. ధరణీచక్రమునందు నీవు సమరోత్సాహంబునన్ రాజులం
బొరిపుచ్చుం గనుఁగొంచు వించు మది నేప్రాద్దుఁ ముదం బందుదున్
హరియుద్ధంబును శూలిసంగరము దోహదీశుసంగ్రామముం
గర మర్థిస్తును సూతు నాకు నవివేడ్కం జేయ వి ట్లెమ్మెయిన్.

36

క. ఏ నీకు నొకటి నెప్పెద, దానవకులముఖ్య దేవతలకు నవధ్యం
డైననినుబోటివాఁ డీ, మానవుల జయింప విక్రమంబును గలదే.

37

క. కలయం ద్రిమ్మరి మేదినిఁ, గలవీరుల నోర్చి జయము శ్ గైకొంటి మను
ఘ్యలు నీ కెదురే యింకం, గలదె కొద వడ్డచో టఱఖండితశౌర్యా. 31

తే. ఊత్పిపాసలు జరయునుఘోరరుజలు, నడర నార్తులై యుండుదురదియుఁగాక
మర్త్యులిటమున్న వీరు లభమర్త్యు లైరి, పీనుఁగుల ముట్టి యొడిచినబిరుదుగలదె.

క. కావున నిమ్మనుజావళి, నీ వడుచుట మెచ్చు గా దనిన నప్పలుకుల్
దేవారి వోలు నని సంభావించి మరు త్తపస్విపతి కి ట్లనియెన్. 41

— నారదవచనప్రబోధితుం డై రావణుఁడు యమునిపై దాడివెడలుట —

ఉ. ఏను రసాతలంబునకు శ్ నేఁగెద నాగకులంబు నోర్చి య
ద్దానవులన్ జయించి బలదర్పము లేర్పడ దేవకోటిదు
ర్దాన మడంప వాసవపురంబునకుం జనువాఁడ సన్తునీం
ద్రా నినుఁ గంఠి నా కభిమతంబులు సేకులు నింక నెమ్మెయిన్. 42

తే. అనిన విని నీకుఁ బాతాళయానమునకుఁ, దెరువుగా దిది సమవర్తిపురముపరణి
యందుఁజనుమతనిమనంబు, నడచవలయు, ననిననమ్మునికనియెనోర్వనుజవిభుఁడు. 43

ఉ. మున్ను ప్రతిజ్ఞ సేసితి నముగ్ధతవృత్తి దిగీశకోటికిన్
బన్నముఁ దేరఁ గావున శుభంబులు శీఘ్రమ చేత నీతి గ
ర్వోన్నతిఁ గ్రాలునాజముని శ్ నుక్కడఁగించి క్రమంబుతోడఁ ద
క్కున్నదిశల్ జయించెద సముజ్జ్వలదుస్సహవిక్రమంబునన్. 44

క. పనివినియెద నని మ్రొక్కుచు, దనుజేంద్రుఁడు సనిన వేల్పుఁడపసియు నీతం
డనుమానింపక జముపైఁ, జనియెడు నియ్యిరువురకును శ్ సమరం బైనన్. 45

క. వీడునువరసిద్ధబలుఁడు, వాఁడును జగ మెఱుఁగ దుర్నిశవారు డలుకమై
నేఁ డిరువురుఁ దలపడుదురు, వేడిమొగంబులన చూతు శ్ వేడుకతోడన్. 46

— నారదుఁడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట —

మ. అని యొక్కించుక నిల్చి యొండుగడ గా శ్ నత్యంతశీఘ్రంబునం
జని వైవస్వతుఁ గాంచి తా నధికపూజాసత్కృతుం డై స్థితాం
తున కారావణురాక నెప్పి యనిలో శ్ దోశ్శక్తిఁ జూపంగఁ బూ
ని నిజం బై యిట వచ్చె నేనిఁ జెడఁడే శ్ నీచేత నం చున్నెడన్. 47

క. అచ టెల్లఁ బుష్పకంబున, రుచి గప్పఁగ రావణాసురుఁడు దైతేయ
ప్రచయకలకలనిరంతర, నిచితనభోభాగుం డై యశనికి నేతెంచెన్. 48

క. చనుదెంచి పురసమీపంబునఁ దమతమపుణ్యపాపములు గనుఁగొనఁ ద
మ్మనివారణఁ బొందఁగ నున్న నిఖిలజంతువులఁజూచి శ్ నయవిరహితుం డై. 49

ఉ. కొందఱు సౌఖ్యముం బొరయఁ శ్ గొందఱు దుఃఖముఁ బొంద నేల మీ
రందఱు నొక్కచంద మగుఁ శ్ డంచు విపద్దశఁ బొందునారి మే

లొంద నొనర్చె దైత్యపతి శ యున్నదుఁ డై పితృరాజుకింకరుల్
గ్రందుకొనంగ నే పడర శ గాసిగఁ జేసె దదాజ్ఞ నొతయున్.

50

— యమరావణ సేనలు పోరాడుట —

ఉ. రక్షకు లెల్ల నొక్కటఁ దిశరంబుగ మోహర మేర్చి యార్చి సం
ధుక్షితకోపు లై యతులదోర్బలదుస్సహలీల దాకీనన్
రాక్షసులుం బరాక్రమధుశరంధరతం దగ మాటుకొన్న వీ
రక్షయకారి ఘోరసమరంబు ప్రకీర్తిత మయ్యె నయ్యెడన్.

51

ఉ. సేనలతోడ నద్దనుజశింహుఁడు సంగర కాంక్ష వచ్చినం
బూనికీఁ దీర్చి కింకరులు శ పోరుటకు న్నది నుల్లసిల్లి పె
ల్లై నబలంబులం నగుసహాయముగా సమవర్తి పుచ్చినన్
దాననసంగముల్ దలరఁ శ దాకె విశృంఖలదోర్బలాసతన్.

52

చ. జమునిబలంబు పేర్చి నిజసైన్యము నుక్కడఁగించినన్ భుజా
సముదయసంభృతాస్త్రబహుళస్త్రమహోగ్రతఁ జూపెఁ దాకి వి
క్రమరసికాంతరంగుఁ డగురావణుఁ డుజ్జ్వలరోషపావకో
ద్యమవినిహన్యమానరిపురదర్పమహానిబిడాంధకారుఁ డై.

53

క. పంపునకు వోడఁ దగ దని, త్రుంపఁ గడఁగి కాలకింకరులు భీకరు లై
నొంపఁగఁ జుంపఁగఁ దఱిమి ని,లింపరిపుఁ బొదివి రెదఁ జరలింపక కడిమిన్.

54

ఉ. ఆశుగచక్ర తోమరగదాసికుఠారముఖంబులన్ మహా
గ్రాశయు లై నిజాంగముల శ నన్నిటి నొక్కట నొంప నల్లి కీ
నాశునివారి నెల్లను వినాశము నొందఁగఁ జేయ వారిపైఁ
బాశుపతంబు వట్టి తెగ శ వాపె నిశాటవిభుం డుదగ్రతన్.

55

మ. తలఁగెం దోయధిసక్తంబు గిరివర్గం బెల్ల నూటాడె సం
చలతం బొందె వసుంధరావలయ మాళశాచక్ర మల్లాడెఁ గొం
దల మందెం ద్రిదశేంద్రపట్టణము పాతాళంబు ఘూర్చిల్లె నా
కులమయ్యెన్ గ్రహతార కాకులము సంక్షోభించె నవ్వేధయున్.

56

చ. అపరిమిత ప్రతాపుఁ డగునాదశకంధరుచేత ముక్త మై
త్రిపురము లేర్చుభూతపతి శ తీవ్రశరంబునుబోలె మండి మిం
టిపయిఁ గలుగఁ జేర్చి నిగిడించి యుగాంతమహాగ్నిరీతిఁ బా
శుపత మరాతసైన్యముల శ సూరెల ముట్టి దహించె వ్రేల్చిడిన్.

57

చ. జయమునఁ బొంగి పెల్లుగ నిశాచరవల్లభుఁ డార్వ సేనలుం
బ్రియమున నొక్కపెట్ట నలిరేఁగి నభంబు సెలంగ నార్చినన్
భయమున దండు గుండుగిలఁ శ బాటుడు నాసమవర్తి యెంతయున్
రయమున నుద్భటారుణతురంగసమూహరథాధిరూఢుఁ డై.

58

యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము ౧౭

ఉ. ముందట మృత్యు పుద్భ్రమితముద్గరహస్తతః గ్రాల నుజ్జ్వల
స్యందనపార్శ్వభాగమున శ నర్చిత మై ఘనకాలదండ మొ
ప్పం దనకోప మాననము శ పైఁ బెనుమంటయుఁ బోలె నాకృతిం
బొంది వెలుంగ నయ్యసురశృంగపుమోహర మున్నచోటికిన్.

59

చ. చని తనమ్రాల వచ్చుమహిషంబుగళంబున ఘంటనికర్షణం
బును ఘనమార్వినాదమును, భూరితరాసురసైన్యతూర్యని
స్వనవిభవంబు మ్రేఁగిఁగొనశశాతశరాంబుధినీట ముంచె న
ద్దనుజబలంబు నప్రతిహతప్రదరుం డగుచున్ సముద్ధతిన్.

60

మ. జమునాటోపము దుస్సహం బగుడు నుత్సాహంబు వాటింప లే
క మదం బేది బలంబు పెల్లగిలినం శ గ్రవ్యాదనాథుండు దు
ర్దమబాహుబలుఁ డై యెదిర్చె దశకోదండీసముజ్జృంభితో
ద్యమనిర్యాతనిశాతసాయకపటుశవ్యాపారఘోరంబుగాన్.

61

ఉ. ఈసున నంతకుండు నసురేశ్వరుఁడున్ వివిధాస్త్రశస్త్రవి
న్యాసము లేర్పడం జన జయపజయంబులఁ బొందుచున్ రణం
బాసురవృత్తి జేసిన లయావసరం బగుచున్న నాసరో
జాసనుఁ దొట్టి వారితెఱఁ శ గారయ వచ్చి రమర్త్యు లందఱున్.

62

శా. దేవప్రాతము వచ్చినన్ భుజబలోత్సేకంబుఁ జూడన్ దశ
గ్రీవుం డుగ్రము లై నసాయకములం శ గీనాశు నొప్పించినం
జావం జేయుదు దైత్యునం చతఁడు భాస్వత్కాలదండంబు బా
హువిన్యస్తము సేయుచున్ భుక్కుటిబంధాభీలసందీప్తుఁ డై.

63

క. మృత్యుపురస్సరముగ లో, కాత్యయసమయంబొ నాఁగ శ నంతకుఁ డధికా
ద్ధత్యమునఁ గడఁగి డగ్గటి, దైత్యుం బొడిసేయఁ గాలదండము పూనెన్.

64

బ్రహ్మ యమరావణులయుద్ధమును మాన్పుట ౧౮

ఉ. అత్తటి గ్రక్కునన్ సరసిజాసనుఁ డడ్డము సొచ్చి నిల్చి కే
లేత్తి మహాత్మ యిట్టు లుచితేతరవృత్తము నీకు నీడె మ
ద్దత్తవరానుభావమున శ దానవనాథుఁ డవధ్యుఁ డేన నీ
యుత్తమకాలదండముప్రయోగ మమోఘము గా నొనర్చితిన్.

65

క. కావున దీన నసురపతి, చావును బ్రదుకుటయు నాయశత్యము నిజముం
గావుము లోకము లన్నియుఁ, గావు సుమీ నాకు బొంకు శ గల్గినయేనిన్.

66

క. తగ దుడుగు మనినఁ బితృపతి, నగి జగముల కెల్లఁ బ్రభువు శ నలినాసన నీ
వగుట భవదాజ్ఞ కెఱ్ఱెయి, మిగులుదునే సమరమునకు శ మేకొని యైనన్.

67

- క. న క్తంచరు సమయించుట, యు క్తము గాదేని నిచట శ నునికి దగదు నే
శక్తుడ నై యుండియు భవ, దు క్తికి గాఁ దొలగవలసె శ నోపనిభంగిన్. 68
- ఆ. అని రథంబు సూతుఁడునుమృత్యుముఖపరి, జనముఁదానుఁగూఁచిజముఁడదృశ్యుఁ
డైన వేధయును నిజావాసమున కేగె, నారదుండు నరిగె శ నాకమునకు. 69
- క. కలయఁ గనుంగొని యెవ్వరు, మెలఁగమి సమరాంగణంబు శ మిన్నక యున్నన్
గెలిచినవాఁ డై దానవ, కులపతి సనె సుతలమునకుఁ శ గ్రొవ్వెసలారన్. 70
- ఉ. ఆలములోన మైముయిఁ గృతాంతుని నోర్చితి నింక న న్నొరుం
డేల యెదుర్చు నంచు మద శ మెక్కి నిశాచరవల్లభుండు పా
తాశజయార్థ మేఁగి మహితంబుగ భోగవతీపురంబు గ
ర్వాలసలీల ముట్టు భుజగధిపుఁడుం గనియెన్ వినీతుఁ డై. 71

— రావణుఁడు నివాతకవచకాలకేయులతో యుద్ధము సేయుట —

- క. గణనాతీతవినూతన, మణినికరము గప్ప మిచ్చి శ మన్ననఁ గని యా
ఫణిపతి సంతస మందెను, మణిమతి యనుపురికి నరిగె శ మనుజాశనుఁడున్. 72
- సీ. అందుఁ బూర్వంబున శ నంబుజాసనుచేత వరములు గనిననివాతకవచు
లనియెడుదైత్యుల శ నానిశాచరపతి పోరికిఁ బిలిచిన శ వారు వొంగి
కయ్యంబు పెద్దయుఁ శ గాలంబునకుఁ గంటి మనుచు ననేకనై న్యములతోడ
వెడలిన నిరువాఁగు శ వివిధాస్త్రశస్త్రప్రహారఘోరంబుగా శ నసమసమర
తే. మేఁడుకాలంబు సేసిననెఱిఁగి యపుడు, వచ్చి వారలవరములవలను నెప్పి
తెలిపి సఖ్యంబు సేసినఁగలసి యచట, జెలిమిమై నుండె దశముఖుఁడెలమిమిగుల. 73
- క. ఆతులితనవభోగంబులఁ, గతిపయసినములు నివాతకవచులచే దో
షితుఁ డగుచు నిలిచి శౌర్యో, న్నతి వెలయఁగ నరిగె బర్తనగరంబునకున్. 74
- మ. చని వే ముట్టినఁ గాలకేయు లమితోఁతాహంబునన్ భూమికం
పనసై న్యోధులు లై కడంగి నగరప్రాకారబాహ్యంగణం
బున వీచం దలపడ్డ రావణుబలంబుల్ వీఁగినన్ రేఁగి య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁ డస్త్రశస్త్రనిహతిం శ దత్తై న్యముం గూల్చినన్. 75
- ఉ. చూచి మహాగ్రకోపమున శ శూర్పణఖాపతి వీఁగునేనఁ జే
వీచి విశ్మంఖిలప్రబల శ విక్రమదుస్సహుఁ డై దవానలం
బేచినకాననం బడరి శ యేర్చువిధంబున నన్యనై న్యముం
జూచియుఁ జూడకే బలము శ సొంపున రూపడఁగించి పేర్చినన్. 76

— రావణుఁడు తనమఱివి యైనవిద్యుజ్జిహ్వునిఁ జంపుట —

- చ. వడిగొని కాలకేయభటవర్గము ద్రోచినఁ దాను సేనలుం
గడఁగి నిశాచరేశ్వరుఁడు శ గ్రందుగఁ దాకి రణంబుసందడిం

దొడిబడప్రేసె దీప్తతరదోరసినిం దను నీడఁ బోక కో
అడమున బిట్టు గిట్టినమఱుండి నెటుంగక దుర్తదాంధుఁడై.

77

శా. విద్యుజ్జహ్నుని వ్రేల్చిడిం దునిమి దోర్విర్యం బవార్యంబుగా
నుద్యద్విక్రమవై రివీరసుభటశ్రూహంబు నెల్లఁ ధను
ర్విద్యాకౌశల ముల్లసిల్ల సమరోర్విం గూల్చె నిర్మోషసాం
ద్రద్యావాపృథివీదిశావలయగర్జస్ఫూర్జితాకారుఁడై.

78

క. రణవిజయము గైకొని పట్టణ ముద్యుటసుభటసంకటంబుగ భాస్వ
న్తణిగణధనములు మొదలుగఁ, దృణము తుదిగఁ జూఱగొనియోదివిజారి వెసన్.

— రావణుడు వరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట —

ఆ. ఇట్లు భుజగదానవేంద్రుల నిర్జించి, యసుర మసరుకవిసి శ యంతఁ బోక
కంధివిభునిపురము శ కందువ యారసి, యుద్ధవిడిని బురము శ నొద్ద కేగి.

80

మ. వరుణుం డెక్కడ నున్న వాఁ డతనిగర్వగ్రంథి మాన్పంగ నే
ర్పరి నై వచ్చితె శస్త్రఘట్టనమునక శ రక్తంబు వోఁ జేసి నా
ఖరతేజంబునఁ గ్రాచి పొం గడఁచి చురల్కం జేసి నానాధనా
హరణం బే నొనరింతుఁ జెప్పుడు మదీయప్రాప్తి యం చుద్ధతిన్.

81

క. పురబహిరంగణమున మోహరములు దీర్చికొని యున్న యసురేశ్వరుపై
నురవడిమోఁ దోతెంచిరి, వరుణతనూభవులు రథికవర్గముతోడన్.

82

క. సేనలు సేనలఁ దలపడ, దానపుపుష్పకము గగనశతలమునఁ గని యు
త్తానలసితరథు లై యంభోనిధిపతితనయు లతనిఁ శ బొదివిరి కడఁకన్.

83

క. చీకాకుపటిచి బలుగదఁ, జేకొని యతఁ డేయ వ్రేయఁ శ జేరువఁ జేరం
గైకొనక తఱిమి యీడం, బోక వెనఁగి రంబుధీశశపుత్రులు గడిమిన్.

84

ఉ. అంత మహోదరాదు లగునంబరచారవిదగ్ధులైనదే
వాంతకవీరు లొక్క మొగి శ నారథిసంఘముతోడఁ దాకి దు
ద్ధాంతభుజాబలంబు ప్రధితంబుగఁ గేతనముల్ హయంబులున్
దంతిసమూహముల్ దునుక శ తండము లై ధర డొల్ల నేసినన్.

85

ఆ. విరథు లైనయబ్ధి శ విభుతనూభవులపై, నడరి రౌద్రమున సురారి కేలు
దోయిపదిటఁ బదియుఁ శ వేయి శస్త్రాస్త్రవి,తతిని బొదివి జన్మరితులఁ జేసె.

86

చ. వెఱచటవక దశాననుడు శ వీరభటావళియుం గడంగి డ
గ్గఱి జలధీశనందనులు శ గ్రందుకొనక రథహీను లైనయ
త్తఱి నుటుమాడఁ జొచ్చినఁ బదాతులఁ గూడి కడంగి పెల్లుగం
బఱచిరి పట్టణంబుదెసఁ శ బౌరజనంబులు బెగ్గలింపఁగన్.

87

మ. 'వెఱ నిట్లంబుధినాథనందనులు దోర్విర్యంబు సాలించి యం
దలుఁ బాఱఁగ నిశాచరేంద్రుడు జయోత్సాహంబునక వెన్నడిం

- దలుమంగాఁ బ్రజఁ జేయి వీచుచు సముద్రద్వేగుఁ డై తోలి తో
ప్పఱఁ బెట్టెన్ శరజాలముం బిటుఁదఁ గుఱప్పంగూర నాఁటించుచున్. 88
- ఆ. వరుణుబలముఁ దనయవర్గంబుఁ గోట సొరంగఁబాట నెగచి శ రావణుండు
జలదనిస్వనంబుఁచందంబు నెలుఁ గెత్తి, యెల్లదిశలు సెలఁగ శ నిట్టు లనియె. 89
- క. పడుచులచేతను నీక్రియఁ, బొడిపించిన దశముఖుండు శ వో నిచ్చునె తాఁ
గుడిచెం గట్టెం గలనికి, నడచుం గా కింక నొదిగిగినం దను నగరే. 90
- క. అనుపలుకులకుఁ బ్రభాసుం, డనువరుణామాత్యుఁ డచట శ నందలుఁ జన గ్ర
క్కున మరలి యితని నుడిగి,చినఁ గార్యం బగున యట్ల శ చేసెద ననుచున్. 91
- చ. వరుణుండు పద్మగర్భుఁ గొలువం జనియెం బెటవారు వచ్చి సం
గరమున నీకు నోడిరి జగద్విదితంబు భవద్భుజాబల
స్ఫురణము గావునన్ దివిజసూదన నీ కెదు రెవ్వ రిందుఁ
నరయఁగ నిందె కా డెచటనైన నొకండును గల్గనేర్చునే. 92
- క. అనిన విని పొంగి తనుఁ బేర్కొని బొబ్బిడి రావణాసురుండు ప్రజ మరలుం
డని చేయి వీచె జృంభిత, దనుజసమూహ ప్రశంసితగుణుం డగుచున్. 93
- ఉ. రాజితసౌధపం క్తిరుచిరద్యుతిజాలము పర్వి నిత్యవి
భ్రాజితచంద్రి కావిభవభంగిన యొప్పెడునప్పురంబుఁ గే
లీజితవైరి రావణుండు శ లీలమెయిం జని కీ ర్తికాంతిసం
యోజితరేఖ గ్రొత్త యగుఱచుండఁగఁ జేసి మదం బెలర్పఁగన్. 94
- క. మరల విడిసి గెలుపునఁ బొం,పిరివోవుచు లంకఁ దలచి శ పెను పొనరఁ జమూ
వరులఁ బిలిపించి పోదము, పురమున కని చెప్పె దనుజశృంగవుఁ డెలమిన్. 95
- చ. పయనము చాటఁ బంచి సులభంబుగఁ బూరియు నీరు వంటక
ట్టియలును గల్గుచోట్లను గడిందిమగల్ దగునుక్కశంబుగా
భయ మనుపేరు లేక నిరసపాయముగా విడియించుచున్ మనగ
ప్రియ మగుభంగి నేన నడపించె విశృంఖలవై భవంబునన్. 96
- చ. బలములతోడ మేదిని నభంబునచేరువ నంతకంటె న
గ్గలముగ నెక్కి సైనికులకన్నుల కందనిచోట డాపలన్
వలసల దవ్వుగాఁ దొలఁగి శ వావిరి నెచ్చట నేని వచ్చుఁ దా
వలసినయట్టు లల్పపరోవారయుతంబుగఁ బుష్పకంబునన్. 97

❖ రావణుండు లోకములోని స్త్రీలనెల్లఁ జెఱువట్టుట ❖

- ఉ. ఆసమయంబున న్నగనియోండురు కన్యలు నాక చొచ్చి థా
త్రీసురరాజవైశ్యులను శ దేకువ నేయక యెల్లజాతులుం
గాసిగ నొక్కపెట్టుగఁ బ్రకాశరహస్యవిభేదహీనుఁ డై
యాసురవైరి పట్టెఁ జెఱ శ లడ్డము లేక మృగాయతాక్షులన్. 98

- క. మునిసిద్ధయక్షకిన్నర, దనుజోరగకన్యకావితానము నెల్లం
గొనివచ్చి వచ్చి పుష్పక, మునఁ బెట్టుచు వచ్చెఁ బంక్తీముఖుఁ డనయుం డై. 99
- సీ. తట్టికి వచ్చి యిట్టట్టు వోనేరని లేళ్లవిధంబున శ లీల యెడలి
వలఁ జిక్కి యెక్కడ శ మెలఁగంగ నేరని చిలుకలచాడ్పునఁ శ జెన్ను దఱిగి
మావునఁ జొరఁబడి శ యావలఁ జన లేని మిలచందంబునఁ శ జాలఁ గుంది
యురులలోఁ బడి యెందునరుగంగఁ జాలని నెమిళులతెఱఁగునఁ శ గొమరు దక్కి
- తే. కలయఁ జూచుచుఁ బలుకంగఁ నెలుఁగురాక, నలఁగు మేనులతో నెఱిఁదలలు వీడి
వెగడుపడి వెల్లనై కడుఁబిన్నఁబోయి, పుష్పకంబున నున్న యశప్పాలతు లెల్ల.
- క. కొలఁదికి మీఱిన నెవ్వగ, నలఁదురి నానావిధంబు శ లై నతమతలం
పులగతి నోర్తోద్దనకుం, చెలియ విలాపములు సేయుఁతెఱఁ గె ట్లనినన్. 101
- క. చంపు నొకొ యక్కట కా, రింపఁ దలంచు నొకొ లఘుచరిత్రంబులకుం
జంపఁ గడంగు నొకొ శం, కింపం డీకటకుటసుర శ గీ డొనరింపన్. 102

❧ రావణునిచెఱుం బడిన స్త్రీలు విలపించుట ❧

- మ. మగఁడా నీవు జగంబుచొప్పు మిగులక శ మానంబు వాటింతు వా
లిగ సెగ్గం బగుమాట వాటిలెనె తల్లి నీకు లోకంబుపా
టిగ నిట్లొందెనె నిదతోడివగ తయ్రీ యెందుఁ గీర్తింపఁగాఁ
దగునీసంతతి కీడునం దొడరెనే శ దైవంబుచెయ్యిం గటా. 103
- తే. *చమురు నెత్తురు నపుబంధుసమితి గరము, ప్రితి నటకాళులకు లఱఁచేతు లొగ్గ
నునికి యెక్కడ నీక్రూరదనుజుబారి, కగ్గ మై వచ్చు లెక్కడ శ నకట విధియ.
- ఉ. ఇమ్ములఁ దోడ నాడుచెలు శ లే మను చుండుదు రొక్కొ యిప్పు నా
తమ్మునిముద్దుమాటలు గోదల్పడఁ బల్కెడుచిల్కబోద ని
త్యమ్మును బొత్తునం గుడుచు శ నర్తిలి చేడ్పడు మవ్వ మెక్కి యొ
క్కుమ్మడి నంకురించులత శ లొప్పు దొఱంగవె నీరు గానమిన్. 105
- ఉ. చిత్తమే గుందు చుండఁ జెఱఁసేయుటకంటె విశుద్ధ మైననా
వృత్తము గోలుపుచ్చుటకు శ వేగ తలంపక నన్ను లగ్గుగాఁ
గత్తులఁ గోసి దానవులు శ గండలు దిండ్లని కట్టిఁ దైనవీ
డి త్తటి నెట్టులై న సమయింపఁ డొకొ దొసఁ గెల్ల మానగన్. 106
- క. అని పెక్కు తెఱంగుల న, వ్వనితలు దురపిల్లి యిట్లు శ వనరుచుఁ జదలం
జని చని నలుదిక్కులుఁ గనుఁ, గొని పల్కిరి తల్లడంబుగూరిన మఱియున్. 107
- ఆ. ఇంక నేటిలోక శ మీదుప్తదైత్యుని, కిట్ల చెల్లె నేని శ యెల్లి నేటి
లోనఁ బాడు గాదె శ యానలినాసను, రాజసంబు నిష్ప్రయోజనముగ. 108

—ॐ చెఱఁ బడ్డయింతులు రావణుని శపించుట ॐ—

క. తగు విక్రమంబు నేయుట, యగునే పరసతుల నిట్టు శ లదయతమై నె
వ్వగలఁ బొగిలింప నతనికి, మగఁటిమి గా నేన్పునే యశమంగళ చేష్టల్. 10

చ. పరమపతివ్రతావిభవభాసురలీల వెలుంగుమమ్ము ని
ష్కరుణత నిమ్మెయిం బఱిచెఁ శ గావున నీదనుజాధముండు స
త్పురుషపరిగ్రహం బయినపుణ్యసతీం గలుపింపఁ జేసి త
ద్వరునిపరాక్రమంబున నశవశ్యము మృత్యువుఁ బొందుఁ గావుతన్. 110

క. అనవుడు దశాస్యుఁ డాశాఃపనిహతిఁ బ్రభ సెడియు బాహుబలమదమునఁ గై
కొనక నలి నశహసించుచు, ననుమానము లేక యెలమి శ నరుగుచునుండెన్. 111

సీ. ఉడుగక కాల్పుచు శ నుండెడుశోకంబ యతీతీవ్రహవ్యహాహనుండు గాఁగ
నిట్టూర్పుగాడ్పులు శ నిగిడించుటయ విలసిల్లఁ బ్రజ్జ్వలితంబుననేత గాఁగఁ
బాయక యొనరించు శ బహువిలాసంబుల రాజితమంత్రక్షరములు గాఁగఁ
గన్నీరు బోరనఁ శ గ్రమ్మించుటల పారిఁ బొరి నాజ్యధారలతోపాత గాఁగఁ
తే. గొలది కగ్గల మై యెదఁగలుగువగల, యొనరుసమిధలు గా నిట్టులవిదపిండు
రావణాభిచారంబుగ శ భావమందు, నుగ్రముగ వేల్పు తెఱఁగుననుండెఁ జూడ.

—ॐ రావణుడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకం బ్రవేశించుట ॐ—

క. ఇత్తెఱఁగున దశకంధరుఁ, డత్తరుణులఁ గొంచు లంక శ కరిగెం బొరుల్
చిత్తము లలం గానిక, లుత్తమవస్తువులు దెచ్చి శ యొప్పింపంగన్. 113

చ. ప్రియ మెదఁ బల్లవింపఁగ విభీషణుఁ డాపులుఁ దాను నెంతయున్
రయమున భూషితద్విపతురంగముఁ డై యెదురేగి యన్న పా
దయుగము డాయ భక్తిమెయి శ దండనమస్కృతి నేసినన్ హరా
ద్రి యెగయ నెత్తి కీర్తిఁ బ్రచురించినబాహుల నెత్తె దమ్మునిన్. 114

ఉ. ఎత్తియుఁ గొగిలించి దనుజేంద్రుండు లోచనపద్మ పండముం
జిత్తసరోరుహంబు విలసిల్లఁ గనుంగొని కుంభకర్ణుఁ డిం
దిత్తటి మేలుకానఁడె యశహీనపరాక్రమశాలిఁ దామసా
యత్తునిఁ జేసె మాలవిధియం దొకయించుక చిన్నవోవుచున్. 115

క. ఇభతురగస్యందనగతి, రభసంబునఁ బృథివి యద్రువ శ రక్షోవంశ
ప్రభువు నగరంబు సొచ్చెను, విభవోజ్జ్వలుఁ డగుచు వినయవినుతులుసెలగన్.

ఆ. ఒక్కచందురుండ శ యుదయింపఁ బొంగెడు
నంబురాశి యిది పురార్ణవంబు
దనుజపతిముఖేంద్రదశకసన్నిధి నుబ్బ
కున్నె యనగ వీట శ నులిపు మిగిలె.

శూర్యణఖ తనమగనిఁ జంపె నని దుఃఖించి రావణుని దూఱినాడుట

క. ఆయ్యవసరమునఁ దనపతి, కయ్యంబునఁ బంక్తివదను శ ఖడ్గనిహతి రెం
డయ్యె ననిశూర్యణఖ విని, పయ్యెదకొం గెడల బుడమి శ బడి మూర్ఛిలైన్.

చ. సభయము లైనడెందముల శ సంభ్రమ ముమ్మలికంబుఁ గప్ప సం
తుభితసఖీజనం బొలయఁ శ గొండొకనేపునఁ దేటి తీవ్రశో
కభరితచిత్త యై మొగముగఁ పెడుబాష్పజలంబు లంబుజ
ప్రభ నెడ ముంచు పెన్వటదభంగిగ నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్.

119

ఆ. ఆరుగుదెంచి యన్నశయదుగులకడ నార్త
నాద మడరఁ ద్రెల్లి శ నాథుఁ బనవి
యేడ్చు చున్న నల్ల శ నెత్తి యమ్ముద్దియఁ
దడవి కన్నునీరు శ దుడిచి యతఁడు.

120

క. సముచిత మగుతెఱఁగున శోకము వాపుట కనునయింపఁ శ గడఁగి తదాలా
పములకుఁ జొచ్చుటయును గోపమునను రక్కసియుఁ గరము శ ప్రల్లదురాలై.

ఉ. ఆక్కటికంబు మాలి చెలియల్ వగఁ బొందదె నాకు దీన దూ
తెక్కు జగంబునం దనక శ యింతయుఁ గొంకక పాపవృత్తికే
సుక్కుక వైర మెత్తి కడుఁ శ గ్రూరుడ వై యిటు సేత చూడఁగా
దిక్కులు గెల్వఁ గాదు నను శ ద్రెక్కొనఁ బోయితి గాని యిమ్మైయిన్.

122

క. అగ్గలిక మెఱసి కడఁగుచు, మొగ్గరములు గడచిపోయి శ మును మును మఱిది
మొగ్గతిలఁజేసి దీనికి, సిగ్గువడనినిన్ను నేమిసెప్పుదుఁ జెపుమా.

123

రావణుడు శూర్యణఖ నూఱింపి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట

చ. ఆనవుడుఁ గ్రందుఁగయ్యమున శ నప్పటికే మనవారు లాఁతివా
రని మది నేర్పరింప వస శ మమ్మ దురుక్తము లేల యింక నా
తని మగిడింప వచ్చునె వృథాపరితాపము దక్కు నీదునె
*మ్మనమున కెట్టు లట్టుల సమస్తధనంబులు వేడ్క నిచ్చెదన్.

124

క. అని యొకభంగిం దననేర్చినయట్టులు సెప్పి తీర్చి శ చెలియలి నూతా
ర్చినవాఁడై యవ్వనితకు, మనుజాశనుఁ డిట్టు లనియె శ మఱియుం బ్రీతిన్.

125

సీ. దండకారణ్యంబు శ దద్దయు హృద్యంబు శుక్ర శాపమున నశ్చోటు దైత్య
వాస మయ్యెడుఁ గాన శ నీసమయంబున నెలపు గైకొని ఖరు శ నిల్పువాడ
నతఁడు పిన్నమకొడుకయ్యును మనము దా మనుభేద మెఱుంగనియట్టివాడు
నీదెస మిగులంగ శ నెమ్మివాటించు నయ్యెడ నీవు వసియింపు శ మిపుడ పోయి

ఆ. యిష్ట మగుపదార్థ శ మెయ్యది యేనియు, ననుదినంబు వేడ్క శ నడిగి తెచ్చి
యనుసరించి నడపు శ మని నియమించెద, నేను గలుగ నీకు శ నేమి కొఱత.

126

* ఇచట హల్లుమైత్రి - అచ్చమైత్రికి

విచ్చు మొగ్గయి మఱిపాటిపోదురు సమస్తదిశాగతులైన యధ్వగుల్

చ. అని యిటు లూఱడించి ఖరు శ నప్పుడ పిల్వగఁ బంచి యాదరం
బునఁ దగురాజచిహ్నములు శ భూరిబలంబును నిచ్చి మంత్రు లై
చనుఁ డని దూషణుం ద్రిశిరు శ సత్కృతిపూర్వము గాఁగఁ బుచ్చి యం
దునిచె నతండు శూర్పణఖయ్యుం బ్రియ మందిరి రాజ్యసంపదన్. 127

❦ రావణుడు కుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యిద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట ❦

క. చె న్నొందఁగఁ దనయింటికిఁ, గన్నా కయి మెఱసియుండు శ గాదిలితనయున్
జన్నములు సేయ నడవిన, యున్నాఁ డని విని దశాస్యుఁ శ డుద్యోగమునన్. 128

క. అరదమున నేఁగె సముచిత, పరివారముతోడఁ జెఱల శ పడఁతులు డెందం
బురియఁగఁ బుష్పకమున నిర్భరవేగన నుండ నసురశపతి నిష్ఠురుఁ డై. 129

తే. తెరువు సూపుచుఁ జటులకేసరిని నెక్కి, కెలన వచ్చువిభీషణుశలుకు లర్థి
నాదరించుచు నతనిచే శ నచటివిత, లెల్ల నెడనెడ నెఱుఁగుచు శ నింపు మిగుల.

క. కుంభిశ యనునుగ్రాటవి, శాంభవ మగునొక్కపూజ్యసత్తముఁ దగఁ బ్రా
రంభించి శివునిచేతను, సంభావితుఁ డై నతనయు శ సదనము సేరెన్. 131

చ. చనుటయు నాతఁ డుల్లమున శ సంతస మాననకాంతి వింత సే
య నెదురు వచ్చి తండ్రిచరణాబ్జయుగంబు శిఖాభిరామ మై
ననిజశిరంబు గూడఁగఁ బ్రణామము సేసిన నెత్తి యర్థి లిం
దనపదిదోయిచేతుల నతం డిఱికొఁగిటఁ జేర్చె నందనున్. 132

క. ఆదరమున మహితచతు, ర్వేదమహాఖ్యాతమంత్రశవిధులను శుక్రం
డాదైత్యపతికి నాశీ,ర్వాదం బొనరించె విప్రశనరసహితుం డై. 133

చ. నగుచు దశాననుండు భృగుశనందనుతో నిది యేమి యీతనిం
బొగఁ బడఁ బంచి యివ్విషినశభూమి నిరోధము సేసి దీన మీ
రు గనినలాభ మేమి యమరుల్ దగుభోజ్యము లెల్ల మ్రింగి మో
పుగొనుచు మిమ్ము నాలిగొని శ పోయిరి వేయును నేల నాపుడున్. 134

ఆ. అట్టు లనకు మన్ననయసదృశ వ్రతుఁ డగు, నీదువరసుతుండు శ నిరుపమాన
మహిమ వెలయ మున్ను శబహువిధయజ్ఞంబు,లాచరించి పిదపనభవుగుఱిచి. 135

క. మాహేశ్వర మగుయాగము, దోహలమునఁ జేయఁ గ్రతువుఁతుది నాశివుఁ డ
ర్థాహితనారిక వ్తుగు, దేహం బుద్ధామవృషగళిం జెలు వొందన్. 136

మ. దయ నిచ్చోటికి వచ్చి కామగతి హృద్యస్యందనంబుం దమో
మయమాయాచరితంబు శాత్రవబలోన్మాధక్రియాదక్షుడు
ర్జయశాపంబును దివ్యబాణనిచయస్సారానుభావంబు న
క్షయతూణీరయుగంబు నిచ్చెఁ బటుదోర్గర్వం బఖర్వంబుగాన్. 137

తే. నీవుసను దెంచితనుమహనీయమహిమఁ,బురికిఁదోకొనియరుగంగఁబోవు వేడ్క
నెదురుసూచుచు నున్నంతనేఁగు దెంచి. తనిన భార్గవుశలుకులు శ విని సురారి.

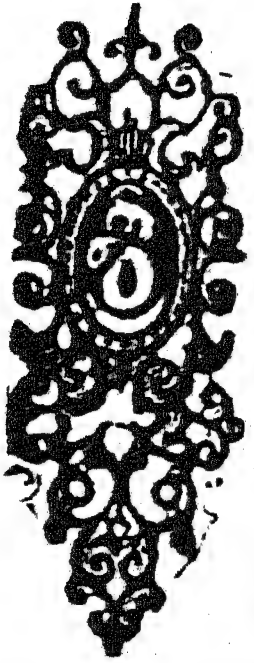
— రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిశనుండి లంకకుఁ దోడ్కొని వచ్చుట —

- వ. ఆగుఁ గాక యింకం జేయునది గలదె పోనిమ్ము సురలుఁ శ దేకువ నెడఁగం
దగమికిఁ జెప్పితి మనకుం, బగ యింద్రుండ కాఁడె యెల్లభంగులఁ దలచున్. 13)
- చ. అని గురుఁ బ్రీతి వీడ్కొని మహాబలముల్ దనపజ్జ వచ్చినం
గని కరులం దురంగములఁ శ గాలుబలంబుల నేర్చి యొక్కయొ
డ్డనముగఁ దీర్చి సుందరపటధ్వజదండము లెత్తఁ బంచి తూ
ర్యనినదపూరితక్షితి¹నభోంతరుఁ డై దనుజేంద్రుఁ డున్నతెన్. 140
- క. మును రమ్యపదార్థంబులు, గొని వీధు లలంకరించుకొని జనులు గనుం
గొనియెడువేడుక గుబురులు, గొని యున్నపురంబుఁ జొచ్చెఁగొడుకుం దానున్.

— ఆశ్వాసాంతము (షష్ఠీవిభక్తి) —

- చ. పరిజనపద్మమిత్రునకుఁ శ బాతకమిత్రున కన్యసైన్యవి
స్ఫురణలతాలమిత్రునకు శ సుందరగాత్రున కిందిరామనో
హరసుభగాతపత్రునకు శ నంబుజనేత్రునకుం బ్రమోదని
ర్భరధరణీకళత్రునకు శ రాజితగోత్రున కిజ్జగంబునన్. 142
- క. లావణ్యవిసరనవబా, లావృతచతురాంగనానయశచివరునకున్
సేవాగతబహువిధవసు, ధావల్లభసంకటికృతద్వారునకున్. 143
- మాలిని. శతమఖగురులజ్ఞాసంపదాపాదనోద్య
నతికి నమితశత్రుశక్తాపసేనాతమోగో
పతికి నిహతశేషప్రత్యయై కార్థకార్య
స్తుతికి విజయమానద్రోహిబాహుసికుర్విన్. 144
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్రబుధారాధనవిధేయ
తీక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు
నిర్వచనోత్తరరామాయణము

షష్ఠాశ్వాసము

యుతునకుఁ గాంతిప్రా
లేయరుచికి ధర్మమతికి శ్రీ లీలాసుమన
స్సాయకునకుఁబుణ్యాధి
ష్ఠాయకునకు మనుమసిద్ధి శ్రీ జనపాలునకున్*.

1

క. దనుజాధీశ్వరునకు మును,మును పుట్టినకొడుకు ధర్మమున నీశ్వరుఁ దృ
ప్తునిఁ గావించి వరంబులు, గనిన సుహృద్బంధుపౌరగణము లెలర్చెన్.

2

చ. మన మలరంగ సద్భటసమాజము సూరెల నిల్వ నెంతయుం
బెనుపున మేఘనాదఁడు విభీషణుఁడుం దనతోడ రా మదిం
చినకరివోలెఁ బుష్పకముఁ శ్రీ జేరి మృణాళలతాలివోనియ
వ్వనితలపిండు దైత్యకులవల్లభుఁ డల్లన డించి తెచ్చినన్.

3

మ. తరుణీబృందముఁ జూచి సారకరుణోదారుండు దైత్యేశ్వరా
వరజుం డావలిమోము నేసికొని యేవం బిచ్చరిత్రంబు ని
ష్ఠుర మోహో యని సంచలద్వదనుఁ డై శ్రీ శుంభద్భుజాగర్వవి
స్ఫురితుం డైననిజాగ్రజన్తుమొగముల్ శ్రీ సూచెన్ విషాదంబుతోన్.

4

ఆ. తన్నుఁ జూచుననుఁగుఁడమ్మని భావించి, నగుచు దైత్యవంశనాయకుండు
పగటవారిఁ జెఱులఁ శ్రీ బట్టక ముద్దాడి, వత్తు రయ్య శౌర్యవంతు లనిన.

5

చ. గుణ మిది దోష మిట్టి దని శ్రీ కొంత యెఱింగినఁ గాక యిట్లు ని
ర్గుణతయ పట్టి క్రాలుతమహకుం దగువారలు నెప్పుసౌమ్యభా
షణము నిర్దర్శకం బనువిశాచము నెమ్మదిఁ బుట్టి యవ్వభీ
షణుఁ డుచితంపుమాటలఁ బ్రసంగము డిగ్గఁగఁ ద్రావి యిట్లునున్.

6

❖ విభీషణుఁడు కుంభీనసను మధుఁ డపహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పుట ❖

క. నీవరిగినదిగ్దయమున, కీవల మధుదానవేంద్రుఁడేతెంచి పురిం
గావలి యున్న దనుజసుభ,టావలిఁ బొరిపుచ్చి భుజబలఁటోపమునన్.

7

తే. ఉవిద లాక్రందనము నేయునచుండ నొక్క
రమణిఁ గొనిపోయె నంతగిపురంబుఁ జొచ్చి

యదియు మనమాల్యవంతుని యనుఁగుఁగూతు
ననుఁగుఁగూతును కుంభీనసాభిధాన.

8

ఉ. యజ్ఞరసప్రమత్తుఁ డగునాత్మజుపై సడి వెట్టి లేదు నా
యజ్ఞత నప్పు డే జని సమాధినిమగ్నమనఃప్రవృత్తిఁ గా
లజ్ఞుఁడఁ గాక వారిధిజలంబులలోన మునింగి యుండి య
ప్రాజ్ఞులచేత నాలిబడుపాటికి వచ్చిత నేమి నెప్పుదున్.

9

క. అనుడు బొమలు ముడివడునా, ననములఁ గెం పడర నసురనాథుం డేమీ
మనవీ డొకరుఁడు సొచ్చెనె, యనుమానము దక్కి గుండె శ లదరక చక్కన్. 10

క. రాసొబగున నున్నత్తుం, డై సెంకింపక కడంగి శ యాతం డింతల్
నేసెఁ గదె చెడితే రిప్పులి, మీసల నుయ్యాల లూఁగిమెయిమెయిఁ బోయెన్.

చ. చెలియలిఁ గోలుపోయి యెడఁసేసినఁ జాలమి వెట్టి నవ్వరే
కెలనను గాన నవ్వుధువు శ గీటడఁగించెద దాడి వెట్టి నా
బలిమి దఱుంగ సీనడిమి శ బన్నము విన్న నమర్త్య లెంతయుం
జెలఁగక తక్క రందుఁ జని శ చేతులతీటకు మందు నేసెదన్.

12

— మధునిపై దండెత్తినరావణుఁడు కుంభీనసప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమిసేయుట —

మ. అని వీటుం దనపిన్న తమ్ము నిడి నిశ్చరాసక్తుఁ డై యున్నత
మ్ముని బోధింపఁగఁ బంపి తొడ్కొనుచు నేము న్నేన ము న్నంచు నీ
సున నాతండును మేఘునాదుఁడును రక్షోవంశవీరోత్సవం
బొనరింపఁ మధుమానమర్దనవిదగ్ధోత్సాహసన్నాహుఁ డై.

13

క. చని మధురాపురి ముట్టిన, విని కుంభీనస భయంబు శ వినయంబు జని
ప నరుగుదెంచి ధరాలిం, గనముగఁ గృప వుట్టి నన్నశకాశ్లాం బడియెన్. 14

తే. ఆతఁడు కరుణాసమేతుఁడై యతివ నెత్తినిన్నుఁ దెచ్చినపాపాత్ముఁడున్నచోటు
నెప్పు మిప్పుడ వాని నిర్జించి నీకు, హర్ష మొనరింతు ననిన నయ్యంబుజాక్షి. 15

మ. తగునే నీయిలు సొచ్చి నన్నుఁ గొని రాదై తేయవంశాధము
డు గరం బెగ్గొనరించె నైనను భుజాటోపంబు సూపంగ లో
కగరిష్ఠుం డగునీకు వాఁడు దొరయే శ కన్యాత్వమే నాకు లే
దు గదా పడ్డది కార్య మింకఁ జన దాదృష్టాత్తు నిర్జియఁగన్.

16

క. మధువున కలుగుట యది నను, విధవంగాఁ జేత గాన శ వే యేటికి వాఁ
డధముం డనలే నెవ్వైయి, వధియించుట పాడి గా దశవద్యవిహీనా.

17

తే. ఆదియుఁ గాక రాక్షస మన శ మొదలఁ బరిణ
యప్రపంచంబునం దొకశయధమవిధము
గలదు గావున నది గాఁగఁ శ దలచి యైనఁ
దప్పు నైరింపు నాకుఁ గా శ దళితవైరి.

18

- క. అతఁడు నతిబహులనిద్రా,యుతుఁ డై యున్నాఁడు గాచు శ టొప్పదె సంబో
ధితుఁ జేసి తెచ్చి నేవా,రతుఁ జేసెద ననిన దనుజశరా జి ట్లనియెన్. 19
- చ. అలఁతులఁ బోవుతప్పె యిది శ యైనను నాతఁడు నేతికుండపై
యెలుక సలంబుఁ బోవిడిచి శ యేసు భవత్పతిఁ గాచితే మనం
బలరంగఁ బోయి నిద్ర దెలియంగ నుపాయము నేయు నాకు నె
చ్చెలి యగుఁ దోడితె వ్వునినఁ శ జేడియ సమ్మద మంది క్రమ్మఱన్. 20
- చ. చని పతి నిద్ర దెల్పి దనుజప్రభురాకయుఁ దాను బోకయున్
మన మలరంగ బాంధవపురమాటల సంధి దగంగఁ జేసి యా
తనిఁ దమయన్న పాలికి మూదంబునఁ దోకొని పోవఁ బూని వ
చ్చినతన దైనపూనికయుఁ శ జెప్పిన గొండొక సమ్మతించుచున్. 21
- క. మీయన్నకుఁ దేజముగాఁ, బోయి యతనిఁ గంటి నన్ను శ బోధింపవ యే
నాయనకు. జాల నని యిఁకఁ, జేయునదియుఁ గలదె గడవఁ శ జేసితి తరుణి. 22
- క. ఈచనపు నెల్లనిచ్చితే, నీచెప్పినయట్ల యతని శ నేఁ గనియెద మై
త్రీచాతుర్యసమగ్రుడ, నై చేసెదఁ బిదవఁ దగుసహాయం బెల్లన్. 23
- ఆ. అని యలంకరించుకొని తననేన స,న్నాహసుందరముగ శ నడవఁ బనిచి
వారణేంద్రు నెక్కివచ్చి బావకు బొడ,సూపె మధువు పెంపుసొంపు మిగుల.

❖ మధుఁడును రావణుఁడు నిద్రునిపై దండెత్తుట ❖

- ఉ. ఆదశకంధరుం డుచిత శ మయ్యెడుభంగి మఱిదికిన్ మహా
హ్లాద మొనర్చి పేర్చి యమరాధిపుపై నడవం దలంచు ట
త్యాదరలీలఁ జెప్పి తగ శ నప్పురి నాఁడు వసించి యాతఁడుం
గా దన కెత్తి తో నడవఁ శ గా మఱునాఁ డటఁ బోయె నుద్ధతిన్. 25
- ఉ. రావణుఁ డిట్లు దేవనగరంబుపయిన్ బలపాదధూళివి
ద్రావితసర్వదిగ్విలయశరాజకులుం డగుచుం గడంక మై
బోవునెడం బథంబున నభోవిభవంబుఁ దిరస్కరించుశృం
గావళి నుల్లసిల్లురజతాద్రిఁ గనుంగొని కౌతుకంబునన్. 26
- ఉ. శూలినివాస మై తెలుపుసొంపునఁ బొంపిరివోవునమ్మహా
శైలముచక్కిఁ జక్కటికి శ సత్తతురంగముఁ దేగుదెంచి యు
త్తాలపుదేవగేహము సుధం జెలువొందఁగ నందుఁ బేర్చికి
జాలి వెలుంగురత్న కలశంబువిధంబునఁ దేజరిల్లెడున్. 27
- ఆ. అనుచు నగముఁ జేర శ నరిగి రక్షోవంశ,కరుఁడు దానిసొంపు శ గలయఁజూచి
యనుఁగుడమ్మునికిఁ బ్రీయమ్మునఁ జూపుచు, నిట్టులనియెవేడ్కయెసక మెసఁగ. 28

అంధకారవర్ణనము

క. సెలయేలు వాఱఁ జెలు వగు, శిలపైఁ దజ్జలము దిగుచు శ సింధురపతి చూ
డ్కుల కొప్పెఁ బుండరిక, స్థలమున మకరంద మానుషట్పదము క్రియన్. 2)

చ. అరవిరిగుత్తులం బొలిచి శ యల్లనిగాఢ్పులఁ దూలునీలత
ల్లరహాసితోదయంబు సవిలాసతనూవలనంబుఁ గల్గును
దరులతెఱంగు గాఁ బతివిధంబున నున్నరసాలపోత మీ
గిరితటభూమికిఁ సరసకేలికి వచ్చినమాడ్కి నొప్పెడున్. 30

క. మనరాక హర్ష్యతలమునఁ, గనుఁగొనియెడు కామినులమొగంబులు వాతా
యనమునఁ గానఁగ నగుచాఁడ్పున నీతమ్మికొల నొప్పె శ భూధరముపయిన్. 31

క. ఈవెండికొండశిఖరము, క్రేవఁ దమాలతతి దృష్టికిం బ్రియ మొసఁగం
గాఁ వలఁతి యయ్యె నీల, గ్రీవునికంతంబుకప్పుకీయ నందం బై. 32

చ. అని గిరి రామనీయకమునందు మనం బెలయించి యర్దశా
ననుఁడు బలంబుఁ దత్తటమునన్ విడియింపఁ దలంచి సన్ని వే
శనవిధిసూచనార్థము దేశల్ సెలఁగన్ బటుభేరి వ్రేయఁగాఁ
బనిచి మనోహరం బయినపట్టునఁ దా విడిసెన్ బ్రియంబునన్. 33

ఆ. ఇట్లు విడిసి దానవేంద్రుఁడు బహువిలోదములఁ దగిలి చతురశముచితాల్ప
పరిజనములతోడ శ గిరితటరమణీయ,తలమునందుఁ గేలి శ సలిపె నర్థి. 34

క. మగుడఁ జనుదెంచి యర్హం, బగుగతి మజ్జనముఁ గుడుపు శ నై నపిదపఁ దాఁ
దగ లోపలికొలుపున నింపుగ సుఖసత్కథలఁ బ్రొద్దు శ వుచ్చె సరసుఁ డై. 35

ఉ. అంత సహస్రపాదుఁ డపరాచలశృంగతటంబు సేరె దు
ద్ధాంతుఁడు దానవేంద్రుఁ డమర ప్రకరంబు జయింపఁ బోవుచో
నెంతలు పుట్టునో యనుచు శ నే పడఁగంగఁ దొలంగి కాలుకొ
న్నంతయు దవ్వగాఁ జని భయం బడరన్ గిరిదుర్గ మెక్కె నాన్. 36

క. అరుణకరబింబ మస్తశిఖరిపై గర మొప్ప బహులకస్తూరీలి
ప్తరుచిరకుచకాశ్చీర, స్ఫురితస్థానకముచందశమున నందం బై. 37

క. మఱి కొంతవడికిఁ జీకటి, తఱుచై తోతెంచె దశవదనునుద్యోగం
బెఱిగి నిశాటబలము గ్రిక్కిఱియం బలుదెసలనుండి శ యేతెంచె ననన్. 38

అంధకారవర్ణనము

సీ. ఇది చూడ్కిఁ గప్పిన శ యంతటఁ బోక తక్కటియింద్రియంబులఁ శ గప్ప కున్నె
యిది వెల్లిగెకొనియేచి యిండ్లులు సొచ్చి దివియలఁ బొరిగొనఁగవియ కున్నె
యిది నేడు శశి గెల్చియెల్లియే తెండునన్నలినాపు మార్కొనినిలుపకున్నె
యిది వెలుం గనునామమెల్లను నుడిపి యిజ్జగతి నింకెటుఁ దాన శ నెగడకున్నె

తే. నిక్కముగ నిది చీకటియొక్కొతలఁచ, వేమి మాయయొక్కొక మున్నీట్టితిమిర
మెఱుంగ మెన్నఁడు నాజనులెల్ల బెగ్గ, లించునట్లుగఁ గడు నగ్గలించె దమము. 3.)

— చంద్రోదయచంద్రికావర్ణనములు —

తే. యామినీకాంతన్యగమదశమలఁది మలయ, జమునఁదిలకంబుఁ బెట్టినఁచందమగుచు
నిఖిలదిక్కులఁదిమిరంబుఁనిండియుండ, నలఁతెయైప్రాజ్ఞుఖంబునఁదెలుపునోఁచె. 40

క. రావణుఁ డమరులమీఁదం, బోవుట విని యతనితోఁడిపురుడునకుం బాం
థావల్పై వెస వచ్చెం, గావలయు ననంగ నమృతశకరుఁ డుదయించెన్. 41

సీ. చిత్తజుచిగురులం శ జిత్రంబుగా నిడ్డ లలితతమాలపూల్లవ మనంగ
రతిపుమాణిక్యదర్పణమున నూనిన కమనీయమ్మగమదశకణ మనంగ
వెడవిల్తులీలారవిందంబుమీఁదికిఁ దివుటమై నెఁగినఁతేఱి యనంగ
వలరాజుసిందూర శ తిలకంబులొఁ జెలువొందుకాలాగరుబిందు వనంగ

ఆ. నుదయ రాగమహిమనుజ్జ్వలం బైనబింబంబు నడుమలాంఛనంబు
జేయఁ బూర్వశై లశిఖరదేశంబున, నిందుఁ డొప్పె భువన శ మెలమి మిగుల. 42

ఉ. పంబినకెంపుఁ బాసి దివిఁ శ బ్రాకి దిశల్ వెలిఁగించి చంద్రకాం
తంబుల నీరు నేసి కుముదంబులఁ బండువు నేయఁ బంచి య
బంబుల నిద్ర వుచ్చి మరుసాయకముల్ గరసానఁ బట్టి కొ
కంబుల నేచి లోకముపొగడ్తలు సేకొని చంద్రుఁ డున్నెడన్. 43

క. బడి చేసినచందంబునఁ, గడువేగం బొకటి నొకటిః శ గదిసి దివిని సం
దడి గా నెంతయు గుంపుగఁ, బడి వెన్నెలకుం జకోరశంక్తులు గవిసెన్. 44

క. మును మును నెగడెడురశ్మిల, కొన లెల్లం బట్టికొని చకోరంబులు ద్రుం
చిన నచట నచటఁ దుఱగలి, గొని పెరిగెఁడుమాడ్కిదలముకొని ప్రభలెసఁగెన్.

తే. తివిచి నవకంబు దీప్తులు శ ద్రెంచి యలఁతి
తునియలుగఁ జంచుపుటములఁద్రుంచి తల్లు
లాదరంబున నంది యీనట్లు లెత్తి
ప్రీతిఁ గముచుఁ జకోరంబుఁబిల్లగములు. 46

క. చంచులఁ గాంతులు వెన్నెలఁ, జించి యమృత ముట్ట నొసఁగుఁచెన్నునకును రా
గించుచుఁ జవిఁ జొక్కుచుఁ గబ, లించుఁ జకోరికలు సమరలీలాలస లై. 47

సీ. క్రమ్మి పై దొరఁగెడు శ కాముదితీయంబు సొంపునఁ దనుపునఁ శ జొక్కిచొక్కి
పచరించుచంద్రాతపంబుకాలువలలో నడ్డంబుగా నిల్చి శ యాఁగి యాఁగి
వెల్లువ వెల్లు సూరపెడుసాంద్రిచంద్రి కాపూరంబు దని మదిఁ శ బొంగి పొంగి
మిన్నులతో రాయువెన్నెలకరడుల నెఱకలు సడలించి శ యీఁది యీఁది

ఆ. చెలఁగి చెలఁగి మలఁగిమలఁగి యల్లల్లన, క్రాలి క్రాలి బిట్టు శ తూలి తూలి
సమదవృత్తిఁ గేలిసలిపెఁ జకోరచ, యంబు సదలు దమమాయంబు గాఁగ. 48

క. తడఁబడి గొండొంటికి నున్నెడఁ గముచుచు నొడిసికొనుచు శ నేపునఁబైపైఁ
బడుచు నపు లపుల నీసునఁ, గడచుచు వెన్నెలఁ జకోరగణ మానునెడన్. 41

క. తినుగమి నొల్లక యొకయెడఁ, దనయిచ్చకు వచ్చునిదూఁధామనికాయం
బున మవ్వ మెక్కి నిగిడెడి, కొనలు గమిని మేసె నొకచకోరము దివుటన్. 50

ఉ. సమ్మదవారి గన్గడలఁ శ జాలుగ మై గరుపార నిందుబి
బమ్మన దృష్టి నిల్పి పయిఁ బ్రాకుమరీచుల నూఁగునూఁగులే
గొమ్మలు వట్ట చంచుపుటకోటిఁ గదల్చి తెనుల్చికొంచు సౌ
ఖ్యమ్మ విహంగమ మ్మయినయాకృతి నొందె జకోర మొక్కెడన్. 51

చ. కలయఁగ నూనునట్లుగ జగంబు సమస్తముఁ జాలఁ దోఁగెనో
జలజభవుండు గోరి పెఱఁచాయల నెల్లను మాన్చి యెందునుం
దెలుపు ఘటించెనో యమృతదీధితి వేడుక విశ్వరూపుఁడై
నిలిచెనొ నాఁగ నెల్లెడల శ నిటఁగ వెన్నెల పర్వె సాంస్త్ర మై. 52

క. వెన్నెలపోతపనులో యన, వెన్నెలగండరువుపనులవిధమున మీదక
వెన్నెలనీరు వఱపి రనఁ, గన్నుల కిం పొసఁగె నిల సకలరూపములున్. 53

చ. అలసత యొప్పు నల్లన రతాంతమునం బ్రియునొద్దఁ బాసి నె
చ్చెలికడ కేఁగుదెంచు సరసీరుహనేత్రవిలోచనంబులం
దలఁకెడుమందహాసము విధంబున సొంపున మీఱి యున్న చెం
గలువలలోన నింపడరుకాముది వేడ్క లొనర్చెఁ జూడ్కికేన్. 54

సీ. భరితసుధారసపాత్రంబు లనుకుముదోత్కరంబులు దళుకొత్త మెఱసి
చంద్ర కాంతోపలజలములకాలువ లివి యవి యని యప్పు శ డేర్పరించి
దెసలు సూడఁగ గుండెదిగ్గనుచక్ర సమూహంబునకుఁ డలమునుక లగుచు
నీడుచకోరంబు శ లెగుర వ్రేఁగె యీడిగిలఁ బడునట్లుగా శ దలముకొనుచు
తే. నంతకంతకుఁ బొంగి మిగన్నది వెల్లి, మిగిలి యెనిమిదిదిక్కులమీదఁ బొరలి
జనము లానందమునఁ దేల శ జగములెల్లఁ, దొట్టి నిండురు వెన్నెలనిట్టివొడిచె. 55

తే. వివిధవర్ణ మై యసురేంద్రు శ వీడు విడిసి
యుండఁ జుద్రిక పర్వ నకొండ యొప్పె
మెఱయుపులితోలు గట్టి మై శ దఱచు గాఁగ
భూతి యలఁదినభూతేశుపాలుపు దాల్చి. 56

— రంభారావణసంవాదము —

ఉ. అత్తఁజుద్దుఁ జూచు మలయానిలురాకకు స్రుక్కుఁ గామినీ
వృత్తము లాత్త నెక్కొలుపు శ వెన్నెలఁ గోరి రమించు చున్నయు
న్దత్తచకోరదంపతుల శ మచ్చికకు మది మెచ్చు లోలుఁడై
యెత్తినవేడ్కలక వెడలి శ యేకత మేఁగి దశాస్యుఁడొక్కెడన్. 57

- ఉ. అప్పు డొకర్తు గొంచెమగునాభరణంబులు సన్నపూతయుం
గొప్పిడి త్రిప్పిలోఁ జెరివికొన్న నడంగినపూవులు బయిం
గప్పినచేలకొంగునునుఁగప్పును మెల్పున నేగుమెట్టెలే
జప్పుడు చెన్నుఁజేయుగతిఁచందము వింతగఁ బోవునయ్యెడన్. 58
- మ. కని వేగంబున నడ్డ మేఁగి యతఁ డాకంపించునక్కాంతకే
లనురాగంబునఁ బట్టి యెవ్వతెవు నీ శ వత్యంతకాతూహలం
బున నెచ్చోటికిఁ బోయె దన్న నది యంభోజంబుచందాన నా
నన ముజ్జంభణ మందఁ బెజెమట మేనం గ్రమ్మఁగా నిట్లునున్. 59
- చ. అతులితదైర్యసారకరుణాలయమానస యేను రంభ నా
పతి నలకూబరుం డతనిఁపాలికిఁ బోయె దనన్యచిత్త యై
యతివ సనంగ నెందు నిటు శ లడ్డము వత్తురె నాదుపేరుఁ బో
వు తలంపు వింటి పాయు నగవ్రుం దగుమాత్రయ కాక యొప్పునే. 60
- క. పాలతుక యిమ్మెయి నేర్పడఁ, బలుకఁగ వెండియును మరునిఁబాణంబులకుం
గొలఁ దై యొప్పునివేడుక, చులుకఁదనము సేయు నయ్యోసుర యిట్లనియెన్. 61
- చ. పడఁతుక యేను రావణుడ శ బాహుబలంబున నింద్రువీటిపై
నడచుచు నుండి యిన్న గమునన్ విడియించితి సేన నిప్పు డి
య్యెడ కలవోక వచ్చి సొగఁయించువిధంబునఁ బోవుచున్న నిన్
బొడగని కాముబల్తతకఁముల్ నను నిమ్మెయి వెచ్చిఁ జేసినన్. 62
- ఉ. చిక్కితి నిష్టభోగములు శ సేకుఱుఁ బెంపును దేజ మెక్కఁగా
డక్కినబంట నైతి నొకటం గొద లేక జగంబు లెల్ల నీ
వెక్కటి యేలు మన్న హరిఁజేక్షణ పంక్తిముఖుండ వేని నే
నక్కట నీకుఁ గోడలఁ గదయ్య తొలంగు తొలంగు నావుడున్. 63
- ఆ. కొడుకుపెండ్ల మైన శ గోడలు గాక పూఁబోడి యిట్లు దెరువె శ పోయిపోయి
నీవు మాట లాడి శ నేర్తు గదా యని, యెట్టు లేని నాడు శ టిది క్రమంబె. 64
- క. అనిన నసురేంద్రు పలుకులు, విని నవ్వుచు మీర లొక్కవిశ్రవసునకున్
జనియించుట యెఱుంగనె యా, ధనదుండును నీవు నన్నదమ్ములు గారే. 65
- క. అతనికొడుకు నీకును గొడు, కతనిసతిని నీకుఁ గోడ శ లని నై జము చె
ప్పితిఁ గాక తప్పు గలదే, యతఁడు నతఁడు నీకు మాన్యు శ లగుదుర కాదే. 66
- క. ఏ నీకు భక్తి సలుపఁగా నుపలాననము సేయఁ శ గలవాడవు నీ
వీనెఱిఁగితిప్పినమాటలు, దానవకులనాథ యిట్లు శ దగునే యాడన్. 67
- క. అని రంభ సిగ్గువడఁ బల్కిన దానికిఁ గొంకుకొసరు శ లేక దశముఖుం
డనుమానింపక యిట్లును, మనసిజదందహ్యామానశమానసుఁ డగుచున్. 68

- చ. ధనపతి యన్న యే నతనితమ్ముడ నానలకూబరుండు నా
తనయుడ యింత నిక్కువము శ దానికిఁ గా దన నాకు నప్పరో
వనితలు వింత యైరె యనివారణ నెట్లయినం జరించునీ
పును గులభామవోలె దగగవున్ ఘటియించెడు వైశికంబునన్. 69
- క. విచ్చలవిడియై యున్నెడ, మెచ్చక ననుఁ ద్రోచి పోవ శ మేలే తమకం
బచ్చువడునట్లుగా సీరి,వచ్చిన మోకాలు సూపువారుం గలరే. 70
- క. నాకంటె మిగులువిటు నీ,లోకమునన కాదు దిగువలోకంబులఁ బై
లోకముల వెదకఁ బోయిన, నీకుం బడయంగ వచ్చునే హరిణాక్షీ. 71
- ఉ. నావుడు నమ్మగేక్షణ మనంబున రోయుచు నేను లంజియం
గావుడు వానితోడితమకం బది లంజియ గాదు ప్రేమస
ద్భావ మెటుంగ వైతి గుణభాగివిపో నినుఁ గోర్కె సెందునే
నీవచనంబు తప్ప కట శ నీళ్లులపట్టున నేయి మందొకో. 72
- క. అని మొగపెడక విరసవ,చనముల భంగింప నాదశముఖుం డున్న
త్తునిగతి నంతయు వినియును, విననిచెవులు నేసి లావు శ వెరవును మెఱయన్. 73
- క. అంగనఁ బొదివి సగాధా,లింగనముగఁ దామ్రచూడఁబోలాచతురా
నంగక్రీడాసంగతి, నెంగిలి గావించె మదము శ నేర్తెఱ మిగులన్. 74
- సీ. పగరాజు పైవచ్చి శ బలువిడిఁ బరిభవించినఁ దలంకినపురశ్రీవిధమున
సమదద్విఃము కేళిసలిపినఁ జాల నలంగినయుద్యానలక్ష్మీకరణి
ఘనలుతాయము సొచ్చి శ తనయిచ్చ నాడినఁ గలఁగిననెత్తమి శ కొలనిభంగిఁ
గడుబెట్టిదపుగాలి శ సుడిసిన నెఱి దప్పి తరిగినమవ్వంపుఁ శ దీఁగెమాడ్కి
- తే. మున్ను గై సేసియలవడ్డఁచెన్ను దప్పి,యెలమిఁ బ్రియుపాలి కేఁగెడులలియడంగి
వేఱచంద మై యెంతయు శ విన్ననయ్యె, నసుర గారించి విడిచిననమ్మగాక్షి. 75
- క. వెలవెలఁ బాటుచుఁ గొంకుచుఁ, దలరుచు నడదొట్టుపడుచుదలఁకుచుఁదనలోఁ
బలుకుచు నెడనెడ నిలుచుచు, నలకూబరుకడకు నింతి శ నలఁగుచుఁ జనియెన్. 76

● నలకూబరుడు రావణుని శపించుట ●

- చ. చని ధరఁ జాగి మ్రొక్కి తనచందముఁ జూచి విషణ్ణుఁ డైనయా
తని కఱ లేక చెప్పిన నతండు ప్రభావమునన్ సమస్తముం
గని కలుపించి యింక దశశకంధరుఁ డెవ్వతె నైన నీక్రమం
బునఁ బయిఁ బడ్డ నష్ట మృతఁ శ బొందఁ గలం డని శాప మిచ్చినన్. 77
- ఆ. తివిరె నంబరమున శ దేవతూర్యరవంబు, గురిసెఁ బుష్పవృష్టిసురగణంబు
సంతసిల్లె దీని శ నంతయు నేర్పడ, వినినసతుల కెల్ల శ వెఱపు వాసె. 78
- క. నలకూబరుశాప మెఱిగి, యెలమి దఱిగి పంక్తివదనుఁ శ డిది మొదలుగఁ దా
బలిమిం బైపడ నెన్నఁడుఁ, జెలువల నని నిశ్చయించె శ జిత్తములోనన్, 79

ఉ. కొందలపాటునక మనము శ గుందినఁ గంటికి నిద్ర రాక నే
నం దెలిపించి యస్త పయనం బయి దైత్యవిభుండు వోవ సం
క్రందనుఁ డంతయున్ విని సురప్రకరంబులఁ గూర్చి రాత్రి మై
గ్రంధుగ నానిశాచరులరాకకు నాకము సంచలింపఁగన్.

80

❧ రావణుడు దండెత్తి వచ్చుట విని యింద్రుడు విష్ణునిఁ గాన నేగుట ❧

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల శ నప్పుడ భూభృ
ద్భేదికడ కేగుదెంచె ర,ణాదరదుర్దాంతభుజబలాటోపమునన్.

81

ఉ. వారల మోహరింపుఁ డని శ వాసపుఁ డేగె నుపేంద్రుఁ గాన నం
భోరుహనాభుఁడుం ద్రిదశశృంగపు సత్కృతుఁ జేసి రాకకుం
గారణ మేమి యన్న దశశకంతుఁడు మాపయి వచ్చె నీవునుం
బోరికి వచ్చి దేవగణముం గృపఁ గావుము దేవ నావుడున్.

82

చ. హరి సనుదెంచె నాజికి దశశానను నోర్వక రిత్త యెట్లాకో
మరలెను జాలఁ డొక్కొ యనుమాటవడం బనిలేదు బ్రహ్మచే
వరములు గన్నగర్వమున శ వచ్చె నలంతులఁ బోడు వానికిం
బరువము గాదు కాలపరిపాకము వచ్చిన నేన తీర్చెదన్.

83

క. దేవఖచరాదిజాతుల, చే వానికిఁ జాపు లేదు శ చెప్పెదఁ బిదపం
గేవలమును బోఁ డంతకు, నీవరుసకు నీవ చాలు శ దెల్లవిధములన్.

84

❧ ఇంద్రుడు యుద్ధమునకు వెడలుట ❧

చ. బలరిపుతోడ నిట్లు హరివల్కిన నాతఁడు నట్ల కాక యం
చలఘుపరాక్రమస్ఫురణనాహవదోహాలచి త్తయుక్తుఁ డై
తెలతెల వేగునంతఁ జనుదెంచి బలంబులు గూడఁ దేరు మా
తలి గొని వచ్చినక గిరికి శ దాఁటెడుకేసరిమాడ్కి నెక్కినన్.

85

క. ఉడుపతి దోతెంచినఁ బొం, గెడుజలనిధికిరణిఁ బోరికిక వజ్ర వడిం
గడఁగుట గనుఁగొని ఘోషం, బడరఁగ సురనై న్య మధికహర్షము నొందెన్.

ఉ. అంత సరోరుహాస్త్రు డుర యం బరుదెంచె నిశాచరు ల్పరా
క్రాంతి దగం గడంగి యమరావతి కేగిరి పారు రాత్రి మై
నెంతయు నగ్గలం బగుదురే బొడసూపెధఁ గాక దేవతల్
సంతస మందఁగా ననుచు శ సత్వరుఁ డై చనుదెంచె నొక్కొ నాన్.

87

చ. కమలవనంబు చేసినయగణ్యతపంబుఫలంబు చక్రయు
గ్గములముదంబుప్రాక త్రిజగంబుల కన్నల బ్రహ్మవిష్ణురు
ద్రమహిమ లొక్కటై కలయఁ శ గ్రాచినయుండ త్రి వేదమూలకం
ద మని నుతింప నొప్పెసఁగె శ దామరసప్రియబింబ మత్తఱిన్.

88

- సీ. దళము లొండొంటిసూదులను సమాలోలవలయంబు సడల మశవ్వంబు గదిరి
యడరి కర్ణికలలో శ నంటినకేసరంబులు దల మెక్కుచు శ బొదల బొంగి
సుడిగొని వెడలంగడగడగుక్రొత్తావి యల్లన మీది కెగయగమొనలు విచ్చి
యొండొండ మకరంద శ ముప్పొంగి నలుగడ నిండి మై బొరలంగనెఱయ విరిసి
- ఆ. మధుకరముల గలసీమలసియు దమలోన, లలితగంధవహుడు నెలిమినేయ
గమల సంతసమున శ దమయంద వసియింప, జాల నుల్లసిల్లె శ జలరుహములు.
- చ. అరదము నెక్కి లోచనసహస్రము కాంతి వెలుంగ బొల్పు ని
ర్జరపతి గన్నులార గని శ సంతసమందెడువారితోడిమ
చ్చరమున నెక్కి నా నుదయశైలముమీద సహస్రదీధితి
స్ఫురణ దలిర్ప నొప్పురవిసౌంపున జృంభణ మొందె నబ్జముల్. 90
- తే. అప్పుడసురేంద్రునైన్యంబులమరపురము, దప్పులే దంచు గట్టాయితంబునేసి
కూడి నైర్మతి యారణకీడ కమర, బడగ లంతంత గ్రాలంగసిడము నొప్ప.
- క. పదపదఁడంచు దిశలు గ్ర, క్కదలగ లేయెండచాయ శ గడు నుగ్రము లై
యెదురం గొందలు గల రని, మది నించుక సరకుగొనకకమదమున నడచెన్. 92
- ఉ. చిత్రముఁ జూపిన ట్లసురసేనలు దుర్దమలీలఁ గిట్టినన్
వృత్రవిరోధినై న్యమును శ విక్రమసంపద సౌంపు మీఱ లో
కత్రయపూజ్యుఁ డవ్వసునికాయమునందుఁ బ్రసిద్ధుఁ డైనసా
విత్తుఁడు మున్నుగాఁ గడంగి శ వీడ నెదిర్చె జెలంగి యార్చుచున్. 93

— జేవదానవసేనలు పరస్పరము తలపడి పోరుట —

- క. ఉభయబలము దలపడి లో, కభయంతరభంగి బోరడగా రక్తనదుల్
ప్రభవించె నంబుచరస, న్నిభ మైనయమిత్ర గాత్రనికరం బడరన్. 94
- ఆ. దనుజబలము నొచ్చి శ వెనుకకు జరగ న, కంపనప్రహస్తఖరనికుంభ
దూషణప్రచండశూక్రాక్షశుకసార, శాదిసుభటకోటి శ యార్చి తాకె. 95
- శా. ఆవీరావలి కీడ బోక మహానీయస్థైర్యసారంబునన్
దేవానీకము కుంతఖడ్గపరిఘాది ప్రాణిదుర్వార మై
సావిత్రోద్భటబాహువిక్రమకళాసాహాయ్యసంజాతశౌ
ర్యావేశంబున బోరె రాక్షరసదృశప్రాకారఘోరంబుగాన్. 96
- క. ఆమరులు వోరుట దానవ, సమితికి భర మగుడు సరభసంబున నిజనా
మము ప్రకటించి యదల్చుచు, సుమాలి సావిత్రు దాకె శ సురలు దలంకన్. 97
- మ. పటువేగంబున శాతభల్లచయసంపాతంబునన్ మింట మి
క్కుట మై పర్వ ధగద్ధగీయ మగుచుం శ గోపంబు రూపంబు లై
చటులకీడ జరించున ట్లిరువురు శ శౌర్యోన్నతి బోరి రు
త్కటదర్పింతు లై పరస్పరజయాకాంక్షాప్రచండంబుగన్, 98

- క. ప్రదరంబుల సావిత్రుఁ డ,రదముం బొడి నేయఁ గా విరథుఁ డైనయెడం
గదిసి గద యెత్తుకొని తల, చిదుకుపలుగ వ్రేసె దైత్యసేనలు దలఁకన్. 99
- క. దైతేయవంశవల్లభు, మాతామహుఁ డైనయాసుకమాని వడుటయున్
భీతిం దెరలిన దనుజ, వ్రాతముఁ గని కోపవేగరక్తాక్షుం డై. 100
- శా. అగ్ని చ్ఛాయముఁ గామగంబు నగుతే శ రత్న్యుగ్రుఁ డై యెక్కి యా
భుగ్న భూతికాసహోదర మనం శ బొ ల్పొందుచాపంబు ను
ద్విగ్నారంభత నెక్కు వెట్టి శరవార్ధిన్ మేఘనాదుండు ని
ర్భగ్నాకారులఁ జేసె నిర్జరుల శౌర్యస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగన్. 101
- క. పేర్చునరదంబు ప్రబలం, గార్చిచ్చువిధమున నతఁడు శ గడగినఁ బటుబా
ణార్చులు గవియుడు నిర్జరు, లేర్చినతరువులును బోలె శ నే పేది రనిన్. 102
- మ. అసురాధీశతనూజుకోల్తలకుఁ గా శ కత్యంతభీతిం గలం
గి సురానీకము సూరెగిల్లిన రణక్రీడాదరం బారఁగా
రసికుం డై రథ మెక్కి గోముఖుండు సారథ్యంబు నేయఁ గడున్
వెను దాఁకెం ద్రిదశేంద్రనందనుండు దోర్వీర్యం బవార్యంబుగాన్. 103
- క. దైతేయు లదర ని ట్లని, కేతెంచినఁ గాంచి దానవేశ్వరుతనయుం
డాతనిసూతుం డగునా, మాతలిసుతు మేను బాణమయముగఁ జేసెన్. 104
- క. అతఁ డాతనిసారథిమై, శితశరములు నించుటయును శ జెలఁగుచు వడిఁ ద
చ్చతురంగంబులుఁ దాఁకెను, బ్రతిభటరథతురగదంతోపంక్తులు సెదరన్. 105
- ఉ. అత్తటి మేఘనాదుండు జయంతుశరావలిఁ ద్రుంచి వాని మై
నెత్తురువట్టు నేసి రథినిం బొడి నేసినయంతఁ బోక యు
ద్వృత్తిఁ గడంగినం దమము శ దీటుకొనం గవియించె దృష్టియుం
జిత్తము లావు మాలి సురసేనలు బెగ్గిల నగ్గలంబుగన్. 106
- క. చీకటి గవిసిన విబుధా,నీకం బోడి చన నైననరద హృదయ
వ్యాకులత మునింగి భయో,ద్రేకముపడి తెగువ దలరి శ త్రిప్పికొనంగన్. 107
- క. ఆమాయాతిమిరము పా,లోమీజనకుఁ డగునప్పు శ లోముఁ డెఱిఁగి సు
త్రామతనూభవునకు నది, యేమిటఁ బో దంచు నచటి శ కేతెంచె వెసన్. 108
- ఉ. వచ్చి జయంతు నాఁగి యనివారణఁ బర్వెడు నీతమంబు ము
న్నిచ్చె జయార్థ మై యభవుఁ శ డీతని కీరిపుచేతఁ జచ్చినన్
వచ్చెడి దేమి సంగర మవశ్యముఁ జేయఁగ నీను వార్ధిలోఁ
బొచ్చుట చాలఁ గార్య మనుచుం బలిమిం గొని పోయె డా గఁగాన్. 109
- తే. అమరపతినందనుండుపొడవడఁగి చనిన,నసురనూయయు నుడివోయెనట్లకాదె
యడరి దరికొని మండుతీవ్రానలంబు, పుడుక లేడ గల్గవై చినబొనుఁగువడదె.

- క. ఇవ్విధమున నింద్రునుతుం, డెవ్వరు నెం దరుగుటయును శ నెటుంగక యుండం
గ్రోవ్వటి తనసరివారలు, నవ్వుట కియ్యకొని పోయె శ నవిజృంభితుఁ డై. 111
- క. దనుజాధీశ్వరుతనయుం, డనిమిషు లనుహంసముల రళయంబునఁ బఱసం
దనయారుపుటెలుంగున మే, ఘనాదుఁ డనువేరు సార్థకంబుగఁ జేసెన్. 112
- ఆ. ఇట్లు దనతనూజుడే వేది నైన్యంబు, గాసి యగుడు నలిగి శ వాసవుండు
కెంపు గన్నులందు శ బెంసారుచుండఁ జెం, గలువకొలనిమాడ్కిఁ శ జెలువుమిగిలి.
- ఉ. మాతలిఁ జూచి దానవసహమాజము దర్పము మీతె ని త్తటిక
హతజవంబునం గడఁగి శ వారక వీరికి సమ్ముఖంబుగా
వే తురగంబులం బఱపు శ విక్రమసంపద యుల్లసిల్లఁగాఁ
జేతులతీట వో నుటుము శ నేనెద నెవ్వఁ డెదిర్చి వచ్చినన్. 114
- క. అనుచు నిజబలము నిలునిలు, మని కరతల మె త్తి నిలిపి శ యదలిచి సమరం
బునకు మగుడఁ బురికొల్పుచు, దనచుట్టును నున్న దొరలుదానును గడఁగెన్.
- చ. 1 ఎదురుగ వీచె నిష్ఠురసహమీరము లుల్కము లుగ్రభంగి నె
ల్లదిశల డుల్లెఁ బెల్లుగ బలంబులపైఁ బెనుగ్రద్ద లాడె బె
ట్టిదముగ మ్రొగ్గి యభ్రకరి శ డిల్లపడెన్ వెస నందనంబు గ్ర
క్కదలఁగఁ గూసె నొక్కట స్మగలము లప్రియసూచకంబు లై. 116
- క. కలయంగ దుర్నిమి త్తం, బులు వుట్టినఁ గనియు వినియుఁ శ బొలివోవనియ
గ్గలికమెయి నెత్తనమ్మనఁ, దలఁ కొకయించుకయు లేక శ దర్పిద్ధతుఁ డై. 117
- క. సురపతి గడఁగుడు దనుజుల, బరవస మొక్కింత మట్టువడుటయు దశకం
ధరుఁడు సమరోత్సుకుం డయి, యరదము సన వసము గాకరయత్యుగ్రముగన్.
- క. ఆమగవిభుం దలపడఁ జను, సమయంబున నడ్డపడియె శ సంభ్రమలీలక
సమదుఁ డగుమేఘనాదుఁడు, దమతంత్రిరణంబు మాన్చి శ తాన కడంకన్. 119
- చ. తలపడి యింద్రుతోడ నతేదారుణయుద్ధము సేయఁ జొచ్చినక
బలము బలంబుఁ దాఁకుటయు శ బాసటగా వడిఁ గుంభకర్ణుఁ డు
జ్వల మగుశూల మె త్తికొని శ వచ్చి యుగాంతపురుషుడై వడిం
జెలఁగుచు నార్చి మోహరము శ చెంగటఁ దాఁకె భయంకరంబుదన్. 120
- క. అడరి మొన లిక్కడక్కడ, వడిఁ దిరిగిన దిశలు బడలు శ వడ రౌద్రము చొ
ప్పడ బాహుశక్తి యేర్పడఁ, గడిమి పొగడ్తువడఁ గుంభకర్ణుఁడు పోరెన్. 121
- క. ప్రతివీరుఁ డొక్కరుఁడు లే, కతులబలుం డై నహీనుఁ శ డైనను నప్పా
ట తనకు గుటిగా నురవడి, నతండు మునుకూడి సురల శ నందఱు దఱిమెన్. 122
- ఆ. ఎదిరి తేరినొగయు శ నిభముదంతంబును, దనకరంబుఁ బాదతలము లోను
గాఁగ నాయుధములు శ గానివి లే వయ్యె, నరివిమర్దనమున శ కతని కపుడు. 123

1. ఇట అచ్చమైత్రి. హత్వైత్రికి - "రజోమిళిత సుగంధబంధుర సమీరణుడన్ సఖియూచు
చుండఁగా." నన్నయ. భార. ఆర. 4-138.

- క. అంతకు ముందట యీవృత్తాంతము విని తోడుపడుట శ కని సత్వరు లై
యంతవరుణధనేశులు, దాంతిమెయిన్ వచ్చువారు శ తదవసరమునన్. 124
- క. తమతమబలములతో సంభ్రమగతిఁ బటతెంచి దివిజపతికిం బొడసూ
పి మనుజభోజనసైన్యము, సమయింపఁగఁ జొచ్చి రధికశురంభమునన్. 125
- క. చిచ్చునకుఁ దోడు గరువలి, వచ్చినక్రియఁ బోర నమరవరుల మొనలకున్
హెచ్చుగ దిక్పతినేనలు, వచ్చుటయును మ్రొగ్గె నసురవర్గము గలయన్. 126
- ఉ. సన్న బలంబు లైననిజసైన్యములం గని రావణుండు శౌ
ర్యోన్నతుఁ డైననందనుని శ నొప్పరికించితిఁ గుంభకర్ణుఁడుం
గన్నది లేదు మెల్ల మురీకాటు దిగీశులు వచ్చి రేను బో
కున్న భరంబు గాదె యనియుద్ధతిఁ జేర్చి రథాధిరూఢుఁ డై. 127
- శా. సొంపారంగఁ బసిండ్రి పైఁ బటపినన్ శ శోభిల్లువి ల్లంద మై
శంపావల్లిక నిల్చి పొల్చుగతి భాస్వత్కాంతిఁ జెల్వొంద మై
పెంపుం జాయయుఁ గాలమేఘ మన నాభీలంబుగా దిక్కు లా
కంపింపం బటుబాణవర్షమున నాకాశం బడంగించుచున్. 128
- క. అరదంబున యురవడికిం, దెరలి తెఱపి యిచ్చి సురలు శ దిరుగుడువడ ని
ర్జరవతిరథంబునకు భీకరగతి సమ్ముఖముగాఁ దగఁ బటపుటయున్. 129
- చ. వదనసరోజుం క్తి శరవర్షమునన్ మొగిడింపఁ గాన న
య్యెద దశకంధరుం డిచట శ నెచ్చట లేడు తనూజుఁ జూపి తా
ను దొలఁగి యున్న వాఁ డతని శ నొంపక గెల్పన రాదు రాఁడె దు
ర్తదమున నంచు నున్న బలమర్దనుఁ డాహవదోహలంబునన్. 130
- తే. ఏచి మాతలిఁ గనుఁగొని శ యిటులు వచ్చు, పసుజుతేరికి నెదురుగామనరథంబు
శీఘ్రగతిఁ బోవ నిమ్మని శ చెప్పి మార్చి, భీకరధ్వని దిక్కులు శ పిక్కటిల్ల. 131
- శా. రుద్రాదిత్యమరుద్వసుప్రభృతు లోర్పుల్ నింగి ముట్టంగ వీ
రోద్రేకంబున దాపలన్ వలపలన్ శ హోరాట మై ముంచి స
ర్వద్రోహిం బరిమార్త మంచు వికటభ్రామ్యద్భుజామండలీ
రాద్రాకారతఁ దాఁకఁ దాఁకె రిపుధైర్యస్రావణున్ రావణున్. 132
- తే. ఇట్లు దాఁకుడు దశకంఠుడేపు మిగిలి, యందటకు నన్ని రూపంబులై నయట్లు
వివిధశస్త్రాస్త్ర కేలీప్రవీణబాహు, దండనికురుంబదుస్సహో శ త్సాహుఁ డగుచు.
- క. వడి నడరుచుఁ దెరలుచుఁ బై, పడి పోక పెనంగునమరవలమునకుం గీ
డ్పడక నిలిచి మెఱసెను బలు, కడళ్ల కెదు రై నతాతీకరణిం దిర మై. 134
- ఉ. ముందటఁ దాకి పోరుతనమోహరమున్ వెసఁ బో నదల్చికొం
చుం దటియంగఁ జొచ్చి బలసూదనుఁ డాదశకంఠు నస్త్రపం

క్రీం దునుమాడి బాణమయదేహుని గా నొనరించె వాడు సు
క్రందనువై నిశాతవిశేఖంబులు నించె సురల్ దలంకగన్.

135

శా. వ్యగ్రాటోపత నొండొరుక్ మిగుల బాహుశక్తి సూపక్ మహా
దగ్రం బయ్యె సురాసురేంద్రరణ మనోన్యన్యధ్వజచ్ఛేదనా
త్యుగ్రం బై యితరేతరవ్యధితరథోదాత్త మై శౌర్యసా
మగ్రీ గాఢపరస్పరాంగదళనోన్మాదోద్భటాకార మై.

136

క. ఈసున నాసురపతి జంభాసురున ట్లెసరి రావణాసురు శీఘ్రం
బేసియు వ్రేసియు బొడిచియు, వేసరి దిక్పాలకోటి శ విన ని ట్లనియెన్.

137

ఉ. ఎద్దెస నైన శంక చెడి శ యేగు విరించి వరంబు నెమ్మది
బెద్దయు నమ్మి వీడిటు లభేద్యతఁ గ్రువ్వురు చున్నలోక మా
పద్దశఁ బొందు మానుపునుపాయము నారసి చూడ నొండు లే
దిద్దనుజాధముం బొదివి శ యేపటఁ బైపడి పట్టుకొందమే.

138

చ. ఆనవుడుఁ జాల మే లని దిశాధిపు లందఱుఁ జేరి చుట్టు ము
ట్ట నమరవల్ల భుండును గడంక దశాననుతేరిరాక క
ల్కినగతి మాతలిం గెలనికీ రథ మల్లఁ దొలంగి పోవ ని
మ్మని వెసఁ జొచ్చి పట్టుకొన శ నాయిత మై యతిసాహసంబునన్.

139

— మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనుట —

క. ఒరసికొని పోవ నత్తటి, సురసైన్యం బొర్చుటయును శ జూచి తిమిరముం
గర మచ్చెరువుగ గ్రక్కునఁ, బరఁగించుచు నసురకొడుకు శ పఱతెంచె వడిన్.

క. మాయాతమమున మునిగిన, దాయల దివ్యాస్త్రజాలదళితాంగులఁ గాఁ
జేయుచు నాబృందారక, నాయకు డగ్గటియె మేఘనాదుడు గడిమిన్.

141

క. తుహినంబునఁ బడినపయో,రుహషండముమాడ్కి నమ్మరుత్పతి మాయా
పిహితతమోవృతలోచన,సహస్రఁ బై యున్న నతనిసారథి నేసెన్.

142

ఉ. మాతలి మూర్ఛవోయిన నశమ ర్త్యవిభుండు రథంబు డిగ్గి జీ
మూతగజంబు నెక్కి బలముం జలముం జెడి యాత్మసైనికా
రాతిభటప్రభేదవిదూరస్థితి దీనతఁ బొంది యుండియున్
భీతి యెటుంగ కుండ వెడబీరము సేయుచు నుండె వెండియున్.

143

చ. నిలువులు పడ్డయట్లు తననేత్రము లేమియుఁ గానలేమి న
గ్గలముగ బెగ్గలించుబలశుస్తరు నమ్ముల నోడు సేసి ని
ట్టల మగుడప్పి సోలుటయు శ డాసి దశాననందనుండు వి
చ్చలవిడిఁ బట్టి కట్టి జయశంఖముఁ బట్టగఁ బంచి యార్చుచున్.

144

— రావణుఁ డిందునిఁ బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట —

చ. అరదముమీఁదఁ బెట్టుకొని యాతనిఁ దండ్రికిఁ జూపి యింక సం
గర మిది యేటికిఁ జయము యైకొని పోదము రమ్మ నాపుడుం
గరము ప్రియంబునం దనయుఁ యై గొంటఁ జేర్చి త్రిలోకరాజ్యవి
స్ఫురణము నాకు దక్కె నని య పొంగి దశాస్యుఁడు మిన్ను వ్రేయుచున్. 145

ఉ. మోదమునం దనూభవుని యముంగలిగా నడపించి తాను దు
ర్భేదబలాన్వితం డగుచుఁ య బింగలి గైచన దేవకోటి శౌ
ర్యోదయలీలఁ గూడుకొని యెండొరుఁ బల్కుచు శక్రమోక్షణా
హ్లాదము గోరి పెంపున రయం బెసఁగం బఱతెంచి తాఁకినన్. 146

ఉ. ఎత్తెల గొందుదిక్పతుల యనిదఱ ముందఁ తెలుంగనట్ల యీ
తత్తబడం బిఱిందిదెసఁ య దాఁకిన దీనికి సంభ్రమంబుమై
నిత్తల కేగుదేవలవ యదేదెఱఁ బొమ్మని చెప్పి పుచ్చినం
జిత్త మెలర్పఁగా సుతుఁడు య శీఘ్రమునం జనఁ దా నుదగ్రుఁ డై. 147

క. బకమరి తిరిగిన నమరులు, పికపిక లై పోవ లావుఁ య బెం పేర్పడ నే
నకు వెనుకై చనియెను లంకకు దానవవిభుఁడు బాహుగర్వోన్మతుఁ డై. 148

— ఆశ్వాసాతము - (ప్రళమావిభక్తి) —

మ. ఆతులదార్యుఁ డహీనశౌర్యుఁడు సముద్రదృద్ధిర్యుఁ డత్యంత వి
శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జనస్తోతవ్యగోత్రుండు సు
భ్రతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృద్బృందార్తి నిర్వర్తి పూ
జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయశ్రీకాంతుఁ డిష్టేదినిన్. 149

క. సంతానచతురపథికుఁడు, జన్తవిశేష ప్రసిద్ధసగరకులుఁడు భూ
భ్రన్త కుటఘటితచరణుఁడు, మన్తధనాథుఁడు రవీంద్రమందార మిలన్. 150

మాలిని. నిరపమజయలక్ష్మీనిత్యవిస్తారవత్సుం
డరిబిరుదవహాత్సహ ప్రతిక్షేమదత్తుం
డరుణకిరణదీప్తవ్యాప్తపద్దాయతాత్తుం
దురగశయనరేఖాయుక్తసంరత్తుం దుర్విన్. 151

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కన నామధేయ ప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు షష్ఠాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

సప్తమాశ్వాసము

రంజకత్వచతురా

చారుడు వర్ణాశ్రమప్రచారుడు విద్యా

ధౌరేయుఁ డార్యవినుత

ప్రారంభుడు మనుమమాసవాధీశుఁ డొగిన్.*

1

— బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోరినవర మిచ్చి యింద్రుని విడిపించుకొని వచ్చుట —

క. అక్కడ శ గమలాసనుఁ డా, రక్కసుఁ డమరేంద్రుమీఁదఁ శ రాకయు సమరం
బెక్కుడుగఁ జేసియును హరి, యుక్కటి పట్టువడి పోకకయుం దెలియంగన్. 2

చ. విని మునిబృందముల్ గొలువ శ వేగమ లంకకు నేగుదెంచి య
ద్దనుజవిభుండు సేయునుచితప్రతిపత్తిఁ బ్రియంబు వొంది యా
తనిదృఢశౌర్యముం దనయు శ ధైర్యమునుం గొనియాడి నెండి యా
యనిమిషనాథు గెల్చిన జరయాలివిశేషము సూపి చెప్పుచున్. 3

ఆ. భువనములకు నెల్లఁ శ ప్రోదిగ శతమఖుఁ, దాను నిలుపుటయు నతండు లేమి
సకలభూతములకు శ సంకటం బగుటయు, నెటుఁగఁ జెప్పివారి శ యిచ్చ యెఱిగి.

చ. ముదమున నింద్రు బంధనవిమోక్షము సేయుఁ డభీష్టవస్తు వి
చ్చెద మదికోర్కి యేర్పడఁగఁ శ జెప్పుడు నా కనుచున్ సముల్లస
ద్వదనచతుష్టయుం డయినశవారిజసంభవుఁ జూచి వాంఛిత
ప్రదుఁ డగు టాత్తలో నెఱిగి శ రావణసూనుఁడు ప్రీతి నిట్లునున్. 5

క. కమలాసన విను నావి, క్రమమున వెల వెట్టె దేనిఁ శ గారుణ్యము సే
యుము నాకు శాశ్వతం బగు, నమరత్వం బనిన నతని శ కజుఁ డిట్లనియెన్. 6

క. ఆశ్వాసంబుగ బలికీన, విశ్వాసముసేసి మున్ను శవేడితి కలదే
శాశ్వత మగునమరత్వం, బీశ్వరుఁ డొకరునిక తక్క శ నితరుల కెందున్. 7

క. అనుడు నొక తెఱఁగు నెప్పెద, వినుఁ డని రావణసుతుండు శ వినయవిశేషా
వనతశరీరుఁ డగుచు ని, ట్లనియెం గరకమలముకుళనాదరపరుఁ డై. 8

ఉ. ఆల మొనర్పఁగా వలయునప్పుడు వహ్ని నుపాస్తి చేసి యా
వేలిమి నొక్కతేరు ప్రభవించిన గ్రక్కున దాని నెక్కి దో

* ప్రథమావిభక్తి.

ర్శీల వెలుంగ నేగిన నరిప్రకరంబులచేత నెమ్మెయిం
గాలవశంబు నొందక యఖండితవిక్రమశాలి నయ్యెదన్.

9

ఉ. హోమసమాప్తి నుత్థితరథోత్తమ మొక్కటి దక్క నొంట సం
గ్రామము సేయబో నదియశకాలముగా దుది కియ్యకొంటి నా
కీమెయి మేరవెట్టి వర శ మిమ్ము పరాక్రమలీల మెచ్చి నీ
వేమియు నీక పోక తగ శ వేనియుఁ బొమ్మమరేంద్రు నిచ్చితెన్.

10

తే. అనుడు దరహాసచంద్రికతనదువదన, కమలవనమున కభినవశకాంతి యొసఁగఁ
జిత్రచారిత్రుఁ డగుదితీపుత్రపుత్రు, నర్థిగనుఁగొని యవ్వర శ మతని కిచ్చె.

11

చ. అడిగినయట్ల యిచ్చిన దశశాననసూనుఁడు ప్రితి మేన నె
ల్లెడ వెలిఁ బేర్చె నాఁ బులక శ లెంతయు వింతగ మ్రొక్కి పెంపు సొం
పడరఁ గులం బెలర్ప జనశకానుమతంబున నాబలారికి
విడుగడ సేసె నప్పు డరశవిందభవుండు ప్రమోద మందఁగాన్.

12

ఆ. అంబుజాసనుఁడు దశశాననుఁ జూచి నీ, నందనునకుఁ ద్రిభువనముల నెగడ
నింద్రజితృమాఖ్య శ యిచ్చితి సుముఖులై, యుండుఁ డనియె దనుజులల్లసిల్ల.

చ. అసురుల నిమ్మెయిం బ్రముదితాత్మలఁ జేసి పయోజసూతి సం
తొసమున నాకలోకపతిఁ శ దోకొని పోవునెడం దదీయవ
క్త్రసరసిజంబు లజ్జ యనుశరాత్రి గడుం జెడి యున్నికిం గృపా
రసపరుఁ డైహితార్హ మధురస్ఫుటసత్యమృదూక్తి ని ట్లనున్.

14

చ. తమతమదుష్కృతంబు సుకృతంబును నాపదయున్ శుభంబు లై
తముఁ దటి యైనఁ బొందు నది శ దప్పునె సాధ్వి నహల్యఁ గోరి గౌ
తమునికిఁ దప్పి తీ వకటతత్ఫల మీయశుభంబు దోషసం
గమవినివృత్తికై యొకమశఖం బొనరింపుము విష్ణుతుష్టిగన్.

15

క. అని చెప్పి పోవుటయు న, య్యనిమిషవల్లభుఁడు విష్ణుశయాగం బొనరిం
చి నిఖిలదురితరహితుఁ డైన, చనియెన్ ద్రిదివంబునకు విశాలవిభూతిన్.

16

మ. అనినం జిత్తము చోద్య మంద రఘువంశాధీశ్వరుం డిట్టు లా
తనికిన్ బీరము సెల్లెఁ గాని యెచటం శ దద్విక్రమక్రీడ మా
న్ప నొకం డైనను జాలఁడే యనుడు భూపాలాగ్రణిం జూచి య
మ్మని మందస్థితసుందరుం డయి మనోమోదంబుతో ని ట్లనున్.

17

— రావణుడు కార్తవీర్యనితో బోరాడి చెఱబడుట —

ఉ. నిర్జితశత్రుడున్ భువననింద్యచరిత్రుఁడు నైనరావణుం
డూర్జితవిక్రమస్ఫురణానుర్విఁ జరించుచు మించి యేచి శౌ
ర్యార్జనలోలబాహుమహిమాస్పదుఁ డై చనునాసహస్రబా
హుజ్జను పెంపుసొంపు హృదయంబున నైచక వచ్చె నాజికిన్.

18

తే. అరుగుదెంచి మాహిష్ట తీపురము సుప్తి, వేగ పోరికి నర్జను శ వెడలు మచుడు
రావణుడు వచ్చె నలతలులభోవడనుచు, గోపురాంగణస్థితజనక్షోభ మెసగ.1)

క. పన్ని బహిరంగణంబున, నున్న నసంభ్రాంతిగతి సముచితముగ నా
సన్ను లయి మంత్రు లిట్లని, రన్నరపతిపెంపున భయం బెస లేమిన్. 20

చ. అధిపతి వీట లేనిసమయంబున సంగరకాంక్షతోడ ని
ట్లధికబలంబులం గొని వ్యూధాతీశయంబుగ నేగుదెంచి యి
వ్విధమునఁ బన్ని నీ వనృతవిక్రమముం బ్రకటించుకంటె నం
బుధినడు మైన నీపురికిఁ శ బోయి యొదుంగుము చాల మే లగున్. 21

చ. అనుబలుమాట లియ్యకొని శ యద్దనుజేశ్వరుఁ డాతఁ డున్న హః
డని యని సేయు వేడుక రయంబున వచ్చితి నెందుఁ బోయె మీ
జనపతిలావు నాదుభుజశక్తియు నించుక తూచి చూడ కే
జన నెఱిగించి యియ్యెడకుఁ శ జయ్యనఁ దోకొని రండు నావుడున్. 22

ఆ. అతనిపెంపుఁగలిమి శ కయ్యమాత్యులు దమ, నెమ్మనముల మెచ్చి శ నృపతీవృత్త
మున్నరూపు నెప్పి శ యిన్నరభోజను, నిచట నునుత మనుచు శ నిట్టు లనిరి. 23

క. వారువము నెక్కి వనితలు, గారవమునఁ గొలువఁ గంతుకై వడి వెడలం
జేరక యంతంతను బరి,వారము నిలువఁబడ వర్షవరపరివృతుఁ డై. 24

క. సరసకవివిటవిదూషక, పరిహాసకగాయకాదిపరిజనములు వే
సరుటపయి మేలు దొలఁకెడు, తురగము నెడఁ దూఱఁ గాంతోదొలఁకాడంగన్.

ఉ. చూడ్కికి బండు పై ముదము శ సొంపునఁ జూపటు సొక్కుచుండ ని
మాడ్కి నరేశ్వరుం డరిగె శ మాపటికిం జనుదెంచు నాతనిం
దోడ్కొని తేరఁ బూను టదిదూర్వినియం బగుమాకు రాజులన్
వేడ్కమెయిం జరింపఁ జని శ వీటికి ర మ్మని పిల్వవచ్చునే. 26

క. నటదలికులశుకపికసం, కటలీలోద్యానములను శ గమనీయసర
స్తటినీతటాకముల ను, త్కటకౌతుకవృత్తి నాడుఁ శ దరుణులుఁ దానున్. 27

క. ఎయ్యెడ నిలుచుట యెటుఁగమ, యియ్యెడ నేఁ డీవు విషియు శ మెల్లియతనితో
నియ్యకొని యెల్ల భంగులఁ, గయ్యము సేయంగఁ దలఁపు శ గలిగినయేనిన్. 28

ఆ. వేగపడకు మనుజువిభుచేతిబలుపును, జూతు గాక యనిన శ శూరరేఖ
నగుచు మంత్రీవరుల మొగములు గనుఁగొని, యిట్టు లనియె దానవేశ్వరుండు.

ఉ. ఏపున నేను వచ్చుటయు శ నిచ్చట నిల్చుట కోహటించుటన్
మీపతి యెక్కడేనిఁ జన శ మిన్నక మాటలు పేర్చినన్ రణా
టోపము మాన నేర్తునె కుట్రుంబసమేతము డాఁగె నాతని
జూపరు మీరు నింకఁ దలఁసూపఁ డతండును బోయి వచ్చెదన్. 30

- క. మెలగుదెస మెలగి క్రమ్మలు, తల నొకమరి యేమటించి శ దాడిమెయిన్ దో
ర్బలము మెఱసి పై పడి నా, చలము నెఱపి పోదు మీకు శ జాటితి జుండి. 31
- క. అని దుర్గాదాంధకారమునఁ గానక బిట్టు వలికి శ పోయెను గలని
స్వనకోటికర్బర కా,ననరేఖావంధ్యవింధ్యనగమున విడియన్. 32
- మ. చని వై త్యేంద్రుడు తత్ప్రదేశమునఁ జూచత్కాంచనాంభోజధూ
ళినితాంతప్రవిలిప్తహంసకుల కేళీజాతసంధ్యాభివం
దనలోలప్రతీజాలమకాగ్ధ్యమున మోదస్థాన మై లోకపా
వనతం బేర్చిననర్తదం గని మృదుస్వచ్ఛందలీలారతిన్. 33
- తే. నెమ్మి మజ్జన మొనరించి శ తమ్మివిరులు, సాలఁ గోయించి హృద్యవిశాల మైన
పులినతలమున శివలింగ శ పూజనేయఁ,దొడఁగె నట నర్జునుండునుబడఁతిపిండు. 34
- క. వనఃకీకాతూహలమునఁ దగిలినయట్టివారు శ ముదితహృదయు లై
వనిఁ బరిచితస్థలములకుఁ, జని హృద్యవిహారతంత్రచాతుర్యమునన్. 35
- మ. లలితకీడమెయిన్ సముత్కటమదోశ్లాసంబునం బెక్కుభం
గులఁ జేతోరమచూతపోతలతీకాశగుల్మప్రదేశంబులం
గలయం గ్రుమ్మరి పొడ్డునుంజెమట నంగంబుల్ నవాంకూరసం
కలనాశోభితవల్లరినిభము లై శ క్రాలంగ రాగిల్లుచున్. 36
- క. ముదమున జలకేళికి నర్తదకుం జనుదెంచి లలితశమకరవిహారా
స్పదతత్ప్రవాహమున నిం,పొదవఁగ నాడునెడ నధిపుఁ శ డుల్లాసమునన్. 37
- తే. బాహువులు సాచిపడమరపాటుచున్న,యాతరంగిణి బోకుండనాగుటయును
నెదురుదొడ్డిదశాననుఁ శ డీశుఁబూజ, నేయునెడముంచికొనియెనశ్చేరువుగాఁగ. 38
- క. రావణుడు సంభ్రమంబున, దేవార్చనకొఱతతో నడి వెడలి కలయన్
భావించి యెదురు క్రమ్మెడు, నావెల్లువఁ జూచి విస్తయం బెడఁ గదురన్. 39
- క. తూర్పుదెస వచ్చు నీనది, దర్పంబున నెదురురా గతం బేమియొ మీ
రేర్పడ నెఱింగి రం డని, శూర్పణఖాభ్రాతచరులఁ శ జూడఁగ నంపెన్. 40
- ఆ. వార లరిగి విభుడు శ వామలోచనలును, జలవిహార మర్థి శ సలుపు చునికి
చూచి వచ్చి యానిశాచరవల్లభు, నెదుర నిలిచి మ్రొక్కి శ యిట్టు లనిరి. 41
- క. దేవా దేవర పంపిన, నీవెల్లువతెఱఁ గెఱింగి శ యేతెంచితి మె
చ్చో వినఁగఁ జూడఁ బడయమ,యావిధ మద్భుతరసావహంబై యుండెన్. 42
- ఉ. భూరిబలాభిరాముడు విభూషణభూషితమూర్తి కామినీ
స్తేరముఖేందుబింబముల శ చెన్నున నుజ్జ్వలచంద్రలోకకే
లీరతి నున్నచందమున శ లీలమెయిన్ సలిలావగాహన
స్ఫారకుతూహలుం డయి విశంకత నొక్కడు కేలి సల్పెడున్. 43

క. ఆతతబహుబాహుం డగు, నాతడు సేతులః బ్రహ్మాహమాఃగిన మరలం
దోతెంచె నావుడును విని,వీతభయుఃను కార్తవీర్యవిభుః డని యెఱిగెన్. 44

చ. ఎఱిగి కరంబు వొంగి కడు శ నేతత మిట్లగపడ్డచో నతం
డెలుంగక యుండ ముక్తికొని శ యే పడఁగించెన నంచు మంత్రులం
దఱకు నెలుంగఁ జెప్పికొని శ దానవుః డున్నదుః డై చనంగ న
త్తఱి నరుణాభ్ర మస్థిమయభారలతో వివి దోచె ముందటన్. 45

ఉ. దానికి శంక సేయక యుదగ్రరణోత్సుకుః డైనయట్టియా
దానవవల్లభుండు బలదర్పసమున్నటసంకులంబుగా
సేనలు ముందటం దఱుమ శ శీఘ్రత మేసిని సంచలింపఁ గాం
తానిచయంబుఁ గంచుకీవితానము బెగ్గిల బిట్టు ముట్టినన్. 46

మ. వనితాబృందములోన నున్నచిత తీవ్రక్రోధుఁ డై గంగ గా
హనకేలిం బిడియేనుఁగుల్ వొడువ మోదాయత్త మై యుండి గ్ర
క్కున నన్యద్విషదానగంధమునకుం శ గోపించునై రావతం
బును బోలెన్ మడు వల్ల వెల్వడి రణప్రాతాహయోగ్యస్థితన్. 47

క. కట్టాయిత మై యువిదల, నిట్టుండుండు వెఱవ కిచట శ నిదె వచ్చెద నన్
ముట్టినదానవులను బలి, వెట్టెద నర్తదకు ననుచు శ భీకరవృత్తన్. 48

చ. అతఁడు వినూత్నరత్నరుచిరాంగద మై వివిధాయుధప్రభా
న్విత మగుబాహుసంఘమ యశీకముగాఁ బటువిక్రమక్రమో
ద్ధతి దితిసూనుసేనల మోదం బఱి నల్లడఁ దూలఁ దోలె ఘో
రతిమిరపుంజభంజనకర ప్రకరుం డగుభానుకై వడిన్. 49

క. తెరలినబలములఁ గని యుద్ధరవృత్తిఁ బ్రహస్తుఁ డతనితోఁ దలపడియెం
గరి కేసరి హరిణము పులి, సురగము గరుడిఁ దలపడ్డయె పునురంగన్. 50

క. తాఁకి ముసలమున వ్రేసిన, వీరక నొడిసిపట్ట నతఁడు శ వెను దిగిచిన నా
రోఁడలి తనచే వచ్చిన, నాఁకగొనక దాన నసుర శ నడిచెం గడఁకన్. 51

ఉ. ఆటున మూర్ఛవోయినఁ బ్రహస్తుఁ గనుంగొని యింకఁ దాఁకినం
గీటడఁగించు నర్జునుడు శ గేవలుడే యని భీతచిత్తు లై
మేటిమగల్ సలం బెడలి శ మేమెయి మార్కొన లేక పాఱినం
గాటుకకొండవోలె దశకంఠుఁ శ డెదిర్చె మహీమహేంద్రునిన్. 52

ఉ. వీరగుణాభిరాము లగుశివశితిబాహుసహస్రబాహు లా
తారక కార్తికేయులవిధంబున నాబలనిర్జరేశ్వరా
కారత నమ్మరాచ్యుతుల శ కైవడిఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు మేమెయిం
బోరిరి చూచుభేచరులు శ భూరిబలంబుఁ జలంబు మెచ్చంగన్. 53

- క. లావణీ వివిధాయుధముల, భూవిభుడుం దాను నట్లు శ పోరి యలసి వీ
రావేశ మడర జయకాంక్షావశుఁ డై రావణుడు శ గడుఁ దమకమునన్. 54
- మ. మది శంకింపక ముట్టి విక్రమరసోన్మాదంబునన్ భూవిభున్
గద వ్రేయంగ నతండు పైపడి భుజాశగర్వంబునం బట్టె నా
రదుఁ డార్వం బరికాడు నిర్భయతః జేరం జూచినం బట్టును
నదశుండాలములీల దిక్కలితనామశ్రావణున్ రావణున్. 55
- క. పట్టి యిరువదికరంబులు, గట్టిగ వీచుపయి మోపుగాఁ బెట్టి తగన్
బెట్టు మెడవట్టుకొనితుది, ముట్టినమగటిమి నభంబు శ ముట్టంగ నార్చెన్. 56
- ఆ. నృపవరేణ్యుఁ డిట్లు శ రిపుఁ బట్టు వడిచి కం, చుకిగణంబు నల్లఁ శ జూచి యొకనిఁ
బిలిచి మోరి వీనిఁ శ బెడకేలితోన తె, వ్వుని సముద్ధతముగ శ నప్పగించి. 57
- క. తరుణీజనము వినోదపుఁ, బరిహారము మున్ను నడవఁ శ బనిచి పిలుు దై
పురమున కరుగ నిజప్రభు, పరిభవముం జూచి దైత్యభటకొటి వడిన్. 58
- క. నిలునిలు విడువిడు మంచును, బలువిడిఁ గూడుకొని పిలుదఁ శ బలతెంచిన న
వ్వుల నోడు నేసి యందఱ, నిలిపె విజయలక్ష్మీసాంపు శ నెలకొన నెలమిన్. 59
- క. తనకొలది యెటుంగక యీ, దనుజుడు వనితావినోదతత్పరు నన్నుం
జెనసె నని యుగ్గడించుచు, ననిమిషరిపుమీదఁ బోరి గోతాక్షం బెలయన్. 60
- తే. ఎదురువచ్చినమంత్రుల శ కెగ్గు లెన్ని, చూపి చెప్పుచు నివ్వీధికోపమునకు
నుపశమంబెట్లు నేయుదునొక్కొక్కయనుచు, బురిగికిజనిమందిరాంగణభూమినిలిచి.
- క. పొంపిరివోయెడుతనయను, కంపాతీశయమునఁ బంక్తికంధరు నెట్లుం
జంపం జాలక రోషము, పెంపునఁ గారాగృహమునఁ శ బెట్టంగఁ బనిచెన్. 62
- క. మనుజులతి యివ్వీధంబునఁ, దనచెఱయింటికిని మ్రుచ్చుఁ శ దప్పున నొప్పిం
చినయట్టుల మదిని సరకు, గొనక మఱచి యున్న యెడను శ గొనిదినములకున్. 63

— పులస్త్యుడు కార్తవీర్యుని వేడుకొని రావణునిచేట విడిపించుట —

- మ. దను జేంద్రుండు సహస్రబాహువిభుచేతం బడ్డపాటంతయున్
విని మాహిష్టతికిం బులస్త్యుడు గడున్ శ వేగంబ యేతెంచి య
జ్ఞనసాలుం గనినన్ యథోచితముగా శ సత్కారముల్ నేసి వ
చ్చినకార్యం బెఱిగింపుఁ డన్న నతఁ డౌశచిత్త్యంబు మై నిట్లనున్. 64
- చ. అలవి యెటుంగ నేరక దశాస్యుడు లోకిముతోడివానిఁ గాఁ
దలఁచి జితాఖిలాధ్యుడఁ గదాయని నచ్చి కడంగి వచ్చి స
కలియకుఁ జొచ్చె వానిఁ బలుకం బని లే దటు లుండె నింతలం
తలుపను లెల్ల నీకు భుజదర్పముగాఁ గొన నేర్పు సాలునే. 65
- క. ఆక్రమసంచిత మగుభూచక్రం బుదయాస్తై లసహితంబుగ ని
ర్వక్రపరిపాలనస్థితఁ, జక్రము చెల్లించుపూజ్యశాస్త్రాజ్యమునన్. 66

క. తుదిముట్టి యున్న నీ కొకఁ, డెదురే యది గాక పగఱ ॥ యే పడఁగినఁ ద
ప్పు దలంప నిదియ కడు నొప్పిద మగు నినుబోఁటిన్యపుల పంపున కరయన్. 67

చ. నలినజాఁ డైనబ్రహ్మకును ॥ నాలవవాఁడు దశాననుండు ని
ర్మలగుణలోల వీఁడు మనుషమం డని చెప్పఁగే నాకు సి గ్గగుం
బలుకులు వేయు నేటికిఁ గృపాపరతాస్తూతి దక్క వీని మం
దల విడు నాకుఁగా నృపతీధర్మ విచక్షణ పుణ్యవీక్షణా. 68

చ. అనపుడు నట్ల చేయుదు మహాత్మ భవద్విపులాంతరంగమో
దన మగుదానిఁ జేయఁ గని ॥ ధన్యుడ నైతి దశాస్యు వేగ తో
డ్కొని చనుఁ డన్న నానృపతీకుంజరుమంజుమృదూక్షిఁ జిత్తరం
జన మగుకు మొగం బలరసంయమి దీనన లిచ్చి మెచ్చుచున్. 69

తే. దనుజవల్లభు విడిపించుకొని పులస్త్యుఁడగుగ లజ్జావనతుఁ డగునతఁడు నతని
ననుపబోయిన సానునయంబుగాఁగ, బుద్ధిఁ దగఁ జెప్పి లంకకుఁబుచ్చించనియె. 70

— రావణుఁడు వాలిచే భంగపడి యశనితో మైత్రి చేయుట —

ఉ. రావణుఁ డిద్విధంబునఁ బరరాజయ మందియు లంకలోనికిం
బోవుడు నంతయున్ మఱచి ॥ భూవలయంబునఁ దొంటియట్ల నా
నావిధదుశ్చరిత్రము లొనర్చుచుఁ గ్రుమ్మరి యొక్కనాఁడు వి
ద్రావితశత్రుభూరుహచరప్రభు వాలి నెదుర్చువేడుకన్. 71

శా. కిష్కింధానగరంబు పై నరిగి సుగ్రీవాదు లెల్లఁ రణా
విష్కారోద్యమతీవ్ర లైనఁ గని తేద్యిక్రాంతి మానంగ మ
స్తిష్కంబున్ రుధిరంబు మాంసమును ధాత్రిం గూల్పు నుంకించియున్
దుష్కర్తం బగు వాలిలేమి నని చేతతోవృత్తి నూహించుచున్. 72

క. పడుచుంబై దలు పన్నినఁ, గడపి చనక చిటుతతోడి ॥ కయ్యమునకు నేఁ
గడఁగుట తగ దని యాయని, విడిచి దశాననుండు వారు ॥ విన ని ట్లనియెన్. 73

క. మీలోనఁ గూడుకొని రాఁ, డాలం బాలంబు సేసి ॥ యది యెట్లొకొ తాఁ
జాల నని చెప్పుఁ గా క, వ్యాలికి దాఁగినను బోవవచ్చునె నాచేన్. 74

చ. అనపుడు సూర్యసూనుండు దశాననుఁ గన్గొని నీవు నన్ను మె
చ్చనికత మేమిటం గొలఁది ॥ సాలనె వాలిని గూర్చి వచ్చి తే
యనికిఁ గడంగినన్ బిరుదు ॥ లైనమగల్ గని వీరు గారు నా
కనియు నెటుంగ కిట్లు భయ ॥ మంది తిసీ వెడమాట లేటికిన్. 75

శా. నా కి ట్లెంతయు నీడఁ బోయితి జగన్తాన్యుండు నా నొప్పునా
నాకేశ ప్రియనందనుం జెనసి మానప్రాణముల్ గావఁగా
నీకుం దీరునె యిప్పు దక్షిణపుమునీటం గృతస్నానుఁ డై
యేకాంతంబున నుండుఁ బొమ్మనినఁ బోయెం బుష్పకారూఢుఁ డై. 76

మ. దనుజేంద్రుండు మరుగతిం జని సముద్రస్నానసంజాతశు
ద్ధి నితాంతామలచి త్తనిశ్చలసమాధివ్యంజితానందమీ
లనసంభావితలోచనుం గపికులశ్లాఘాత్తు నవ్వాసవిం
గను తన్నూర్తినివృత్తవిక్రమకళాకౌతూహలస్ఫూర్తియై.

77

❖ వారి రావణుని జంకలో నిటికించుకొని నాలుగుసముద్రములను ముంచుట ❖

క. ఎదురెదురను ముదలింపంగ, మది గొంకి పిటిందివలన శ మందగతిం జే
రెద నేమటి యున్నెడఁ బ,ట్టెద ననువగఁ బుష్పకంబు శ డిగి వచ్చుతటిన్. 78

క. రావణునుద్యోగమునకు, దైవము ప్రతికూల మైనఁ శ దత్త్వనిదిధ్యా
సావేశవిరామం బై, యావనచరవిభుఁడు గన్నులర విరియంగన్. 79

క. కడకంకిచూడ్కి దశముఖుఁ, బొడగని సంభ్రమములేమిఁ శ బొంచి నతనిఁ దాఁ
బెడమటి చూచుట యుడిగి మ,గుడ నేత్రము లల్ల మాసికొని చిత్తమునన్.

క. వంచన నను నియ్యెడ ని, ర్జించుతలంపునను నసురసేరెడు నే భం
జించెదఁ బాపాత్తుల నొ, ప్పించుట ధర్తంబ యనుచుఁ బిటుఁ దారయుచున్. 81

క. ఉన్నయెడన్ మునివ్రేళ్ళులఁ, దిన్ననినడ నసురపతి పదిలుఁ డై చేరం
గొన్నియడుగు లరిగి యడరి, యన్నగచరనాథుపై రయంబునఁ బడియెన్. 82

క. వెనుకకు మొనసి కరంబునఁ, బెనఁచి తిగిచి నిఖిలలోకభీకరుఁ డగున
ద్దనుజేంద్రు ననాయాసం, బునఁ జంకిట నిజీకి యింద్రపుత్రుఁ డచలుఁ డై. 83

చ. ఎటుఁగనియట్ల యున్న నసురేశ్వరుఁ డప్పుడు గాలుఁజేయు లా
వటి రభసంబునం గుదుప శ నక్కడ నిక్కడ నూడఁ జూచి మై
గిటుపఁగ నవ్వి శక్తి యెఱిఁగించుట నెన్నది గోరి వానిమై
సుఱసుఱ సుక్క నొక్కె బలసూదనసూనుఁడు ప్రక్కదాపునన్. 84

చ. చదియఁగ నొత్తి యెత్తికొని శ శాతనఖంబులఁ గ్రూరదంష్ట్రులన్
వదనములన్ కరీరమును శ వారక వచ్చుచు మేనిగాలిఁ దో
యదములు దూలఁ బశ్చిమదిగంబుధికిం జనియెన్ రయంబునం
జదల భుజంగమగ్రహణచారుసుపర్ణవిలాసభాసి యై. 85

చ. చని దనుజేశ్వరుండు దనఁచంకన యుండఁగఁ దజ్జలంబులన్
మునిగి శవంబుమై నియమముల్ దగఁ దీర్చి క్రమంబుతో నుద
గ్వననిధిఁ బ్రాక్ష్మయోధిఁ గపివల్లభుఁ డట్టుల చేసి యశ్రమం
బున నిజపట్టణోపవనఁభూమికిఁ దెచ్చి సుఖోపవిష్టుఁ డై. 86

❖ వారిచే భంగపడి రావణుఁ డతనితో మైత్రిచేయుట ❖

శా. కోపం బాటినఁ జంక వాపి భరణిం శ గూర్చుండఁగాఁ బెట్టి ని
ష్పాపాస్థానకటాక్ష మల్ల నొలయం శ బ్రాధస్థితజ్యోత్స్నల

జ్ఞాపూరావృతతన్తుఖాబ్జములపై శ సాంద్రంబుగాఁ జూపి ని
ర్వాహపారామరసుందరీ ప్రకరగర్భస్రావణున్ రావణున్.

87

క. కనుఁగొని యచ్చట నప్పుడ, కనినట్టులు సంభ్రమించి శ గారవమున న
వ్వనచరవీరశిఖామణి, దనుజపతికి నిట్టు లనియెఁ శ దదభిముఖు డై.

88

క. ఎందుండి రాక యిక్కడి, కెందులకుం బోక యిచట శ నేకార్యము సే
యం దలఁచి నిలిచి తప్పని, విదము నీ వింటికడకు శ విచ్చేయు తగన్.

89

క. అనవుడు వెలవెలఁబాటువ, దనములు వెడ వాంచి యెత్తి శ దశముఖుడు గపిం
ద్రునిమోము దీనదృష్టి, గనుఁగొని గల్గదిక నెలుఁగు శ గడలుకొనంగన్.

90

మ. తగు నీ కే మని పల్కినన్ విను భుజాదర్పంబునన్ మాలు లే
క గిరిశున్ గిరితోన యెత్తి సురలోకస్వామి జంభారి గా
సిగ బంధించి జగత్త్రయంబును బనుల్ శ నేయన్ విజృంభించి గ
ర్వగరిష్ఠుం డగునన్ను నిద్దెసకుఁ దేరం జాలుటన్ వాసవీ.

91

చ. అనవుడుఁ గౌఁగిలించి దనుజాధిపతిం దగ గారవించి తో
కొని పురి కేగి తత్తదనుకూలచరిత్రములన్ సఖిత్వరి
తి నడపి తానుఁ దమ్ముడు నశిప్రియభాషలచేఁ బ్రసన్నుఁ జే
సిన నతఁ డాకపీంద్రవరుఁడెల్లికిఁ బల్లవితాంతరంగుఁ డై.

92

ఆ. వివిధ కేలిఁ దగిలి శ వేడుకఁ గతిపయ, దినము లందు నిలిచి శ దివ్య మగుటఁ
దోన వచ్చియున్న మానితనిజవిమానమునఁ బ్రీతిఁ దనపురమున కరిగె.

93

క. లీల నటు లసురవల్లభుఁ, గేలీపాత్రాబుఁ జేసి శ క్రి డించినయ
వ్వాలి భవదస్త్రమున కర,సాలియుఁ జాలమి నుతింపఁ శ జాలదె యెందున్.

94

క. అని మునిపతి యివ్విధమున, దనుజపతిం జెప్ప రామధరణీపతి తి
న్ననినవ్వు మెఱయ నాతని, వినితిమి యింక నొకటి వినఁగఁవేడుక యనుచున్.

95

క. ఏమియొకో న న్నడిగెడు, నీమానవనాథుఁ డంచు శ నెద నూహింపం
గా మునిజనవల్లభుతో, రామనృపతి కౌతుకస్ఫురణ ని ట్లనియెన్.

96

— హనుమంతునిజననాదివృత్తాంతము —

క. కొంత యెటుంగుదుఁ బవనజు, వింత దివిజరాజతనయుఁవిక్రమము హనూ
మంతునకు వాలికిం గల, యంతర మేకొలఁదియొకొ చరరాచరవేదీ.

97

ఆ. అనిన నాంజనేయు శ నతులబలము విన, వేడ్క నేసె నితఁడు శ విస్తరించి
కలతెఱుగు నెప్పువలయు నా కని ముని, యిట్టు లనియెఁ బ్రీతియొసక మెసఁగ.

శా. వాలిం గీలియు వాయుపుత్రుసరియే శ వాఁ డాత్మశక్తిజ్ఞుఁ డై
యీలోకంబులు గెల్తు నే ననిన మా శ తెందుం గలండే మహి
షాలాగ్రేసర వానివర్తనముఁ జెప్పం జిట్ట లావిక్రమ
శ్రీలోకున్ భవదీయసన్నిధిఁ బ్రశంసింపం దగుం జెప్పెదన్.

99

- చ. సురగిరిసానుదేశమున శ మస్థిరసంపద నుల్లసిల్లుకే
సరి యనువానిభార్య గుణశాలిని యంజన నాఁగ నొప్పుసుం
దరి యనిలప్రసాదమున శ ధర్మవిధిన్ మహనీయమూర్తి వి
స్ఫురితుఁ గుమారుఁ గాంచె బరిపూర్ణతపోమహిమాభిరామ యై. 100
- ఉ. ఆతనిరక్షణంబున నశహర్నిశముం దగ సావధాన యై
1. యేతరుపండు లొప్పు నవి శ యేటి వనంబునఁ దెచ్చి యిచ్చుచుం
బ్రీతిఁ జరించుచున్నెడఁ గళపిప్రవరార్భకుఁ డొక్కనాఁడు ప్ర
ద్యోతనబింబముం బొడుచుచుండఁగఁ జూచి సముత్సుకాత్ముఁ డై. 101
- చ. ఫల మనుబుద్ధిఁ బుచ్చికొనఁ శ బాతె నభంబున వాయుదేవుఁడున్
సలిలకణార్ద్రతం గిరణజాలమువేడిమి దాఁక కుండ నే
వలనను దాన యై పొదివి శ వచ్చెఁ దనూభవు నాఁడె పర్వ మై
జలరుహమిత్రుఁ బట్ట రభశంబున 2. రాహును జేరె నత్తటిన్. 102
- క. ఆనైంహి కేయుఁడర్క, గ్రాసాదరవృత్తి వచ్చు శ కపిఁ గనుఁగొని సం
త్రాసభరితమానసుఁ డై, వాసపుకడ కేఁగి ఖిన్నశవదనుం డగుచున్. 103
- క. రవిశశిబింబగ్రహణోత్సవ మెల్లను నాకు మున్నోసఁగి యెప్పుడుఁ జె
ల్ల విడిచి యుండుదు నేఁ డొకఁ, డవార్యవిక్రముఁడు వచ్చె శ నర్కునిఁ బట్టన్.
- మహా. అనినం గోపించి యింద్రుం శ డఖిలభువనమూర్యాద లమ్యైవిధిం ద
ప్పనిభంగిం జొప్పుతో నేర్పడ నడవఁగ నా శ పంపు గానీక యెవ్వం
డినబింబగ్రాహి యై యయ్యెడకు ముదముమై శ నేఁగుదెంచెం దదంగం
బనఘా మద్వజ్రధారాహతఁ బొడిపొడి నేయంగ నే వత్తు నంచున్. 105
- మ. అనికిం బూని కరింద్రు నెక్కి చనుజంభారాతికిన్ ముందటం
జని తద్బాహుపరాక్రమంబున మహాశత్రూహంబుతో సింహికా
తనయుం డాకపిబాలువై నడరి యుద్యద్విక్రముం డైనయా
తనియాటోపము నోర్వఁజాలక విభీతస్వాంతుఁ డై పాటినన్. 106
- తే. ఎగచికొనిపోయి కపి దివిజేంద్రుదంతి, వెనుకసొర నంటఁ డటిమినశమనములోన
మెచ్చియును దనచేసినశమేర తప్పు, నని తలంచుచు మృదురోషుఁడై యతండు.
- క. భాసుర మగువజ్రంబున, వ్రేసిన హనుదేశ మర్థవిదళిత మైనం
గేసరితనూభవుఁడు మూ,ర్ఘసంగతుఁ డై ధర్మిత్రి శ జాఁగం బడియెన్. 108
- క. తనవచ్చినపని దీటిన, ననిమిషపతి నాకమునకు శ నరిగెఁ దనయునిం
గనుఁగొని వేదనఁ బొంది ప,వనుఁ డప్పుడ యుడిపెఁ దనదుశవర్తన మెందున్. 109
- అ. జగములందు వాయుసంచార ముడిగిన, సకలజీవకోకశంకటంబు
పుట్టుటయు విరించి శ పురుషలూతవరుణాది,సురులు బలసి కొలువనరుగుదెంచి.

1. తరువు. ప్రథమైకవచనప్రత్యయలోపము. 2. రాహువు. ప్రథమైకవచనప్రత్యయలోపము.

- క. మాత్సర్యము ప్రాణంబు చికిత్సిత మగునొక్కో వీనికీ వ్రణ మనుచున్
వాత్సల్యంబునఁ బుత్రకు, నుత్సంగమునందుఁ దాల్చియున్న సమీరున్. 111
- క. కనుఁగొని కరుణాపూరిత, మనస్కుఁడై యక్కటకటమారుతుఁడు సుతా
ననసక్తలోచనుం డై, మనవచ్చుటఁ గానఁ డనుచు శ మక్కువతోడన్. 112
- శా. చేరం బోవుటయున్ సమీరుఁడు సురజ్యేష్ఠున్ నిరీక్షించి దు
ర్వారాంతఃపరితాప మేది తనయున్ శ వక్షోగతుంగా సమా
చారప్రథత నెత్తికొం చెదురుగా శ సద్భక్తిమై నేఁగి లో
కారాధ్యం బగుతత్పదాంబుజయుగం శ బర్పించె నానమ్రతన్. 113
- క. వనజాసనుండు ఫాలంబునఁ గేలికవొంద నెత్తి శ పొదివి భుజము నా
తనిమస్తకంబు వక్షంబునఁ జేర్చి కృపాతరేశమున గాఢముగన్. 114
- క. పశ్చిమదిశచందంబున, నిశ్చేష్టం డయినబాలునిం జూచుడు వాఁ
డాశ్చర్యంబుగ నపుడ పునశ్చైతన్యాగమంబునం దెప్పిటిలెన్. 115
- క. దర్శనమాత్రన శోకవి,మర్శక్షమచిత్తుఁ డయ్యె శ మారుతి బాహు
స్పర్శమునఁ బ్రబలదురితని,కర్ముఁడు వ్రణనిర్వికారుఁ శ గా నొనరించెన్. 116
- చ. తనయుఁడు నేదదేజీన ముదంబునఁ గొఁగిటఁ జేర్చి యంబుజా
సనునకు మ్రొక్కఁ బంచి వికళసద్వదనుం డయి వాయుదేవుఁ డెం
దు నిఖిలదేవకోటి పరితోషవిధాయక మైనయాత్మవ
ర్తన మొనరంగఁ జేసె నమరప్రభుచిత్తము పల్ల వింపఁగన్. 117
- చ. కమలభవుండు దేవతలఁ శ గన్గొని మారుతఁ జూపి దేవకా
ర్యమునకుఁ గా జనించె నితఁ శ డద్భుతవిక్రమశాలి రామనా
మమున వెలింగి లాఘవసహజవిభూషణ మైనకేలిజ
న్తమున దశాస్యుదుర్త్తదము శ మాన్చునెడం బనిసేయు శార్ఙ్గికిన్. 118
- క. కావున మీ రందఱు సంభావించి వరంబు లొసఁగి శ పవనునకుఁ బ్రమో
దావేశము లోకహితముఁ,గా వీనిఁ గృతార్థుఁ జేయఁగాఁ దగు ననినన్. 119
- ఆ. వాసవుండు తనదూవక్షస్థలంబునఁ, గ్రాణు సురభికుసుమమాల యర్థిఁ
గపికుమారుచారుకంతభాగంబున, నాదరార్ద్రహృదయుఁ శ డగుచుఁ బెట్టి. 120
- క. హనువున మత్కులిశము దాఁకినచో తెలుకవడి వీనికిం దొడ వగుచి
ట్టునికికిఁ దగ హనుమంతుం, డనుపే రిచ్చితిఁ బ్రసిద్ధ శ మై పెం పొనరన్. 121
- క. కులిశము మొద లగునాయుధ,ముల నేమిట వీనియంగములు నిర్దళితం
బులు గాకయుండ నొసఁగితి, నలఘువరం బనియె దృక్సహస్రం బలరన్. 122
- సీ. వారి నెయ్యెడల నీ శ వానరోత్తమున కావద పుట్ట నీ నని శ యుదధిపతియు
నగ్ని నెన్నఁడును నీ యగచరాగ్రణికిఁ గీడ్చొందంగనీ నని శ హుతవహుండు

- భూతగణంబులచేత నీహరిస త్తమునకు నెగ్గొనర నీ శ నని శివుండుఁ
గాలదండమున నీ శ కపిముఖ్యునకుఁ జింత వంత రా నీ నని శ యంతకుండు
తే. వరము లిచ్చిరి తక్కటిసురలు నిజమ, హనుభావానురూపంబు శ లై నపదవు
లొసఁగి రిమ్మాడ్కి మారుతి శ నసదృశ ప్రభావుఁ గావించి పక్షసంభవుఁడుప్రీతి.
చ. అనిలుని వీడుకొల్పి దివిజావళితోడ వియత్పథంబునం
జనియె నతండుఁ బుత్రుఁ గొని శ సంతస ముదుచు నేగుదెంచి యం
జనకుఁ దదీయబాహుబలశౌర్యములున్ వరలాభము గ్రమం
బున నెఱిగించి పోయెఁ గపిపుంగవుఁడున్ శిశుకేలిలోలుఁ డై. 124
- క. మునిజనులయాశ్రమములకుఁ, జని చని యాగోపకరణాచయ మెల్లను దు
ర్వినయమున గాసి చేయుచు, నునికి కలిగి వా రమందహాసుంకారములన్. 125
- క. తనశక్తియు వరలాభం, బున వచ్చినపెంపు నుల్లమునఁ దలఁచక యి
వ్వనచరుఁడు నిజబలం బెఱుఁగనిగజజాతియునుబోలె శ గావుత మనినన్. 126
- తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావునవృద్ధతాప, సోక్తులకు స్రుక్కి దౌర్జన్య శ ముడిగి మెలఁగె
నితఁడు తనలా వెఱుంగనికతన మఱియు, వీరు లనఁ గొంద టిమ్మహావినఁగఁబడిరి.
- క. ఇనునరదముముందట వెను, వెనుకకు వెను జనుచు శబ్దవిద్యాధ్యయనం
బొనరించె నాతఁ డొజ్జగ, హనుమంతుం బోల నలవి శ యగునె యొరులకున్. 128
- తే. జనకుఁ డగుఋక్షరజసుండు శ సచ్చుటయును, వాలిఁ బట్టంబుగట్టినహానితమ్ముఁ
డైనసుగ్రీవుఁడ త్తఱియకావరాజ్య, భరముఁదగఁదాల్చియుండియిప్పవనతనయు.
- క. చెలిఁ జేసి కొని ముదంబునఁ, గలసి మెలఁగుచుండి పిదపఁ శ గౌళికసుతుతోఁ
గలుపించి ఋశ్యమూక, స్థలి కాతఁడు వోవఁ దోన శ చనియె నితండున్. 130
- క. తనలా వెఱుంగనికతమున, నినసుతునకు వశ్యుఁ డయ్యు శ నేడ్డెఱ సంక్రం
దననందనుభుజబలమ, గ్ధనమునకుఁ గడంగఁ డయ్యె శ రఘువంశనిధి. 131
- చ. అనవుడు సమ్మదంబు చొలఁగకాడఁగ నిక్కము నట్ల కాక య
వ్వననిధి దాటి లంకయును శ వానివనంబును గాసి చేసి నం
దనుఁ దెగఁ జూచి వచ్చినవిధం బది యల్పులచేతఁ దీరునే
జనకజఁ గాంతుమే యసమసాహసుఁ డీతఁడు లేక తక్కినన్. 132
- క. అని లజ్జావనతుం డగు, హనుమంతుఁ గటాక్షవీక్షణాదరముదితా
త్తునిఁ జేసి దాశరథి య, మునిజనముం జూచి కేలు శ మొగుచుచు భక్తిన్. 133
- అగస్త్యాదిఋషులు రాముని వీడ్కొని చనుట —
- క. మసలితిరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ వెఱుంగ శ రాక యనుష్ఠా
నసమయ మయ్యె నభోమ, ధ్యసమీపంబునకుఁ దరణియరదము వచ్చెన్. 134
- మ. విజయంచేయుండు నావుడున్ మునులు పృథ్వీనాథ యూహింప వి
శ్వజనీనుం డగునిన్నుఁ జూపు సదనుష్ఠానంబు గాదే భవ

ద్విజశ్రీ దమకోర్కిఁగా సుకృతముల్ శ వే భంగులఁ జేయునీ
ద్విజకోటిం బరికించికొ వ్వుని కృతార్థభూతచేతస్కు లై. 135

.. క్రందుకొనఁగ నొక్కువ్వుడి, నందలు దశవదనదమను శ నాశీర్వాదా
నందితుఁ జేసి యమందా,నందముఁ బొందుచుఁ దపోవసనములకుఁ జనినన్. 136

క. తగ నెల్లవారిఁ బొవ్వుని, జగతీపతి యచటు వాసి శ సమయసముచితం
బుగ నమ్రైయెడలకుఁ జని, పగలిటివర్తనము ప్రాజ్యోపదవిన్ సలిపెన్. 137

తే. రాత్రియగుటయుఁ గార్యతూర్వత్రయాది,వివిధగోష్ఠీవిరోదముల్ శవేడ్కనడపి
యతీనునోహరవాసగోహమున కేగి, నిరతిశయమోదమున సుఖనిద్రఁజేసి. 138

చ. రవియుదయంబుకంటె మును శ రాజశిఖామణి మేలు కాంచె దా
నవకులమర్దనాంక సునినాదము లై నసురంగగీతముల్
వివిధగతిప్రవర్తన నశవీనము లై సొగయింప మాగధ
ప్రవరులు పాడుమంజుమృదుభంగికి వీనులు దొల్త మేల్కనన్. 139

ఆ. అపుడు సముచితంబు శ లగుకరణీయంబు, లాచరించి రఘుకులాధినాథుఁ
డభిమతప్రసాదనాభిరామాకృతి, యై మహావిభూతి శ నతిశయిల్లి. 140

చ. కొలువున కేగుదెంచి నృపకోటియు ముత్రికదంబకంబు దై
త్యులుఁ గపులుం గవీంద్రులు నియోగులు వందిజనంబు లిష్టభృ
త్యులు మొదలైనవారలు నిజోచితభంగి సుఖోపవిష్టు లై
బలసి ముదంబునం గొలువఁ శ బ్రస్తవనీయసముజ్జ్వలస్థితిన్. 141

తే. చామరగ్రాహిణీకరచారుకటక, రత్నరాజినీరాజనరంజితుండు
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్నశురివృతుండు, నగుచు సామ్రాజ్యలక్ష్మీసాం శ పగ్గలింప. 142

సీ. పౌరజానపదాభిభాషణంబులు దగ నమ్రైతెఱంగుల శ నాదరించు
నుత్తమహాయదంతి శ సత్తమరథరత్నములు సూచి సవరణ శ లలవరించు
యోదవీరప్రకారోక్తిరూఢన ముద్ధతి కెడఁదలో శ నుల్లసిల్లు
నిఖిలవిద్యాగమనిపుణవిద్యజ్ఞసంభావనంబుల శ సంతసిల్లు

ఆ. ననుదినంబు నిట్లు శ లభిమతబహువిధ, సముచితప్రవర్తనము లొనర్చు
చతివిభూతినుండి శ కతీపయదినములు, వోవుటయును రామభూవిభుండు. 143

— పట్టాభిషేకమునకు వచ్చినజనకరాజు మొదలగువారిని రాముఁడు వీడుకొలుపుట —

మ. జనకాదిక్షితిపాలలోకములకుఁ శ సంభావనాపూర్వకా
ర్చన లర్థిం దగ నిచ్చి వీడ్కొలిపి మార్గక్షేమసంవాహనం
బొనరింపం దనతమ్ములం బనిచినం శ బ్రోద్దామసేనాసహ
స్రనమద్భూమిభరస్ఫుటానమితశేషస్కంధు లై పోయినన్. 144

క. వనచరనిశాచరులమన్నన నిచ్చులుఁ గ్రొత్త గాఁగ శ నరపతి వారిం
గొనియాడుచుండఁ గతిపయ,దినములకుం దమ్ము లరుగుదెంచిరి మగుడన్. 145

- ఉ. అచ్చట రాజు లిచ్చినయశస్థమణిప్రకరం బుపాయనం
బిచ్చిన వేలువేట ధరణీశుడు వారల నాదరించి మీ
తెచ్చినవస్తుకోటి గణుతింప గృతార్థతఁ బొందె డెంద మే
నిచ్చెద వీరి కంచు నసురేంద్రహరింద్రులఁ జూచి వేమకన్. 146
- ఆ. పురుషరత్నములన శ పొందుట యుచిత మీ, రత్నములకు నని ధరరావిభుండు
వారి కప్పు డొసఁగె శ గారవ మేర్పడ, జాత్యరుచిరరత్న శ జాలకంబు. 147
- క. వనచరులకు నసురులకుం, గనకాంబరభూషణములు శ గణనకు మిగులం
దనుఁ జేరఁ బిలిచి యిచ్చుచు, జననాథుడు వేలువేట శ సంభావించెన్. 148
- ఆ. ఇవిధమున వారి శ కెల్ల సంప్రీతి యొనర్చి రామధరణీనాథుఁ డర్క
తనయుతోడ నిట్టు శ లనియొ బ్రసాదవి, కాసలితవననశకములుఁ డగుచు. 149
- క. నీపురి కేఁగుము హరిసే, నాపరిపాలనము సేయు శ నయదక్షుడ వై
నాపిలిచినయప్పుడ సే, వాపరతంత్రత వహింపవలయుం జువ్వి. 150
- క. అంగదుఁ బాటింపుము త, క్కుంగలయూసుభటకోటిఁ శ గొనియాడుము వీ
రిం గైకొంటిమిగాదె య, భంగుల యెప్పట నరిది శ మనులకు నైనన్. 151
- మ. అని సుగ్రీవునిఁ బ్రీతి వీడ్కొలిపి దైత్యాధీశ్వరుం జూచి యి
ట్లను లంకాపురి కేగు ధర్మమహితనన్యాయంబు లోకంబు కీ
ర్తనసేయక భవవీయరాజ్యము చిరస్థాయిత్యముం బొందఁగా
మను నీబంధుల నీగి తేజమున సహస్రానింపు మెక్కలమున్. 152
- క. అని కారుణ్యజ్యోత్స్న, జనకం బగుతనమవననశశిమండల మా
తనినెమ్మనమ్ము సమ్మద, వనధిం బొంగింప నసురవరు వీడ్కొలిపెన్. 153
- క. హనుమంతుఁ జూచి మత్కి, ర్తనములు భువనముల నెంత శ దాఁక నడచు నీ
వును నంతకామును ని, త్తనువు విడువకుండు మునుచు శ దయ చిగురొత్తన్. 154
- క. హిమధరణీధరతటసం, గమచారుమరున్న దీప్రకారసుభగతం
గమనీయంబుగఁ దద్వక్షుమునం దొకహార మిడి యశస్వతప్రీతిన్. 155
- ఆ. తిగిచి కౌఁగిలించి శ యగచరసత్తము, సద్గుణములఁ దగిలి శ సంస్తుతించి
రఘువరేణ్యుఁ డాదరం బెలరారంగ, వికచవదనుఁ డగుచు శ వీడుకొలిపి. 156
- క. తనుఁ బాయఁ జాల కందలు, వెనుబడుట యెఱింగి ధరణీవిభుఁ డొండొరునె
మ్మనము మటుఁగు చుండఁగ ని, వ్వనటకుఁ బనియేమి యనిన శ వా రతిభక్తిన్. 157
- క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తమతమ, పురములకుం జనిరి రామభూపాలుండు
భరతాద్యనుజసమేతము, పరిపాలనచేసె రాజ్యభారంబుఁ దగన్. 158

— ఆశ్వాసాంతము - (ప్రశమవిభక్తి) —

చ. సరదభిరామచంద్రుచిఁజాలసఖిత్యసముల్లసత్పయ
శ్శరనిధిగర్వచర్వణవిశారద మేదురకీర్తిపూరభా

సురలహరికదంబపరిచుంబితపూర్వమహీభృద స్తభూ
ధరమలయాభిధానగిరిదై వతపర్వత మేఖలుం డిలన్.

159

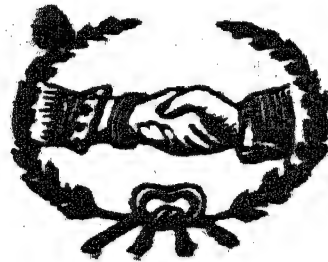
౩. ఫలితామరతరుశాఖా,తులితభుజుం డఖిలవిగర్వశ్రధూమ స్తసము
జ్వలదీధితిశాసనమణి, కులదీపక రాయగండశగోపాలు డిలన్.

160

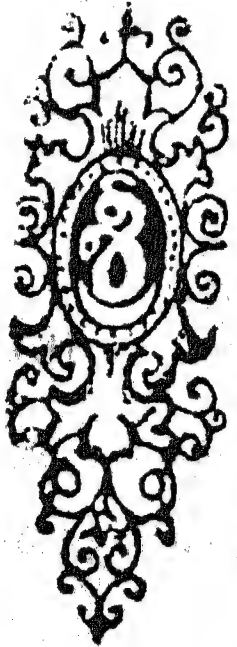
మాలిని. చిరవితరణలీలాశశీలుఁ డుత్సాహవిద్యా
పరిణతదృఢసంగాభంగుఁ డక్షీణపుణ్యో
త్కరపరిచయశిల్పాకల్పుఁ డాభోగశుంభ
ధరణివలయరక్షోదతుఁ డబ్జాతుఁ డుర్విన్.

161

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్రబుధారాధనవిధేయ
తెక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు స స్త మా శ్వా స ము.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

అష్టమా శ్వాసము

పతిగౌరీపతివా

ణీపతిలీలాచతుర్థనిజవర్తనుఁ డి

ష్టాపూర్తనిరతమతి కరు

ణాపూర్ణుఁడు మనుమసిద్ధిసరవరుఁ డెలమిన్.*

1

క. అంత నొకనాఁడు నృపుఁ డ, త్యంతమహిమఁ బెద్దకొలుపునం దున్న యెడన్
విం తయినకొన్ని వచనము, లెంతయు మధురములు గాఁగ న నిట్లనెఁ జదలన్. 2

— కు బేరపుష్పకము రామునియొద్దకు వచ్చుట —

ఆ. ఏను బుష్పకంబ న మానవాధీశ్వర, నీవు పరమధర్మ న నిపుణబుద్ధి
నపుడు నన్నుఁ గిన్న న రాధిపుపాలికిఁ, బోయి యతనిపంపు న నేయు మనుడు. 3

మ. భవదాజ్ఞం జని యాధనేశుఁ గని నీపం పెప్పుడుం దొంటియ
ట్ల విధేయాత్మతఁ జేయ నన్నుఁ బనిచెన్ న లావణ్యవారాశి దా
నవవిధ్వంసనుఁ డాశ్రితాపదుదయోన్మాదక్రియాశాలి రా
ఘవచూడామణి రామదేవుఁడు గృపాశకల్పాత్ముఁ డై నాపుడున్. 4

శా. ఆతం డచ్చెరువాటు సంతసము వశక్రాబ్జంబునం దోడఁగా
నాతో నిట్లని పల్కె రామధరణీనాథుండు లోకత్రయం
బాతంకం బెద నుజ్జగింప సుర లత్యానందముం బొంద దు
ర్జాతుం బంత్తీముఖున్ వధించి కొనియెన్ న సర్వంబు లంకాపురిన్. 5

క. నీవును నం దొకసరకా, భూవల్లభునకు వినోదమునకును బాత్రం
బై వలసినచోటులకుం, బోవలెనేని నిన్ను నిందుఁ న బుత్తే దగునే. 6

చ. అదియునుగాక లోకముల న నన్నిటిఁ గావఁ దలంచి దుష్టదు
ర్దధిరదండమండనపరాయణు లై చనునట్టివారి కి
ట్టిది దగుఁ గాక పూని యొకటిం గడతేర్పఁ గడంగలేక యె
ల్లిదు లగువారి కేటికి సలీలవిహారము వేడ్క నేయఁగన్. 7

ఉ. కావున నెల్లభంగులను న గ్రవ్వుటఁ జయ్యనఁ బోయి రామధా
త్రీవిభునొద్ద నిల్వము మోదీయహితం బిది యేను బంపఁగాఁ

బోవుట నెగ్గు లే దతఁడు ఓ పొచ్చెము నేయక సమ్మతించి సం
భావన నేయు నన్న జనపాలక సమ్మద మంది వచ్చితేన్.

8

క. పనిగొనుము నన్నుఁ గైకొని, యనునప్పలుకులకు మానసవాధీశుఁడు సం
జనితబహుమానుఁ డై యి, ట్లనియెం బుష్పకవిమానమానందింపన్.

9

క. ఏవలన నుండి యైనను, నావలసినయపుడ గ్రక్కునం జనుదేరం
గావలయుఁ దలఁచునంతకు, నీవల నె ట్లట్ల తీరుగు ఓ నిఖిలజగములన్.

10

క. సింధులగమనంబులకు విరుద్ధముగాఁ జనకు మానరోషంబులు స
ద్బుద్ధులకుఁ దగమి యెఱిగి జగద్ధిత మతి సంచరింపు ఓ గౌరవ మొప్పన్.

11

లే. అని మహీమతి ముక్తాయతాక్షతములు, గంధపుష్పంబులును గొనిగౌరవమున
మన్ననకుఁ దగుదివ్యవిమానమునకు. నర్చనము నిచ్చి వీడ్కొల్పినదియుఁ బ్రీతి.

క. తన కిష్ట యైనయెడకుం, జనినయనంతరమ రాజస త్తముతో ని
ట్లనియె భరతుండు పరిజను, లనుమోదరసానుభావితాంబుధిఁ దేలన్.

13

— భరతుండు రాముని బొగడుట —

ఉ. చోద్యముగా నమానుషవచోరచనల్ విలసిల్లె నెంతయున్
హృద్యము గాఁగ నామయవిహీనత నొప్పెఁ దపగిప్రకీర్ణముల్
మాద్యదరాతినంచరణమార్గము లెల్లను మాసె నెందు సా
వద్యులు లేరు బాలమృతీవాతము లేదు ధరిత్రి నెయ్యెడన్.

14

చ. కొడుకులఁ గాంచి రంగన లకుంతితసిద్ధులఁ బొందె గర్తముల్
గుడువఁగఁ గట్ట నెల్ల జనకోటికి నేమిఁ గొఱంత లేద యి
ప్పుడు భవదీయరాజ్యమున ఓ భూవరకుంజర సౌఖ్య మంది యి
ప్పుడమికి నిన్ను శాశ్వతవిభుండుగఁ గోరెద రెల్ల వారలున్.

15

క. ఆనవుడుఁ దమ్మునిపలుకులు, విని మది ముదమంది మోము ఓ వికసిల్లఁగ నా
తనిఁ బ్రీతి వొందువీక్షణమున సీతావల్లభుఁడు ప్రమోదితుఁ జేసెన్.

16

ఆ. పుష్పకప్రసంగమునఁ దనుఁ గొనియాడు, భరతు నివ్వధమున ఓ భరితపరమ
హర్షుఁ జేసి సమయ ఓ మగుడు నాస్థానమండపము వాసి చనియెనృపవరుండు.

— శ్రీ రామునివినోదవిహారము —

ఉ. నిచ్చలు నిక్షైటంగున నశనిద్యచరిత్రుఁ డనేకభంగులన్
వచ్చినవిన్నపంబు లనివారణమై విని నిశ్చయంబుగా
నిచ్చుసదుత్తరంబులకు ఓ నెల్ల జనంబులు సంతసిల్ల రా
లచ్చి నహీనసద్గుణకళలాపములం దగిలించె దత్తుఁ డై.

18

చ. ప్రజ ననురాగ మందఁ బరిపాలనసేయు నరేశ్వరుండు దో
ర్విజితవిరోధి యై తుదిని ఓ వేడ్కమెయిన్ విహరించు నెందు నా

- కృజనులు మెచ్చుగా నరసి శ యాదిమునీంద్రనిబద్ధనీతివా
కృజనితకౌతుకుం డగుచు శ నమ్మనుజేంద్రుడు సమ్మదంబునన్. 19
- క. రమణీయస్థలముల హృద్యము లై నపదార్థములఁ బ్రీయాసహితవిహా
రము సలుపు నుచితపరివా,రము నాగరికంబునను సరసమధురముగాన్. 20
- ఉ. వేడుక నెత్త మాడుచుఁ బ్రవీణతమై గరువంపుఁ బన్నిదం
బాడుచుఁ జూచి యొండొరులయంగకముల్ మది మెచ్చి యుల్లసం
బాడునెపంబు వెట్టి కొనోయాడుచుఁ బువ్వులవ్రేటు లాపచుం
జేడియయున్ విభుండు విలసిల్లిరి పొచ్చెము లేనిమచ్చికన్. 21
- సీ. కలపంబు లభినవగంధంబులుగఁ గూర్చి తనువల్లిఁ గలయంగఁదాన యలఁదుఁ
బువ్వులు బహువిధంబుగఁ గట్టి ముడి కొకభంగిగా నెత్తులు శ వట్టియిచ్చు
హారముల్ మెఱయ నోయాంబుగా గ్రుచ్చి యందంబు వింతగానలవరించు
మృగమదపంకంబు శ మృదువుగా సారించి తలకంబు వెట్టి నెచ్చెలికిఁ జూపు
- ఆ. జనకరాజతనయమనము దలిర్పంగ, వివిధనిపుణలీలవెలయ నిట్లు
చతురముగ నొనర్చు శ సౌభాగ్యసారాభి, రామమూర్తియగుచురామవిభుడు.
- మ. ప్రణయక్రోధముఁ దాన యొక్కమెయి సంపాదించుఁ బాదాంబుజ
ప్రణతి గ్రమ్మఁ దీర్చు నేర్చి ధరణీపాలుండు సాకూతభా
షణముల్ వీనుల నించు మన్తధకళాస్వాతంత్ర్య మానంద పూ
రణమార్గంబునఁ జెల్ల నిచ్చు రమణీరాగాబ్ధిపూర్ణేందుఁ డై. 23

❧ సీతారాము లుద్యానవనమున విహరించుట ❧

- చ. ఉపవనదేశక్షేలిజనితోత్సుకతాభరితాంతరంగుఁ డై
నృపుడు సఖిసమేతధరణీతనయాసహితంబు గాయకా
దిపరిజనంబుతోఁ జని తదీయసమీరుడు దన్నుఁ గానరా
కపగిది వీచినం గొలుపు శ గైకొని యిం పెద నాదరించుచున్. 24
- క. చొత్తెంచిన వనపాలిక, మత్తమధుపములకుఁ దప్పిమధుభరితం బై
క్రొత్తావి గ్రమ్మనరవిరి, గుత్తి విభున కిచ్చె వినయకుంచితతను వై. 25
- చ. జనపతి యందఁగా వెఱచుచాడ్పున జానకిఁ జూపి కానుకల్
గొనఁ దగువార లుండ మనకుం జనునే యని చేయి జాయఁ బె
ట్టిన వనపాలికాకరపురటికలిత స్తబకంబు వుచ్చె మె
ల్పున సతి లేతనవ్వునఁ గరపాలతలంబులఁ గాంతి వింతగాన్. 26
- క. తరుపాలతాకృత్రిమ, సరిదంబుజషండక్షేలిశైలముల మనో
హరము లగు నెడలఁ గ్రీడా, పరతంత్రాత్మ లయి లలితభంగిఁ జతురతన్. 27
- చ. అరవిరు లెవ్వ రెక్కుడుగ శ నారసి మేలుగ నేటి కోయఁగా
వెరవరు లెవ్వ రొక్కొ కడువేగమ నెజ్జకుఁ జాలఁ గందునం

బొరయనియట్ల కెంజిగురుఁ శ్రో వొడఁ గూర్తురు చూత మంచు న
న్నరపతియుం దలోదరియు శ నర్తవచోరచనార్ద్రచిత్తు లై.

28

చ. అలసులఁ గోయుచున్ మధుకరరావళిఁ జోపుచుఁ గీరపోతకం
బులపలువాటుమాటలనుఁ శ బొంచుచు నంచలఁ బట్టఁ దారుచున్
లలితమయూరన ర్తనవిలాసముఁ జూచుచు బోటిపిండుతోఁ
గలయుచుఁ బాయుచున్ బహులకౌతుకవృత్తి రమించి రెల్లెడన్.

29

సీ. తీరగెయుయ్యెల లెక్కి శ తూగియాడుచుఁగూడి పాడెడుమత్తాళి శ బాలికలను
బలుకులతోడన శ యలవడఁ దొడఁగియు నేరనికీరకుఁమారికలను
నింపారులేదూడులేటి పిల్లలకుఁ బెట్టుచు నున్న హంసకుఁటుంబినులను
ఫలరస మొండొంటి శ కెలమిఁ జూచుల నించు తటిఁ జొక్కుకోకిలదంపతులను
తే. జూచిచూచియొండొరులకుఁజూపిచూపి, చెలుల కెఱిగించికొనియాడిఁచెప్పిచెప్పి
చిత్తహరివిహారసంసేవఁ దగిలి, యుల్లసిల్లిరి వనితయు శ వల్లభుండు.

30

ఉ. అల్లవె లెస్సపువ్వు లని శ యందనిగుత్తులదిక్కు సూపి తా
నల్లన చేరి నేను నెగళయ న్నిను నెత్తెదఁ గోయు మంచు భూ
వల్లభుఁ డాదటం బొదివి శ వామవిలోచన నెత్తె ద త్తనూ
వల్లికతోన మై బులకవర్గము కాముండు నారు వోయగన్.

31

చ. నవకపుమావిమోకలఁ బోనంగినతీవలు వేడ్కఁ బెంపఁ బ
ల్లవములసెజ్జ లుల్లముల శ లజ్జ లడంపఁగఁ దేటితండముల్
దివుటల ముంపఁగా సమదళీల మనోజవినోదసక్తు లై
యవసరసేవ మెచ్చి మలయానిలు సౌరభధన్యుఁ జేయుచున్.

32

ఆ. ఇవిధమునఁ బతియు శ నెలనాఁగయును వివిధప్రకారలీలఁ శ దగిలియుండఁ
జెలులుఁ గేలివనము శ గలయంగఁజొచ్చినె,వ్వునములందుఁగోర్కికొనలునిగుడ.

33

చ. అలరులు గోయుచోట మధురపావళి మ్రోతకు ముగ్ధ లుల్కినం
గలకల నవ్వుచుం దొలుతఁ శ గైకొని మవ్వపుదీఁగె లాగి పు
వ్వు లొరులు గోయ నింకఁ దలఁపుం డని యొప్పుగ జంకె సేయుచున్
లలిఁ దమలోన మత్సరములం దుదికొవ్వలగుత్తు లందుచున్.

34

సీ. మావిలేమోకలనువ్వంపుదీవలఁ జెన్నొందఁ బెండ్లిండ్లు శ సేసి చేసి
పలుదెఱంగుల క్రొవ్విరుల నేర్పువాటించి తొడవులు గావించి శ తొడివితొడివి
పతులను బ్రియలఁ గా శ భావించి పొదరిండ్ల నిక్కలుగాఁ జేసి శ యేగి యేగి
చెట్టుపల్ నెఱయని శ చిలుకబోదలఁ బట్టి తెచ్చి బిడ్డలుగఁ జూన్నిచ్చి యిచ్చి
తే. బొదివి పుప్పొళ్లు సల్లియుఁ శ బువ్వుఁ దేని,యలఁ బదంపడి తడిపియునలి వసంత
మాడి యాడి యుద్యానవిహారలీల, సలిపి రంభోరుహానన శ లెలమి మిగుల.

35

చ. నినుపు లొకర్తుచేతఁ గమనీయలతాంతము లున్న నొక్కెడం
గనుఁగొని ముగ్ధ యొక్కతె వికాసిని యై నవకంపుదీఁగెఁ బా
సినయెలగొమ్మగుత్తి సవిశేరి నయంబునఁ బట్టి కోయఁ జూ
చిన నగి యల్ల నవ్వ నది శ సిగ్గువడం గని యార్చి రందలున్.

36

మ. కుచముల్ వాతెడినీటిమీఁదివిలసతోక్తకంబులం గ్రేణి నే
యుచు నుండఁ మెడ యెత్తి పాదయుగళం శ బూదంగ బాహులతల్
పచరింపం గలమూలకాంతి సిగుడఁ శ భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుబోడులు లతాదోలాకళాప్రథులన్.

37

సీ. చిగురాకు గెంగేలి శ చెలిమి యొనర్పంగ మవ్వంపులేబొదల్ శ మలఁచిపట్టి
పెఱచేతనఖిపంక్తి శ గిటికొని చెన్నొంద నెగయుదీప్తుల విరు శ లినుమడింప
గురులుగన్గవమీఁద శ నెరసిన నెమ్మొగ మడ్డ మంకించి చూ శ పలవరించి
తనుగెంపు గడ చని శ దళములు సడలఁ బువ్వులు గోయ నొల్లకశతలంగ నెత్తి

తే. యడరునెత్తావిపాలివోని శ యలరులేటి, మెలపునలవాటునెడఁదలఁమేకొనంగఁ
బ్రణయసఖులకుఁగన్న లఁపండువగుచు, జతురముగనోర్తుపుష్పాపశయముచేసె.

క. చెలిచెక్కుచెమట యొక్కతె, యలరులఁ గొనితుడువ రెంటియందలిమెఱుఁగుల్
పాలివోవుట సరి యై యిట్టలముగ నొండొండ రాయుటయు జగి దటిఁగెన్.

ఆ. వనజవదన లిట్లు శ వనకేలి సలిపి చా, లించి జలవిహారశీలఁ గోరి
జనకరాజతనయ శ సముచితముగఁ జేరి, యిష్ట మెఱుకవడఁగ శ నిట్లు లనిరి. 40

ఉ. నీదుకృపాకటాక్ష మనునీరజషండమునందు నిర్భరా
హ్లాదముఁ బొందఁగా వనవిహారపరిభ్రమవృత్తి యెమ్మెయిన్
భేదము నేయ లేకునికీకిం గమలాకరకేలిమీఁద లే
దాదర మించుకేని నలినాయతలోచన మాకు నిత్తఱిన్.

41

చ. అనుడు విదేహరాజసుత శ యల్లన నవ్వు దొలంకుదృష్టులం
గనుఁగొనియెన్ సముల్లసితఘర్త జలాంకురజాలకంబుచె
న్నన విలసత్సుధాకణమనోహర మైనశశాంకబింబమో
యనఁ జెలువొందురామవిభూనానన ముల్లము పల్లవింపఁగన్.

42

క. చెలులచతురోక్తిరచనకు, నలినాయతనేత్ర నెవ్వనము విలసిల్లం
గొలన విహారము సలుపం, దలఁచినఁ బతి కౌతుకంబు శ దనమది గదురన్. 43

— సీతారాములజలవిహారవర్ణనము —

క. అనుచరుల నడిగియడిగియు, బనిగొండ్రే వలయునెడలఁ శ బ్రభువులుపొద లెం
డని కమలవనము తెరువునఁ, గొనిపోవఁగ జానకియు సఖులుఁ జని రెలమిన్. 44

చ. చెలు వగునాననాజ్ఞముల శ చేరువఁ గుంతలభృంగమాలికల్
మెలఁగ వలీతరంగములమీఁద ఘన స్తనచక్రయుగ్మకం

బులు విలసిల్లఁ గూడుకొని ధ పొల్తులు పద్మినిపొంత వింతసొం
పొలయఁగ వేడ్కమై నరిగి ధ రొండొకపద్మినిఁ బోలి లీలతోన్.

45

తే. అందఱకుమున్న సలిలవిహారమునకుఁ, గడఁగియొక్కర్తుగ్గున్నదదొడవులూడ్చి
నెలఁతుకలమొత్తమనుపచ్చవెలుతుననుఁగు,టంపపొదిలోనిబరిగోలయట్టులుండె.

చ. పొలయుసమీరణంబు నినుఁపుందనుపుం దగ నింపునెచ్చునం
బుల నొకయింపుఁ బెంప రతిబోటులు విభ్రమ మొప్పు వీఁగుఁజ
న్నలపయిఁ గే లమర్చుచుఁ దనూలత లించుక గొంకఁ గుంతలు
బులు మెల పొందఁగాఁ జెవులఁపొందునఁ జేర్చుచుఁ గూడి వేకుకల్.

47

క. మగుడఁబడి కరళు లక్కడ, నిగుడఁగఁ దనుపారుకొలని ధ నీరు పులకముల్
నెగయించుచుఁ దొలుసోకున, సొగయింపంగూడి యాడఁజొచ్చిరి సుదతుల్.

48

సీ. నునుఁగాంతి దొలఁకెఁకుఁఘనకుచయుగళంబు లదరంగఁ జిలుకుల ధ నాడి యాడి
మెఱుఁగులు దూఁగెడు ధ మృదుకరవల్లిక లల్లాడఁ జిల్లుపోరాడి యాడి
జిగితొలం కెసఁగెడు ధ మొగములు నిక్కుచు నడఁగుచుండఁగ నీదుఁలాడియాడి
మిం చెల్లదిక్కులు ధ ముంచి చెల్లెడుమేను లలసి క్రాలఁగ నోలలాడియాడి

తే. యోలి నిలుచుచుఁగరళులఁదేలి చనుచు,మునిఁగిపోవుచు నోర్తోర్తుముంచిపట్టి
లోఁతునకు నొయ్యఁ దిగుచుచునీతలేని, యచట మిన్నక యీదుచునాడి రర్థి.

చ. ప్రియమునఁ దూఁగి యాడుభ్రమరీతతిసోకునఁ జక్రవాకికా
చయమున మందహాసికలసందడి ము జెలువొందుకంటె న
న్నియు నెడఁగాఁ దొలంగినను ధ నీరజషండము పొల్చె విన్నగా
క యువతు లాటమై జెలఁగుక్రందున నొందినక్రాంతసౌంపునన్.

50

చ. తరఁగలతూలుచందమునఁ ధ దమ్ములకమ్మనితావి హాసికా
విరుతములక సమీరణము ధ వీచునయంబున నీరియింపునం
జిరతరసౌఖ్యసంపదలు ధ నేకుఱఁ గైకొని తారతార య
త్తురుణులయింద్రియంబులు ముదంబునఁ జొక్కుచు నుండె నత్తఱిన్.

51

ఉ. తుమ్మెదపిండు మెండుకొని ధ త్రొక్కిన తేకులసందుసందులం
గ్రమ్మి చలత్తరంగశిఖరంబులఁ దూలెడుతమ్మిపుప్పొడు
ల్లోమ్ముడు లూడి క్రమ్ముపొదిలోపల నొక్కొకచోటఁ గెంపుచం
దమ్మునఁ జెన్ను చేసె వనితల్ గమలాకర కేళి సల్పఁగన్.

52

సీ. కలయ నెల్లెడ నాడుక్రందునఁ బడి నీరి మీఁదదాఁటెడుగండుఁమీలతోడ
మక్కువఁ దేకువ ధ దక్కి లోఁ దవిలి యాడెడుచక్రవాకుల ధ గెడలతోడఁ
దిరుగుడుపడి తూఁగుతరఁగలు దాకి యల్లాడెడునంభోరుహములతోడఁ
వనజంబు లొల్లక ధ వచ్చి యూర్పులతావి యన్నునఁ జొక్కెడు ధ నళులతోడఁ

తే. గ్రాలుకన్నులు వలిచన్నుఁ శ గవలుఁ దెలివి
మొగములుఁ గురులు బంధురముగను బెరసి
చూడఁ దడఁబాటుగా జలశ్రీడ సలిపె
నెలమి మనముల నెలకొనఁ శ జెలువపిండు.

53

క. చేయిచ్చి యబల నధిపతి, తోయజషండంబు సొరంగఁ శ దోకొని చనఁ జే
దోయి పులకించెఁ గనుఁగవ, దో యలరుచు బెరసె గోర్కితో నెడగూడెన్. 54

క. పొలతుక లోతని చొరఁగా, నలుకుచుఁ బిఱిది కడుగు లిడ శ నప్పటిదృగ్గీ
పులక్రందు సెందుసందడి, పొలపంబును నధిపుచుల్లమున కిం పొసఁగెన్. 55

క. కొలను సనఁ జొచ్చి యిది లోతల యిది యనిక్రమ్యుఁగ శ నరిగి విభుండు
త్పలదళలోచనఁ దోకొని, మెలపున మగుడఁ జని లీలమెయి నాడునెడన్. 56

సీ. కరయంత్ర ధారలఁ శ గప్పక పొరిఁ బాటి విభుమీఁదఁజూడ్కులుఁవెల్లిగొలుపు
లీల నంబుజముఁ గెంఁగేలఁ దెమల్పక ధరణీరమణుపాణితలము వట్టుఁ
దను పారునీటిపైఁ శ దను విడి నలిఁ గ్రీడ సలువక రాగరసమునఁ దేలు
గొలఁకుల నాడునాఁరులపజ్జఁ బోవక శృంగారచేష్టలఁ శ జెంది క్రాలు

తే. సలిలకేలికి నొలసియు శ నొలయ కిట్లు, ప్రాణవల్లభుమీఁదికిఁ శ బ్రాకి వేడ్క
నలమియలమిమైఁ బెనఁగొనఁసతనియండ, నిలిచివిహరించుచుండెనన్న లినవదన. 57

చ. కలయఁ జరించుతేటిపొదిఁ శ గైకొనఁ డాధవళాయతాక్షి వే
నలిపయిఁ జూడ్కినిల్పు నలిసంబులఁ జేకొనఁ డాలతాంగిచూ
డ్కులు మది మెచ్చు హంసికలకోమలనాదము లాలకింపఁ డా
వెలఁదిమృదూక్తినిస్వనము శ వీనుల నించు విభుండు వేడుకన్. 58

తే. చెలువచివురుఁ గెంఁగేలఁగాశ్రీరజలము, నతివనగుమోముననుజందఁనాంబువులును
నెలఁతవేనలిఁ గస్తూరినీరు నయ్యె, నయ్యెడలకాంతిఁ బతికరయంత్రవారి. 59

క. తడిసి మెటుఁగుఁబొగ రెక్కిన, పడఁతుకలలితాంగయష్టి శ పదనికి రాఁ బుల్
గడిగినమరుఖడ్గలతిక, వడువున మోహనవిలాసవైభవ మొందెన్. 60

చ. వెలఁదికి మోవికెంపు నెఱివేనలికప్పును దంతపంక్తి నుం
దెలుపును బేర్చి యొప్పెసఁగె శ నీళులపొందున నట్ల యెవ్వరిం
గలసిన వారివారిదెసఁ శ గల్లుగుణం బనుకూలవృత్తి ని
ర్మలమధురస్వభావులు సమగ్రవిలాసము వొందఁ జేయ రే. 61

సీ. నెత్తమ్మిపుష్పాడి శ నెఱిసీర నిడుపుగాఁ బాపట సిందూరభంగిఁ బోయుఁ
జెందోవఱేకు ముఁయ్యందంబుగాఁ దీర్చి కమనీయముగఁ దిలకంబు వెట్టు
నిందీవరములబహిర్దళములు డుల్చి కణ్ణావతంసముల్ శ గా నొనర్చు
గుముదనాళము వుచ్చి శ కొని పేరుగా గిల్లి హారంబువడువున శ నలవరించు

- తే. గమలదళము మృణాళకాండమునఁ జేర్చి, యాలవట్టంబుగావించిలీలమెఱయ
విసరు నల్లన రామభూవిభుఁడు జనక, రాజనందనమన మనురాగ మొంద. 62
- చ. తమతమయంత నెచ్చెలులుఁ శ దారును నెప్పటియట్లు యాటఁ జి
త్తము దనివోక వారిగెడఁ శ దామరసాక్షియు రామదేవుఁడు
సముచితలీల మై వివిధశాచువిహారము లర్థి సల్పి రం
గము లభిరామరేఖ ననకాంతివిలాసముః బొంది క్రూరగన్. 63
- ఆ. ఇట్లు కమలపండ శ మిక్కడక్కడ వడ, నభిమత ప్రకారహరిలీలఁ
గేలిసలిపి వేడ్కఁ శ జాలించి వెడలిరి, విభుఁడు జానకియును శ వెలచిపిండు. 64
- క. జలసీ క్తము లగునంగక, ములచెలు వొండొరులభావముల నత్యాద్య
బులు సేయఁ బతెయు నాతియు, నిలిచి పొలిచి రపుడు కమలసీతటభూమిన్. 65
- క. కలిగుగతిఁ గాంచి మేనుల, జలకణములు గోరకముల శ చందంబునఁ జె
న్నలవటుపఁ గొలనివెలి నిం,తులు నిలిచిరి తీరలతలతోఁ దడఁబడుచున్. 66

సీతారాముల లీలావిహారవర్ణనము

- చ. వలయుతెఱంగునక విభుఁడు శ వస్త్రవిలేపనమాల్యభూషణం
బులు దగఁ దాల్చి వందిజనముల్ చతురంబుగ సంస్తుతింప వా
రల నభివాంఛితార్థముల శ రంజితచిత్తులఁ జేసె నెప్పునం
బలర నలంకరించిరి వాయస్యలు సీతయు రేఖవితగాన్. 67
- క. లలితకమనీయనుహిమల, నెలనాఁగయు సఖులుఁ గలసి శ యేతేరంగ ముం
గల నడచి కంచుకులునుం, దలతల మనఁ బతెయుఁ జతురతరముగఁ నడచెన్. 68
- క. ఇమ్మెయి నిష్టవినోదము, లమ్ముదితయుఁ దాను రఘుకులధీశుఁడు చి
త్తులఁ జిగురొత్తఁగ నిత్యమ్మును సలిపె ననురాగతత్పరవృత్తిన్. 69
- సీ. కర్పూరధూపాదిగంధసంవాసితాభ్యంతరరమణీయహర్త్యములను
వర్ణచిత్రతపటవర్ణనిర్మితతిరస్కరిణీమనోహరాగారములను
గోకిలకలహంసశకులమృదుమంజులారవరమృగవలతాభవనములను
గృతమయూరలాజితనిజాంగణచిత్తరంజితలీలాద్రికుంజములను
- ఆ. బహువిధాభిరామవిహరణస్థలములఁ, దత్తదంతరంగవృత్తితోడ
మనుజవిభుఁడు ప్రియకుమది ముద మెలరార, లోలుఁడై మనోజశకేళి నొనయు.
- చ. ప్రమదము మూర్త మైనటులు శ రాగము రూపు వహించినట్లు వి
భ్రమ మొడ లెత్తినట్లు రతిరాజవిహారకుతూహలంబు దే
హముఁ దగఁ దాల్చినట్లు హృదయంగమ యై విలసిల్లు చున్నయా
రమణిఁ బ్రమోదరూఢమదరంజితఁ జేయు విభుఁడు ధీరుఁ డై. 71
- సీ. చూడ్కికి సందడి శ సొరనీక యెందేనిఁ జూచు చాడ్పున నొప్పు శ చూటవిడిచి
తగవుమైసోపాన శ మగుచునుఁబల్కుల నెక్కినరసముల శ నెలమి వడసి

- తనదుమైదీవకుః శ దావలంబుగఁ జేసి పులకలచిత్తంబు శ నెల వెఱింగి
బెరసినమేనడిఁ శ సకులగాయువు గని కన్నులచెప్పుననన్నుఁగాంచి
- తే. సొగిసి క్కాగిట సోలెడు శ మగువయంత,రంగ మావిష్ట మైనటులంద కలసి
తగులుదగిలించుటయును నిర్దటకు సరియ, కాఁగ నధిపతి లలితాంగిరగవసె నర్థి.
- చ. ఎడఁ బొలివేనివేడుకల శ యే డ్డెఱసొంపున నంతకంత కె
క్కు డగుమదంబుపేర్చి రతికోర్కులు గొమ్ములు వోవ నప్పుడ
ప్పుడ నలిఁ జేరినట్టులు విభుండును వారిజపత్ర నేత్ర యుం
గడపల లేని కేలితమశంబున నుల్లము లుల్లసీల్లఁగాన్.
- 73
- సీ. ఎలమి నొండొరులకుఁదలయంపులుగఁజేయు బాహులతలు జన్మఫలము లొంద
నలి నొండొరులమీఁదఁబొలుపారుకనుదోయి సుఖములఁ జుట్టినచూఱ లాడఁ
గాయున నొండొంటిఁ శ గదిసినతనువులు పులకాంకురంబులఁ శ బ్రోవి గాఁగ
నిచ్చుమై నొండొంటిఁ శ జొచ్చినమనములు నిరుపానుంపుల శ నెలకొనంగఁ
- ఆ. గడఁగ లొండొరువులఁగడవఁ గేలిచతు,రతలు వెలయఁ జూడ్కులతిశయిల్ల
సుఖముసొంపు నొక్కసూటి నడవంగ, సతియుఁ బతియుఁ గ్రీడసల్పి రర్థి.
- 74
- ఉ. లేనినెఱంబు వ్రేల్చి మదనలీలకు నాఁక యొనర్చి మానముం
బూనినయటు సౌ రెదకుఁ శ బుక్కిటిబంటిగఁ జేసి యల్కవే
పో నొక కారణంబుపయిఁ శ బూని వెసం బయిపాటు మున్నుగాఁ
దేనియ లుట్టఁ దేలు జగతీపతి కుగ్గలి రాముఁ డింతికిన్.
- 75
- సీ. అదరులు గదిరిన శ నఱిముటి వ ర్తిల్లు చెయువులక్రందునఁ శ జిక్కువడుచు
నేర్పులు గడఁగిన శ నిరతంబు లై చెల్లు కామతంత్రంబులఁ శ గళుకు లగుచుఁ
గోర్కు లేచినఁ ద్రిప్పికొనునింద్రియంబుల యక్కట దీర్పంగ శ నడరఁ బడుచు
మెచ్చులు వచ్చిన శ మిగుల నానందించు మనములతలపోత శ కనువుగొనుచుఁ
- తే. దనివి వొందిన నల్లన శ తలుపు మగుడ, వేడుకలయెడఁ గొసరుల శ వింతతమక
ములకు మొదలై నఁబొదలుచునెలఁతుకయును, మనుజుపతియునొనర్చిరిమదనకేలి.
- క. ఒండొరువులమదనకళా, పాండిత్యము మెచ్చమియు నెఱపం బిడ నెఱమై
యొండొరులకు నానంద మ,ఖండము గావించురతము శ గైకొండ్రు తగన్.
- 77
- సీ. తూలెడునుగురులొదోతెంచుఘర్తాంబువులఁ దోఁగి నుదుటపై శమలఁగుచుండ
లలిసొంపు పెంపునఁ బొలయక కనుదోయి నానుచు నెడనెడఁమానుపడఁగఁ
గుచములనడుమఁ దూరగుచు నున్న హారము లల్లన చనుమొనలందుఁ గ్రాల
బెడఁ గొంద నల్లాడు శ తొడవులమెఱుఁగులువెడలకయచ్చోటఁగడలుకొనఁగఁ
- తే. గేలికడఁ దోడ్తోనడఁగించి యవయ,వములుసడలంగఁ జేయుచువచ్చుచొక్కు
లేతదమి గ్రొత్తచెన్నొందులేమచంద,మధిపుడెందమానందశమయంబు నేనె.
- 78

క. మఱపు ముసుగువడ వేడ్కలు, దెఱపులుగొని నిగుడ రెండుదెఱగులచేతం
బొజ్జివోపునెమ్మనంబుల, నెఱి నిరువురు నలవరింప నేరరు రతులన్. 79

సీ. మానవనాథుఁ డుగ్గలిఁ గొఁగిలింతుచో సడలుకే ల్పిగియించు న కడఁక లేమి
యతివ భూధవునధరామృతం బానుచో దొప్పవాతెఱ యంటుతోట్టుపాటు
నృపతి లేమను గేలి న పుణత నొరయుచో వెడఁగులై చెయులువీపుపాటు
వామాక్షి మేదిసీవల్లభుఁ గొసరుచోఁ గొదలు పల్కుల క్రియఁగూడ కునికి

తే. యొండొరులచిత్తములనాఁటియొలయుచున్న, జొక్కులెక్కుడునేయంగసోలమడరి
యిరువురును సౌఖ్యరసములఁ న గరువు గట్టి, పోసిచేసినరూపుల న పొల్కులైరి.

క. భూపాలుఁ డిట్లు మోదం, బే పారఁగ మోహములకుఁ నెల్ల నివాసం
బై పాలించెను రాజ్య, శ్రీవెం పభిరామముగ నశేషధరిత్రిన్. 81

— సీతాదేవి గర్భము చాల్చుట —

ఉ. అత్తల కెల్ల భూరివినియంబునఁ బంపు దగంగఁ జేయుచుం
జిత్త మెలర్ప నాథుఁడనిసేయుచు బాంధవతుష్టి నేయుచున్
విత్తములన్ మహీసురుల న వేమఱుఁ దృప్తులఁ జేయుచున్ మహా
దాత్తగుణాలి నొప్పె వసుధాసుత నిత్యశుభంబు పెంపునన్. 82

క. సమ్మదమున భూచక్రము, తొమ్మిదివే లేడు లేలి న తుది రాముఁడు చా
నెమ్మనమున నినకులము ధృవమ్ముగ సత్పుతులఁ బడయవలె నని తలఁచెన్. 83

ఆ. తొమ్మనూటిమీఁదఁ న దొంబదితొమ్మిది, వర్షములకు నంత న వసుధశ్శక్తి
యతిధివిప్ర దేవపితృతర్పణంబుల, గర్భమహిమఁ దాల్చెఁ న గౌతుకమున. 84

క. అంత నొకనాఁడు లీలం, గాంతారత్నంబు నాథు న కడ మెలఁగఁగ నే
కాంతంబునఁ గనుఁగొని యత్యంతమనోహర మడర న నతఁ డిట్లనియెన్. 85

సీ. చంద్రికపైఁ బర్వతాచారవల్లికవోలె వెలఁది నీయంగంబు న వెలుకఁ బాతె
హేమకుంభములపై న నింద్రనీలములట్లు కాంత నీచను మొనల్ న గప్పుమిగిలె
వెడవాడులీలారవిందయుగ్మముమాడ్కి సుదతి నీకనుగవసోల మందె
బెన్నిధిఁ గాంచినపేదచందంబునఁ బొలఁతుక నీకొను న పొదలుకొనియె

ఆ. లలన నీదుచెయ్యులలసంబు లయ్యె ల,తాంగి నీదుమందయానలీల
జడను దాల్చె గర్భ న సంపదకలిమి నీ,యందుఁ దేటపడియె న నిందునదన. 86

ఉ. మొగ్గల మైనకోర్కి దుదిఁముట్టఁగ నుత్సవలీలఁ జూడ నా
కగ్గము గాఁగ వంశము సుధాంశుఁడు గల్గిన రాత్రివోలె నీ
విగ్గురుగర్భసంపద వహించియుఁ జెప్ప వదేమి నాపుడున్
సిగ్గును లేతనవ్వుఁ గదిసెం గమలాననముద్దుమోమునన్. 87

— రాముఁడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరవనములకుఁ బోఁగోరుట —

చ. తనమదిలజ్జ వాపి వసుధాపతి మేవడి యైనసూటపొం
దునఁ దగఁ జేరి కోరికలు న దోచుతెఱం గెలుఁగం దలంచి య

ల్లన యడుగంగ సన్నదవిలాసమునే డైట నెమ్మొగంబు నూ
తనరుచి నొప్పంగ వికచతామరసానన వేడ్క నిట్లనున్.

88

శా. సింగంబుల్ మునిబాలకుల్ దిరుగుచోఁ యెవ్వొడి మో మియ్య సా
రంగంబుల్ దిరుగం దపోభనసతుల్ య రాజీవముల్ గోయుటల్
రంగద్వీచులఁ బద్మముల్ మెఱయ ధర్మ ప్రీతి మైఁ జూచుచున్
గంగాతీరము కానలోనఁ దిరుగంగఁ గౌతుకం బయ్యెడిన్.

89

ఆ. అనిన రఘువరేణ్యుఁ య డమ్మాటలకు నియ్యకొని లతాంగి సీవు య గోరినట్ల
చేయు టెంత పెద్దశీఘ్రంబ యచఁకికి, బుచ్చువాడ ననుచు య నిచ్చమెఱసి.

90

క. ఆసతికడ సరసంబుగఁ, బాసి నడిమికొలువునకు నృపాలుఁడు సనినన్
దాసి నిరంతరమును నే,వాసోఖ్యముఁ బొందఁ బడయువారులు ప్రీతిన్.

91

— రాముఁడు నర్తనచివులచలన లోకంబునము నెలుంగుట —

క. పొడసూపి యుచితముగ నలుగడ నల్లన చేరి కొలువఁగఁ దగుమాటల్
వొడమినసమయంబునఁ బతి, పడుచుంబై దలను బోవఁ య బనిచి నయమునన్.

92

తే. పుల్ల రాజీవదళములఁ య బొల్ల నేయు, వెడదకన్నుల నునుఁగాంతి య వెల్లిగొనఁ
నర్తనచివులమొగములునగుచుఁ జూచి, పారిలో భద్రుఁ డనియెఱువఁవానితోడ.

శా. పౌరశ్రేణియు భూజనంబు నను సంతభావించి కీర్తించునో
నేరం దున్నదుఁ డంచు లాఘవముగా య నిందించునో దీని నీ
వేరూపంబున వింటి విన్న తెఱఁ గోక్కిం తెనిఁ బోసక వి
స్తారం బొప్పంగఁ జెప్పు మన్న నతఁ డుద్యత్ప్రీతి మై నిట్లనున్.

94

మ. జనకుం డానతియీఁ దపంబునకు నిష్ఠు గానకుం జన్న పెం
పును దుగ్గిం బొకయింత లేక లవణాంభోధిం గళామాత్రం గ
ట్టినసామర్థ్యము దేవబృందమునకున్ య డెందంబుపై రా యనం
జనునాపం క్తిముఖున్ వధించినమహోత్సాహంబుఁ గీర్తింపఁగన్.

95

క. కలయంగ నెల్ల యెడలం, బలుమాటును విందు ననినఁ య బ్రమదం బెసఁగం
గల దున్నరూప యిది నీ, పలుకులు మా కెక్కె నని నృపాలుఁడు మఱియున్.

96

తే. తొలుత రాజ్యంబు సేయంగఁ య దొడఁగి మనము
వివిధవర్ణాశ్రమంబుల య వృత్త మరసి
యలవరించుచోఁ గొందఱ య కహిత మగుటఁ
గొన్ని మాటలు వుట్టక య యున్నె యనిన.

97

ఉ. ఈయనుమాన మేటికి నశరేశ్వర మీపరిపాలనక్రియో
పాయము ధర్మనిష్ఠయుఁ గృపాగుణమున్ వినయంబు పెంపునున్

న్యాయవిశోధనంబును నీయంత్రితసత్యవచోవిలాసముం
బాయక విందు నెందు నరభంజన సూరిజనానురంజనా.

98

చ. అనవుడు భద్రుఁ జూచి ముద్రమందుచు రామధరాధినాథుఁ డి
ట్లనియె మదీయసంస్తుతులు శ నన్నియుఁ జెప్పితి కీడుమాట నె
ప్ప నగునొ కాదొ నాక ననుఁ శ బాపము సుట్టక యుండ నేమి గ
ల్గినఁ గలయంతవట్టును నశిల్బిషమానస చెప్పు మేర్పడన్.

99

క. అనుటయు నతండు వెలవె, ల్ల నగుచు డెందంబు గొందలం బందగ జె
ప్పను జెప్పకుండ నేరక, యనుమానముతోడ నిక్క శ డక్కడవడినన్.

100

ఆ. అధిపుఁ డింగితజ్ఞుఁ శ డై యితఁ డొప్పని పలుకు వినఁగఁ జెప్ప శ నలికియున్న
వాఁడు గొంకుఁ బాపవలయుఁబొమ్మని తన, యెదఁ దలంచి యతనికీట్టు లనియె.

క. లోకులమాటలు నెప్పిన, నా కెగ్గగునే ప్రియం బొనర్పు హితుడ వై
నీ కింత వెఱవ నేటికి, నేకాంతం బయినచోట శ నే నడుగంగన్.

102

ఆ. కీడు గాంచి మనల శ నాడెడువారల, నోళు లుడుపఁగా మనోముదంబు
నొందుఁ గాన దీననొండెగ్గు లే దని, తఱిమి యడుగుటయును శ వెఱపుఁబాసి.

క. ఇతఁ డెటు నెప్పు నొకో నా, మత గలఁ గెడు జనులపనులు శ మఱవక యుచిత
స్థితి నడపుదు నని తలఁకెడు, పతి కాతం డెలుఁ ప రాలుపడ ని ట్లనియెన్.

104

సీ. ఎల్లలోకంబులు శ నెఱుంగ నత్యంతదురాచారుఁ డైనదశాననుండు
చెఱఁ బట్టికొనిపోయి శ యటముఱి బెద్దకాలంబేనిఁ గేలవనంబులోన
నునిచిన నున్న యాజనకరాజాత్తజ నెడ నించు కేనియు శ నెగ్గు గొనక
దైర్యంబు వాటింఁచుతలఁపు వోవిడిచి మన్తధగోచరుం డయి శ మగుడఁ దెచ్చి

ఆ. యనుగలంబు నేసికొని యున్న వాఁ డని, యజ్ఞ లయినజనము శ లాడుచుండ
నెల్లచోట విందు శ నింతనిక్కువ మని, పల్కుటయును రఘునృపాలకుండు.

క. సుఱసుఱ డెందము సూఁడిన, తెఱఁగున నొక్కింత స్రుక్కి శ ధీరుం డగుటం
గొఱతవడ కుండ వినుటకుఁ, బెఱవారల కీట్టు లనియెఁ శ బ్రియవదనుం డై.

క. మీరలు నాసత్కిర్తియ, కోరుదు రేప్రాద్దుఁ గాన శ గురుదురితపరి
హారము సేయం దగు నే, సీరాపమ యగుట నిశ్చయింపఁగ వలయున్.

107

చ. అనుడు విషాద మంది విజయదాదులు దేవ భవచ్చరిత్ర మ
త్యనఘము దీనిఁ జూచి చెడనాడఁగ నాలుకయెట్టు లాడు దు
ర్జను లగువారు కొందఱు విచారవిహీనత నిట్లు వల్కుఁగా
విని విని వారిమాటలకు శ వేసరి యుండుదు మెప్పు నెల్లెడన్.

108

—ॐ లోకాపవాదభీతుఁ డై రాముఁడు తమ్మునితో నాలోచించుట —

ఉ. నావుడు మూర్ఖవచ్చినమనంబునకుఁ ధృతి యూత యిచ్చి సం
భావన వారిఁ బోఁ బనిచి శ పార్థివమూఢుఁడు దల్లడంబునం

- దావుకొనంగ లేక తనతమ్ముల నప్పడ పిల్వఁ బంచి నా
నావిధచింత ముట్టికొనినన్ వెగ డందుచు నా ర్తమూర్తి యై. 109
- ఆ. అధికవినయ మెసఁగ నాభరతాదులు, నగరి కేఁగుదెంచి నరవరేణ్యుఁ
డేకతంబు వీకు నీకాడువగలచే, నందుచుండఁ జేర న వచ్చి వచ్చి. 110
- సీ. తారలు లేనిసుఖధారోచియునుబోలె నొంటి యేలొకో నృపుఁ న డున్న వాఁడు
చిత్రరూపంబున న చలువున నేలొకో పతిమూర్తి నివ్వెఱ న పాటునొందె
సాపరాధులఁ జూచు న న్నేలకో రాజు మనమిఁదిచూడ్కులుఁమగుడఁ బెట్టెఁ
గొముది పైఁ బర్వు న కమలంబుచాడ్పున విభుముఖం బేలొకో న విన్న నయ్యె
తే. ననుచునల్లనిమాటల న న్కుమారు, లు త్తరములేనియడుగుటఁబొందొరువుల
నడుగు చంతంత నిలుచుచునగ్రజన్తు,పాలి కేతెంచి భక్తిమైఁ న బ్రణతు లైరి.
చ. తగఁ బ్రణమిల్లినం దనదుతమ్ముల నందఱఁ జూచి వేడి పై
నెగయుకరంబులం గొని మహిమతి యల్లన యె త్తి బాష్పవా
రి గడలుకొన్న నాఁగుచు శరీరము నేలకు వ్రాల వచ్చినన్
మగుడఁగ నిల్పుచున్ వెగడుఁమాటలు గుత్తుకలోనఁ బట్టుచున్. 112
- క. ఈరాజ్యసంపదున్నతి, మీ రిచ్చినయదియ నామహిమార విపత్సం
తారకులును జుట్టంబులు, మీర చెలులు మీర ధనము న మీర తలంపన్. 113
- క. కావున నెయ్యది వుట్టిన, మీవలనన తెగువ యగుట న మీ కెఱిగింపం
గావలయు లోకజనని,దావాదము తెఱఁగు వినుడు న తాత్పర్యమునన్. 114
- క. అనుతనమాటకు మున్నీ, మనుజుపతికి నింత యేమి న మాడ్కినొకో నేఁ
డనువగ డోలాందోళిత, మనస్కు లై యున్నయక్కుఁమారులు వినఁగాన్. 115
- ఉ. రావణునింట నుండఁగ ధరాసుత నే మరలంగఁ దెచ్చిసం
భావన నేత కష్ట మనిపల్కిరి చూచితె లక్ష్మణా ! మహా
దేవుడు బ్రహ్మయున్ మునులు న దేవగణంబులు మెచ్చ నయ్యెడం
భావకుఁ డిచ్చె నాకు సతిఁ న బాపపుమాటలు వుట్టె నియ్యెడన్. 116
- ఉ. వేపురు నేల నేను బృథివీసుతచి త్తము పె పెలుంగనే
ధూవలయంబు సంచలతఁ న బొందిన వారధి మేర దప్పినన్
దేవనగంబు పాతగిలి న త్రెల్లిన నం దొకకిడు గల్గునే
యావనజాక్షి నిట్లు నెడ న నాడిన నక్కట నోరు పువ్వుదే. 117
- లోకాపవాదమునకై రాముడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట —
- ఉ. ఐనను మీకు నొక్కతెఱఁ న గస్థలితంబుగ నేను జెప్పెదన్
దానికిఁ గాదు నాక భువనంబులకున్ నను శుద్ధుఁ జేయుడ
జ్ఞానకి నెల్లభంగుల నిజంబుగ నిప్పు పరిత్యజించినం
గాని యకీర్తి వాయ దటుఁగా దని నోళ్లులు మూయవచ్చునే. 118

- క. జడమతు లయినజనంబుల, వెడనూటలు మాన్పు నిదియ శ వర వెబ్బంగిన్
సడికంటె జావు మే లని, యెడిపలుకు దలంప వలదె శ యిలఁ బురుషులకున్. 119
- ఆ. పూని జీవితంబు శ లైన మి మ్మైనను, వలయుచోట విడువ శ వచ్చుఁ గాని
వ ర్తనంబు గౌరవం బొకయించుక, యైన విడువ దుస్సహంబు నాకు. 120
- క. ఒకభంగిఁ బాపికొన రా, దొకొ మిథ్యానిద యనుచు శ నొండుదెఱుగు మీ
రకుటిలచిత్తుల రై చూ, డకుడీ నామదికి సుకటం బిది యెల్లన్. 121
- క. ఏ నెఱిఁగి యయిన నెఱుంగక, యైనను నితైఱంగ నిశ్చయము సేసితి నా
యాన నుండి నాకడ్డము, గా నొకపలు కైనఁ జెప్పఁ శ గడఁగితి రేనిన్. 122
- చ. అనవుడు వార లొండొరులయననముల్ గలయంగఁ జూచి య
జ్ఞపతి తెంపు వా వెడువిశాచము చిత్తములం దొకింత యై
నను మొలతేర కవ్విధమునం దమనిశ్చయ మైన లేకయే
మనియును బల్కరాక వెఱఁగందఁగ వెండియు నాతఁ డి ట్లనున్. 123
- ఉ. సూక్ష్మముగాఁ దలంచినవిశుద్ధచరిత్రము దుగ్ధిహేతువే
లక్ష్యయుఁ బ్రాణముల్ సరియె శ లజ్జకు రి త్తవిచార మేటికే
లక్షణ యెల్లి నీవు చటులస్థిరవాజులఁ దేరఁ బూన్చి యా
పక్షలనేత్రఁ గోరిక నెఱంబునఁ దొకొని పొమ్ము కానకున్. 124
- క. ఇమ్ములఁ జని గంగాతీ, రమ్ముతపోవనములందు శ రమియింపఁగ నా
సమ్ముఖమునఁ గోరినయది, యమ్ముద్దియ నచటి కనుఁ శ నగు సుకరముగాన్. 125
- క. కొని చని హస్తీ కితపో, వనపరిసరభూమిఁ ద్రోచి శ వచ్చెడి దయ్యం
గనకును నాకును నిదె విధి, యనుమానింపకుడు నిశ్చయం బైనయెడన్. 126
- క. అని పలికి తనదుతెగువకు, ననుజన్తులు తలలు వాంచు శ టనుమతిగాఁ గై
కొని వారి నిండ్లకును బో, బనిచి యచటు వాసి ధరణిపాలుం డరిగెన్. 127
- క. ధాత్రిపతి కనుజులకును, నేత్రంబులబాష్పవారోనిద్ర సుడుప నా
రాత్రియొకభంగిఁ జనిన సు, మిత్రానందనుడు వంత శ మిగిలినమదితోన్. 128

— రాముడు లక్ష్మణునివెంట సీత నడవులకుఁ బంపుట —

- చ. దివసముఖోచిత క్రియలు శ దిగ్గన సల్పి సుమంత్రుఁ జూచి దా
నవకులమర్దనుండు రఘునాయకుఁ డెక్కురథంబుఁ బూన్పు గా
రవమున దేవి నిర్జగతరంగిణిపొంతఁ దపోవనంబులన్
వివిధవినోదముల్ సలుపు శ వేడుక నాథుననుజ్ఞ నేఁగెడున్. 129
- ఆ. అనుడు నతఁడు గడఁక శ నరదంబు సక్కఁగాఁ, బెట్టి ఘోటకములఁగట్టి తెచ్చి
సవినయంబు గాఁగ శ సౌమిత్రి ముందట, నిలిపె నంత మేదిసీవిభుండు. 130
- క. అడ లడచి నెమ్మనంబున, వెడతెలి వొడఁగూర్చి మాట శ లేర్పడ కుండం
జడిముడిపడక నయంబున, నెడమడు వొక్కింత లేక శ యిట్లను సతితోన్. 131

చ. పొలుతుక గంగచేరువతరపోవనభూములు సూడ నీమదిన్
మొలచినకొతుకంబు దుదిగముట్టంగ లక్ష్మణదేవు నిన్ను నం
దులకు మనోముదం బెసంగఁ శ దోకొని పో నియమించితెన్ సము
జ్వలమణికాంత మైనరథసత్తమ మెక్కుడు రమ్మ నాపుడున్. 132

ఉ. అక్కట నాదువేడ్కుకుచితానుచితంబులు సూడకే విభుం
డొక్కతలంపువాఁ డయి సకముత్సుకతన్ నను దప్పు పుచ్చుగా
నిక్కమ యియ్యకో లరయ శ నెయ్యము తియ్యము గాదె యంచు నిం
పెక్కంగ రాముడెంద ముడు శ కెక్క రథంబు లతాంగి యెక్కినన్. 133

ఉ. అత్తటి సున్నభైర్యమున శ కచ్చెరువందుచు జీవితేశుహృ
ద్వృత్త మెటుంగమిన్ మదిని శ దీనికి నమ్ముట కున్తులించుచుం
జిత్తముభేద మాననముఁ శ జెందిన మాన్పంగ లేక లక్ష్మణుం
డుత్తల మందు చున్న విభుఁ శ డుగ్ధలి కాతనిఁ జూపి యిట్లనున్. 134

ఉ. దూరము నాక ఘోరవనదుర్గతలంబులఁ గేలి సల్పుఁగాఁ
గోరెడుభామలం బ్రియలఁ శ గోరినయట్టుల పుచ్చురాజులన్
ధారుణి నెందుఁ గాన మని శ తా మును దీనికి నడ్డపెట్ట నేఁ
బోరితమాడి యిట్లు నినుఁ శ బుచ్చుట కన్గినవాఁడు సూచితే. 135

క. అని తనమొగ మొప్పమి క,మ్మనుజేంద్రుఁడు నెఱము దప్పి శ మా టాడినఁ దా
నును దదనురూపవచనము,లను సంభాషణ మొనర్చె శ లక్ష్మణుఁడు దగన్. 136

—ॐ ఆశ్వాసాంతము (ప్రళమావిభక్తి) ॐ—

ఉ. పుణ్యుఁడు భారతీవిభవహృతవి కాసముఖారవిందలా
వణ్యుఁడు దీప్తకోపదవహహ్ని నిర్దగ్ధదగ్ధశాస్త్రవా
రణ్యుఁడు మానినీహృదయశరంజననై పుణరూఢరూపతా
రుణ్యుఁడు భీతీవిహ్వలవిరోధిశరణ్యవరేణ్యుఁ డున్న తిన్. 137

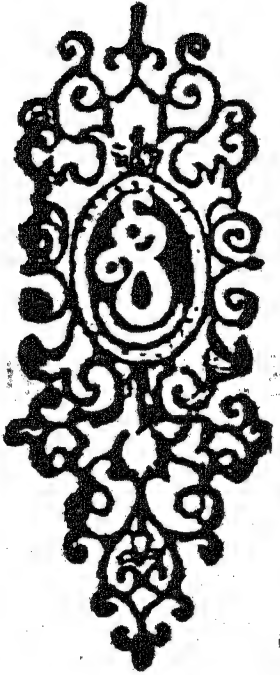
క. దుర్జయజై రిధరాధిప, తర్జననిస్సాగర్జితస్ఫురణుం డ
త్యూర్జితబాహుసంపదు,పార్జితవిఖ్యాతకలియుగార్జునుఁ డెలమిన్. 138

మాలిని. వితరణఖని యుద్య శ ద్వీరశృంగారలక్ష్మీ
పతి రతివరలీలా శ పంగకృత్సంగతాంగుం
డతులితమతివిస్తారాప్త దేవేజ్యుఁ డిజ్యా
ప్రతిదినపరితృప్తి శ ప్రాప్తసప్తార్చి ధాత్రిన్. 139

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తీక్కన నామధేయ ప్రణీతం బయిన యుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నం దప్టమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

నవమాశ్వాసము

వాణీకీర్తివ్రత

తీవేష్టితమూర్తి వసుమతీదైవతమో

దావహుడు కల్పకస్ప

ధావిజితుడు మనుమసిద్ధిధరణీశుఁ డొగిన్.*

1

క. జననాథుఁ డుడుగరలు భూతనయమనం బలరఁ గట్టి ఓ తగ నొప్పించెన్
మునివరులపత్నులకు ని,స్తుని మణిమయభూషణాంబరరాదులు ప్రీతిన్. 2

తే. ఇవ్విధంబునఁ దనతలం శ పించుకంత, యైన జానకి యెటుఁగనియట్లు గాఁగ
బాలతోడ విషం బిడుపగిది ననిచి, పుచ్చి రాఘవుఁ డుల్లంబు శ నొచ్చి మరలె.

❧ లక్ష్మణుఁడు గంగాతీరవనములకు సీతను దోడ్కొని పోవుట ❧

చ. లలితగతెన్ సతోయకమలస్ఫుటమార్గమునన్ శరీరర
క్షలు వినయంబుతో నడిపి శ గౌరవ మొప్పఁగ భక్తిపెంపుమై
నలయక పంపు నేయుచు మహాశ్రమభూములు వీడుపట్టుగా
లలనఁ దగన్ సుమంత్రుఁడును శ లక్ష్మణుఁడుం గొని పోయి రిమ్ములన్. 4

క. చని చని జనకతనూభవ,తనతనువున దుర్నిమిత్తతతి గలయఁగఁ దోఁ
చిన నిట్లనియె సుమిత్ర,తనయునితో నెమ్మనంబు శ చలకుచు నుండన్. 5

ఉ. తప్పక మున్ను గన్గొనువిధంబ యమంగళసూచకంబు లే
నిప్పుడు నాశరీరమున శ నెన్నియొ కాంచితి నంతరంగముం
ద్రిప్పికొనం దోడంగె బతేదిక్కున బంధులవెంట భృత్యులం
దొప్పమి యేమి వాటిలుట శ కో వెఱ పయ్యెడు నాకు లక్ష్మణా. 6

క. అనవుడు నమ్మాటలు గీ,టునఁ బుచ్చుచు నతఁడు లలితదోలాయతవీ
చినిచయసుభగాకృతి యగు, ననిమిషనదిఁ జేర నరిగె శ నత్యంతధృతిన్. 7

ఉ. అయ్యెడ రేవుబోయలఁ బ్రియంబుమెయిం బిలిపించి దేవికిం
జయ్యన నోడ వెట్టు మనిశాంతతఁ బిల్చి సుమంత్రుఁ జూచి నీ
వియ్యెడ నున్ను తేరనుచు శ నింతిని డించినఁ బోతపాత్ర పై
కొయ్యన పోవఁ దాను కని శ యుత్తరణక్రియ నిర్వహించినన్. 8

ఉ. సంతస మందు చున్న రఘునాథుడేవికి లోకవాదవృ
త్తాంతము నన్న దన్ బిలిచి యన్న తెఱంగును దత్తపావనో
పాంతము గావునం దెలియఁబల్కు దలంచుచు నల్లఁ జేరి య
త్యంతవిషాది గై రఘునాథునిజుఁ డాత్త చలించు చుండఁగన్.

శా. నా కింకణ మరణంబు కార్య మిటు లనన్యాయప్రవృత్తాత్ముఁ డై
కాకుత్స్థాన్వయదీపకుండు నను లోకత్యాజ్యఁ గావించె నం
చాకాంతాతలకంబుపాదముల పర్యంతంబుగాఁ బుణ్యగ
ణ్యాకారుం డిలఁ జాఁగి మ్రొక్కిన మనఁబాకంపముం బొందఁగాన్. 10

ఉ. కారణ మేమి నన్ను దశశకంతకులాంతకుఁ డెగ్గు వల్కెనో
నేరమి గల్గెనో యకట యిక్కము నా కెఱిగింపు మిట్టిదు
ర్వారమనోవ్యభం బొరయుఁవాడవు గావు వివేకవిశ్రుతా
చారుడ వైననీ వని విశాలవిహార గారవించినన్. 11

ఉ. ఇత్తెఱఁ గాచరించుటకు యే నిది యేటికి నియ్య కొంటి నీ
యుత్తమురాలి నోఁబలుక యే నోడగ వచ్చునె యంచు వెండియుం
జిత్తము గూడఁ దెచ్చుకొని యెప్పుక పో దని నిర్ణయించి డ
గ్గుత్తిక నెట్టి లక్షణుఁడు యోమలిఁ జూచుచు నశ్రు లొల్కుఁగాన్. 12

— రాముఁడు లోకాపవాదభీతుఁ డై విడనాడినవృత్తాంతము సీతకు లక్ష్యణుఁ డెఱిగించుట —

శా. ఏ నిం కేమని చెప్పుదున్ రఘుకులాధీశున్ జగం బెల్ల నీ
కై నిందింపఁగఁ జాల నొచ్చి యదీ మిథ్యావాద మైనన్ సమా
ధానం బేర్పడఁ జేయ కున్న నిజవృత్తం బెంతయున్ దూషితం
బై నీచత్వము రాక తక్క దని యూహఁపొహసంపేది గై. 13

క. పురజనులభూజనంబుల, పరివారం బొండుభంగి యబాయమి జీవ
స్మరణం బగుచున్న భవద్విరహంబున కియ్య కొనియె యిభుఁ డధికధృతిన్. 14

ఉ. ఏకత ముండి నన్ బిలిచి యేర్పడ నింతయుఁ జెప్పి తేరిపై
వే కొనిపోయి నీవు పృథివీసుత కోరినయట్ల కాఁగ నా
1. వ్రీ కులయాశ్రమంబునసమీపమునన్ మనకృత్యనిశ్చయం
బాకమలాక్షికిం దెలుపుమన్న నృపాలకునాజ్ఞ సేసితిన్. 15

క. ఆశ్రమ మల్ల దె మునిచర, శాశ్రయపు నిరస్తశోకవై యుండు జగ
ద్విశ్రుతి యగునీతియును, నాశ్రమవిరహితుడ యింక యే నని పల్కుటయున్.

— సీత తన్ను భర్త విడనాడినందులకై చింతించి లక్ష్యణునితో నయనిష్ఠరంబు లాడుట —

క. తాలిమి కొలఁదులఁబోవని, వాలాయపుదిగులు గుండె యవ్యయ్యఁ గదిరినం
గీరెడపినజంత్రిముక్తియ, నేలపయిం బడియె మేదిసీతనయ వెనన్. 17

క. పడి మూర్ఛిల్లి మగుడ నొక, వడికిం దెలివొంది బాష్పవారి గనుగవం
గడలుకొను చుండ వాతెఱఁ, దడుపుచు వెలవెల్ల నగుచుఁ ధల్లడపడుచున్. 13

క. పలు కుడిగి పెద్దప్రొద్దా, కులదృష్టి మఱుది జూచుఁ గొండొక నవ్వు
దలయూచు ముక్కుపై నం, గుళమిడు వెఱంగందు వగలకుం గొలువిచ్చున్. 14

ఆ. సందియంబువడ విశాచంబునకుఁ జొర, మాటు వలుక నొండు ధ మాడ్కి నేయ
వెరపు గాక పిడుగు ధ వ్రేసినయ ట్టెన, మాట కియ్యకొనుచు ధ బోటిపలుకు. 20

క. అగుఁ గాక యట్లు చేసెద, జగతీపతిపనుపునేసి ధ చను నీవును నీ
తెగువ రఘుపతికి నీకుం, దగ వంట యే ననెడి దేమి ధ తమ్ముడ చెపుమా. 21

సీ. అఖిలధర్మస్థితి ధ నపచారి యందునే యశావనంబునఁ దప ధ మాచరించె
గరుణాసముద్రుడఁ ధ గాడందునే యట్టి యపరాధిఁ గృతకవాళయసముఁగాచె
నాశ్రితరక్షమై ధ నర్థి లేడందునే పగతుతమ్ముని రాజ్యపదవి నిల్పె
బాటించి నన్ను సంగభావింపఁ డందునే నాకుఁ గా నెన్నియతన్నములొ చేసె.

తే. బతి జనించినకోలెను ధ బరహితైక, లోలమతి యొడల్ సిదిమినఁ ధ బాలు వచ్చు
నాతఁ డిదికార్య మని నిశ్చయంబుచేత, నాయభాగ్యంబ యొండొకవేయు నేల.

క. ఇడుమలు గుడువఁగ బుట్టిన, యొడ లిది యిటు లోపుఁ గాక ధ యొడ్డులు నాచే
బడిరి తొలుభవమునం ది, ప్పడు తత్ఫల మంద కున్నఁ ధ బోవునె నాకున్. 23

ఉ. ఉల్లము పొక్కునెవ్వగలకోటటి యే మరణంబు గోరినం
జెల్లదె జాహ్నావీసలిలసేచన మూర్ధ్వగతప్రదంబు సు
పుల్లయశోభిరామ మగుభూపతివంశము నిల్చునంతలో
నొల్ల దురంతదుగ్ధముల ధ కోర్పుట మేలు దలంచి చూడఁగన్. 24

చ. ఆతులితపుణ్యమూర్తు లగున తల కెల్లను నేను భక్తి మ్రొ
క్కితి నెఱిగింపు సూర్యకులకేతువు నా విలసిల్లురామునం
తతి భరియించి యున్న యది ధ దానికి శోభన మందఁ గచ్చుప
స్థితి నయినం దలంపుదయసేయుఁడు మీ రని యప్పగింపుమీ. 25

క. జనపతికి నింక నే నే, మని చెప్పిన నేమి యగును ధ నది గడచనె నై
నను నూసువొక వెండియు, ననియెద నొకమాట రఘువరానుజ నీతోన్. 26

చ. తనమది నొక్కయుష్మతిక ధ దక్కిన మంచిది దానిఁ బాపఁగా
నని తలపోసి చేయుపని ధ కక్కట యేనును లోను గానె నా
కు నెఱుంగఁ జెప్పి పొ మ్మనుటకుం దగనే మొగమాట లేక మ
న్ననయెడ నైన రాజుల మనంబులు ద్రిప్పఁగ బల్లి గల్గునే. 27

క. కానిమ్ము నాకుఁ జెప్పినఁ, గానియ కా దధిపుపనుపు ధ గడతేర్పఁగ నే
బూనినపని యిది నీవును, బూని యొనర్చు టది యెల్లఁబొచ్చెమె చెపుమా. 28

తే. పతియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ శ బతియ చెలియుఁ
బతియ తల్లియుఁ దండ్రీయుఁ శ బతియ గురుఁడు
పతియ దైవంబుఁ గావున శ నతనిపం పా
నర్చుటయ కాదె ధర్మంబు శ నాతి కరయ.

2)

ఉ. మేనికి నంతవంతఁ బడ శ మిక్కిలి కాఁజీయఁ బెట్టి నొంపఁగాఁ
బూనితి నోర్ప కున్న నది శ వోవునె యట్లు జగంబువారలున్
మానము లేక యీ తులువనమాటల నాదెస నాడ దుస్సహం
బైనది దీని మానుపునుసపాయము చొప్పడ దేమి సేయుదున్.

30

మ. అను చుండన్ మటుమాట వల్కక సముద్యద్బాహ్వుఁ డై లక్ష్మణుం
డినవంశాగ్రణిదేవిపాదయుగళం శ బీక్షించి ధాత్రీతలం
బును ఫాలంబునఁ బొంద మ్రొక్కి వినయంబుం దీవ్రశోకంబు నె
మ్మనముం జుట్టుకొనం బ్రదక్షిణముగా శ మంద ప్రచారంబునన్.

31

క. వడి నంటఁ దాఁచుబలితపు,టడలున రూపజీనమనమునం దోరిమి పాఁ
తెడలి వెసఁ బురికిఁ బోఁ దెగు, వడరిన వావిడిచి దిక్కు శ లగ్రువ నటచుచున్.

— లక్ష్మణుఁడు సీతను గంగ దాటించి విడిచి పురమునకు మరలుట —

చ. అరిగి మరు త్తరంగిణియుసపాంతము డాయుచు రోదనంబుతో
బెరయఁ గిరాతు దీనమతిఁ శ బిల్చి తదాహితమానసాత్ర మా
తురగతి నెక్కి యద్దరికి శ ధూతకళంకుఁడు వోయె మేదిని
బొరలుచు నోడది క్కరయు శ భూతనయం బలుమాటుఁ జూచుచున్.

33

క. చని యరద మెక్కి యల్ల,ల్లన పోవుచు నిలిచి నిలిచి శ లక్ష్మణుఁ డయ్యం
గనఁ బోరిఁ బోరి మరలి కనుం,గొనుచుండఁగఁ గోమలియునుగొందలపడుచున్.

సీ. ము న్నా తెఱంగున శ నున్నట్టియే నిప్పు డిష్టైయి వనమున శ కెట్లు వోదు
నిది యేమి యొంటిమై శ నేతెంచి తనిన నెప్పాట నే మటుమాట శ వలుకనేర్తు
నెవ్వరితోడ నే శ నే మని యీదురవస్థ మాటికిఁ జెప్పి శ వనరుదానఁ
బతి యిల్లు వాపిన శ కతము న న్నడిగిన నేను ద ప్పేదిగా శ నేర్పరింతు

ఆ. మునిసతీజనంబు శ ముందటఁ గొంకక, యెవ్విధమున మెలఁగి శ యిచట నిలిచి
కాల మెట్టిభంగిఁ శ గడపుదు నే నని, యడలి యేడ్చుచున్న శ యవసరమున. 35

— { వాల్మీకి సీతవృత్తాంతము మునిపుత్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ
దోడ్కొనిపోవుట } —

క. మునిపుత్రకు లేటికిఁ జని, చని యయ్యెలుఁగునకుఁ జేరి శ చంద్రాస్యఁ గనుం
గొని యటఁ బోవక యరిగిరి, మనములఁగృహ గదుర నాశ్రమమునకు మరలన్.

ఆ. సరభసముగ నేఁగి శ సంయమిచరణార,విందములకు నధికవినయ మెసఁగ
మ్రొక్కి మోడ్పుఁగేలు శ ముందట నిగిడించి, యిష్ట మెఱుంగ నతని శ కిట్టులనిరి.

మ. ఒకనారీతిలకంబు గాననములో శ నుద్దామశోకార్తయై
వికలాలోకన మశ్రుధారలును బ్రహ్మరేణులిప్తాంగముం
బ్రకటాక్రందనమున్ వికీర్ణకబరీభారంబు వక్త్రాబ్జశో
షకనిశ్వాసగమోష్ణముం గలయవశంబు బొందఁగా నయ్యెడన్. 33

తే. అరిగి యరిగి కనుంగొనియటఁ జనుంగఁ, గాల్లు లాడక మీ కెటులగంగఁ జెప్పఁ
బాటు తెంచితి మేమహాభాగుసతియొ, నిరుపమోదా త్తమూర్తి యశస్వీరజాతీ.

చ. అనవుడు నమ్మనిప్రవరుఁ శ డారసువంశవరేణ్యుదేవిఁ గాఁ
దనమహాసీయబుద్ధిఁ గని శ ధర్మవిధిన్ మహితార్హ్యపాత్ర చే
కొని రభసంబునం జనియె శ ఘోరదశాపరిపాకతప్తచే
తన యగుచున్ మహిం బొరలు శ తామరసానన యున్నచోటికిన్. 40

మ. చని సంతర్పణవాక్యపూర్వముగ నాశ్వాసంబు గావించినన్
వనితారత్నము భక్తి న మ్మునిపదద్వంద్వంబునం దశ్రులం
గొని పాద్యం బొనరించె నాతఁడు మనఃకోటోభంబు సంధిల్ల ని
ట్లనియెన్ గద్గదికానిరుద్ధవచనుం శ డై యాసరోజాతీకిన్. 41

క. జనకుఁడు తండ్రియు దశరథ, జననాథుఁడు మామ యట విశాలయశశ్రీ
ధనుఁ డగురాముఁడు పతి యట, వనితలతో నిన్ను నెన్నవచ్చునె సాధ్వీ! 42

క. నీవచ్చినతెఱఁ గెడఁదను, భావించి యెఱింగి నీదుఃఖావనచరితం
బీవెడమాటల నాటడి, పోవుట కత్యంత చింతఁ శ బొందితి నబలా! 43

తే. లోకముల నెద్ది యేనియు శ నాకు నెటుఁగ, రానియట్టిదిలేదు నిర్మలత నొప్పు
నీదుచరితంబు తెల్లంబుగాదె రాము, నేగమియచూవెయింతయు శ నిక్కమరయ.

చ. ఇదె మనయాశ్రమం బిచట శ నీవు వసింపు తపస్వినుల్ ప్రియం
బొదవఁగ నీకు నెల్లపనియుం బరమాదరవృత్తి నాచరిం
చెద రిదె నీగృహంబునకుఁ శ జేరితి గావున నీదుగర్భ మ
భృదయముఁ బొందు దుర్యశము శ వోవుఁ బదంపడి నమ్ము మెమ్మెయిన్. 45

క. కైకొను మర్చన మనవుడు, నాకోమలి దెలిసి యర్ఘ్య శ మందుకొనియె సు
శ్లోకుఁ డగునమ్మనీశ్వరు, సాకతమున శోకవహ్నిశాంతతఁ బొందన్. 46

తే. ఇత్తెఱంగున నూరార్చి శ యింతిఁ దఱిమి, యల్లనల్లన తోకొనియాశ్రమమున.
కరుగుదేరంగ నమ్మనీశ్వరున కర్థి, నెదురువోయి తపస్విను శ లెరఁగుటయును. 47

చ. జనకునికూతు రార్యగుణశాలిని రామునిదేవి నీత యా
తనికొఱగామి నియ్యెడకుఁ శ దాపసవృత్తిఁ జరింప వచ్చె ని
వ్వనితకు నెల్లకృత్యము దోహానిశముం బరికించి బాంధవం
బు నెఱయఁ జేయుడి యని తపోధనసత్తముఁ డప్పగించినన్. 48

ఆ. ఆతఃస్వినులు ప్రియంబున జానకి, బొదివి యాత్మ వాసభూమి కర్ణి
తోడ గారవించి శ తోకొని పోయిరి, మునియు నిజనివాసమునకుఁ జనియె. 49

క. మునినాథుఁ డింతి దోకొని, తనయాశ్రమమునకు నేఁగు శ తేడ వంతయుఁ దా
నును నిలిచి యాసుమిత్ర, తనయుఁడు గనుఁగొనియె నశ్రుధారలు గవియన్. 50

— { పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణునకు దుఃఖోపశమంబుగాఁ
దొడ్డిటికక యెఱింగించుట } —

ఆ. ఇవిధమున రాఘవేశ్వరుడేవి న,య్యడవిఁ ద్రోచి మరలి శ యరిగి యరిగి
యడలు గదిరి యిట్టులనియె సుమంత్రుతో, నతఁడు మొగముదీనశమగుచునుండ.

క. మనయింటిచేటు సూచితె, మనుకులసత్తముఁడు తొఱఁగె శ మైథిలిని భూ
జనవాదంబు మహాత్ముల, యనఘచరిత్రమునకంటె శ నధికం బగుటన్. 52

సీ. అభిషేకదినమున శ నడవికిఁ దపమున కరుగుము నీ వన్న శ నట్ల చనియె
నందును నతిశాంతుఁ శ డై యుండఁగాఁ దన కోమలి నతిముఱి శ గోలుపోయె
నమ్ముగ్ధ మగుడఁ దే శ నని చన్నచోట న నేకవిధం బగునీడుమఁ బడియె
దెచ్చియుఁ బ్రీతి లో శ నొచ్చి యొడంబడి మనపుణ్యా మేది యిమ్మాక్కిజేసె

తే. నకట పుట్టినకోలెను శ నంతకంత, కగ్గలించినదుఃఖంబు శ ననుభవించు
చున్నవాఁ డన్న యే మని శ యుగ్గడింతు, నీమనోగ్లాని తెగుదలయెద్దిచెపుమ.

మ. అనిన సుమంత్రుఁ డిట్లనియె శ నాతనిపుట్టిననాడ వచ్చి త
జ్జనకునితోడ భూమిసురసత్తము లెల్ల ననేకదుఃఖభా
జన మగు నల్పసౌఖ్యుఁ డగుశౌర్యము ధైర్యము దానశక్తియు
వినయముఁ గలువాఁ డగుననిందుడు వీఁ డన వింటి నేర్పడన్. 54

ఆ. పితృవియోగజనితపీడయు ననుజవి, యోగజనితపీడయును సతీవి
యోగజనితపీడయును బొందు వీని న,నంగ వింటి నేను శ నరవరేణ్య. 55

క. కావున విధికృత్యము లగు, నీవృత్తాంతముల కింతయేటికి వగవం
జావును జేటును మనుజుల, కావిర్భావంబుతోన శ యైనవి గావే. 56

క. మఱియు నొకమాట యెవ్వరు, నెఱుంగనియది దశరథునకు శ నేకాంతమునం
దఱమఱ లేక దృఢంబుగ, నెఱుకపడం జెప్ప వింటి శ నే నొకరుండన్. 57

క. అది రాముఁడు భరతుండును, మొదలుగ నెవ్వరును వినరు శ మున్నైనను నీ
హృదయంబుకలక యుడువగ, మదిఁ గోరుటఁ జెప్ప వలసె శ మనునంశనిధి. 58

సీ. సర్వజ్ఞుఁ డనఁదగు శ దుర్వాసుఁ డనుమునీశ్వరుఁడు వసిష్ఠునాశ్రమమునందు
సాంవత్సరిక మైనసత్తంబు నడపంగ ధర్మప్రియుం డగుదశరథుండు
వేడుక జన్నంబుఁ శ జూడఁ బోయి మునిస్తవరు లిద్దఱకు నభివందనంబు
సే సిరహస్యగోప్తీవిరోధంబునఁ దత్పరు లగువారుఁ శ దాను నచట

- తే. నున్న యెడభూవరుడు దనకన్న ప్రజల, యాయురైశ్వర్యములు దదనంతరంబ
వారసంతతి తెఱఁగు దుర్యోసు నడుగ, నమ్మహిపతితోడ ని ట్లనియె నతఁడు.
- క. నీకొడుకు లధికబలభ, ద్రాక్షతులఁ బ్రవృద్ధిఁ బొంది యాయుశ్శీల
స్తోకంబులు గాఁ బుణ్యశ్లోకత నేలుదురు మధ్యలోకం బెల్లన్. 60
- ఆ. వెలయఁ బదునొకండు వేలవత్సరములు, రాజ్యమహిమఁ బొంది య రామభద్రుఁ
డనుపమానకీర్తి యార్జించి పదపడి, బ్రహ్మలోకసుఖముఁ య బడయువాడు. 61
- తే. అన్న రాజ్యంబు నేయంగననుజు లెల్ల, పనులు నడపుచు నీతియు బాహుబలము
మెఱయ వర్తిల్లి యతఁ డేగుతఱియ తమకు, నవసరంబుగ సన్గతకరుగువారు. 62
- క. చతురమతి రామునకు భూ, సుతయం దుదయంబు నొంది య సుతు లిరువురు వి
శ్రుతు లగుదు రందుఁ బూర్వజుఁడతులితసామ్రాజ్యమునకు నభిషిక్తుఁ డగున్.
- క. భరతాదు లయినమువ్వురు, నిరువురఁ నిరువురఁ ద్రిలోకహితపూజ్యులఁ ద
త్పరులం బడయుదు రయ్యా, గ్గురు నొక్కొకభూమిపతు లగుదు రుజ్జ్వలు లై.
- క. అనియెం గావున రాముఁడు, జనకతనూజయు న సౌఖ్యోచరితులు మనకు
వనటకు నించుక యేనియుఁ, బని గా దనవుడుచు హృదయపద్మం బలరన్. 65
- క. అలఘురఘువంశమునకు, దల మాటించుకయు లేమి య తథ్యముగా నీ
వలన సమస్తంబును నేఁ, దెలిసితి నామనము కలఁక య దీతె మహత్తా. 66
- క. అని సౌమిత్రి సుమంత్రుని, ఘనపరిరంభణము నేసి య గౌరవమున నా
తనితో సంభాషించుచుఁ, జన నొకపుణ్యాశ్రమంబు య చక్కటి యైనన్. 67
- ఆ. అచటి కరిగి మునికృతాధికపూజనంబులఁ బథిశ్రమంబు య పుచ్చి నాటి
రాత్రి యచటఁగడపిరామానుజుఁడుజన, శ్లోఘ్యమూర్తియగుచుఁజనియెఁ బురికి.
- లక్ష్మణుఁడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సీత నడవిని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పుట —
- చ. నగరి సమీప మైన నరనాథునిసన్నిధి కోహటించి నె
మ్మొగము వివర్ణతం బొరయ య మోసల నల్లన తేరు డిగ్గి నె
వ్వగ దలకొన్న వ్రేఁ గడరి య వ్రాలుగతిం దలపాంచి యేగె సౌ
మ్యగుణవిభాసి లక్ష్మణకుమారకుఁ డానృపుఁ డున్న చోటికిన్. 69
- మ. చని దీనాననుఁ డైనయజ్ఞనపతిం య జక్కంగఁ దాఁ జూడ నో
పనివాఁ డయ్యును ధైర్య మూడి విగళదృష్టాంబు లంతంత లో
నన యింకించుచుఁ దొట్టుపాటు చరణన్యాసంబులం జేర నీ
నినడం జేరి వినముఁ డయ్యెఁ బతిక య న్ని రాకకు మిఱఁగాన్. 70
- క. నేత్రములు దుడిచికొంచు సు, మిత్రాసుతుఁ బెఱకరమున య మెల్లన యెత్తె
ధాత్రీవిభుఁడు విషాదా, మాత్రహృదయుఁ డయ్యుఁడా సమాహితుఁడగుచున్.

చ. అతఁ డుపవిష్టుడై రఘుకులగ్రాణి కి ట్లను దేవ దేవి నన్
చితిని భవన్నిరూపితవిశిష్టతపోవనభూమికిం దగ
నృతి మునియాజ్ఞ నాశ్రమమునన్ వసియించె జరత్తపస్విని
యుతనవపర్ణశాల నభిలోపనతార్ఘ్య సగౌరవంబుగన్.

72

క. అని తననిర్వర్తించిన, పని విజ్ఞాపనము నేసి య పతితో నతఁ డి
ట్లను మఱియుఁ దన్త నోవే,దన మాన్పుతలంపునను హితము సత్యము గాన్.73

—ॐ లక్ష్మణుడు రామునకు దుఃఖోపశమనంబు నేయుట ॐ—

ఉ. ఇట్టివి దైవచేష్టితము య లెవ్వరికిం గడవంగరాదు మీ
యట్టిమహాత్ము లుమ్మరిక య లందినచో ధృతి గట్టి చేసి లో
గిట్టక యుండ గీడ్పఱిచి య గెల్వక తక్కిన నిర్వహించు పెం
పెట్టాకొ బుద్ధిమంతులకు య నెక్కుడుభంగిఁ దలంచి చూడఁగన్.

74

క. పెరుగుట స్రగ్గఁ జవులం, బొరయుట యవశంబు గాఁగఁ య బట్టుట చావన్
బెరయుట పాయఁ బదార్థోత్కరముల నైజ మిది యెట్లు య దప్పింప నగున్. 75

ఉ. కావున దారపు త్రసఖకామదముం బితృమాతృసోదరా
శావలనంబు గాఢముగ య సల్పుదురే మిము బోటు లై నను
భావితు లట్లు గాక నిరసపాయము లై కడచన్న వానికిం
బోవునె పెద్దవారితలపుల్ మును వేడుక యెంత కల్గినన్.

76

మ. జనవాదంబునకుం బ్రియం దొఱఁగ నుత్సాహంబు నేయంగ వ
చ్చునె యి ట్లెవ్వరి కీర్విధంబు దలఁపం య బోద్యంబు గాదే క్రమం
బున నిష్కల్తషవృత్తముల్ దెలియ నోపున్ లోక మెబ్బంగి నీ
మనువంశంబు భవద్గుణంబుల జగన్తాన్యత్వముం బొందెడున్.

77

శా. తాపంబుం బెడఁబాపి దుర్దమవిషాదంబుం దిగండ్రావి ని
ర్వాపారత్వముం బోవఁ ద్రోచి వగ లుద్వాసించి వెల్వెల్లఁబా
టేపొంతన్ మెలఁగంగ నీక మదికం య దెల్లం దెగం బుచ్చఁగా
నీపెం పార్యజనంబు మెచ్చు ధృతి కునైషంబు గావింపవే.

78

క. అసవుడుఁ దమ్మునిమాటలు, విని సంభావించి యీవివేకవచనముల్
సను నీకు నిట్లు నెప్పఁగ, నని విభుఁ డుల్లంబు కలక య యంతయుఁ దీఱన్. 79

—ॐ రాముడు దుఃఖము నడచుకొని ప్రజలు బాలించుట ॐ—

క. నీ పంచినట్లు చేసెద, భూపతులకు ననవధానమునఁ బుట్టు ననే
కాపదలు వినుము తొంటిమ,హాపురుషుల నని వినీతుఁ య డగునాతనితోన్. 80

క. నృగుఁ డనఁగ నిమి యనం జను, జగతీపతు లనవధానజాడ్యంబున ని
దగతిం బొందినతెఱఁ గా, సగరకులోద్భవఁడు నెప్పె య జతురత మెఱయన్.

తే. ఇట్లు సజ్జాప మొనరించియెల్ల పనులు, ననుదినంబును దలఁపింపు శ మఖిలజనులు
సంతసం బందునట్లుగాఁజక్కఁబెట్ట, నని నియోగించి యతనిఁబోఁ శ బనిచివిభుఁడు.

ఉ. అచ్చట వాసి యల్లఁ జని శ యాహ్నికవర్తన మాచరించి రా
లచ్చి వికాస మందఁగ నలంకృతుఁ డై మునిమాపు దర్శనం
బిచ్చిన మంత్రభృత్యసుకవీశ్వరు లాదిగ నెల్లవారలు
వచ్చి మహీశుఁ గొల్చి రనివారణఁ జిత్తము లంకురింపఁగన్. 83

ఆ. విభుఁడు నిఖిలజనులవిన్నపంబులు విను, వివిధసైన్యములకు శ సవరణముల
ననువుసేయు నభిమతార్థంబు లర్థల, కిచ్చు వేట లాడు శ నిచ్చవెలయు. 84

క. ఇవిధమున నిత్యంబును, నవ్వసుధాధిపుఁడు ప్రజల శ కనురాగలతల్
నివ్వటిలఁ జేయుఁ దనమది, నొ వ్వెలుఁగక యుండ బహువిశనోదపరుండై. 85

— రాముఁ డేకాంతంబున సీతం దలంచి చింతిల్లుట —

క. మనమునఁ బాయని ధరణీ, తనయవలనినగల నేకతంబ పొగిలి య
మ్మనువంశదీపకుం డి, ట్లను ధైర్యము పల్లటిల్లి శ యలుగులపడుచున్. 86

సీ. నీకకా యకట పినాకిబాణాసనం బద్భుతంబుగ సభ శ నట్లు సేసి
జనకానుమతిఁ దపంబునకు నక్కట నీవు ననుగమనంబు నేయంగ నరిగి
పాసియు మగుడ నిక శ బడయుదు ననునాస నక్కట ప్రాణంబు శ చిక్కఁ బట్టి
యక్కడ నేతుబంధాద్యుపాయముల నానందనం బయిన నీ శ పొందు గాంచి

తే. యిం పొసంగు నీయర్థి లియెల్ల వమ్ము, గాఁగఁ దుది పోయి నిన్నిట్లుగానపాలు
సేసి యాటఁజి బుచ్చితఁ శ జెప్పఁ జిట్ట, లయ్యె నామను వే మననంబుజాక్షి. 87

ఉ. అచ్చట లోకమంతయును శ నక్కటికంబున నుమ్మలింప నీ
చిచ్చు చోరంగఁ బోక మది శ చిక్కఁదనంబున నియ్యకొన్ననా
కిచ్చటఁ దెచ్చి నిక విడుచు శ టెంతటిపెద్ద జఘన్యవృత్తి కే
నచ్చట రచ్చ కెక్కుటకు శ నాటఁడిపోకకు నోర్తు మైథిలీ. 88

ఆ. అని దురంతశోకమునఁ బొంది నెజ్జపై, మేను వైచి కన్నులగోనలందు
నివుడు నశ్రువారిఁచెవులకొలంకుల, నిండ నిట్టు లను విభుఁడు మఱియు. 89

ఉ. వీట దురాత్ము లైనయవివేకులు గొందఁ బనింద్య మైనయ
జ్ఞోటిచరిత్ర మంగనల శ చొప్పుగ సంశయ మంది యాడు పె
న్నాటల కేల యీదురభిమానము పూనితి వాని నేల నే
గీటునఁ బుచ్చనైతిఁ బరికింపక చేసితి నింతిఁ బాసితిన్. 90

ఉ. లోకమువారిమెచ్చునకు శ లోలవిలోచనఁ బాటవైచితిం
బో కొఱగామి యంతటన శ పోయెనె దీనికి నింకఁ గొందఁ టో
హో కృప మాలి చేసె నిది శ యొప్పుదు పొమ్మని దుర్విసీతి గాఁ
గైకొని రేని పారిమది శ కందున కెయ్యది గందు దైవమా. 91

క. అని వందుచు నంగనదెస, వనటకు సామ్రాజ్యవివిధశవ త్తనమునకుం
దనచి త్తము పొక్కగ న,మ్మనుజేంద్రుఁ డుదా త్తవృత్తిమహి యేలునెడన్. 91

❖ రాముఁడు మునులమొఱ విని శత్రుఘ్నుని లవణుం జంపఁ బంపుట ❖

మ. వివిధాన్యాయపరాయణుండు రిపుదోర్విర్యానినార్యుండు నా
హవసంక్రీడనలోలబుద్ధియు మహాహంకారుఁడుం గావునన్
లవణుం డడ్డము లేక దానవకులశ్లాఘ్యస్థితిన్ మేదిసీ
దివిజవ్రాతము నెల్ల నాతురతఁ బొందించున్ సమిద్ధాత్ముఁ డై. 93

ఉ. దానికి రోసి సంయమికదంబక మారఘువంశస త్తముం
గానఁగ వచ్చి సంతతమఖప్రతిఘాతముఁ బ్రాణిహింసయున్
లో నగుచున్న వాని యతఃలోకదురాచరణంబు లన్నియున్
దీనత దోడఁ జెప్పిన మదిం గృప కోపముతోఁ బెనంగఁగన్. 94

ఉ. తమ్ములదిక్కు గన్గొనుచు శ దైత్యులపీచ మడంగ దయ్యెడుం
గ్రమ్మఁ దోచె వీఁ డొకఁడు శ గాసిగ విప్రుల నేడు కుండ శీ
ఘ్రిమ్ముగ నేగి యద్దనుజుఁ శ గాలుని ప్రోలికి నంపి రాకకుం
గ్రమ్మన నొక్కఁ డియ్యకొనఁగ వలయున్ మనలోన నావుడున్. 95

క. భరతుండును లక్ష్మణుండును, బరవసమునఁ బలుకు చుండఁ శ బతికట్టె దురం
గరములు మోడ్చి వినయసుం,దరుఁ డగుశత్రుఘ్నుఁ డత్యుదా త్తవచనుఁ డై.

క. వీరల కెదురఁగఁ జాలెడి, వా రచోన్ నెవ్వ రాలవణు మాత్రకు దు
ర్వారభవదాజ్ఞ నేఁ జని, వైరం బనుపేరు మాన్చి శ వచ్చెద ననుడున్. 97

క. అగుఁ గాక యితఁడు వోపుట, తగు నని వెఱవారి నుడిపి శ ధరణీవిభుఁ డొ
ప్పుగ లవణువీడు మధురకుఁ, దగఁ బట్టము గట్టెఁ బిన్నతమ్మునిఁ బ్రీతిన్. 98

ఉ. మంత్రసమేత మై భువనమాన్యత నొప్పునమోఘబాణ మా
మంత్రతుఁ జేసి యాతనికి శ మన్నన రెట్టిగ నిచ్చి వేడ్కమై
మంత్రుల భృత్యులన్ బుధసమాజము వైశ్యుల వారిజాతులం
దంత్రము రాజ్యచిహ్నముల శ ద్రవ్యసమూహము నిచ్చెఁ బెంపుతోన్. 99

❖ శత్రుఘ్నుఁడు లవణుపై నెత్తిపోపుట ❖

ఆ. ఇట్లు లొసఁగి మునుల శ నెల్లను జూపి వీ, రెట్లు చెప్పి రట్ల శ యెల్ల పనులుఁ
జేసి విజయలక్ష్మీఁ శ జేకొని రమ్మని, యధిపుఁ డనిచి పుచ్చ శ నతఁడు వోయి. 100

క. సురనదితీరంబునఁ గడు, బర పగుతనదండు విడియఁ శ బనుచుచు భరతా
వరజుఁడు వాల్మీకిమునీ,శ్వరునాశ్ర మమునకు నరిగి శ సద్భక్తిమెయిన్. 101

ఉ. అమ్మనిపాదపద్మముల శ కానతుఁ డై యతఁ డిచ్చుపావనా
ర్ఘ్యము వినీతవృత్తిఁ దగఁ శ గైకొని మూలఘలాదివన్యభ

క్ష్యములఁ దుష్టి వొంది సరసప్రియభాషలఁ బ్రౌద్ధ వుచ్చయం
దిష్టుల నాటరే నిలిచి యిచ్చ నిజాగ్రజాలం దలంచుచున్.

103

క. ఆరాత్రియు రఘుకులని,స్తారకు లగుసుతులఁ దరుణతరణిప్రతిమా
కారులఁ గాంచె ధరాసుత,వారిజలోచనులఁ గవలవారలఁ బ్రీతిన్.

104

క. మునిజనపత్నులు శీఘ్రమున నపుడే యరిగి యత్తపానిధి కెఱిగి
చిన నతఁడు సత్వతం డయి, చని బాలురఁ జూచి పరమసంతోషమునన్.

105

క. విశదపరిమార్జనమునఁ, గుశయును లవనంబు నిచ్చి య కులపతి ప్రితి
గుశలవు లనునామము లన,దృశముగ నిడి వారలను బ్రదీప్తులఁ జేసెన్.

106

ఆ. అట్టియవసరమున య నమ్మనిపల్లెలోఁ, బరఁగు నుత్సవంబు య పలుకు లెల్ల
మనము పల్లవింప య వినుచుశత్రుఘ్నఁ డం,గములఁ బులకసమితి య కరముదాల్చె.

— ఆశ్వాసాంతము-(ప్రళమావిభక్తి) —

మ. రమణీయాంగుఁ డభంగుఁ డుజ్జ్వలకృపారాధ్యుం డసాధ్యుండు దు
ర్దమసంరంభుఁ డదంభుఁ డార్యవినుతౌదాద్యుం డవార్యుండు ధ
ర్మమయస్వాంతుండు దాంతుఁ డూర్జితరమామాన్యుం డదైన్యుండు హృ
ద్యమితాలాపుఁ డపాపుఁ డంచితకృపాయత్తుం డుదాత్తుం డిలన్.

108

క. ఉభయబలవీరుఁ డభిమత, విభవసురప్రభుఁడు దర్పవిశ్రుతరిపుభూ
పభయంకరసామ్యాకృతి, శుభచరితుండు సుభగతాభిశోభితుఁ డెలమిన్.

109

మాలిని. ఆనఘుఁ డమితసత్త్వం య డన్యభూభృత్కృతాంతుం
డనుపమధృతిసారుం య డర్కతేజం డజేయుం
డనితరసమపుణ్యం య డర్థిమిత్రుం డమేయుం
డనుకృతఘణిహారుం య డన్వయోదాగుఁ డుర్విన్.

110

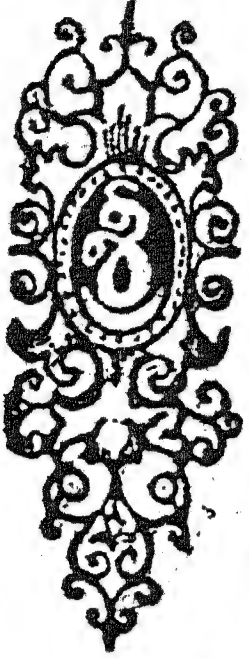
గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు నవమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

దశమాశ్వాసము

సంపాదికటాక్షవి

లాసుడు బాహువధానలంపటుడు గళా

వాసమతి దీనజనర

క్షాసక్తుడు మనుమసిద్ధిజగతీశుఁ డొగిన్.*

1

క. రేపకడ నక్కుమారుడు, దాపసవరు వీడుకొని మూదంబున విప్ర
జ్ఞాపితపథమునఁ దత్సల్లపరసాయత్తుడై బలంబును దానున్.

2

— మునులు శత్రుఘ్ననకు లవణుని వధించును పాయం బెఱిగించుట —

చ. చని చని విప్రులక లవణుజన్మము వానిభుజాబలంబు వాఁ
డనికిఁ గడంగుదందమును నద్దనుజాధముమర్తముం గ్రమం
బున నడుగంగ వారు మధుశపుత్రుడు వాడు మహాబలాధ్యుఁ డె
వ్వనికి రణంబునం జెనయ శ వచ్చునె యాతని నంచు వెండియున్.

3

ఆ. అద్దురాత్తుజనకుఁ శ డగుమధు వెంతయు, నరిదితపము సేయ శ హారుడు మెచ్చి
యొక్కనిశితశూల శ మొసఁగి యద్దానవు, హృదయకమల మలర శ నిట్టు లనియె.

క. ఇది యొకవాటున నని నీ, కెదిరినవీరునిఁ గృతాంతునేనియు నాఁ డా
మదనునిఁ గోపించిననా, నుదుటియనలశిఖగతిం దశనువుపాడ వడఁచున్.

5

క. క్రవ్వుట నప్పుడ నీహ, స్తమ్మున కేతెంచు నల్పశత్రునివైఁ గో
పమ్మున వైవకు మీ లో, కమ్ముల భస్మమ్ము సేయుఁ శ గావున దీనిన్.

6

చ. అనుడుఁ బ్రమోద మంది యతఁ శ డాగిరిజాహృదయేశుతోడ ని
ట్లనియె భవద్వరంబునఁ గృతార్థుడ నైతి మదీయవంశసం
జనితుల కెల్ల నీపరమసాధన మట్టుల చెల్ల నిమ్ము భ
క్తనికరకైరవాకరసుధాకర భూరిదయా ప్రియాకరా.

7

క. అనవుడు నటులే లగు నీ, మనోరథం బగ్గలంబు శ మానుము దానిం
దనయుడు గల్గినవానికిఁ, బని సేయుం గాక యనియె శ భవుఁ డాతనితోన్.

8

తే. అమృహాశూల మిప్పు డీ శ యసురయొద్ద, నునికి నెవ్వరు నెదురంగ శ నోప రతని
నయిన నీచేతఁ జచ్చు నశన్యాయవ ర్తిగాన దాని కుపాయంబు శ గలదు వినుము.

ఉ. ఎక్కడికేనియుం జని యనేకవిధంబుల జీవరాసులం
బెక్కిటిఁ గానలోఁ గడుపు శ పిక్కటిలం దిని మాపు వీటికిం
జక్కగ నేఁగుచోఁ దెరువు శ సయ్యన నీ వరికట్టుకొన్న వాఁ
డుక్కలు శూల మింటికడ శ నున్ని నిరాయుధవృత్తి నత్తఱిన్. 10

ఉ. నావుడు నక్కుమారుఁడు మనంబున నెంతయు రోసి యిట్లసం
భావితుఁ డైనవానితలపాటరయన్ నగుఁబాటు గాదె రా
మావనినాథుతమ్ములకు శ నట్టియపౌరుషవృత్తి మేలె మీ
రీవెర వాదరింపఁ దగుననే యనినన్ మును లెల్ల నవ్వుచున్. 11

చ. తగినతెఱంగు నేసినను శ దాని నెఱుంగరు చెట్ట గాంచినం
దెగడుదు రెల్లభంగి జగతీజనముల్ విను మట్లు గాకయుం
భగతు ననాయతంపుటగపాటునఁ బైపడి గెల్వ నోపినన్
మగఁటిమి దూలుటే దొసఁగు శ మారుగ దానవుఁ జంపు మెఘైయిన్. 12

క. అనిన నతఁ డిదియె కర్జం, బని నిజసంరంభవృత్తయల్పంబు నెఱుం
గనియట్లుగ వీధికి ద,వ్వనఁ బ్రజ విడియించె దానవుఁడు వచ్చుతఱిన్. 13

చ. తెరువున కడ్డ మేఁగి దృఢదీప్తశరాసనబాణపాణి యై
పురములు నీలు నేయుటకుఁ శ బూనినరుద్రుఁడుఁ బోలె లక్ష్మణా
వరజుఁడు నిల్చినన్ దనుజవర్గశిఖామణి గాంచి వీఁ డొకం
డెర యగుఁ బొమ్ము నా కనుచు శ నేఁడెఱ నాతనితోడ నిట్లనున్. 14

— ౧౧ ల వ ణ శ త్రు ఘ్న ల స ం వా ద ము —

క. నీ వెవ్వఁడ వేకార్యము, గావింపఁగఁ జూచె దేమికారణ మిచ్చో
నావచ్చు టెఱిఁగి యెఱిఁగియుఁ, బోవక వేఱొందుతెరువుదబో నిల్చుటకున్. 15

మ. అనినన్ భూపకుమారుఁ డల్లన సముద్యత్కీర్తి యారామచం
ద్రున కేఁ దమ్ముఁడ నాదునామమును శత్రుఘ్నండు విప్రప్రియం
బొనరింపం జనుదెంచితిం దురభిమానోద్దాము ని న్నాజి మా
ర్కొని మర్దింపఁగ నున్న వాఁడ ననుడుం శ గోపాత్మకాకారుఁ డై. 16

శా. ఏమేమీ రఘురాముతమ్ముఁడవె మీ శ రేపారి పై నెత్తి మా
మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ శ మార్థ్యంబు నైరించి యే
నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ శ వేతెంచితే మేలు మే
లీమై తోడన పోదు గాక యని దైత్యేశుండు దర్పంబునన్. 17

మ. నిలుమీ యాయుధపాణి నై రణములోని న్నిపు నిర్జింపఁగా
వలయున్ వచ్చెద నంచు వీటిదెసఁ బోవం జూచినన్ వీఁడు దో
ర్బల మొప్పుం దనశూల మెత్తికొని నా శ పై రాక కార్యంబె యా
కులతం బొందినచోన యీయసుర నాకుం జంపఁగాఁ జొప్పుడున్. 18

- క. కావున నీదనుజాధముఁ, బోవఁగ నీ కాఁగవలయు శ బొ మ్మని యడ్డం
బై వచ్చి మందహాసము,తో వానికి నిట్టు లనుఁ జరతురవచనములన్. 19
- క. అగు నగుఁ బో నిత్తునె నా, పగ చేకుట నిపుడ యెన్ని శభంగుల నయినం
దెగఁ జూతుఁ గాక విడుతునె, మగుడఁగదే పూట వెట్టి శ మా కిచ్చోటన్. 20
- ఉ. ఎక్కడఁ బోవవచ్చు నిదె శ యేచి మదీయశరాంధకార మే
దిక్కును గానకుండ దివిదీటుకొనన్ నినుఁ జుట్టుముట్టుచున్
మిక్కుట మయ్యెడున్ రణము శ మేకొని చేయఁగఁ బూని యియ్యెడం
జక్కనిబంట వై నిలుము శ చచ్చుట తప్పనె యెందుఁ బాటినన్. 21
- తే. తొల్లిరాముబాణాహతిఁద్రెల్లియున్న,దశముఖునిఁ జూచుసురలచందముననాదు
నిశితశరములఁ గూలిననిన్ను భూమి, సురలు గన్నార నిప్పుడుఁచూచువారు. 22
- క. అప్పలుకును విని కన్నుల, నిప్పులు రాలంగ నసుర శ నృపనందనుతోఁ
జెప్పఁ బలు కొండు గానక, యప్పటియని కియ్యకొని తదనురూపముగన్. 23

శత్రుఘ్నఁడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురుం జంపుట

- శా. ఆటోపంబున నెక్క టెక్కటియ శౌర్యావేశి యై నిల్చి య
చ్చోటం గల్లు తరువ్ర జంబును శిలాశస్త్రోమంబునుం బూన్చి యా
స్ఫోటక్షేత్రనదృష్టమూర్తి యగుడున్ శ భూపాత్యజుండుం బటు
జ్యాటంకంక మొనర్చె భూమివలయుం శ బాకంపముం బొందఁగన్. 24
- క. ఒక పూను వెటికికొని సు,భ్రుకుటితముఖుఁ డగుచు దనుజశృంగవుఁడు గుమా
రకు వైవఁ బూచుటయు నది, శకలములుగ నేసె నిశితశరసంఘములన్. 25
- చ. నృపతనయుండు దైత్యవిభూనిన్ రభసంబునఁ దీవ్రబాణజా
లపరివృతాంగుఁ జేయఁగ శిలాతలి నమ్ముల నిల్వరించి గ
ర్వపుఁబలుకుల్ వెసం బలికి శ వారనికోపరసంబుపేర్చి వాఁ
డుపలమహోగ్రవర్షము సముద్ధతి మైఁ గురిసెం గుమారుపై. 26
- చ. అతఁడు నిశాతసాయకము శ లద్దనుజుం గని తూట నేయఁ గో
పితుఁ డయి నింగితోఁ గదియఁ శ బేర్చినయొక్కమహామహీరుహం
బతులబలంబునం బెటికి శ హస్తయుగంబున నొక్కలావ కా
నతిశయలీలఁ ద్రిప్పి కదియంబడి దైత్యుఁడు బిట్టు వ్రేసినన్. 27
- ఆ. అమృహీరుహంబు శ నదరంటఁ దాఁకిన, నొచ్చి పంక్తిరథతనూభవుండు
మూర్ఛ వచ్చి యంగఁగములు శిథిలంబులై, మిడుకలేక పుడమిమీఁదఁ బడియె. 28
- క. పటతెంచి కరి మదమునే, డైఱఁ దొండం బెత్తివ్రేయ శ దెప్పటికమునం
గొఱసంది దాఁకి నేలకు, నొఱఁగినసింగంపుఁగొదమయొ ప్పమరంగన్. 29
- క. ఉన్న నది చావుగాఁ గొని, యన్నరభోజనుఁడు దుర్తదాంధుం డయి శౌ
ర్యోన్నతి నార్చి బ్రమరి గాఁ, జన్నయెడం దెలిసి రోషసంరంభమునన్. 30

- మ. అవసీనాయకనందనో త్తముః డమోఘాస్త్రంబు సంధించి క
ర్ణవతంసప్రభ లంగుళీయకముపైఁ శ బ్రాకంగ నాకర్షణం
బవగాఢంబుగఁ జేసి తైజసముతో శ నాలక్షితోరస్కుఁ డై
లవణుం గూలంగ నేసె రౌద్రరసలీలాస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగాన్. 31
- ఆ. ఆసురపాటు చూచి శ వసుమతీసురులు దీ,వనలు మున్ను గాఁగవచ్చి యక్కు
మాఁ బొదివి సంభ్రమంబును హర్షంబు, నెసక మెసఁగ నతని శ కిట్టు లనిరి. 32
- శా. ఈతం డప్రతిమానబాహుబలుఁ డై శ యేపారి మీతాత మాం
ధాతం దొల్లి వధించె నాపగ భవద్వంశంబునం దెవ్వరున్
వే తీర్పంగఁ దలంప రైరి త్రిజగద్విఖ్యాతిగా నిప్పు నీ
చేతం జచ్చెఁ గులంబుఁ దేజముఁ బ్రతిష్ఠింపంగఁ దా నల్పమే. 33
- క. అను చుంట నాకసంబున, ననిమిషు లేతెంచి రఘువరానుజ నీ చే
సినలోకహితపరాక్రమ,మున కెద మెచ్చితిమి వేడుకము వరం బనినన్. 34
- తే. నన్ను మధురాపురం బేలసన్న వనిచె, రాష్ట్ర మునకు వృద్ధియుఁబ్ర జాశరంజనంబు
వినుతసర్వర్తనము మఱివిప్రభ క్తి,నాకు దయసేయుఁ డనియె నసన్నరవరుండు. 35
- క. వా రమ్మాటకు మెచ్చుచు, గారవ మెసఁగంగ నట్ల శ కావుత మని మం
దారప్రసూనవర్షము, బోరనఁ గురియించి దివికిఁ శ బోయిరి ప్రీతిన్. 36
- ౩౭ లవణు పధించి మధుర నేలుచున్న శత్రుఘ్నుఁడు పండ్రెండేడ్లకు నన్నం జూడ వచ్చుట —
- తే. ఇవిధంబున నద్దానోవేంద్రుఁ బంపి, మునులచిత్తంబు దేవసమాహాకృపయుఁ
బడసి మధురాపురం బేలెఁ శ బరమధర్మ, నిరతుఁ డై ప్రజ రాగిల్లనృపవరుండు. 37
- క. ఆదిమహీపతులక్రియన్, వేదోచితనిఖిలమార్గవేదితముగ ని
త్యోదయనుహసీయుం డై, ద్వాదశవర్షముల కన్నవలనితలఁపునన్. 38
- క. కతిపయపరివారముతో, నతఁ డేగెడునెడఁ బ్రమోద శ మడర నరిగె నం
చితధర్మకర్తనిత్యోద్యత మగువాల్చీకిమునివరాశ్రమమునకున్. 39
- క. అం దభ్యాగతపూజా,నందితుఁ డై యానరేంద్రనందనుఁ డమృత
స్యందముచందర బగుముని,బృందారకుచూడ్కి యెడఁదఁ శ బ్రీతి యొనర్పన్. 40
- క. అతఁడు దను లవణయుద్ధ, స్థితి యడుగఁగ నల్ల నల్లఁ శ జెప్పుచు సంభా
వితుఁ డగుచు గాఢలజ్జా,నతిఁ బొందుచు నుండె మునిజనంబులలోనన్. 41
- క. ఆశ్రమము నెల్లయెడలను, విశ్రుతమునిదారకులు ప్రవీణతమై మం
జుశ్రుతిమేళన మానం,దాశ్రులుఁ బులకలును దాల్చు శ నట్లుగఁ బాడన్. 42
- తే. అభినవాకృతి యగుకృతీయగుటఁ జేసి, యాత్మఁ గౌతుక మంతంత శ కగ్గలింప
నమ్మునీశ్వరుచెప్పిన శ యాదికావ్య,మయినరామాయణము చెవులార వినుచు. 43
- క. సరసం బగురఘుకులపతి, చరితం బొక్కొక్కచో నిజస్వాతంబుం
గరఁగింపఁ దన్తయత్వముఁ, బొరయుచు నద్దినము నృపతిపుత్రుఁడు గడవెన్. 44

మ. మఱునాఁ డమ్మునినాథు వీడ్కొని జగన్తాన్యత్వవిఖ్యాతికిన్
గుఱి యై యుండెడిగంగ దాఱి మది గోర్కుల్ ప్రోవుగా వీడు డ
గ్గఱఁ బోబోవఁగఁ జూడ్కి యారఘవరాగారంబుపై వేడుకం
బఱచెం గ్రమ్మెడుసమ్మదాశ్రవులతోఁబల్తాఱుఁ ద్రోపాడుచున్. 45

ఆ. ఇట్లు లరిగి మేదిసీశ్వరుఁ గని తత్పదాంబుజంబు లుత్తరమాంగమునకు
భూషణముగ మేనుఁపులకలప్రోవుగాఁ, బ్రణతుఁ డయ్యె నాన్యపాలసుతుఁడు.

చ. తిగిచి కవుంగిలించి నరదేవకులోత్తముఁ డక్కుమారు నె
మ్మొగము మొగంబునం గదియ శ మోపుఁ గరాంగుళులం గపోల మి
పుగఁ బుడుకుం బొరిం బొరి నశపూర్వవిలోకన మాచరించుఁ గ
ప్పగుమ్మదుమకాలి నుజ్జ్వలనఖాంకురచేష్ట యొనర్చు నర్తి లిన్. 47

చ. తనుఁ గొనియాడునాతనికిఁ శ దమ్ముఁడు గేలు మొగిడ్చి యల్ల ని
ట్లను భవదాజ్ఞ మోచి చని శ యద్దనుజాధము సంగరాంగణం
బున వధియించి విప్రుల కశపూర్వమహోత్సవ మాచరించి వా
రనికృప వారు పంప మధురాపురి రాజ్యము సేయు చుండితిన్. 48

క. మిముఁ గొలుచు సుఖమునకు రాజ్యము సౌఖ్యం బీడు గామి శ నం దునికికిఁ జి
త్తము గొలుపక నావచ్చుట, సముచిత మనుచితము నాకరచన నిండుదయన్. 49

ఉ. నాపుడు నల్ల నవ్వి నరనాథుల కి ట్లనఁ జెల్లు నయ్య య
చోచ్చ వసియించినన్ సరిగఁ శ జుట్టముఁ బాసియు నిల్వఁ జాలి నా
నావిధదేహదగ్గిము మనంబున నోర్చినఁ గాక రాజ్యల
క్ష్మీవిభవంబు సొప్పడునె శ కేవలమే నృపతిత్వ మారయన్. 50

క. అని బోధించి మగుడ నే, డెనిమిదిదివసములలో నశరేశ్వరుఁ డటఁ బోఁ
బనిచిన నాతఁడుఁ బ్రీతిం, జని మధురాపురమురాజ్యసంపదఁ బొందెన్. 51

క. భూనాథుఁ డిట్లు దమ్ములుఁ, దానును వివిధప్రకారధర్మనిరతు లై
నానావిధపజ్జనస, మ్మానసదాదాననిపుణామతి నున్నయెడన్. 52

— ఒకానొకబ్రాహ్మణుఁడు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునిగరివాకిటఁ బెట్టి దుఃఖించుట —

చ. చచ్చినపుత్రు నెత్తుకొని శ జానపదుం డొకవిప్రుఁ డార్తు డై
వచ్చి నరేంద్రమందిరము శ వాకిట నాలును దాను నిల్చి వా
పుచ్చి మహోష్ణబాష్పములు శ బోరనఁ గ్రవ్వఁగ నేడ్చి యేడ్చి క
న్విచ్చుచు మోడ్చుచుం గొడుకు శ వేడుచు నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 53

శు. తనయుం డొక్కఁడ కాని నాకు మఱి సంతానంబు లే దేను భా
మినియుం బిమ్మటిసత్క్రియల్ పడయ లేమిం జూడఁ డయ్యెం గటా
చనునే వీనికి నిట్లు సేయ మరణోత్సాహంబు శోకాపనో
దన మంచుం బలుమాట లాడుచుఁ బరీతపంబు దీపింపఁగన్. 54

క. కాలునకు నాతనూజు న, కాలంబునఁ దనవశంబు శ గావింపంగాఁ
బోలునె దుష్పథవర్తులఁ, జాలఁడె శిక్షింప రామజనపతి యనుచున్. 55

ఉ. ఇట్టివి గల్గునే జనుల శ కెవ్వరికిఁ నరనాథునెల్ల నే
పట్టున నైన నేల ననుఁ శ బాపము చుట్టెనొ కాక దీని నే
నెట్టని నిర్లయింతు నిది శ యింతయు భూపతిచెట్ట గా మదిం
బుట్టెడు నొక్కశంక యిది శ పోలుట పోలమి దోడ దయ్యెడున్. 56

ఉ. ఎయ్యది యెట్టు వోయినను శ నీతనికిం బ్రియ మెచ్చునట్లుగా
నియ్యెడ నగ్ని వెట్టుకొని శ యెల్లజనంబులు సూచుచుండఁ గాఁ
జయ్యన మ్రంది పోయెద విశారము లిన్నియు నేల యంతతో
దయ్యమునెత్తికోలు తుదిఁ శ దాఁకెడు నంచు బహుప్రలాపుఁ డై. 57

క. పొరలుచు లేచుచు నలుదెసఁ, దిరుగుచు భూపాలవర్మఁ శ దిట్టుచుఁ దనయుం
బొరిఁబొరిఁ జూచుచుఁ బిలుచుచుఁ, బరిరంభము సేయుచుండెబలువేదనతోన్. 58

క. ఉన్నంత నంతయును విని, యన్నరనాయకుఁడు హృదయ శ మాకులముగ నా
పన్నశరణ్యుఁడు గావున, విన్న నగుచుఁ జక్కఁ బెట్టు శ వెర వారయుచున్. 59

❧ పసిష్ఠాదియుషులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రాముని కెఱింగించుట ❧

ఉ. ఖేదముఁ బొంది మంత్రుల నశిల్బిషవృత్తులఁ దమ్ములకొ వసి
ష్ఠాదిసుసీంద్రముఖ్యుల రశయంబునఁ బిల్వఁగఁ బుచ్చి వారితో
నాదురవస్థ యున్న తేఱఁ శ గంతయుఁ జెప్పిన నమ్మునుల్ సుక
ర్తాదరవృత్తి నిట్లనిరి శ యాదట నర్కకులాగ్రగణ్యతోన్. 60

చ. కృతయుగవర్తనంబున నశిన్నమతిం బృథివీసురుల్ దపం
బతులముగా నొనర్తురు నిశయంత్రితవృత్తిఁ దగంగఁ ద్రేతఁ బూ
జితగుణు లైనరాజులును శ జేయుదు రాపరిపాటితో నన
ర్హత గను నాయుగద్వయమునందును దక్కటిరెండుజాతులన్. 61

ఉ. ఇమ్మెయి దప్పి శూద్రుఁ డొకఁ శ డిప్పుడు నీ దగుభూమిలోనఁ ది
వ్రమ్ముగ నిష్కమై దపము శ వారక సేయుచు నున్న వాఁడుగాఁ
గొమ్మిది తప్పనేర దనఁగఁగఁ డగు నీతఁడు బాలుఁ డేల తు
ర్యమ్మునఁ బొందు నీదురిత శ మయ్యపచారము లేక పుట్టునే. 62

ఉ. కావున నెందు నారసి యశకార్యము తెల్లముగాఁగఁ జూచి సం
భావిత మైనచిత్తమునఁ బాయఁగఁ జేయఁగఁ గర్తసిద్ధి నా
శావలయంబునకొ యశము శ సాంద్రముగాఁ గృపఁ గొంకు లేక నీ
వే వధియింప కున్న శిశువేదన క్రమ్మలు తేల చొప్పుడున్. 63

క. అనవుడు మో మలరఁగ న, జ్ఞనపతి లక్ష్మణునిఁ జూచి శ చయ్య జని వి
ప్రసి నూటడింపు తత్సుతు, తనువు తగకొ సంగ్రహింపు శ తైలద్రోణిన్. 64

క. అని చెప్పి భరతుఁ దగ నా,తనిఁ బురమున నిలువఁ బంచి శ తనదుమనోవ
ర్తన ఘనపుష్పకమును న,మ్మనుజేంద్రుఁడు దలఁచె నదియు శ మసలక వచ్చెన్. 65

— రాముఁడు పుష్పకారాథుఁ డై శూద్రతపస్విని వెదకి ఖండించుట —

శా. చాపంబుం బటుబాణతూణయుగమున్ శ శాతాసియున్ వర్తమున్
భూపాలుండు విమానరత్నముసయిం శ బూజాసమేతంబు ని
క్షేపింపం దగువారిఁ బుచ్చి మును లాశీర్వాదముల్ నేయఁ ద
చ్చిపాదంబులు శేఖరద్యుతుల నర్పించెన్ వినీతాత్ముఁ డై. 66

తే. వారి వీడ్కొనియిక్ష్వాకువంశవరుఁడు, పుష్పకం బెక్కిఁజేచరఃపూజ్యుఁ డగుచు
మున్ను పశ్చిమదిగ్భాగమునకు నేగి, యందుఁ గలయఁ దవస్సులనరసి యరసి.

క. చూచుచుఁ బలుకుచు వినుచు య,థోచితసంభాషణంబు శ లొనరించుచు ని
ష్ఠాచారుల నెల్లను ధ,ర్మాచార్యుం డతివిదగ్ధుఁ శ డయి శోధించెన్. 68

క. ఉత్తరమునందుఁ దూర్పున, నిత్యైఱఁగున మునులలోన శ నెల్లను గలయం
జిత్తానురూప మగున,ద్వైతంబునఁ జొచ్చి వారి శ వెదకుచు వచ్చెన్. 69

క. అక్షయపుణ్యం డిట్లు ప్ర,దక్షిణముగ భూమిలోనఁ శ దడవుచు మునిసం
రక్షలు సేయుచు వచ్చెను, దక్షిణదిక్కునకు వగపు శ దనమదిఁ గదురన్. 70

ఉ. అం దొకకొండచేరువ సీతాబ్జవనంబులతీరభూమి మా
కందముకొమ్మనన్ బిగియఁ శ గాళులు రెండుఁ దగిల్చి వ్రేలుచుం
గ్రింద హుతాశనార్చుల నశ్లేషమునం గబళించి మ్రింగుచు
నైందము కాంతి నొంద మహానీయతపం బొకఁ డాచరింపఁగన్. 71

క. కని యల్లల్లన యచటికిఁ, జనుచు నిరూపించి యతనిచందము దననె
మ్మనమున కెర వయి తోచిన, మనుజేంద్రుఁడు చేర నరిగిమధురోక్తిమెయిన్.

క. ఏమికులంబునఁ బుట్టితి, నామం బెయ్యది తపంబునకు ఫల మై నీ
కామించినతెఱఁ గెట్టిది, నీమది నున్నట్లు నాకు శ నిక్కము సెపుమా. 73

చ. అనినఁ దపస్వి యిట్లను మాహాత్మ జనించితి శూద్రయోనిఁ బే
రును విను శంబుకుండ గతరోషమదభ్రమచిత్తవృత్తి ని
ట్లనీతరసాధ్య మైనతప శ మర్థి నొనర్చెద మేనితో దివం
బునకు జగత్ప్రశస్తముగఁ శ బోవుట కోర్కి నిజంబు సెప్పితిన్. 74

ఉ. నా విని భూవిభుండు మునీనాయక సత్యహితోపదేశవా
ణీవిభవంబు చిత్తమున శ నెక్కిన నచ్చెరు వంది గాఢసం
భావన చేసి శూద్రముని శ పై సదయం బగుచూడ్కి నిల్చి చిం
తావివశత్వ మొందె నృపాధర్తము నీచము గాఁ దలంచుచున్. 75

చ. తనయశవంబు మోచికొని శ తన్వీయుఁ దానును వచ్చి యేడ్చువి
శ్రునియడ లంతరంగమునఁ శ బోక పెనంగిన ఖడ్గముం గనుం

గొనుచు మునీశ్వరానుమతిఁ శ్రావత కై నను నోర్పువాడఁ బొ
మ్మని తలపోయుచుండఁ గృప శ్ర యం దెడ సేయుచుఁ జిన్నవోపుచున్. 76

క. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా, పరిపాలనరతియుఁ బెనఁగు శ్ర వడి యుల్లములోఁ
బిరిగొన నిశ్చయమునకుం, జొరఁ జాలక తలఁకు పాబసుండునుబోలెన్. 77

క. వెడఁగుపడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి తలంచుకొని యశవశ్యంబును ని
ప్పు డితనిఁ దెగఁజూడక చొప్పుడునే యావిప్రశిశువుఁ ప్రాణం బనుచున్. 78

క. తల కంటగించుచుండఁగ, బలిమిని నౌషధరసంబు శ్ర పానము సేయం
దలకొనురోగార్తునిక్రియ, నలమటతో బెరయుతెగువ శ్ర నలుగులపడుచున్. 79

మ. నరనాథుం డిటు లెట్టకేలకు విలీనం బైనచిత్తంబు సు
స్థిరభావంబునఁ బట్టుకొల్పికొని నిశ్చింతాత్మ నత్తాపసున్
శరణార్థిస్ఫుటరక్ష గోరి తునిమెన్ శ్ర సంరంభశూన్యాంగుఁ డై
కరవాలంబు మృదుక్రియం బెఱికి రేఖాహీనదీనస్థితిన్. 80

ఆ. అపుడు కుసుమవర్ష శ్ర మాకసం బెల్లను, బొదివె దేవదుందుభులు సెలంగె
హరిహరాదిదివిజు శ్ర లంతరిక్షంబున, నిలిచి సుస్తుతించి శ్ర రెలమి మిగుల. 81

శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట

ఉ. వారలు రాముతోడ రఘువంశనృపోత్తమ యిత్తపోధనుం
డేరికిఁ బొందరానిగతి శ్ర కేఁగె సుకర్తము మెచ్చి యేము నీ
కోరినయట్ల యిచ్చెదము శ్ర కొమ్ము వరం బనినం బ్రమోద మే
పారఁగ విప్రబాలుబ్రదు శ్ర కాధరణీరమణుండు వేడినన్. 82

క. ఏప్రాద్దు శూద్రముని విగతప్రాణునిఁ జేసి తీవు శ్ర ధర్తనిరతి నా
విప్రశిశువుచైతన్యము, నాప్రాద్ద యనూనముగ సహమాహిత మయ్యెన్. 83

చ. అని విభునెమ్మనంబు ప్రమోదాతిశయంబును బొందఁ జేసి య
య్యనిమిషసంఘ మిట్లనియె శ్ర నాతనితో మఱియున్ మహిళ యే
మనఘుండు కుంభసంభవునియజ్ఞముతీటుదలం దదీయద
ర్శనమున కర్థి నేఁగెదము శ్ర రమ్మట నీవుఁ దగం దదర్శమై. 84

దేవతలు చెప్పినచొప్పున నగస్త్యునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట

చ. అనుచు విమానముల్ నడప శ్ర నన్నరనాథుండు పుష్పకంబుపై
ననుగమనంబు సేసె నమృతాశనులుం జని యమ్మునీంద్రుఁడూ
జనములఁ దృప్తిఁ బొంది రఘువంశము ధర్తవిధిప్రయత్న మా
తని కెఱిగించి యేఁగి రుచితంబుగ సంయమిఁ గాంచె రాముండున్. 85

క. అతఁ డభ్యాగతపూజా, ప్రతిపాదనకౌశలమున శ్ర రాఘవు సంతో
షితహృదయుఁ జేసి యిట్లనుఁ, గతిపయసల్లాపజనితకౌతూహలుఁ డై. 86

- మ. అవనీదేవకుమారుచావునకు నీ శ వత్సంతభేదంబు బొం
 ది వివేకంబున భర్తనిర్ణయము సంధిల్లం బ్రతీకారక
 ర్తవిధానంబున వానిమేన మగుడం శ బ్రాణంబు గల్పించుటల్
 దివిజప్రాతము సెప్పగా విని కృతార్థి భూతచిత్తుండ నై. 37
- క. నీ కెదురుసూచుచుండితి, గాకున్ధాన్వయవరేణ్య శ కడు నద్భుత మీ
 లోకమున నిక్తిచరితం, బేకందువ నైన గలదె శ యెవ్వరి కయినన్. 38
- క. అని యమ్మునిపతి లజ్జావనతుం డగురామధరణీవల్లభునకు ని
 చెప్ప నతిప్రియపూర్వకముగ, ననన్యమణిరుచుల వెలుగు శ నాభరణంబుల్. 39
- ఆ. ఒసగి యిట్లు లనియోనుర్వీశ యొకదివ్యపురుషు డొక్కకొలనిపొంత నన్ను
 గాంచి వినయమొప్పు శ గా దనదురితంబు, నాకు నెఱుంగజెప్పినాకతమున. 40
- ఆ. ఆదురితము వాసిన స, మైదమునక బ్రహ్మలోకమున కరుగునతం
 డావరవృత్తి నొసంగం, గా దన కీభూషణములు శ గైకొంటిక దగన్. 91
- తే. దేవభరణీయ మిది నర శ దేవసేవ్య, నీక భరియింప దగు నని శ నెయ్య మొంద
 దేవకార్యంబు మేదినిదేవహితము, గెల్చిమై జేయు మని విభుశకేల దొడిగె. 2
- క. పలుకుల నాదశరథుగా, విలిసుతుం దుష్టాత్ము జేసి శ దీవనల బొగ
 డ్దల సముచితోపదేశం, బుల దాపసవరుడు ప్రొద్దు శ పుచ్చుచు నుండెన్. 93
- ❦ రాము డగస్త్యునిచే సమ్మానితుడై యయోధ్య కేతెంచుట ❦
- తే. అధిపుడాదివసంబునశయ్యామినియును, గడపి మఱునాడుమునిపదశమలములకు
 నెఱుగివీడ్కొని పుష్పకంబెక్కి సిద్ధ, సాధ్యపూజితు డగుచు నయోధ్య కరిగి.
- చ. తను గని భక్తి మ్రొక్కుటయు శ దమ్ముల గొగిట జేర్చి యాత్మవ
 ర్తన మెఱిగించి తల్లులకు శ దండనమస్కృతు లాచరించి భృ
 త్యనికరపౌరభూజనముదావహుం డై కొలు విచ్చి కొంత నే
 పున కనుజాదిసేవకుల శ బొన్తుని భూపతి సమ్మదమ్మునన్. 95
- క. సమయకరణీయకవిజన, సముదయ గోష్ఠీనినోద శ సారస్యాసం
 గమున దగఁ బ్రొద్దు పుచ్చె, న్నముచీతచతురాల్యపరిజనంబులతోడన్. 96
- క. మనుజుపతి తాను దమ్ములు, జనమానసరంజనార్య శ సమ్మదచరితం
 బున నెల్ల లోకములు గీ, ర్తన సేయగ నిట్లు పూజ్యరాజ్యము నడవెన్. 97
- ఆ. అంత నొక్కనాట శ ననుజుల రావించి, భర్తసంగ్రహైకతత్పరాత్ము
 డగుట బుణ్యకర్త శ యత్నాదరమున వారలకు నిట్లు లనియోరామనృపతి. 98
- చ. క్రతువులయందు మేటి యన గానుతి కెక్కినరాజసూయ మ
 ప్రతిహతవృత్తి జేయునృపభావము గౌరవ మొంద జేత యీ
 ప్సిత మిది మీకు జూడ సవిశేషసముద్యమమేని దత్క్రియా
 రతమతి నుత్సహింపు డభిరామముగా విభవాస్పదంబుగన్. 99

చ. అనుడు వినీతిమై భరతుఁ ఁ డారఘునందనుతోడ నల్ల ని
ట్లనుఁ గరుణావిధేయమతి ఁ యై పొగడొందిననీకు విశ్వభూ
జనమను జేశ్వర ప్రకరసంక్షయమూలము నాఁ బ్రసిద్ధి కె
క్కినక్రతు వేల యొండొకటికిం దొడఁగఁ మముఁ బంపు పెంపునన్. 100

ఆ. అనినపలుకు లియ్యకొను రాఘవునకు సౌ,మిత్రి యిట్టు లనియె ఁ సత్రసమితి
యందు ముఖ్య మగుటనశ్వమేధంబు పూ,జ్యంబు దానిఁ జేయు ఁ మధిపనీవు.

— రాముఁ డశ్వమేధయాగము సేయుట —

మ. అనినం దమ్మునిమాటఁ గైకొని మహీశాగ్రేసరుం డాతని
బనిచెఁ రాజుల విప్రకోటి మునులఁ ఁ బంధువ్రజంబుం గరం
బనురాగంబునఁ బిల్వఁ బంప నతఁడుఁ ఁ యజ్ఞోచితామృత్రణం
బొనరించెఁ సకలావనీశజనచిత్రోల్లాససంపాది యై. 102

క. జనపతి వసిష్ఠముఖస,స్తునులయనుజ్ఞ గొని లక్ష్మణుని ఋత్విజులు
గనకాదివస్తుయుతముగ,వెనుకం బోఁ బనిచి హయము ఁ విడిచె నియతుఁ డై.

తే. పుణ్యతర మగునై మిశాశరణ్యాభూమి, భాగమున యజ్ఞవాట మహాపరవిభవ
భాసితంబును శుచియుఁగాఁ జేసియున్న,నందులకుఁజనిమృత్రతంఁత్రాన్వితముగ.

క. క్రతు వొనరింపఁ దొడఁగి భూ,పతి పత్నీకృత్యములకుఁ ఁ బసిఁడిని సీతా
ప్రతిమ నొడఁ గూర్చుకొని హృ,ద్గతభేదము లోన నడఁచి ఁ ధైర్యముపేర్చిన్.

క. నానాదేశసమాగతు, లై నవివిధజనములం బ్రయత్నంబున స
మ్మానించి తత్తదుచితా, నూననిఖిలసంవిధాప్రయోజకుఁ డగుచున్. 106

క. ఆన్నంబు వస్త్రములు సం,పన్న హిరణ్యంబు రుచిరబహుమనులును శ
శ్వన్నిరతి నొసఁగుఁ బ్రియమున, నన్నరపతి విప్రకోటి ఁ కచ్చెరు వారన్. 107

క. సరసఫలకందమూలో,త్కరములు వేర్వేఱ బహుల ఁ కటములుఁ దెప్పిం
చి రఘువరేణ్యుఁడు సంయమి,వరులకు నొప్పించె శిష్యవర్గము లలరన్. 108

— కుశలవులు యాగశాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట —

ఉ. ప్రీతి జగంబుచిత్తములఁ ఁ పెంపు వహ్నింపఁగ నిట్లు చెల్లఁ బ్ర
చేతనుఁ డవ్వంబునకు ఁ శిష్యయుతంబుగ వచ్చి దారచి
తాతురుఁ డైనరాముని యథార్హవిధానము శాతకుంభసీ
తాతనుసంవిధానచరితం బగు టెల్ల నెఱింగి హృష్టుఁ డై. 109

క. సీతాతనయులఁ బ్రీతిస,మేతుం డై పిలిచి వారి ఁ కి ట్లనియె జఘ
న్యేతరుఁ డగురఘునందను, చేతోగతిఁ దెలియఁ గోరు ఁ చిత్తముతోడన్. 110

ఉ. గేయరసంబు నింపున నశీర్విషవర్ణములందు మాగధ
శ్రీయలవడ్డకోవిదుల ఁ చిత్తము లార్ద్రతఁ బొందునట్లుగా

- నీయెడ నధ్వరాగతమునీంద్రునరేంద్రులపాలి కేగి రా
మాయణ మర్థిఁ బాడుఁడు సమాహితమానసవృత్తి నిత్యమున్. 111
- తే. యాగశాలోపకంఠంబునందుఁబోయి, వెరవు మైమిరలొక్కొక్కమఱిక్రమమున
రాముచెవి సోకునట్లుగాఁగనేమిభంగి, నైనఁ బాడుఁడు తగుసమయంబు లెఱిగి.
- క. జను లెవ్వ రేని మిమ్మా, మనుజేంద్రుం డున్నయెడకు శ మన్ననమై దో
డ్కొని చనినను నాకర్ణన, మునఁ బతి పిల్పించె నేని శ ముదమునఁ జనుడి. 113
- క. మనుజేశ్వరుసభ నేను, న్నను లేకున్నను మనంబునం గొంకక పా
వన మగునానృపుచరితము, వినిపింపుఁడు చొచ్చి యతని శ వేడుకకు దగన్. 114
- చ. అని ముని చెప్పి వేడ్క హృదయంబులఁ బట్టుకొనంగ మైథిలీ
తనయులు దాని కియ్యకొని శ దండనమస్కృతు లాచరించి వీ
డ్కొని పరిషత్ప్రదేశములకుం జని పాడుచు నల్లనల్ల నే
ర్పున మఘశాలచేరువకు శ బోయి నృపశ్రుతిగోచరంబుగాన్. 115
- క. సరసధ్వనిఁ బాడఁగ న, న్నరపతి యాలించి నిజగుణస్తవనకథా
విరచన యగు లెఱిగి తదీ, యరసానుగుణప్రకర్ష శ మభినందింపన్. 116
- చ. తలఁచి మహీశులక మునులఁ శ దమ్ముల బంధుల సత్కవీంద్రులం
గలల విదగ్ధు లై ననటఁగాయకవైణికవాంశికాదులం
బిలువఁగఁ బంచి వైభవముపెం పెసలారఁగ వార లెల్లఁ ద
గొలువఁగ నాకుశీలపులకుం దగ దర్శన మిచ్చె నిచ్చినన్. 117
- క. చొత్తెంచి రామువడు వ, చొత్తినచందమునఁ దనువు శ లొప్పఁగ రూపా
యత్తంబు లై నజనముల, చిత్తములు వికాస మొంద శ సీతాతనయుల్. 118
- తే. రాముచరితంబు గేయాభిరామమధుర, పదవిలాసమనోహర శ భావభంగిఁ
జతురవాక్యార్థసువ్యక్త శ సరసలీల, వివిధగతిఁ బాడుచున్నయశ్యవసరమున.
- క. వీరలమునివేషంబుల, కారణమునఁ గాక యొడలి శ కట్టడయు ముఖ
శ్రీరామణీయకంబు మ, హీరమణునియట్ల కాదె శ యిరువుర కరయన్. 120

— రాముఁడు కుశలపులగానము విని సమ్మానించుట —

- క. అని యెల్ల జనంబులు నె, మ్మనములఁ దలపోయుచుండ శ మనుజేశ్వరుఁ డ
మ్మనిబాలకులకు నొసఁగెను, గనకము నాభరణములును శ గారవ మెసఁగన్. 121
- చ. ఒసఁగిన నిక్కుమారు లవి శ యెల్లక పల్కిరి మాకుఁ గాయలుం
గసురులు వేళ్లు వెల్లఁకులుఁ శ గాక సముజ్జ్వలభూషణంబులుం
బసిడియు నేల యుక్తమె తపస్విజనంబులకుం బరిగ్రహం
బసమభవద్గుణస్తుతికన్నై కపరత్వవిభూతి సాలదే. 122
- చ. అన విని గారవంబు హృదయంబునఁ బుట్టఁగ వారిఁ జూచి య
య్యినకులముఖ్యుఁ డుత్సుకత శ నెవ్వరివారల రీప్రబంధ మే

- మునికృత మన్న నాదికవి శ మోము గనుంగొని యక్కుమారు లం
దనుమతి గాంచి యి ట్లనిరి శ యానృపచంద్రునకుం బ్రియంబుగన్. 123
- క. ఈసందర్భము వీరలు, నేసినయది మేము వీరి శ శిష్యులము రసో
ల్లాసమధుర మగుదీని ను,పాసింతుము ప్రీతి నేత శ దనుమతి నెందున్. 124
- చ. అనుడు వికాస మంది విభుఁ శ డమ్మనినాథుముఖారవిందముం
గనుంగొని మీకృపామహిమ శ గావ్యమయోజ్జ్వలమూర్తి దాల్చి పా
వనముగఁ జేసె నాదులఘువర్తనము భవనంబు లాదరం
బునఁ గొనియాడు నింక ననుఁ శ బుణ్యుడ నైతిఁ త్రిలోకపూజితా. 125
- క. ఈవాత్సల్య మధికసం,భావనమై మీర లెటుక శ పలుప కునికి యే
మో వీర లెవ్వరో వినఁ,గావలయున్ గూఢపథము శ గాఁ దగు నేనిన్. 126
- ❀ వాల్మీకి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలపుల నతని కొప్పించుట ❀
- క. అనురఘునాయకుపలుకులు, విని మునిపతి జనకతనయవృత్తాంతం బీ
తని కెఱిగింపఁగ నిది తఱి, యని యతనికి నిట్లు లనియె శ నందలు వినఁగన్, 127
- చ. వినయముఁ బెంపు నేర్పును వివేకమునుం గలనీవు మేదిసీ
తనయఁ దొఱంగు టెట్లు లుచితంబుగఁ జూచితి విట్లు వోలునే
యనలవిశుద్ధ మైనసతి శ నక్కట యెక్కడనేనిఁ బొమ్ము నీ
వని వెడలంగఁ ద్రోచిన దయాగుణ కీర్తికి హాని వుట్టదే. 128
- క. నాఁ డగ్నిలోనఁ ద్రోచిన,వాడ వకట యంతఁ బోక శ వల్లభ నిమై
నేఁ డడవిఁ ద్రోచి తెదఁ గడు, వాడి గదే నీకు రాఘవకులప్రవరా. 129
- తే. అంతనుండియు నీతోడ శ నలిగి యున్న,వార మే మది యట్లుండె శ వారిజాత్రీ
తెఱఁగు విను మని యిట్లనుఁమఱియుమునివి,నీతజాతోత్సుకుండగురన్యవరునకు.
- ఉ. క్షుత్రియపుత్రి కాభరణగౌరవలీల వెలుంగు మేదిసీ
పుత్రి మదాశ్రమస్థలము శ పొంత వనంబునఁ ద్రోచి వచ్చె సా
మిత్రి తపస్విబాలకులు శ మెల్తుకఁ గన్గొని వచ్చి నాకుఁ ద
న్దాత్ర నెఱుంగఁ జెప్పుటయు శ మానిని యున్నెడ కేను గ్రక్కునన్. 131
- క. చని యనునయించి యాశ్రమమునకుం గొని పోయి యచటి శ మునివరపత్నీ
జనములభంగి నుటజవ,ర్తినిఁ జేసినయంతఁ గొన్ని శ దినములు సనినన్. 132
- క. చకితాత్తు లగుమహీసురు,లకుఁ బ్రీతి యొనర్ప నాడు శ లవణునివధనే
తకు నీ వనుపఁగ శత్రు,ఘ్న కుమారుం డందుఁ బోవు శ కందువఁ బ్రీతిన్. 133
- క. జనకసుత కవలవారిం, గనుడు ననుష్ఠితసమ స్తకరణీయుడ నై
మనువంశముఖ్య కుశలపు, లనియెడునామంబు లిడితి శ నయ్యిరువురకున్. 134
- శా. కాలాచిత్యము మీఱఁ బెక్కువలమై శ గల్యాణసౌమ్యాంగులై
కేలీలోలతపస్విదారకసహా క్షీడం బ్రవర్తిల్లుచున్

బాలేందుద్వయిలీల సుజ్జ్వలకళాప్రథత్వముం బొందుచున్
శీలం బాకృతు లొందిన ట్లగుచు సత్యైవం బ్రియం బుదుచున్.

135

తే. సకలవిద్యలయందుఁ బ్రశస్తి కెక్కి, యక్కుమారులు రామాయణాఖ్యమైన
మత్స్యణీతప్రబంధంబు శ మధురగేయ, సహితముగ నభ్యసించిరి శ సచ్చరిత్ర. 136

క. అని తెలియఁ బలుకుతనదువ, చసపథతిమై నెఱిగియు శ సంశయమతిఁ ద
న్నును సుతులఁ జూడ నమ్ముని, మనుజేంద్రున కిట్లు లనియె శ మఱియుం బ్రీతిన్.

క. వారల నిర్విధమున సంస్కారవిశేషాభిమతులఁ శ గావించితి నా
చారవిజితసంయము లగు, వీరలు వా రప్రతర్క్యవిభవైకనిధి. 138

తే. ఎంతకాలంబు వోయిన శ నెరవ కాదె, యెరులసొ మ్మనితలఁచియాగోత్సవమున
కిదియ కానుక గా వీరి శ నిట్లు తెచ్చి, నిన్నుఁ జేర్చితి రఘుకులనృపవరేణ్య. 139

క. అనవుడు జనపతి నెమ్మన, మున నచ్చెరువాటు ముదము, శ ముప్పిరిగొనఁగాఁ
గనుదోయి సత్తదాశ్రుల, ముసుఁగఁగఁ బులకములు మేనఁముసుఁగువడంగన్.

క. అనందము గదిరిన నభి, మాని యగుట నయ్యవస్థ శ మది నిడికొని య
ట్లేనిం గర్తవ్యము దగ, నానతి యిం డనిన మునిజనాగ్రణి ప్రీతిన్. 141

— సీత నిజపాతివ్రత్యప్రభావంబున భూమి గ్రుంగుట —

సీ. జనకతనూజఁ గైకొను మిది మామతం బనిన వినీతుఁ డై శ యవ్విభుండు
మునినాథ యవిచారముఖ్యంబు గాన లోకంబు మెచ్చించుట శ కడిది గాదె
ముద్దియ మీచిత్తమునకుఁ బోలినభంగి నీయెడ శపథంబు శ నేయుఁ గాక
యనవుడు నిది వోలు శ నని ముని శాసింపఁ దాపసీజనసహితంబు గాఁగ

తే. సీత యచ్చటి కేతెంచిమాత యయిన, భూమి దెసఁ జూచియె మైయిరామనృపతి
కేను దప్పనిదాననాయేని నన్నుఁ, జేర్చికొను మని తడవ నచ్చెరువు గాఁగ. 142

మ. అవనీదేవత సింహపీఠగత యై శ యచ్చోటఁ దోతెంచె రా
మవుదేవిం దొడదోయిపై నునిచి లోకం బద్భుతం బంద నే
ల వెసం జొచ్చిన థాత్రి కల్గనృపులౌల్యంబు స్తునీంద్రుండు యో
గ్యవచోయుక్తులఁ బాపి పుత్రయుగయోగగానంద మగ్నించుచున్. 143

క. ఇహపరసౌఖ్యనిదానము, మహితాపత్యంబ యనుచు శ మనుజేంద్రుమనో
విహరణముఁ బుత్రలాభ, ప్రహర్షవిషయంబుఁ జేసె శ బరమప్రీతిన్. 144

తే. అక్కుమారులు రాముపాదాంబుజముల, కెరఁగిభూదేవితప్పు సహింపవలయు
దేవ యని ముద్దుపుట్టఁ బ్రార్థించునట్లు, గాఁగ నత్తటి వాల్చీకిగఱపుటయును.

— రామచంద్రుండు పుత్రసహితుం డై నిజనగరంబు జొచ్చుట —

క. వారలు నర్విధమున నా, భూరమణునిమదికి నింపు శ వృట్టింపఁగ ము
దారకుసుమములు దొరఁగెను, బోరన దివి దేవదుందుభులు గర్జిలెన్. 146

- చ. జయజయశబ్దముల్ సెలంగ శ సర్వజనంబు నెలర్ప నర్తి లిం
బ్రియసుతయుగ్మముం దిగిచి శ పెద్దయుఁ బ్రొద్దొగిఁ గొగిలించి మో
దయుతమనస్కుఁ డై నృపతి శ దమ్ముల సమ్మద మొందఁ జేసి య
న్వయపరివృద్ధి తల్లులమనం బలరం బ్రకటించి వేడుకన్. 147
- క. నగరం బుత్సవరమ్యం,బుగ నప్పు డలంకరింపఁ శ బుచ్చి సముచితం
బుగ సకలజనముఁ బొమ్మని, తగుచారును మునివరుండు శ దమ్ములుఁ దానున్. 148
- క. కొడుకులతఁస్వివేషము, లుడిపి నరేశ్వరకుమారశయోగ్యపరికరం
బొడఁగూర్చి వార లుచితపు, నడవడి వర్తిల్లఁ గ్రతుదిసంబులు సనినన్. 149
- క. ధరణీసురగణము మునీ,శ్వరులను భూపతుల నర్థి శ వర్గము నయ్యై
వెరవున సంభావించుచుఁ, బరువడి వీడ్కొలిపె రఘునృపాలుం డెలమిన్. 150
- తే. వినయ మొప్పంగ వాల్చీకిమునికి నర్చు, లిచ్చి మీకృపపెంపున శ నెల్లవగలుఁ
బాపె నాహ్లాద మొనఁగూడెభవదనుగ్రహంబ మాకేడుగడయునుననుచునతని.
- క. అనుచుటకును బెద్దయుద,వ్వనుగమనము సేసి భక్తి శ నడుగులఁ బడి వీ
డ్కొని యమ్మునిసత్తముదీ,వనలం బ్రీతాత్ముఁ డగుచు శ వచ్చెం బురికిన్. 152
- తే. ఇట్లు కృతకృత్యుఁ డగురాఘవేంద్రు నెల్ల,వారు నయ్యైవిధంబులవచ్చి కాంచి
మన్న నలుమున్ను గాఁదమనవిన్న పములు, సఫలములు సేయఁ దోషితస్వాంతులైరి.
- క. తనకన్న ప్రజయకాఁ గై,కొని భూప్రజ నెల్ల నొక్క శ కొఱతయు లే కు
డ నడపి పాతించుచున,మ్మునుజేంద్రుఁడు పూజ్యరాజ్య శ మహిమాన్వితుఁడై.

— ౧౦ కుశలపులకు రాముఁడు రాజవిద్యల నేర్పించుట ౧౦ —

- క. మునులకడఁ దత్ప్రకారం,బున నునికింజేసి ము న్ననృపూర్వం బని నం
దనులకు నుచితపరిశ్రమ, మొనరించువిధంబునకు సమముత్సుకుఁ డగుచున్. 155
- సీ. భరతవాత్స్యాయన శ ప్రభృతినాగరికశాస్త్రంబులదెస నైపుణంబు వడయ
హయగజస్యందనాద్యారోహణక్రియాదక్షతవలన వైదగ్ధ్య మొందఁ
గోదండకరవాలకుంతముఖ్యాయుధ శ్రమములయందుఁ బ్రశస్తి నొంద
వేణువీణాప్రాధ శ వివిధకళాభ్యాసములయెడఁ బ్రాశస్త్యములు వహింపఁ
- తే. జేసి తజ్జులమనము లోచ్చెరువడంగ, నక్కుమారుల నొక్కొక్క శ యవసరమున
నేర్పు మెఱయించిముదముదలర్ప శిక్ష,కులకుఁబసదన మొసఁగునీట్టలముగాఁగ.
- క. ఇతైఱఁగునఁ గుశలపుల ను,దాత్తపరిశ్రమలఁ జేసి శ తద్విమలగుణా
యత్తమతిఁ జేసి శస్త్రా,ద్యుత్తమబాణములవిధము శ లుపదేశించెన్. 157
- ఆ. సర్వకార్యములను శ శత్రుఘ్నలక్ష్మణ, భరతు లరసి తీర్ప శ ధరణియెల్లఁ
బొగడుతోడియాజ్ఞఁ శ నెగడి ప్రవర్తిల్ల, నతఁడు సద్విద్యోదరతిఁ జరించు. 158

క. సుతులఁ గొనియాడు విద్య, తృప్తి నుపాసించు భూమి శ్రీ ప్రజ నరయు మహా
క్రతువు లొనరించు గురుడై, వతపూజలు నేయు సాధువర్గముఁ బ్రోచున్. 15)

తరలము. ధరణి నెందును గాలవర్షము శ్రీ దైవయోగసమగ్ర మై
కురియ మోదముఁ బొంద సస్యము శ్రీ కోటికొండ్రలు పండ ధ
ర్మరతి సర్వజనంబు నుత్తమ శ్రీ మార్గవర్తనశీలతం
బొరయ ధారుణి యేలె రాఘవపుంగవుండు మహోన్నతిన్. 160

—ॐ ఆశ్వాసాంతము (ప్రథమావిభక్తి) ॐ—

మ. మురజిత్కల్పఁడు కల్పవృక్షకుసుమామోద ప్రతీకాశక్తి
ర్తిరమాధాముఁడు ధామమాలితులనాశ్రీపాత్ర తేజోనిరం
తరదిక్పక్రఁడు చక్రభృత్పదయుగధ్యానక్రియాభ్యాసత
త్పరతానిత్యుఁడు భవ్యకృత్యుఁ డసమాదారు్యండు సౌమ్యుం డిలన్. 161

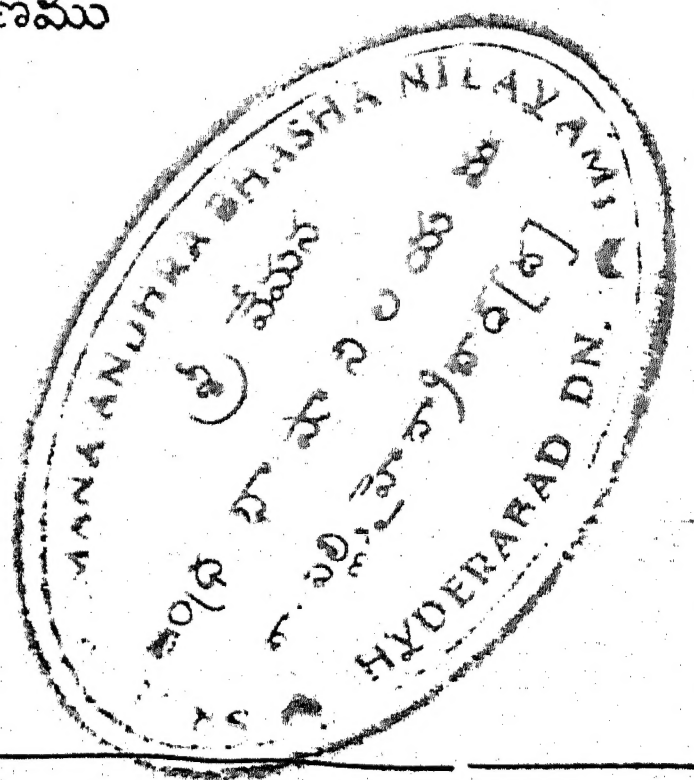
క. మనుజాబ్జాకరసవిత్పఁడు, వినయ స్తవనీయవిభవ శ్రీ విశ్రుతనిజవ
ర్తనుఁడు పరివాహసన్నా, హనబిరుదాంకుండు శస్వరదభివిజయుఁ డిలన్. 162

మాలిని. ధరణిభరణదృప్యతృప్తివార్ధప్రకాండా
హరణపరిణతుం డుద్యద్ధుణాధ్యక్షిత్వేంద్రా
భరణకరణగాధాపండితోద్యత్సదావి
స్ఫురణవరవరణనిత్యోస్తుత్యలక్ష్మీశుఁ డుర్విన్. 163

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్రబుధారాధనవిధేయ
తీర్క్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు దశమాశ్వాసము.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

సంపూర్ణము.

1. కొండ్రనేల బుడు - కాశీఖండము.

చెన్నపురి: వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి
'వావిళ్ల' ప్రెస్సున ముద్రితము—1960.

